

Sérülékeny államok

A szomáliai kalózkok fénykora

Olajban kötött házasság: Szudán és Kína

Az oromo nép és az etióp föderalizmus

Kenya és a kényszerített reformok

Katonai beavatkozások Afrikában

A Millenniumi Fejlesztési Célok helyzete féltávon túl

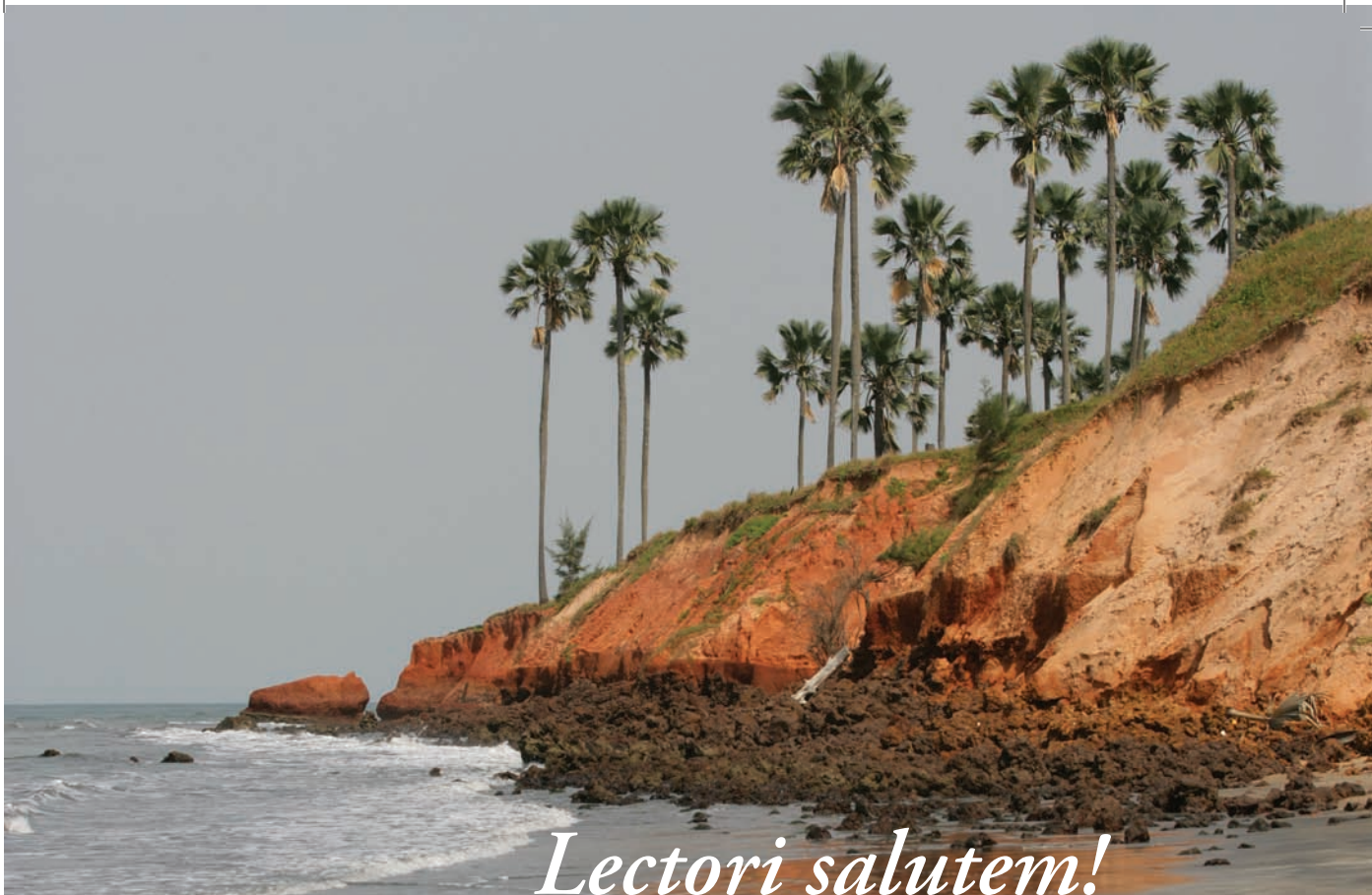
Mosolygó halak, jókedvű emberek

AFRIKA

Lectori salutem!

Afrika Tanulmányok III. évfolyamának 3-4. duplaszáma ismét egy fő téma köré csoportosított cikksorozat, aktuálisan Afrika sérülékeny államainak bemutatása a fő cél, kiegészítve a már hagyományos ismeretterjesztő-információs blokkal, portrékkal és interjúkkal. A sérülékeny államok több szempontból is a figyelem középpontjába kerültek az utóbbi évtizedben, hiszen éppen az afrikai kontinens produkálta a leglátványosabb államkudarccokat, gondoljunk csak Szomáliára, ahol immár közel húsz éve nincs központi államhatalom, a hadurak világa határozza meg a mindennapokat, s ez nem csupán a nyomor újabb és újabb bugyrait nyitogatja az ottélőknek, de ebből fakadnak olyan, a nemzetközi kereskedelmet és a globális biztonságot is közvetlenül érintő jelenségek, mint például Kelet-Afrika tengeri farkasainak ügye, napjaink újráleledt, s mind nehezebben kezelhető kalózkodása. Lehetséges, hogy az olvasóban felmerül a kérdés, miért került Kenya blokk az Afrika sérülékeny államait bemutatni szándékozó számba? Erre igen egyszerű a válasz, a sokáig a béke és stabilitás szigetének számító országban a 2007. decemberi választások utáni erőszakhullám felhívta a figyelmet arra, milyen sérülékeny lehet napjainkban bármely állam, s nem csupán Afrikában. A kölcsönös függések sem elhanyagolhatóak, Szomália anarchiája évtizedek óta destabilizálja szomszédait, s amikor Kenyában szabadult el az erőszak, akkor vált csak igazán világossá, hogy az ország közlekedési és egyéb infrastruktúrája milyen fontos szerepet játszik a térségben. A téma sajnálatosan aktuális, biztosan nem utoljára kell foglalkoznunk vele. Sok más érdekes cikkünk mellett felhívánk a figyelmet a „Mi történt az elmúlt fél évben? Fontos afrikai vagy Afrikát érintő események kronológiája” című összeállításra, mindazok számára, akik el szeretnék igazodni az immár egymilliárd lakosú kontinens dolgaiban.

Dr. Búr Gábor főszerkesztő

tartalom

Tarrósy István: Kenya és a kényszerített reformok	6
Daniel Weizman Kipkorir Lang'at: A kenyai választások utáni erőszakhullám és a tartós béke megteremtésére irányuló reformtörekvések	10
Apró Annamária: Egy kenyai-magyar projekt indulásáról	12
Morenth Péter: Az Millenniumi Fejlesztési Célok helyzete féltávon túl	16
Az Afrika Tanulmányok interjúja Morenth Péterrel, a Lesothoi Királyság tiszteletbeli konzuljával	24
Jan Záhořík: Az oromo nép és az etióp föderalizmus	26
Interjú Tadesse Eyassuval	38
Besenyő János – Kiss Álmos Péter: Kelet-Afrika tengeri farkasai – a szomáliai kalózkok fénykora	46

Mészáros Zsolt: Párhuzamos életrajzok - 2 magyar, 2 belga, 2 afrikai: Gleviczky André és Bonyhádi Béla	60
Vörös Zoltán: Olajban kötött házasság - Kína és Szudán kapcsolatának 50 éve	66
Glied Viktor – Keserű Dávid: Katonai akciók Afrikában	78
Tarrósy István: Mosolygó halak, jókedvű emberek - Gambiai életképek	90
Morenth Péter: Ntlhoi Motsamai, a lesothoi parlament elnöke	100
Brauer-Benke József: A hárfalant. Egy nyugat-afrikai hangszertípus története	104
Kora-fesztivál Banjulban - Beszélgetés Alagi M'BYE főszervezővel	110
Őszi Afrika Klub a Rádayban	118
Díj az önkéntes munkáért	119

SAY NO
TO CORRUPTION

REPORT ANY ACTS OF
CORRUPTION HERE OR
VISIT RM 3 OR DIAL
EXT 2550, 07-21810880,
07-22933028, 07-33810246

KENYA

ÉS A KÉNYSZERÍTETT REFORMOK

TARRÓSY ISTVÁN

A szerző fotóival

KENYA 1963. december 12-én nyerte el függetlenségét. A Brit Kelet-

Afrika néven¹ gyarmatosított ország, államalapító első elnöke, Jomo Kenyatta vezetésével hosszú időn keresztül példamutató építkezést és fejlődést mutatott egész Afrika számára. A kívülállók szemében 2008-ig Kenya volt Afrika „siker sztorija”, az egyik legkedveltebb turisztikai desztináció, az egyik legprosperálóbb afrikai gazdaság, pláne az államkudarcokról elhíresült kontinens más államaihoz képest. Mi történt Kenyával és nemzetközi megítélésével az elmúlt két évben: mindez a múlté, avagy Kenya újra képes erőre kapni? Képes az ország végrehajtani a kívánt (ráerőltetett) reformokat, különös tekintettel a 2007 decemberében lezajlott elnökválasztás miatt kibontakozott etnikai konfliktusra, amely közel kétezer ember életét követelte és tízezreket űzött el – mégha ideiglenesen is – otthonaikból?

2009 szeptember végén Barack Obama amerikai elnök levelet küldött 15 kenyai kormánytagnak, köztük magának az elnöknek, Mwai Kibakinak és a miniszterelnöknek, Raila Odingának, hogy amennyiben nem teljesítik a Nemzeti Egyetértés és Megbékélés (National Accord and Reconciliation) néven elhíresült törvényben rögzített reformokat, nem kívánatosak lesznek az USA-ban és feketelistára kerülnek az észak-amerikai országba való jövőbeni beutazásuk esetén.

Kenyára a nemzetközi közösség oldaláról is nyomás nehezedik, hiszen az elmúlt több mint másfél évben egyöntetűen az a vélemény alakult ki, hogy valójában semmi sem mozdult előre. A térség legkorruptabb intézményének tartott országos rendőrség vezetőjét ugyan visszahívta hivatalából szeptember elején a kenyai elnök, és úgy tűnik Odinga miniszterelnök is beadja a derekát, hogy a Kenyai Korruptcióellenes Bizottság vezetőjének, a multi-milliomos Aaron Ringerának megszüntesse megbízatását, mindez azonban még nem kínálja a várt megoldást. Már egy ideje Nairobiban az angolszász nyelvhasználat szimplán „Nairobi-robbery”-nek említi, a Nairobi és az angol „robbery” (rablás) szó összevágásával. Sokan úgy vélik, hogy a kenyai politika szektora a kontinens leginkább etnicizált és legmarkánsabbban a pénz által áthatott hatalmi területe. Ahogyan Richard Dowden, a Royal African Society igazgatója fogalmazta meg: „Úgy tűnik, a parlamenti képviselők legfontosabb feladata, hogy saját törzsi/etnikai csoportjaiknak szállítsák a legkülönbözőbb javakat.”

Denise Kodhe politikai újságíró, a kenyai Liberális Demokrata Párt alapítója és volt elnöke szerint először is tisztázni kell az országban, hogy milyen reformokról beszélünk. A jelenleg az Intézet a Kelet-

Az angol „tribe” szóval jelölt etnikai közösségek nem azonosak azzal a fogalommal, amit a magyar nyelvben meghonosodott „törzs” kifejezés takar. Eltérőek a vélemények azt illetően, hogy ha például „törzsi művészetre” gondolunk, akkor – ahogyan azt A. A. Gerbrands vagy Frank Willette (1965) kifejtette – „a mi művészetünk ellentéte jelenik meg az ő művészetükkel szemben, és így etnocentrikus beállítottságot” tükröz – hasonlóan olyan kifejezésekhez, mint „néger művészet, primitív művészet, a természeti népek művésze, ... bennszülött művészet ...” (Bodrogi Tibor: Törzsi művészet. In: Kézdi Nagy Géza: A magyar kulturális antropológia története. Nyitott Könyvműhely, Budapest 2008. 88. o.).

Mások éppen „a törzsi kifejezés mellett foglalnak állást”. Egyet érve Bodrogi Tiborral, „összefoglaló megnevezésként” e kifejezést bizonyos kontextusokban megfelelőnek és alkalmazhatónak vélhetjük.

Búr Gábor megfogalmazásában: „A törzs fogalma – amit Afrikában az európai gyarmatosítók honosítottak meg – nemcsak pontatlan, hanem dehonesztáló is. Az érvelés, hogy maguk az afrikaiak is használják e kifejezést, ha európaiakkal beszélnek, sántít, mivel csupán az egykori gyarmatosítók nyelvén teszik ezt. Az afrikai nyelvekben nincs is megfelelője, pusztán fogalmi zavarról van tehát szó. Hasonló a helyzet a nemzet fogalmával. Kenyai nemzet nincs, csupán kenyai állam. A megengedőbb angol terminusok más nyelvekbe is átszivárognak, hiszen a fordítók nem mindig szakemberek. Ezért szólnak még monográfiák is a kenyai törzsekről vagy nemzetről.”

afrikai Demokráciáért (IDEA) nem-kormányzati szervezetet vezető 47 éves szakember úgy vélekedik, hogy az emberek nem is tudják, miért kellene a reformok, egyáltalán ki és miért hajtana végre reformokat az országban. Számára világos, hogy a végül Kofi Annan által kiharcolt kézfogás a két rivális politikai szereplő, Kibaki és Odinga között elsősorban azért volt elengedhetetlen, mert az egymásnak ugró és véres leszámolásokat végző kikuyu és luo etnikumok közötti konfliktus fenntartása annak a veszélyét hordozta magában, hogy a nemzetközi donorok – élükön az országban legnagyobb aktivitást kifejtő Európai Unióval – beszüntetik a támogatásokat, és felfüggesztik az ország épülését szolgáló projektek finanszírozását.

A kenyai magyar nagykövet, Juhász Sándor társaságában

Egyet értve Búr Gáborral, a 2007 év végi, 2008 év eleji konfliktus etnikai jellegű, és nem törzsi háborút takar. Ahogyan a térség más területein, például Ruandában és Burundiban is, „az európai gyarmatosítás nagymértékben felelős az etnikai viszonyok átrajzolásáért, [és] a mai konfliktusok gyökerei is ide nyúlnak vissza.” „A Fehér-felföld (White highlands) kisajátítása láncreakciót indított be, az egyre terjeszkedő farmok a kikujukon kívül más népeket is földjeik feladására, átköltözésre kényszerítettek. A brit gyarmati hatóságok és az egyre gyarapodó telepes társadalom tudatosan épített az „oszd meg és uralkodj” elvére. Falufőnököket neveztek ki, akik a brit tisztviselők beosztottjai lettek, ezáltal biztosították befolyásukat a helyi lakosság fölött. A brit hatalom megszilárdulása után az afrikaiaknak is adót kellett fizetniük. Kétfélet vetettek ki: a fejadót, amelyet minden férfinak fizetni kellett, és a kunyhóadót. Ezek a gyarmat költségvetésének kis százalékát tették csak ki, céljuk inkább az volt, hogy arra kényszerítsék a fekete népséget, pénzért vállaljon munkát a farmereknél. Am akárcsak Indiában, az adók beszedése Kenyában is egyenlőtlen volt, a maszaik, turkanák, szomáliak szinte semmit nem fizettek, míg a kikujuk az átlagosnál jóval többet. Igaz, a kiadások oldalán is az általuk lakott területek domináltak, egyszerűen azért, mert a lázadások következtében a gyarmat költségvetésének mintegy harmadát hosszú időn keresztül a katonai kiadások tették ki.”²³

A Daniel Arap Moi elnök uralmát 2002-ben váltó Nemzeti Szivárványkoalíció (NARC) egyik alapítójaként Kodhe meg van győződve arról, hogy politikusaik nem rendelkeznek a megfelelő vízióval, és nem abba fektetik energiáikat, hogy az országot alkotó több mint 60 etnikum sorsa valóban jobbra forduljon, mi több Kenya ismét Afrika meghatározó gazdaságává váljon – olyanná, amelyet a világ mindig megbízható, politikailag kiegyensúlyozott partnernek tartott.

Az IDEA igazgatója által szorgalmazott programok között első helyen szerepel a parlamenti képviselők továbbképzése, mégpedig a progresszív vezetés, az emberi jogok és a demokrácia tekintetében. Kodhe ugyanis elképzelhetetlennek tartja országa felemelkedését anélkül, hogy a politikai elit ne lenne megfelelően képzett e területeken. A japán tapasztalatokkal és kiterjedt ázsiai kapcsolatokkal is rendelkező szakember bizonyos abban, hogy a kenyai társadalom képes a tanulásra és a fejlődésre. A baj, hogy ezt a képességét vezető politikusaik rosszul használták az elmúlt időszakban.

A lakosságnak értelmes, világos és jövőbemutató beszédre, és a civil társadalmat is bevonó programokra van szüksége. Mindezek artikulálását segítheti elő az afrikai kontextusban köztudottan évtizedek óta független és plurális kenyai média, amely a korrupcióellenes harc és a fejlett Észak államai által is szorgalmazott (mi több, elvárt) „jó kormányzás” alapelveinek és módszertanának széles körű megismertetését is szolgálja. A lakosságnak e tekintetben is többet kell megtudnia, hogy a

megismert reformok a mindenki által áhított jobb életminőséget hozzák el Kenyának. A feladat egyértelmű tehát, a nemzeti egységkormánynak pedig azonnal eredményeket kell produkálnia. Mindezek annak fényében még súlyosabbnak tűnnek, hogy mind a nemzetközi közösség, mind afrikai kontextusban „Kenya sokkal veszélyesebbé vált: olyan bombává, amelyet a politikusai bármikor felrobbanthatnak.”⁴

Jegyzetek:

¹ 1920-ban keresztelték át a britek Kenyára.

² Búr, 2008: 5. o.

³ Búr, 2008: 6. o.

⁴ Dowden, 2009: 438. o.

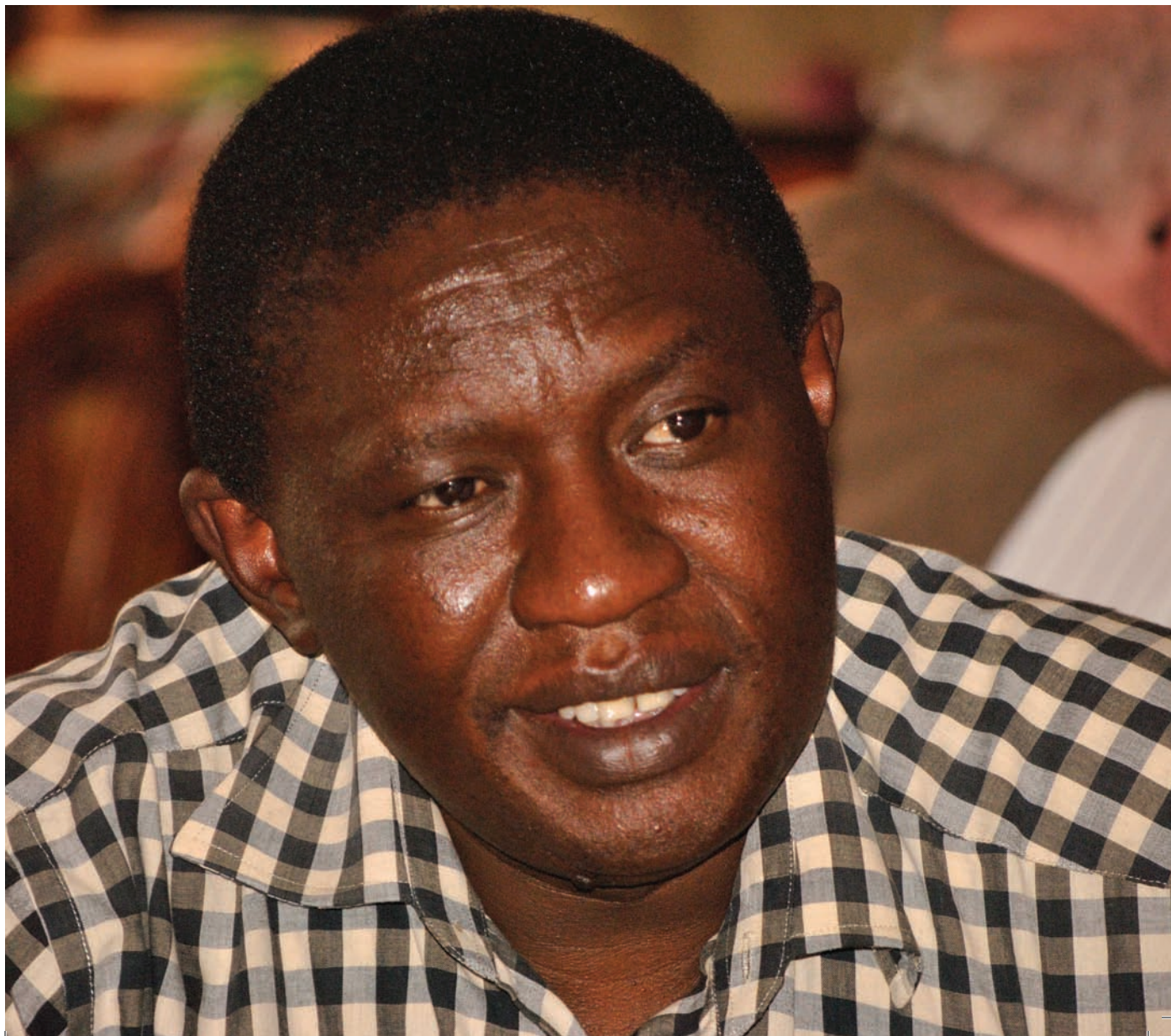
Felhasznált irodalom:

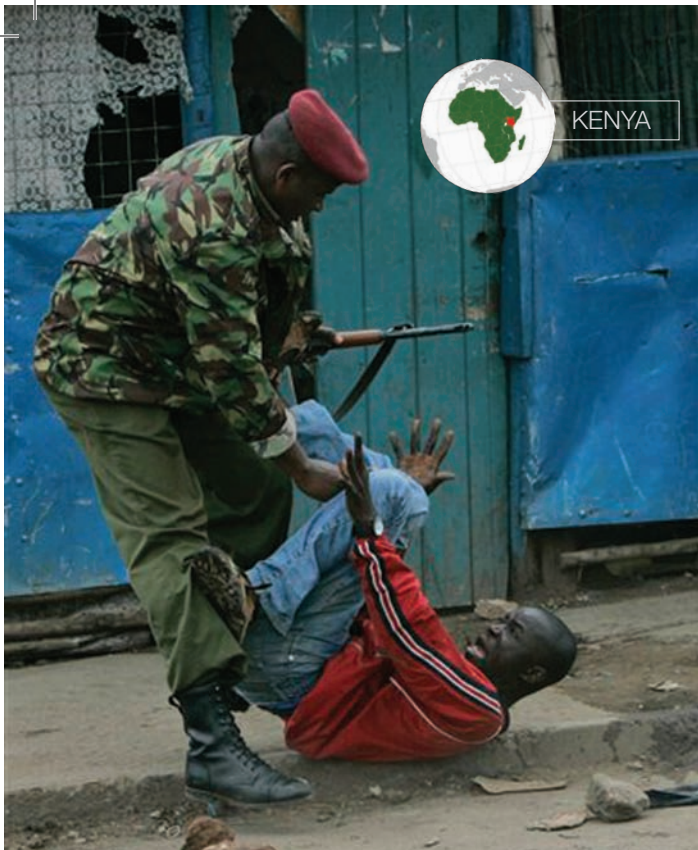
Búr Gábor (2008): A kenyai zavargások történelmi háttere. *MKI-tanulmányok T-2008/6*. Budapest: Magyar Külügyi Intézet. Interneten: http://www.kulugyiintezet.hu/MKI-tanulmányok/T-2008-06-Bur_Gabor-kenya.pdf

Tarrósy István (2009): *Modern Tanzánia. Államfejlődés, regionális kapcsolatok és a fejlődés lehetséges útja a globális nemzetközi rendszerben*. Ph.D. értekezés. Pécs.

Tarrósy István (2009): Feketék a feketelistán. Kenya a reformok útján. *Kitekintő*. 2009. október 16. Interneten: http://kitekinto.hu/afrika/2009/10/16/feketek_a_feketelistan

Dowden, Richard (2009): *Africa. Altered States, Ordinary Miracles*. London: Portobello Books. (Ch.15. Meat and Money. Eating in Kenya)

forrás: <http://ning.sulekha.com>

A kenyai választások utáni erőszakhullám és a tartós béke megteremtésére irányuló reformtörekvések

Írta: Daniel Weizman Kipkorir Lang'at

A 2007 decemberi, konfliktusokkal kísért kenyai elnökválasztást követő erőszakhullám 1300-nál is több áldozatot követelt és az ezt követő megtorlások során is nagyon sok ember veszítette életét. A második elnöki ciklusára beiktatott Mwai Kibaki egyeztető tárgyalásokat kezdeményezett ugyan politikai ellenfeleivel, de ennek eredményeképpen egy gyenge koalíciós kormány jött létre, mely a mai napig irányítja az országot.

Kibaki beiktatása már megtörtént, azonban ez sem tudta megakadályozni az újválasztását követő erőszak elterjedését. Az ellenzékiek azt gyanították, hogy a választások eredményeit manipulálták, meggyőződésük szerint ez vezetett a több száz emberéletet követelő törzsi zavargásokhoz. A kenyaiak az ország törzsi alapokon nyugvó politikai-gazdasági rendszere miatt az ilyen helyzetekre különösen érzékenyen reagálnak.

A kórházakba százával érkeztek a sebesültek, többek között oda is, ahol dolgozom. Ez azért számított szokatlannak, mert Kenya nyugati fele mostanáig viszonylag békés területnek számított, szemben például a Nakuru- és a Molo-térségekkel, ahol a választások idején fellángoló erőszak jelensége teljesen megszokott volt.

A fejlett mezőgazdaságáról ismert Kenya farmjainak egy része teljesen elnéptelenedett, mivel az emberek kénytelenek voltak elmenekülni lakóhelyükről. Mindenütt felégett házakat lehetett látni, a gyújtogatók kilétéről viszont nem lehetett tudni semmit, a bűncselekmények megtorlás nélkül maradtak.

Az események kölcsönhatásban állnak egymással. Ha a kenyaiak békében szeretnének élni, ideje lenne ártékelniünk a törzsi berendezkedést. Az ország sokszínűségét kellene hirdetnünk – mert egyelőre ez az, ami számít –, a reformokat egy időre félre kellene tenni.

Jelenlegi ismereteink szerint országomban hatvanál is több törzs létezik. A térkép hasonlít kicsit egy mozaikra. Kenya ebben emlékeztet az Egyesült Államokra: sokféle emberrel találkozhatunk itt.

Kenyában a következő népcsoportok/vallási etnikumok fordulnak elő:

- Afrikaiak (bantuk, nilóták, nílushi-hamiták)
- Európaiak (főként angolok és németek, illetve olaszok) – leginkább Kenya partmenti területein élnek
- Zsidók – viszonylag kevesen élnek Kenyában
- Arabok – Kenya partmenti területein élnek és főként az olajüzlettel foglalkoznak
- Szomáliaiak – ők alkotják a legfontosabb kusitacsoportot a Szomáliával határos Kenya északkeleti részén; legtöbbjük üzletember
- Indiaiak – sokáig az indiaiak alkották a városi központok vezető kereskedő rétegét, és jelenleg az üzleti életben egyre inkább átveszik a vezető szerepet az afrikaiaktól
- Pakisztániak – legtöbbjük Gudzsaratból, illetve Kasmírból származik

Kik harcolnak Kenyában választásokat követően?

A választásokat követően Kenyában a kalendzsinék és a kikujuk harcoltak egymással. A kalendzsinék a

nílusi-hamiták közé, míg a kikujuk a bantuk közé tartoznak. Ez a Kenya fejlett mezőgazdaságú területein élő két etnikum jelenti az ország két legnagyobb számú népcsoportját. Kenya első elnöke, Jomo Kenyatta maga is kikuju, míg az ország második elnöke, Daniel Arap Moi kalendzsín származású volt, az elnöki hivatalt betöltő Mwai Kibaki pedig szintén kikuju gyökerekkel rendelkezik.

Kenyatta az angolok távozása után jelentős területeket jelölt ki a főként kalendzsinek lakta térségben kikuju törzse számára. A kalendzsinek tiltakoztak ez ellen, és nem is hagyták ennyiben ezt a döntést, ami miatt feszült helyzet alakult ki a két törzs között. Egy ideig szó volt arról is, hogy esetleg földreformokat vezetnének be, később azonban megjelentek a hataloméhes politikai elit képviselői, egyre zavarosabbá vált a helyzet, és senki sem tudta, hogyan lehetne javítani rajta.

Ezek után nem meglepő, hogy a 2007-es választási kampány során a Rift Valley tartományban és más nyugat-kenyai területeken fellángoltak az összecsapások. A földekkel kapcsolatos vitákat pedig csak fokozták az elnök, Mwai Kibaki és az ellenfele, Raila Odinga, aki maga luo származású, között zajló politikai csatározások. Utóbbi egyébként rendkívül népszerű jelölt volt, akinek fő szavazóbázisát a Kenya nyugati területein élő kalendzsinek, valamint a luok jelentik.

1992-ben és 1997-ben az emberek arra számítottak, hogy a választások után az erőszakhullám is lecsendesül. Ez meg is történt, ha csak időlegesen is, de helyreállt a rend. Most azonban egy jóval összetettebb helyzettel állunk szemben, amelyben még a választások, az eredményhirdetés és az elnök beiktatása sem hozta meg a békét: az ország a holtpontra jutott.

A kenyai vezetőket a fokozódó nemzetközi nyomás arra készteti, hogy megoldást találjanak a sok halottal járó zavargások és etnikai tisztogatások megfékezésére. Nairobi nagy részében ugyan elcsendesedtek a harcok, a város óriási Mathare nyomornegyedében azonban folytatódott az összecsapások. Ennek az a legfőbb oka, hogy az elnök fő riválisának számító Raila Odinga szerint a szavazást manipulálták. Az ország választási testületének vezetője, Samuel Kivuitu elmondása szerint mindkét oldalról nyomás nehezedett rá, hogy mielőbb kihirdesse a szavazás eredményét – talán ez eredményezte, hogy az emberekben kialakult a csalás gondolata. Kivuitu a következőképpen nyilatkozott a Kenya legnagyobb múltú újságjaként ismert *The Standard*nek: „Nem vagyok benne biztos, hogy Kibaki nyerte meg a választást.” A választási bizottság először még azt közölte, hogy az ellenzéki jelölt minimális kü-

lönbséggel vezet: Odinga 3 880 053, a hivatalban lévő elnök 3 842 051 szavazatot szerzett, miután a 210-ből 191 választókerület szavazatait összeszámolták. Később azonban már Kibaki győzelmét hirdették ki, nem csoda hát, hogy sokan megkérdőjelezték a végeredményt.

A volt amerikai külügyminiszter, Condoleezza Rice, és az angol külügyminiszter, David Miliband, közös közleményükben hozzátették, hogy tudomásukra jutott „néhány olyan független jelentés, amely súlyos szabálytalanságokat állapított meg a szavazat-számlálási folyamat során.” A két politikus határozottan támogatta, hogy az Afrikai Unió a probléma megoldása érdekében az országba küldje elnökét, a ghánai államfőt. A cél mindenekelőtt az volt, hogy sikerüljön összehangolni a kenyai politikai vezetők régóta hangoztatott célját: megfékezni a helyi erőszakot; nemzeti egységen és békén alapuló egységes politika és hosszútávú fejlesztési stratégia kialakítását.

Kibaki elnök a helyzet enyhítésének érdekében tárgyalásokat kezdeményezett politikai ellenfelével, Odinga azonban visszautasította a közeledést. Csak akkor lett volna hajlandó találkozni Kibakival, ha az elnök elismeri, hogy a szavazás során történtek visszasságok. Odinga egy interjúban még súlyosbította a helyzetet, amikor a *The Associated Press*ben hangot adott azon véleményének, miszerint „a Kibaki-kormányzat közvetlenül felelőssé tehető a népirtásért”.

A nairobi nyomornegyedekben a rivális csoportok több hétig machétákkal és botokkal küzdöttek egymással, miközben a rendőrség könnygázzal és fegyverrel igyekezett megakadályozni, hogy az összecsapások elérjék a városközpontot. Nairobi napokig olyan volt, mint egy kísértetváros, ahol a városlakók élelmiszerral és ivóvízzel felszerelve barikádozták el magukat az otthonaikban.

Az idén 78 éves Kibaki 2002-es elnökválasztási győzelmével Daniel Arap Moi 24 évig tartó elnökségének vetett véget. Kibaki rendkívül népszerűnek bizonyult, mivel az országot Kelet-Afrika egyik fontos gazdasági központjává fejlesztette. Korrupcióellenes kampányát ugyanakkor sokan baklövésnek tartották, az országban a mai napig problémát jelent a törzsek közti „háborúskodás”, illetve a szegénység. A 64 éves Odinga azonban a szegényeket felkaroló hős szerepében tetszelgett. Még két év van az újabb választásokig, nem tudni, hogy mit hoz a jövő, de az már most is világosan látszik, hogy a koalíciós kormány nem képes érdemben változtatni a helyzeten.

Fordította: Roboz Gábor

Egy kenyai-magyar projekt indulásáról

Apró Buba Annamária összeállítása

Prof. Dr. Ternák Gábor egyetemi tanár, a Pécsi Tudományegyetem Infektológiai-, Katasztrófa-orvostani és Oxyológiai Intézetének igazgatója, valamint Dr. Tarrósy István, politológus, Afrika-szakértő, a Pécsi Tudományegyetem Politikai Tanulmányok Tanszékének oktatója és Dr. Heintz Tamás országgyűlési képviselő, az Egészségügyi Bizottság tagja jelenleg egy kenyai orvosi misszió előkészítésén dolgoznak, legutóbb szeptember 22-27 között folytattak tárgyalásokat Kenyában a nemzetközi együttműködés keretein belül.

A kezdetek

Tarrósy István, Afrika-kutató mesél az útról: „Kaptam Ternák professzortól egy telefonhívást úgy fél éve, hogy létezik egy afrikai orvosi misszió, a szlovákokkal együttműködésben és bővíteni kellene a kenyai kapcsolatokat. Nagyon izgalmas volt, először Nairobi-ba utaztunk, majd onnan Eldoretbe.” Erről a településről tudni kell, hogy az ötödik legnagyobb kenyai város, az ugandai határ közelében helyezkedik el. Eldoretben van Kenya második, Afrika harmadik legnagyobb nyomortelepe, a Langas. „Ez a szlovák-magyar misszió, amelyben Ternák professzor is részt vesz, itt tevékenykedik orvosi és egészségügyi vonalon.” – fejtette ki Tarrósy István. „Kéthetes programot sűrítettünk 6 napba, hogy mindenki-vel tudjunk tárgyalni a fejlesztésekről, a misszió további erősítéséről. Jelenleg pályázatot írunk, összerakjuk a projektet, pénzt gyűjtünk. Egy civil szervezet is bejegyzés alatt áll, remélem hamarosan jóváhagyja a bíróság az Emberi Erőforrás Fejlesztése Afrikában nevű közhasznú egyesület létrejöttét. Rengeteg feladatunk van, az Eldoret és a PTE között létrejött együttműködés kereteit szeretnénk kiterjeszteni, megtölteni tartalommal.”

Pécs és Eldoret

A Pécsi Tudományegyetem és a kenyai MOI Teaching and Referral Hospital, MOI University közötti szerződés június 25-én született. A MOI University ezentúl nem csak a pécsi oktatók, kutatók, hanem a diákok számára is lehetőségeket kínál.

Dr. Ternák Gábor, a misszió kezdeményezője az előzményekről be-

szélve elmondta, hogy „az ötlet tavaly született, mivel egy szlovák professzortól hallottam – akivel már 20 éve mindig találkozunk különböző kongresszusokon –, hogy az egyetemük különböző fejlődő országokban missziókat tart fenn. Közben kiderült, hogy ő a pozsonyi St. Elisabeth Egyetem rektora, és Haititől Kambodzsaig 22 egészségügyi missziót építettek ki, amelyek részben szociális jellegűek, részben járóbeteg-rendeléseket koordinálnak. Kértem tőle engedélyt, így ellátogattam Kenyába és Kambodzsa-ba, hogy megnézzem, miként működnek ezek a projektek. A kinti missziót látva azon gondolkodtam, hogy ezt mi magyarok miért nem tudjuk megcsinálni. Rendkívül fontos, hogy annak a széles kapcsolati rendszernek, amit próbálunk kialakítani, komoly gazdasági hozadéka is legyen Magyarország számára” – mondta el a professzor. „Kint felfigyeltünk rá, hogy egy cseh cipőmárka is megjelenik a kenyai piacon, nagyon komoly hirdetései vannak Nairobi egész területén.” – tette hozzá Tarrósy István.

„Jelenleg három szálon dolgozunk.” – számolt be a munka részleteiről Ternák professzor. „Egyrészt találtunk egy olyan kórházat, ahol nincsenek doktorok, tehát csak egy pár nővért látja el a feladatokat. Az intézményt szeretnénk orvosokkal megtölteni és működtetni a betegellátást. Másrészt a szlovák misszió keretein belül egy házat bérelünk a szlovák kollégákkal közösen, és a járóbeteg-rendeléseken mindig egy szlovák és egy magyar orvos dolgozik. Esetünkben már a harmadik tartózkodik kint. A misszió a nyomortelep közepén van, naponta 150 beteggel. „A legtöbb dolog, amit az orvoslásban tanulunk a tünnetanon alapszik. Vannak

Fotó: Tarrósy István

bizonyos betegségek, melyek tüneteiből ott sokkal több fordul elő, tehát ennyi beteg ellátásával az orvosok nagyon nagy tapasztalatot szereznek. Olyan rutinra tehetnek szert, amire itthon semmi esélyük” – számol be a misszió magyarországi hozadékairól Ternák Gábor. „A harmadik lehetőség a kölcsönös szerződésen alapul, tehát az egyetemre küldhetünk ki és fogadhatunk is onnan hallgatókat, illetve a fiatal orvosok cseréje is megoldhatóvá válik az egyetem keretein belül.”

Filozófia

„Ez a projekt, ellentétben azokkal a karitatív tevékenységekkel, amelyek addig tartanak, amíg a pénz el nem fogy, egy szélesben megalapozott, intézmények és városok között kialakult kapcsolatrendszer, amit szeretnénk sokáig fenntartani” – mondta el Ternák Gábor. „Az egész mögött az a filozófia áll, hogy a fiatal szakembereknek szüksége van tapasztalatszerzésre. Figyeltem a fiatal szlovákokat, akik nagy lelkesedéssel érkeztek ki és rácsodálkoztak az új világra” – meséli a magyar professzor. „Kiszámítottuk, hogy ennek a kórháznak 50 millió forint az éves fenntartási költsége. Ezen összeg tartalmazza a doktorandusz hallgatót kiküldésének költségeit, vagy más, tanulni vágyó egyetemista kitutazását. Ez manapság nem egy horribilis pénzösszeg. „Azt gondolom, akkor tudunk átitűtő sikereket elérni, ha megmutatjuk, hogy több különböző szereplő összefogásáról van szó. Az nem lehet, hogy a magyar állam nem vesz részt a projektben, miközben a szlovák állam igen.” – osztotta meg véleményét Tarrósy István.

Más világ

„Ott kint máshogyan gondolkoznak az emberek, az életnek megvannak a szépségei és az árnyoldalai is, de egy nagyon szerethető és érdekes hely.” – mondta el Ternák Gábor. „Afrikában a különböző területeken dolgozó szakemberek, legyenek azok építészek, zenészek, szociális munkások vagy orvosok, rengeteg tudnak segíteni. Az orvos szerepe egy ilyen társadalomban igazi, klasszikus orvosszerep. Mert mi itt Magyarországon, sajnos, csak adminisztrátorok vagyunk, de én is dolgoztam hat évet különféle fejlődő országban, és tudom, hogy ott elni egészen más érzés. Ott annyira kevés az orvos, hogy minden segítség óriási értékkel bír, ezért a doktorokat megbecsülik és értékelik.”

Tarrósy István szerint Afrikában a legfontosabb érték az ember és az emberi közösség. Az ott befektetett munkát kamatostól kapja vissza mindenki. „Tárgul a tudata, gyarapodik a tudása, lelkiebben gazdagodik, és tényleg azt érzi, hogy orvosként tudja a legtöbbet tenni az emberiségért. Ugyanez érvényes akkor, ha valaki a társadalomtudós oldaláról közelít, és megkérdezi az ottani lakosokat, mit gondolnak a politikai rendszerről, hogyan vesznek részt társadalmi alakításában. Nagyon jó azt látni, hogy miként fejlődik az ottani társadalom, hogy az emberek egyre inkább részesei a körülöttük zajló folyamatoknak – persze ne feledjük: Afrikában az európaiól eltérő módon kell értelmeznünk a demokráciát, a pártrendszert, magát a társadalmi átalakulást.”

Másképp segíteni

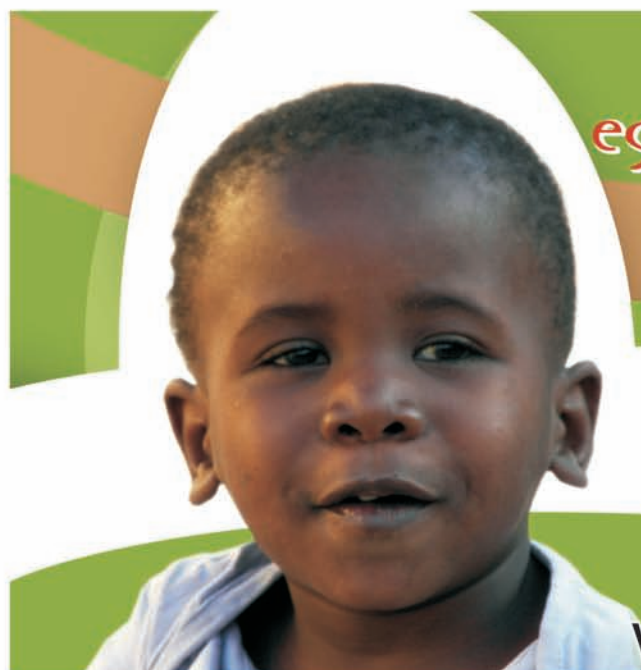
Tarrósy szerint „mégis azt tapasztaltam, hogy ha leszünk értük valakit, és nem úgy, hogy odamegyünk, és megmondjuk, hogy szerintem ez a jó és csináljátok meg, hanem meghallgatjuk őket, és segítünk nekik, akkor hatalmas élményben lesz része mindkét félnek. Már a pécsi bölcsészkaron is „megfertőződött” számos hallgató az Afrika-vírussal. Amikor két évvel ezelőtt elkezdtem oktatni a politológia tanszéken az Afrika-kurzust, csak öt merész diák nézett velem farkasszemet. Mára közel 30-an hallgatják az órát, 3-an a szakdolgozatukat is kapcsolódó témából írják, 2-en önkéntesként, 3-an pedig más módon szeretnék eljutni az afrikai kontinensre. Ez igazán figyelemre méltó előrelépés. Ami még izgalmasabb, hogy a bölcsészkar és maga az egyetem felismeri, van ebben fantázia, akár a gazdasági kapcsolatok kiépülését tekintjük elsődleges célnak, mint ahogyan azt a csehek vagy a szlovákok példája mutatja. 2007-ben a lisszaboni Afrika-csúcson nagyon sok döntés született Afrika-Európa relációban. Mi magyarok is sok pénzt fizetünk be az unió fejlesztéspolitikájába, azonban ebből ki is kellene hozni még többet, és az eldoreti ügryhöz hasonló projektekre fordítani. Ehhez azonban szakemberek kellene: orvosok, tudósok, diplomaták, gazdasági szakemberek, akik cégeket tudnak létrehozni, gyógyítani tudnak, vagy képesek virágzó kereskedelmi tevékenységet beindítani. Mindehhez pedig értelemszerűen pénz is kell. Mi Kenyában nem keresni akarunk, hanem dolgozni, de úgy, hogy a feltételeket ne pusztán a saját pénzünkéből kelljen előteremteni – legyen tehát állami szerepvállalás is a hátunk mögött!”

Afrikanisztika

A pécsi bölcsészkar Magyarországon elsőként hoz létre hamarosan egy interdiszciplináris Afrika Kutatóközpontot. Ehhez egy BA minor szak is kapcsolódni fog az elképzelések szerint. Jövőre pedig elindul az ELTE-n az afrikanisztika mesterképzés, így az egyetemek között is létrejöhet egyfajta természetes együttműködés. „Rögtön olyan szakembereket képezhetünk így, nem százával, hanem a reális igénynek megfelelően, akik „érteneik Afrikához.” – osztja meg terveit a BTK oktatója. „A Kutatóközpont kialakításával párhuzamosan a pécsi 2010-es EKF-évből, május végén szeretnénk Afrika Hetet rendezni, ahová nagyon sok embert meghívunk majd, konferenciát, kulturális programokat, fotókiállításokat szervezünk.” – mondja el Tarrósy István, akinek a nevéhez a hosszú ideje sikeres ICWiP tematikus fesztivál is kötődik.

Végszó

„Hosszú távon nagyon komoly együttműködést lehet kialakítani az orvostudomány és a társadalomtudományok között. Egy cél lebegjen a szemünk előtt: segítsünk az afrikai embereknek abban, hogy jobb életszínvonalon, jobb higiéniás és képzettségi szinten élhessenek. A kenyai kórház működtetésének komoly előzményei vannak, és a támogatóink között ott a PTE, a pécsi városi önkormányzat, és magánszponzorok is tettek már a projektbe pénzt. Ők is olyanok, akik már beleszerettek Afrikába, és úgy gondolják, hogy így tényleg tudnak segíteni az ott élőkön.”

egy csepp
magyar
segítség

fekete afrikában

www.taita.info

A Taita Alapítvány célja, hogy anyagi segítséget és erkölcsi támogatást nyújtson a kenyai St. Joseph Árvaházban élő gyerekeknek.

A gyermekek **élelmezését** változatosabb étrenddel igyekszünk javítani. Alapvető gyógyszereket vásárolunk, és fontosnak tartjuk a minél jobb **higiénés feltételek** megteremtését.

Az alapítványunk által 2007-ben létrehozott **óvodát** folyamatosan működtetjük.

A legtehetségesebb **tanulók** magániskolai tandíját adományokból fedezzük, fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek önálló felnőttként lépjenek ki az árvaházból.

Segítjük a **gondozónők** munkáját, hogy a gyerekek még több törődést kaphassanak.

Az **afrikai élet és a helyi problémák** megismertetése és elfogadtatása Magyarországon fontos feladatunk, ezért rendszeresen szervezünk kiállításokat és előadásokat.

Az adományok felhasználását a **helyszínen ellenőrizzük**, hiszen az elmúlt években rendszeresen vállalkoztak magyar önkéntes fiatalok arra, hogy Kenyában segítsék az árva gyermekek mindennapjait.

Személyes tapasztalatunk alapján, már egy kis összegű magyar támogatás is sokat számít Kenyában.

„**Jelképes örökbefogadás**” programunk segítségével egy gyermek anyagi támogatását biztosítjuk óvodai ill. iskolai költségeinek fedezésével.

Céladományokat is gyűjtünk; jelenleg az árvaház saját gazdaságának öntözőrendszerét szeretnénk kiépíttetni és a vizesblokkot felújíttatni.

Nemcsak Kenyában, hanem **Magyarországon is jól jön a segítség**. A honlap aktualizálásában, a rendezvények szervezésében, a könyvelésben és a pályázatírásban is önkéntesek segítik a Taita Alapítvány munkáját.

www.taita.info
kontakt@taita.info

Bankszámlaszám:
12001008-00126692-00100007

Morenth Péter

A Milleniumi Fejlesztési Célok helyzete féltávon túl

Nemzetközi jelentések és sajtóvisszhangok alapján

A VILÁGON

több mint egymilliárd ember reménytelen szegénységben él. Ez azt jelenti, hogy naponta nem egészen egy amerikai dollárnak megfelelő összegből kell megoldaniuk létfenntartásukat. Évente több mint 10 millió gyermek hal meg éhezés, szegénység, és betegségek következtében, még az ötödik születésnapja előtt. Emellett, több mint félmilliárd ember él tiszta ivóvíz nélkül, miközben az évente fegyverkezésre költött pénz töredékéért megoldhatóak lennének ezek a problémák. Mindez annak is az eredménye, hogy a fejlett országok jóval kevesebb támogatást nyújtanak a szegénység elleni küzdelemre, mint ahogyan 2000-ben, az ENSZ millenniumi közgyűlésén elfogadták. Az ENSZ tagállamok akkor nyolc célkitűzést fogadtak el, és vállalták, hogy 2015-ig radikálisan javítanak a legszegényebbek helyzetén. Félidőn túl már látszik, hogy a célok teljesítésére kevés az esély.

Az új évezred hajnalán, lelkiismeret-furdalástól, felelősségtudattól vagy egyszerűen az ismert és már előre jelzett migráció özö-

nétől tartva az ENSZ tagállamai úgy döntöttek, hogy 2015-re radikálisan csökkentik a szegénységet a világban, és megteremtik az alapvető feltételeket a fenntartható fejlődéshez a legnagyobb szegénységben élő országokban. A célkitűzéseket és teendőket nyolc pontban foglalták össze, amelyek azóta Millenniumi Fejlesztési Célok néven váltak ismertté. Céllal tűzték ki, hogy meghatározzák, milyen mértékben kell visszaszorítani a szegénységet, a járványokat, a gyermekhalálozási arányt, és miként lehet növelni az iskolázottsági rátát és az egészségügyi ellátást. A félidőben, azaz 2008-ban kiadott ENSZ-elemzésből úgy tűnik, kicsi az esély a célkitűzések elérésére. Most már látszik, hogy a vállalatokat nem tudják teljesíteni 2015-ig, még akkor sem, ha őszinte akarat mutatkozik erre.

2000 szeptemberében 189 tagállam képviselői írták alá azt a nyilatkozatot, amely megerősítette a nemzetközi közösség kollektív felelősségvállalását és elhatározását, hogy elősegítse a világban az emberi méltóság, egyenjogúság és esélyegyenlőség érvényre jutását, a béke és biztonság stabilitását, a ré-

Fotó: Tarrósy István

giók közötti fejlettségbeli különbségek és szegénység csökkentését, a környezet fokozott védelmét, valamint az emberi jogok tiszteletben tartását.

A nyilatkozat a világ országainak és vezetőiknek azt a felismerését tükrözi, hogy a 20. század jelentős adóssággal adja át a helyét a harmadik évezrednek. Százmilliók élnek kilátástalan szegénységben, nem ritkán antidemokratikus, elnyomó rezsimeknek kiszolgál-

tatva, megfosztva a tanulás lehetőségétől, egészséges ivóvíz híján fokozottan kitéve a fertőző betegségeknek, elszenvadva a környezeti katasztrófák pusztító hatását és gyakran rákényszerülve, hogy részt vegyenek a föld természeti kincséit károsító rablógazdálkodásban. A nyilatkozat aláírói megerősítették az ENSZ alapokmányában lefektetett alapértékeket, és bizonyos konkrét lépések jóváhagyásával a globális szegénység leküzdése, és

egy mindenki számára elérhető világ megteremtése mellett kötelezték el magukat.

Ezeket az általános célokat 2001-ben, az ENSZ soros közgyűlésén konkretizálták, a ma ismert formájukban. A közgyűlés által elfogadott dokumentumban (Roadmap Towards the Implementation of the UN Millennium Declaration) az átfogó, 2015-ig megvalósítandó célhoz 18 részcélt, valamint 48 indikátort (mérőszámot) rendeltek hozzá, annak érdekében, hogy a fejlődés számszerűsíthető és értékelhetővé váljon. Az alapcélok mennyiségileg meghatározott és időhöz kötött előrelépést irányoznak elő a rendkívüli szegénység és éhezés visszaszorítása, a minden ember számára elérhető általános iskolai oktatás, a nemek egyenjogúsága és a nők jogainak kiterjesztése, a gyermekhalandóság csökkentése, az anyák egészségfejlesztése, a HIV/AIDS, malária és más betegségek elleni küzdelem, környezetünk fenntarthatóságának szavatolása és a fejlődést biztosító globális partnerség kifejllesztése érdekében.

A Millenniumi Fejlesztési Célok

- cél: A szélsőséges szegénység és éhínség felszámolása,
2. cél: A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás biztosítása,
3. cél: A nemek közti egyenlőség és a nők felemelkedésének előmozdítása,
4. cél: A gyermekhalandóság csökkentése,
5. cél: Az anyai egészségügy javítása,
6. cél: A HIV/AIDS, a malária és más betegségek elleni küzdelem,
7. cél: A környezeti fenntarthatóság biztosítása,
8. cél: Globális partnerség kialakítása a fejlesztés érdekében.

A célok nem jelentettek radikális újításokat, mivel többségük a '90-es évek elejétől az ENSZ égisze alatt rendszeresen megrendezett nemzetközi konferenciák, főként a Rio-i föld csúcson meghatározott, fejlesztéssel összefüggő humanitárius célokra épít. A millenniumi célok jelentősége abban rejlik, hogy ellentétben a korábbi célokkal és fejlesztési programokkal átfogó megoldást keresnek a globális problémákra. Még a kritikusok is elismerik, hogy először van a döntéshozók kezében egy, a többség által többé-kevésbé elfogadott célrendszer, amely – és ez egyik legnagyobb vonzereje – a mérhetőség lehetőségét is kínálja. Egyfajta konszenzust jelent, amellyel egyetérthetünk vagy vitatkozhatunk, de meg nem kerülhetjük őket.

Áttekintve a feladatokat, felmerül a kérdés, hogy miként dőlt el, a nemzetközi közösség mely célokat tartotta fontosnak a fejlődő államok számára. A válasz természetesen az lenne, hogy az ENSZ Közggyűlése, a tagországok képviselői demokratikus módon megtárgyalták és megszavazták azokat. A célok kijelölésének technikai részét azonban az ENSZ titkársága végezte el, együttműködésben az IMF, a Világbank és az OECD szakértőivel. Anélkül azonban, hogy a fejlődő országok valójában aktívan beleszólhattak volna a kialakításukba. Ez az egyik legfontosabb kritika, amelyet a célokkal kapcsolatban már a tárgyalások kezdetekor megfogalmaztak.

A millenniumi célok országokra vonatkozó cselekvési terveit tehát *elméletben* az egyes államok – mind a donor, mind a fogadó országok –, és a nemzetközi politikai és gazdasági szervezetek egymással együttműködve, egymást egyenlő partnerként kezelve határozzák meg. A tervek konkrét megvalósításában ugyanezek a szervezetek vettek és vesznek részt,

most már jobb együttműködésben a privát, civil szektorral, és a helyi közösségekkel. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy sem a fejlett, sem a fejlődő országok, sem pedig a nemzetközi szervezetek nem egyeztetik össze terveiket és programjaikat a millenniumi célokkal. A fejlődő országok csakis az egyes nemzetközi szervezetek jóváhagyásával dolgozhatják ki ide vonatkozó terveiket, amennyiben igényt formálnak a támogatásokra. Ez azért jelent problémát, mert ezek az említett szervezetek az általuk nyújtott adományok és hitelek feltételeként olyan intézkedéseket – teljes piacnyitás, liberalizáció, privatizáció, a szociális szolgáltatások leépítése – követelnek meg, amelyekkel a fejlődő országok legtöbb esetben nem értenek egyet, és amelyek ma már bizonyítottan aláássák akár a millenniumi célok, akár az egyéb fejlesztési programok által elérni kívánt eredményeket.

A tervek és programok pénzügyi hátterének megteremtése jelenleg az egyik legfontosabb, és a legtöbb vitát kiváltó kérdés. Többek között az egyes országok (bilaterális) és a nemzetközi szervezetek által nyújtott (multilaterális) fejlesztési támogatások és hitelek, az államok adósságainak elengedése, a kereskedelem és a magánbefektetések által megteremtett lehetőségek, költséghatékonyabb segélyfelhasználási mechanizmusok, esetleg innovatív források járulhatnak hozzá a célok eléréséhez. A 8. cél foglalkozik ezzel a problémával, mely elsősorban a fejlett országok „kötelezettségeit” tartalmazza, pontos határidők és célok megjelölése nélkül. A legtöbbet tárgyalt témák a segélyek nagyságát, a visszafizethetetlen adósságokat, és a nemzetközi kereskedelem jelenleg egyenlőtlen rendszerének átalakítását érintik.

A segélyek tekintetében a fejlődő országok és a fejlesztésben részt

vállaló civil szervezetek követelése – egyben az ENSZ ajánlása – az összegek radikális növelése. A donor államok erre kötelezettséget is vállaltak Monterreyben 2002-ben, ígéretet téve, hogy bruttó nemzeti jövedelmük (GNI) 0,7%-át ún. Hivatalos Fejlesztési Támogatás (Official Development Assistance – ODA) keretében a fejlődő országok rendelkezésére bocsátják. Így ez a hozzájárulás a 2004-es 78 milliárd USD-ról 2015-re becslések szerint akár 130 milliárdra nőhet. Elgondolkodtató azonban az ígéretetek szempontjából, hogy a 0,7%-os határ elérését az ENSZ Közggyűlésén már 1970-ben felvállalták a fejlett tagállamok. Ugyan voltak olyan időszakok, amikor a folyósított segélyek a GNI arányában magasabbak voltak (a 60-as években például a mai arány kétszerese), a fejlett államok ma igen messze állnak a fenti vállalás teljesítésétől. A 2005-ben folyósított segélyek még mindig csak átlagosan a GNI kb. 0,25%-át teszik ki.

A segélyek kapcsán további probléma a hatékonyság és a minőség. A korábbi évtizedek tapasztalatai bizonyították, hogy a nem megfelelő segélyezés sokszor károsabb tud lenni, mint a segítségnyújtás hiánya. Egyes becslések szerint a Hivatalos Fejlesztési Támogatás nettó értéke valójában csak 39 százalék a statisztikákban feltüntetett összegeknek, a többi mind úgynevezett „fantom” segély. Következik ez abból, hogy a donorok a Hivatalos Fejlesztési Támogatásba rendszeresen beleszámolják az elengedett adósságok összegét a nemzetközi ajánlások ellenére. Csökkentik a támogatások nettó értékét az ún. „kötött segélyek” is, melyek esetében a kedvezményezett államok a segélyt nyújtó ország termékeit kötelesek megvásárolni, legtöbbször a helyi áraknál jóval drágábban. Emellett problémát okoz, hogy a donorok

nem koordinálják egymással fejlesztési tevékenységüket, így rengeteg a duplikáció, vagy éppen az elhanyagolt terület. A segélyek folyósítása rengeteg felesleges plusz-költséggel jár, és az összegek átutalása jellemzően kiszámíthatatlan. Nincs megoldva a rendszeres monitoring és értékelés, és nincsenek megfelelő mechanizmusok sem a donor országok, sem a befogadó államok elszámoltathatóságára, ami sok esetben a segélyösszegek „eltűnéséhez” vezet.

2005. szeptemberében került sor a millenniumi program első kiértékelésére. Bár egyes területeken történt előrehaladás, a számok nem azt mutatják, hogy a világ jó úton halad a célok elérése felé. Óriási különbségek mutatkoztak az egyes régiók és az egyes országok esetében a különböző célok mutatói között. Az indikátorok szerint a legnagyobb előrehaladást Ázsia érte el, ott is leginkább India és Kína fejlődése javítja a képet. Ez egyébként nagymértékben saját gazdaságpolitikájának köszönhetően, mintsem a beáramló segélyeknek. De még ebben a térségben sem várható, hogy a célok mindegyike maradéktalanul teljesül. A legriasztóbb helyzetet mind a mai napig a Szaharától délre eső afrikai országokban tapasztalunk. Bár bizonyos célok esetében pozitívak az eredmények, a legtöbb mutató tekintetében vagy nagyon lassú – a célok eléréséhez semmiképpen sem elegendő – előrelépés a jellemző, vagy éppen stagnálás, de számos tekintetben a helyzet rosszabbra fordult.

A számszaki adatok azonban sokszor félrevezetőek. Az éhezők aránya százalékos arányban a föld teljes lakosságához viszonyítva csökkent, ugyanakkor az éhezők száma abszolút értelemben nőtt a világ össznépszerűségének növekedésével. Az általános iskolai oktatás kiterjesztését nagy valószínűséggel teljesíti majdnem minden régió,

ugyanakkor a nők beiskolázása sokkal lassabban halad a vártnál, habár ennek határidejét már 2005-re kitűzték. A legrosszabb a helyzet az egészségügyvel kapcsolatos célok esetében, a megemlíthető szerény eredmények mellett is.

Ennek fényében nem csoda, ha az ENSZ a 8. fejlesztési cél részeként, egyebek mellett a segélyek mennyiségének nagyarányú növelését, a donor országok vállalásai esetében konkrét ütemtervek kidolgozását, és a nemzetközi rendszer, azon belül pedig az ENSZ intézményi reformját szorgalmazta 2005-ös közgyűlésén. A fejlett államok ismét csak megerősítették korábbi vállalásaikat, de nem születtek olyan döntések, melyek a fejlett országok elszámoltathatóságát tennék lehetővé, és az intézményi reform felvetése sem hozott áttörést. Ez a fejlődő országokon és a nemzetközi civil szervezeteken kívül magának az ENSZ akkori főtitkárának, Kofi Annannak is óriási csalódást okozott. Annan mégis optimistán fogalmazott, miszerint a „pohár még így is legalább félig tele van”. Mások azonban az eredmények és a nemzetközi közösség leginkább csak retorikai szinten előkerülő elkötelezettsége láttán azt a poharat inkább félig üresnek látják.

Kérdés, hogy miként teljesíthetőek a célok? Az ENSZ által felkért szakértői csapat vezetője, Jeffrey Sachs szerint mindez csak pénz, és természetesen az azt biztosító politikai akarat kérdése, hiszen abban a fejlesztési célokat kritikával illető civil szervezetek is egyetértenek, hogy a szükséges források rendelkezésre állnak. Összehasonlításképpen, 1998-ban 50 milliárd dollár körül volt az ODA összege, míg a világ államai 780 milliárd dollárt költöttek fegyverkezésre, és csak az európai polgárok 50 milliárdot cigarettára. Sachs számításai szerint a célok

eléréséhez a 0,7%-os hozzájárulás elegendő forrást biztosít.

Nem mindenki látja azonban rózsásnak a helyzetet. Egyes kritikák pontosan azt a politikai akaratot hiányolják, ami már 35 éve nem teszi lehetővé ugyanazon vállalások teljesítését. Felmerül a kérdés, hogy miért éppen most változna ez meg. A csak részben eredményes, de inkább eredménytelen ENSZ Közgyűlések, a G8-ak találkozó, a WTO tárgyalások inkább a kételyeket erősítik meg, mintsem az optimista várakozásokat. Ez nem csak a támogatások mértékére vonatkozik, hanem a – kutatók szerint – sokkal lényegesebb nemzetközi gazdasági, pénzügyi és kereskedelemi rendszer egyenlőtlen viszonyainak reformjára is. Ez utóbbit a célok maguk – bár tartalmazzák az erre vonatkozó utasításokat – nem hangsúlyozzák, sőt sokak szerint voltaképpen el is terelik róluk a figyelmet.

Mások a célok túlzott ambícióit kifogásolják és nem látják biztosítottak jelen pillanatban azon feltételeket, hogy a fejlődő országok a hirtelen megemelt és országaikra „rázúduló” fejlesztési támogatásokat képesek lesznek-e hatékonyan felhasználni. A jelenlegi összegek esetében is problémát jelent a túlzott bürokrácia, hiszen egyes országoknak több mint 40 különböző donor elvárásaihoz kell igazodnia, amely már ma is megbénítja az érintett kormányzatok munkáját. Emellett bizonyos országoknak olyan ütemű fejlesztést kellene felmutatnia a célok teljesítése érdekében mindössze tíz év alatt, amelyre eddig még nem volt példa a történelem során. Bizonyos számítások szerint a szubszaharai országok, a haladás jelenleg jellemző üteme mellett 2015 helyett 2165-re fogják elérni a kitűzött célokat. Amennyiben a kritikai felvetések igaznak bizonyulnak, és a célok valóban nem teljesülnek,

tulajdonképpen kár volt ennyire sokat ígérni, talán a kevesebb több lett volna. A meghiúsulásból következő kiábrándultság sem az ENSZ-nek magának, sem pedig a fejlesztési tevékenységnek nem válik a javára.

Egyes elemzők alapjaiban kérdőjelezik a dokumentum értelmét, mivel nem értenek egyet a számszerűsített változók és változások szemléletével, mely nem veszi figyelembe az országok egyedi sajátosságait, valamint arctalan tömegként kezeli a lakosságot. Számukra eleve elhibázottnak tűnnek a teljesíthetetlen célok, hiszen rövid távú, globális stratégiát alkotnak a jelenben és a jövőben is állandóan változó lokális problémák kezelésére.

A felvetett kérdésekből látszik, hogy nem könnyű választ adni arra a kérdésre, hogy a millenniumi fejlesztési célok a legmegfelelőbb megoldást jelentik-e a világ problémáira. Eredményeit és esetleges pozitív vagy káros hatásait nehéz jelen pillanatban megítélni. A voluntarista szemlélet sem segít a célok elérését, indikátorok és általában a fejlesztési tevékenység felülértékelése folyamatos és rugalmas. A végrehajtáshoz a fejlesztési eredményeket évtizedek óta „aláásó” nemzetközi intézmények és a fejlődő országok igényeit messzemenően figyelembe kell venni. A döntések meghozatala a partnerség elve alapján, és a meghozott döntések végrehajtásának ellenőrzése a globalizáció korában mindannyiunk felelőssége. Ha mindezek a feltételek teljesülnek, talán már senki nem fogja szükségét érezni hasonló célok kijelölésének a jövőben.

„Többet, jobban” – jelentette ki az EU 2005-ben, hogy növelje a fejlesztési segélyek és kereskedelmi támogatások mértékét, ezzel javítsa a támogatás hatékonyságát annak érdekében, hogy teljesüljenek a millenniumi ENSZ-célkitű-

zések. A világon az Európai Unió biztosítja a legtöbb fejlesztési segélyt a rászoruló országok számára. Az EU megbízható adományozó, csak 2006 folyamán mintegy 48 milliárd euróval segítette a fejlődő országokat. Ez az összeg – mely a világszerte nyújtott segélyek 57%-át tette ki – uniós polgárokra lebontva évente közel 100 eurós fejlesztési hozzájárulást jelentett. Összehasonlításképpen, az Amerikai Egyesült Államok állampolgáronként 53, Japán pedig 69 euró értékű támogatást biztosított. Az EU 2006-ban bruttó nemzeti jövedelmének 0,42%-át fordította segélyezésre. Ezzel jó úton halad afelé, hogy a millenniumi fejlesztési céloknak megfelelően 2015-re teljesítse az előirányzott értéket.

Mindennek ellenére továbbra is jelentős különbségek tapasztalhatók az egyes tagállamok által biztosított fejlesztési segélyek összegét illetően. 2006-ban a legbőkezűbb adományozónak a svédnek bizonyultak, hiszen a bruttó nemzeti jövedelmük több mint 1%-át fordították fejlesztési segélyekre. Őket a dánok, a hollandok és a luxemburgiak követték a sorban; az általuk nyújtott fejlesztési támogatás meghaladta a 0,8%-ot. Az uniós tizenkét új tagállama a csatlakozás óta eltelt időben ugyan megkésztette fejlesztési hozzájárulását, azonban még így is alatta marad a kívánatos értéknek. 2008-ban mindegyik tagországnak nemzeti ütemtervben kellett rögzítenie, hogyan kívánja a jövőben fokozatosan növelni segélyezésre fordított kiadásait.

A tervek szerint az EU 2010-től évente 2 milliárd euró értékű fejlesztési támogatást fordít majd arra, hogy fellendítse a fejlődő országok gazdasági növekedését és csökkentse az ott élőket sújtó szegénységet. A ráfordítások növekedése azonban önmagában nem hoz megoldást. Fontos célkitűzést jelent a segélyezés hatékonyságának

és sebességének javítása, a bürokratikus akadályok felszámolása, valamint az adományozó tevékenységek eredményesebb összehangolása. Louis Michel, korábbi közösségi fejlesztési biztos kijelentette: „Elengedhetetlen, hogy a támogatás ne újabb teherként, hanem valódi segítséget jelentsen”. A Bizottság által javasolt új magatartási kódex az uniós adományozók közötti munkamegosztást hivatott javítani.

ENSZ: vegyesek eredmények

A 2015-ös céldátum felé közeledve tisztán látszanak az elért eredmények a Millenniumi Fejlesztési Célok végrehajtása terén, azonban összességében véve a siker még messze nem garantált – állítja az előrehaladásról 2007-ben készített ENSZ-tanulmány.

„A jelentés megállapításai azt sugallják, hogy történtek előrelépések, és a világ legtöbb részén a célok elérése még mindig lehetséges” – jelentette ki Ban Ki Mun ENSZ-főtitkár a Millenniumi Fejlesztési Célok Jelentés 2007 tanulmányához írt előszavában. „Azonban arra is rámutatnak, még mennyi minden maradt, amit meg kell tennünk ennek érdekében”. A főtitkár alapvetően a kötelezettségvállalásaik tiszteletben tartására szólította fel a politikai vezetőket.

A jelentés szerint látható előrelépés történt a rendkívüli szegénységben élők számának 2015-ig való felére csökkentésében, kimutatva, hogy a világban napi egy dollárnak megfelelő összegből élő emberek száma 32 százalékról (1,25 milliárd ember 1990-ben) 19 százalékra esett vissza (980 millió ember 2004-ben). Amennyiben ez a trend folytatódik, a tanulmány becslései szerint „az MFC szegénységre vonatkozó célja elérhetővé válik a világ egésze és a legtöbb régió számára”

Számos afrikai ország mindenestre demonstrálta, hogy a millenniumi célok gyors és széleskörű teljesítése akkor lehetséges, ha az erős kormányzati akarat, a megfelelő politikák és a közberuházásokra irányuló gyakorlati stratégiák a nemzetközi közösség adekvát anyagi és technikai segítségnyújtásával találkoznak. Ázsiában is pozitív fejlemények tapasztalhatók, ahol a dinamikus gazdasági fejlődésnek köszönhetően a régió jó úton halad a MFC szegénységrevonatkozó céljának elérésében.

A jelentés a fejlődés más jeleit is kiemeli, így a fejlődő országokban már több gyerek jár iskolába. A gyerekek általános iskolákba való beíratásának aránya az 1991-es 80 százalékos szintről 2005-re 88 százalékra nőtt. A nők egyenjogúságért vívott harc a politikában és a kormányzásban való nagyobb szerepvállalásuk eredményeként teret nyert, de a fejlődési folyamat összességében lassúnak mondható. A gyermekhalandóság világszerte csökkent, nagyrészt a hatékony beavatkozásoknak köszönhetően. A malária megfékezése szempontjából kulcsfontosságú beavatkozásokat sikerült kiterjeszteni. A

ragályos tuberkulózis várhatóan visszaszorul, habár az előrehaladás üteme nem olyan gyors, hogy elérje azt a kitűzött célt, hogy 2015-re a betegség előfordulása és a halálozási rátái felére csökkenjenek.

Más szemszögből nézve a jelentésben szereplő statisztikákat, sokkal kedvezőtlenebb képet mutatnak. A legtöbb eredményt a rendkívüli szegénység visszaszorításában Ázsia déli, délkeleti és keleti felében sikerült elérni. Ezzel szemben ugyan ezen időszak alatt a nyugat-ázsiai szegénységi mutatók megduplázódtak és az eddig elért fejlődés ellenére a szubszaharai afrikai régióban a szegénységi szakadék továbbra is a legmagasabb a világon.

A jelentés szerint más súlyos problémákat sem sikerült orvosolni. Évente több mint félmillió nő veszíti életét a terhesség és a szülés közben felmerülő, más körülmények között megelőzhető és kezelhető komplikációk következtében. Nem sikerült jelentős előrelépést elérni a súlyhiányos gyermekek arányának felére csökkentésében sem, és az AIDS-ben elhunytak száma a 2001-es 2,2 milliós szintről a 2008-as évben 2,9 millióra nőtt, miközben 15 milliós gyermek veszítette el egyik,

vagy mindkét szülőjét a világbelegség következtében.

A fejlődő világ lakosságának fele továbbra sem jut hozzá az alapvető közegészségügyi ellátáshoz, és az éghajlatváltozás potenciális katasztrófához vezető hatásai ma már egyre inkább tetten érhetők.

Az ENSZ-főtitkár által leírtak szerint az előrelépés hiányának egyik oka a gazdasági növekedés előnyeinek egyenlőtlen eloszlása. Ezen kívül egyes országokban a MFC eléréséért tett erőfeszítéseket aláássa a fegyveres konfliktusok és a HIV/AIDS okozta biztonság és stabilitás hiánya. Az ENSZ vezetője rámutatott arra is, hogy a fejlettebb államok nem teljesíteték azon kötelezettségvállalásukat, miszerint „a globális partnerség keretein belül gondoskodnak a fejlődés megfelelő finanszírozásáról és biztosítják a kölcsönös elszámoltathatóságot”.

Ahogy a főtitkár a jelentés előszavában fogalmaz: „Különösen a 2004 óta hűzódó hivatalos fejlesztési támogatás (Official Development Assistance) jelentős növelésének elmaradása miatt, még a jól kormányzott országokban is lehetetlenné vált a fejlesztési célok elérése”. A vezető ipari

államok 2005-ös gleneaglesi találkozásukon elkötelezték magukat az Afrikának juttatandó segélyek duplájára emelése mellett, ennek ellenére a hivatalos segélyek 2005 és 2006 között ténylegesen 5,1 százalékkal csökkentek. Csupán öt donor ország érte el, vagy haladta meg azt az ENSZ által meghatározott célt, hogy bruttó nemzeti jövedelmük 0,7 százalékát segélyekre különítse el.

Afrika tehát lemarad?

A MFC időarányos teljesüléséről 2007-ben készült jelentés jó néhány területen ugyan haladást állapított meg, ugyanakkor erőteljesebb lépéseket kér a tagállamoktól a szegénység visszaszorítására.

Több nemzetközi civil mozgalom a fejlett országokat, elsősorban a leggazdagabbakat tömörítő G8-csoportot hibáztatja 2007-es nyilatkozatában. A deklaráció szerint úgy stagnált vagy csökkent az általuk vállalt, fejlesztésre költött pénz aránya az elmúlt két évben, hogy ebbe már beleszámították több ország adósságának elengedését is, ami semmit nem változtat az éhező afrikaiak helyzetén, így Afrika továbbra is lemarad.

Ugyanakkor az ENSZ-jelentés kevésbé fogalmaz élesen. Nem szólítja fel, de emlékezteti a fejlett országokat kötelezettségvállalásukra, és külön kiemeli a G8 államait az Afrikának tett ígéreteit, melyek alapján lehetővé teszik, hogy az afrikai mezőgazdasági termények könnyebben piacra jussanak.

Statisztikai értelemben így könnyen lehet, hogy az ENSZ definícióinak megfelelően sikerül felére csökkenteni az extrém szegénységet, de a nyomorgó afrikaiak többsége ebből nem érzékel majd semmit. Így felmerül a kérdés: nem félrevezető-e azt hinni, hogy a millenniumi célkitűzések teljesítése automatikusan a szegénység felszámolását is jelenti?

„Bármennyire dicséretesek is a célok, az emberek azt hihetik, hogy ez egy mérnöki módszerekkel megoldható probléma. A cső egyik végén befolyik a pénz, a másikon meg lehet számolni az ázott kutak és a beiskolázott gyerekek számát” – idézte Lant Pritchett, a Harvard University közgazdászának és Michael Woolcock, a Világbank szociológusának állítását a *The Economist*. A lap szerint azonban például azon célkitűzések teljesítéséhez, hogy minden gyerek legalább általános iskolát végezzen, vagy jelentősen csökkenjen a gyermekági elhalálozások száma és a csecsemőhalandóság, a pénzen kívül szükség van több ezer olyan tanárra, ápolóra és szülészre, aki törődök, szorgalmasak és jó szakmai ítézőképességük van. Kétséges, hogy 2015-ig ez elérhető. A *The Economist* szerint az ENSZ célkitűzéseivel az a probléma, hogy hívei afféle „nyolcparancsolatként” tekintenek rájuk. Úgy vélik, ezek „olyanok, mint az emberi jogok, ünnepélyes kötelezettségek, amelyekben nem lehet kompromisszumot kötni. Számba kell venni, mire van szüksége a fejlődő országoknak, mibe kerül a legolcsóbb megoldás, majd a gazdagok állják a cechet, a szegények kormányai meg elvégzik a munkát”.

A millenniumi célkitűzések hívei szerint viszont éppen ez az erősségük. Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata óta – amely ráadásul egy absztrakt célkitűzés – ez az első és egyetlen globális, mérhető, és számon kérhető rendszer. Nem egy-egy országról szól, hanem az erőfeszítések időarányos méréséről. Az időarányos mérésben azonban nem áll túl jól a világ.

Merre tovább?

Még az ENSZ millenniumi célkitűzéseivel szemben szkeptikusak

is eredményként ismerik el, hogy sikerült néhány, globálisan fontos ügyben megállapodni, és sok területen valóban történt előrelépés. Megoszlanak a vélemények azonban arról, hogy miként érhetőek el a célok. A szabad kereskedelem hívei szerint Kína, India és az ázsiai „kis tigrisek” példái mutatják, hogy a piacnál és saját erőfeszítéseiknél jobban semmi sem szorítja vissza a szegénységet.

A szegénység felszámolásáért küzdő szervezetek szerint azonban az afrikai országokban ennél alapvetőbbek a problémák. Ezért első lépésként arra szólítják fel a gazdag országok kormányait, hogy adjanak több pénzt vagy legalább annyit, amennyit megígértek, mert szerintük „totálisan megtört” a fejlesztések üteme. Úgy vélik, hogy a tartós és fenntartható fejlődést csak a nemzetközi kereskedelem igazságosabbá (méltányosabbá) tétele biztosíthatja.

Addig a kis lépések is hozhatnak nagy eredményeket, mint azt Mali példája is mutatja. Az ENSZ-listán a világ harmadik legszegényebb országaként szereplő nyugat-afrikai állam költségvetésének egyharmadával megegyező támogatást, azaz félmilliárd dollárt kap a következő öt évben, erőfeszítéseinek elismeréseként. Ezt az öntözés kiépítésére fordítják, ami egy sivatagi országban az egyik legjobb eszköz lehet a szegénység felszámolására. A már beindult programoknak köszönhetően sokan visszatértek a városokból, sőt a környező országokból a régen elhagyott földekre. A remények szerint terményeiket Európa és Amerika piacaira is eljuttathatják, az ehhez szükséges infrastruktúrát most kezdik kiépíteni. A szegénység ellen küzdő mali kormány-ügynökség vezetője optimista, hogy országában is sikerül felére csökkenteni a szegények arányát. Ha 2015-re nem is, de 2025-ig biztosan.

Millenniumi Fejlesztési Célok

2000-ben 189 ENSZ-tagállam kötelezte el magát amellelt, hogy 2015-ig

Véget vetnek a súlyos szegénységnek és éhínségnek

A napi egy dollárnál kevesebből élők arányát felére csökkentik

Az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkentik

Megvalósítják a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást

Biztosítják, hogy minden fiú és lány befejezze az általános iskolát

Előmozdítják a nemek közti egyenlőséget és segítik a nők felemelkedését

Kiküszöbölik a nemek közötti beiskolázási különbségeket az alap- és középfokú oktatásban lehetőleg 2005-ig, valamennyi szinten pedig 2015-ig

Csökkentik a gyermekhalandóságot

Kétharmadával csökkentik az öt év alatti gyermekhalandóság arányát

Javítják az anyai egészségügyet
Háromnegyedével csökkentik a gyermekágyi halandóság arányát

Küzdenek a HIV/AIDS, a malária és más betegségek ellen

Megállítják és elkezdik visszafordítani a HIV/AIDS terjedését

Megállítják és elkezdik visszafordítani a malária és más súlyos betegségek terjedését

Biztosítják a környezeti fenntarthatóságot

A fenntartható fejlődés elveit beépítik a nemzeti politikákba és programokba; visszafordítják a környezeti erőforrások csökkenését

Felére csökkentik azoknak az arányát, akik tartósan nem jutnak egészséges ivóvízhez

2020-ra jelentősen javítják legalább 100 millió nyomornegyedben lakó életkörülményeit

A fejlesztés érdekében globális partnerséget építenek ki

Továbbfejlesztik a szabályozott,

kiszámítható és megkülönböztetés-mentes, nyílt kereskedelmi és pénzügyi rendszert. Ez magában foglalja a jó kormányzás, a fejlődés és a szegénység csökkentése irányában való elkötelezettséget úgy nemzeti, mind nemzetközi szinten

Foglalkoznak a legkevésbé fejlett országok sajátos szükségleteivel. Idetartozik ezen országok exportjára vonatkozó illeték- kvótamentesség; a súlyosan eladósodott szegény országok adóssága mérséklésének a fokozása; a hivatalos kétoldalú adósság elengedése; és bőségebb hivatalos fejlesztési segítségnyújtás azoknak az országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szegénység csökkentése mellett

Foglalkoznak a tengerparttal nem rendelkező és a kis szigetek fejlődő államainak sajátos szükségleteivel

Nemzeti és nemzetközi intézkedéseken keresztül átfogóan foglalkoznak a fejlődő országok adósságproblémáival, hogy az adósságot hosszú távon elviselhetővé tegyék

A fejlődő országokkal együttműködve tisztességes és termékeny munkát teremtenek a fiatalok számára

A gyógyszeripari vállalatokkal együttműködve elérhetővé teszik a megfizethető alapvető gyógyszereket a fejlődő országokban

A magánszektorral együttműködve hozzáférhetővé teszik az

új technológiák - különösen az információs és kommunikációs technológiák – előnyeit¹

Jegyzetek

¹ www.un.org/millenniumgoals

Felhasznált irodalom

A Millenniumi Fejlesztési Célokot átfogóan tartalmazó dokumentumot, az úgynevezett Millenniumi Nyilatkozatot, az ENSZ 189 tagállama hagyta jóvá a 2000 szeptemberi ENSZ közgyűlésen, www.afrikaplatform.hu
Félig teli vagy félig üres – a Millenniumi Fejlesztési Célok, <http://globalbalance.hu/node/73>

Jó úton a millenniumi fejlesztési célok teljesítése felé http://ec.europa.eu/news/external_relations/070410_1_hu.htm

Millenniumi Fejlesztési Célok http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/millenniumi_fejlesztési_celok

Millenniumi Fejlesztési Célok helyzete, Az ENSZ szerint vegyessék a fejlesztési célok elérésére tett lépések eredményei <http://www.bkik.hu/euinfo/shownews.php?nid=344>

Szent-Iványi Balázs, Corvinus Egyetem, Világ gazdasági Tanszék: A nemzetközi fejlesztési együttműködési rezsim működése és hatékonysága, http://portal.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/kozgazdasagtudomanyi/tsz-vilgazd/files/download/Fenntarthato_fejlodes_-_Segelyek2.pdf

The Millennium Development Goals Report, United Nations, New York, 2009, <http://www.un.org/millenniumgoals/>

LESOTHO

Az Afrika Tanulmányok interjúja Morenth Péterrel, a Lesothoi Királyság tisztelőbeli konzuljával

• *AT: Nemrégiben a Magyar Afrika Platform (MAP) társelnökévé választották. E pozíció milyen felelősséggel és feladatokkal jár? Hogyan látja a szervezet jövőjét, jövőbeni feladatait?*

M.P.: A megújuló elnökség új tagjaként mint társelnök örömmel dolgozom tovább a közös célokért a tagszervezetekkel, képviselőikkel, az újonnan alakuló munkacsoportokkal, vezetőikkel, és a MAP Tanácsadó Testület tagjaival, és nem utolsósorban France Mutombo barátommal.

A Magyar Afrika Platform keretében az évekkel ezelőtt megkezdett munkánk sikerének egyik záloga a folytonosság, a hosszú távú építkezés konzekvens végig vitele, és így a MAP érdekérvényesítő képességének kihasználása.

Meggyőződésem szerint a MAP készen áll arra, hogy segítsen a döntéshozóknak az afrikai kontinentet érintő kérdések kapcsán. Fontos számunkra, hogy Magyarország számára a legelőnyösebb döntéseket hozzák meg. Az elmúlt években a MAP jelentősége nőtt, meghatározó szereplőjévé vált az Afrikával foglalkozó hazai szervezeteknek. Véleményünkre odafigyelnek, és most az a cél, hogy a tanácsainkat is megfogadják.

Véleményem szerint új, aktívabb alapokra kell helyezni az eddig kialakult szakmai együttműködést a hosszú távú Afrika fejlesztési stratégia kidolgozásában mind hazai, mind EU-s szinten, és mielőbb látványos eredményeket kell elérni az Afrika iránt érdeklődő gazdasági és civil szféra informálása terén. A közvélemény formálása minden résztvevő elemi érdeke és feladata.

Mindezek érdekében kezdeményeztem találkozót a külügyi tárca és más minisztériumok, kormányza-

ti szervek, továbbá szakmai szervezetek vezetőivel, és bízom abban, hogy Európai Unió 2011-es magyar elnökség féléves prioritásaiban Afrika fontos és hangsúlyos szerepet fog kapni. A MAP örömmel kész részt venni a magyar kormány 2010 tavaszára elkészülő, a 2011-es elnökségi programjának szakmai kidolgozásában.

• *AT: Mindezek mellett Lesotho tisztelőbeli konzulja. Mit gondol a Lesothoi Királyság afrikai megítéléséről? Milyen pozíciói vannak a királyságnak a nemzetközi közösség tekintetében?*

M.P.: A királyság a nyugalom szigete, és lakóinak ez a természetes életformája. Így viszonyulnak az országra érkező külföldiekhez is, és így kezelik nemzetközi kapcsolataikat is.

Dél-Afrika azzal, hogy szó szerint körbeveszi az országot, bármikor a történelem folyamán „összeroppantathatta „volna a kis „égi királyságot”, de nem tette, mert tisztelettel fordult Lesotho és annak vezetői felé. A baszutok megbecsült közösség Dél-Afrikában, dolgos népcsoportnak tartják őket, mind a Lesothoban, mind a diaszpórában élőket.

Az ország békeességben kíván élni, és nyitottságát jelzi, hogy nincs olyan ország a világon, akivel nem lenne valamiféle kapcsolata, a nemzetközi közösség aktív tagja. Ne felejtjük el, hogy Lesotho szavazata, jelentősége és megítélése ugyanolyan értékű, mint bármely más országé.

• *AT: Mit hozhat a dél-afrikai labdarúgó világbajnokság Lesothonak, és tágabb kitekintésben a dél-afrikai régióknak?*

M.P.: Tudomásom szerint nagyon sokat. Dél-Afrika már jelezte, hogy a VB alatt az előselejtezők idején a bloemfonteini csoportban játszó országok közül többen is a lesothoi főváros, Maseru szállodáiban lesznek elszállásolva, hiszen ez nem több mint 40 km-re van a stadiontól.

Tudom, hogy számos baszuto már a VB előkészületiben részt vesz, és sokan fognak a világbajnokság idején Dél-Afrikában dolgozni, tevékenykedni. Sajnos, a lesothoi foci színvonalá eddig még nem érte el, hogy egy ilyen világeseményen a nemzeti tizenegy is részt vehessen, de az ország ugyanúgy focilázban él már, ahogy Dél-Afrika is.

Dél-Afrika a kontinens legerősebb gazdasága és egyik legszínesebb társadalma. Hiszem, hogy ezzel az ország rengeteget nyerhet, de nem csupán anyagilag, hanem erkölcsileg és presztízs terén is. Igaz, vannak még nyitott kérdések a közbiztonság és az energiaellátás terén, de hiszem, hogy ezek addigra

A lesothoi parlament épülete előtt

megoldódnak. A VB főpróbája, a Konföderációs Kupa sikere is mutatja, hogy az ország készen áll a VB sikeres lebonyolítására.

A futball VB nem csak az ország, hanem az egész kontinens sikere, hiszen ezzel Afrika felkerült a nemzetközi sportesemények listájára, a kérdés, hogy mi lesz a következő nagy esemény, ami a kontinensen kerül majd megrendezésre.

• *AT: A magyar tiszteletbeli konzuli testület aellenőkeként és Afrika-szakértőként mit gondol a hazai politikában, gazdaságban tetten érhető, meglehetősen ismeretlen Afrika-képről és Afrikát érintő gondolkodásról? Memnyire veszi komolyan a politika Afrikát, és a gazdasági élet szereplői azt, hogy igenis van mit keresnünk és tennünk a kontinensen? Mit hozhat a jövő hazánk számára?*

M.P.: Magyarország európai integrációja nemzetközi kapcsolatairól terén is fordulópontot jelent. Az Európai Unió tagállamként Magyarország Afrika-politikája új kereteket kapott, és a Szaharától délre eső régió másfél évtized után visszakerült az ország politikai és gazdasági térképére. Hazánknak a közösségi játékszabályok tiszteletben tartása mellett nemzeti érdekei minél hatékonyabb érvényesítésére kell törekednie.

Álláspontom szerint a szubszaharai térség kitörési pont lehet a magyar gazdaságfejlesztési elképzelések számára, a régió új piaccá, befektetési területté válhat a magyar kis-és középvállalatoknak most, a gazdasági válság idején is. Bár a '80-as évek szintjéhez képest a kétoldalú kapcsolatok visszaestek, a kivitelünk és behozatalunk az elmúlt években folyamatosan növekszik.

Hiszem, hogy kiemelt figyelmet kell fordítanunk a nemzetközi kapcsolatrendszer újragondolására, hangsúlyosan a Szaharától délre eső régió tekinte-

tében. Magyarországnak az eddigiekénél fokozottabban kell részt vennie a közösségi fejlesztési politikában, hiszen afrikai gazdasági jelenlétünk minimális. Ezen a helyzeten javíthat például a 2009. november 26-án a Dél-afrikai Köztársasággal aláírt Gazdasági Együttműködési Megállapodás.

A külpiaci fejlesztés, a magyar export növelése mellett a szubszaharai együttműködés multilaterális politikai sikereket jelenthet a Magyar Köztársaság mindenkori kormányzata számára, és számos olyan új gazdasági lehetőséggel kecsegtet, mely az ázsiai és európai piacon kivitelezhetetlennek tűnhet.

Magyarország uniós tagsága jelentős változást hozott az afrikai országokkal való kapcsolatainkban. A Cotonou-i Megállapodás részeseiként ugyanis tagjai lettünk egy állandó, strukturált érintkezési formának, amelyen keresztül alkalmunk nyílik egymás kölcsönös és jobb megismerésére. A magyarországi gazdasági, szakmai és civil szereplők számára is lehetővé válik egy realisabb és közvetlenebb afrikai kapcsolatrendszer kiépítése. Multilaterális kapcsolataink bővülése várhatóan jótékony hatással lesz a térségben a bilaterális kapcsolatokra is.

EU tagállamként ugyanakkor Magyarország sem szigetelődhet el a szubszaharai régió problémáitól, mivel a térségből áramló gazdasági és politikai menekültek számára hazánk tranzitországból célországga válik. Tagországgként egyúttal új értékrendet fogadtunk el, amely a saját nemzeti érdekeinken túl szolidaritási és emberi jogi megfontolásokat is figyelembe vesz. Donor kötelezettségeket is fel kell most már vállalnunk, elsősorban az Európai Fejlesztési Alap (EDF) forrásaihoz való hozzájárulás formájában. Hozzájárulásunk egy része csak akkor nyerhető vissza, ha a magyar gazdasági, szakmai és civil szervezetek is pályáznak a csatlakozás révén számunkra is megnyíló uniós ACP programokra.

Jan Záborský

Az oromo nép és az etióp föderalizmus

A szerző fotóival

Bevezetés

JELEN tanulmányomban az etióp föderalizmus 1994 óta felmerült, aktuális problémáit tárom fel. A dolgozat egyúttal egy újabb lépcsőjét jelenti a korábbi kutatásomnak, amely az etnikumokra, az etióp alkotmányra és a föderalizmusra vonatkozó általános kérdésekre kereste a választ.

Az 1952 és 1962 között létesült Etiópia-Eritrea szövetség felbomlása óta Etiópia komoly változásokon esett át. Az országban ma egy olyan újfajta állami berendezkedés figyelhető meg, amelyben az 1994-es új alkotmánynak köszönhetően az összes jelentős etnikai csoport autonóm jogokkal rendelkezik.

Az etióp föderalizmusról az új alkotmány hatályba léptetése óta viták folynak. Az új alaptörvény a higgadt tárgyalások helyett indulatoktól fűtött politikai csatározásokat eredményezett. Ez a tanulmány a továbbiakban azokat a különféle,

egymással gyakran teljesen ellentétes állításokat megfogalmazó véleményeket mutatja be, amelyek főként Etiópiában, valamint a diaszpórában és az akadémikus körökben merültek fel. Tanulmányomban külön hangsúlyt fektettek a feltehetően történelmi gyökerű problémák feltárására. Ezek az etióp föderalizmus aktuális állapota helyett inkább az amhara, oromo, szomáliai és szidama emberek életéhez kötődnek.

A tanulmány egyrészt az Etiópiában (2008 és 2009 folyamán) végzett terepmunka során szerzett ismereteken alapul, másrészt a tárgyalt témára vonatkozó, nagy mennyiségű irodalmi és tudományos anyagok vizsgálatát is hasznosítja. Az adatgyűjtés során feltűnt, hogy a szóban forgó szövegek az idő elteltével egyre komolyabb szerepet tulajdonítanak az etióp diaszpórának, különösen az oromo és a szomáliai embereknek. A szerző a fentiekben vázolt politikálással kapcsolatban mértéktartó és kiegyensúlyozott álláspontot képvisel. Az etióp etnikumok ügye egy nagyon

kényes és érzékeny problémakör lett, amelynek kapcsán egyszerre hallhatunk rendkívül radikális, kritikus véleményeket (ilyen az Oromia függetlenségéért küzdők esete) és jóval visszafogottabb hozzászólásokat is (ebben a stílusban nyilvánulnak meg azok, akik egy valóban demokratikus etióp államot szeretnének látni).

Úgy tűnik, az etióp föderalizmus állapotát tárgyaló kortárs vitában az általam „az etióp állam arculatának” nevezett kép értelmezésénél rendre felmerülnek bizonyos kérdések. Ezek, természetüket illetően egyaránt lehetnek kül- és belpolitikai indíttatásúak. Belső szempontok alatt a kolonializmus, az elnyomás, a nemzetépítés, a marginalizáció, a kizsákmányolás, az erőszak, az etiópizálódás/amharizálódás történelmi múltban gyökerező problémáit értem. Az etióp alkotmány szemrevételezésével az Etiópiában manapság tapasztalható feszültségek két fő aspektusát kívánom megvizsgálni: egyrészt az elszakadáshoz való jog kérdését, másrészt az etnikumok „területi elvének” ügyét.

A szövetségi alkotmány és értelmezése

Etiópiában több tucat kisebbség él, ezek a történelem során nem alkottak egységes nemzetet, lévén, hogy az Addis Abebától délre fekvő terület nagy része a 19. század során hódítások áldozata lett. A 20. századot elsősorban az amhara hegemonián alapuló, centralizált állami rendszerben gyökerező, erőteljes asszimilációs törekvések jellemezték. Az 1931-es Birodalmi Alkotmány 4. cikkelye világosan megfogalmazta, hogy az uralkodó volt az egység megteremtője: „Származása folytán és felszentelésnek köszönhetően az Uralkodó személye szent, méltósága sérthetetlen, hatalma pedig vitathatatlan.”¹ Az 1. cikkely külön hangsúlyt fektet annak közlésére, hogy „Etiópiá birodalmába a szigetekkel és a térségben található vízfelületekkel együtt beletartozik minden, ami az Etióp Korona fennhatósága alá esik. Függetlensége és területe oszthatatlan, térségei és az egyes uralkodói jogok elidegeníthetetlenek. Etiópiá összes lakója, éljen a Birodalom területén vagy azon kívül, együttesen alkotja az etióp népet.”² Az alkotmányban tehát tradicionális és modern elképzeléseket is találunk.³

Ez az alaptörvény fenn is maradt egészen 1974-ig, sőt, bizonyos értelemben tovább élt a Derg-rezsim alatt, amely Abadir Mohamed szerint „kénytelen volt eljátszani, hogy úgy tekint Etiópiára, mint egy az országot benépesítő etnikai, nyelvi illetve kulturális közösségekben természetesen meglévő sokféleségről tudomást sem vevő nemzetállamra.”⁴ Aberra Dagafa ezt a megállapítást azzal egészíti ki, hogy „a multikulturalizmusban sokan az állam szétforgácsolódásának veszélyét látták, az asszimilációra pedig a nemzeti egység megteremtésének leghatásosabb eszközeként tekintettek.”⁵ Ami az etnikai és kisebbségi jogokat illeti, az 1994-ben megszövegezett új etióp alkotmányt általában újító lépésnek tartják, noha egyes kutatók az érdemek elismerése mellett úgy gondolják, hogy az alkotmány nem több pusztán teóriánál, amit a gyakorlatban vagy figyelmen kívül hagynak, vagy egyenesen megsértenek.⁶

Míg Etiópiá történelmét Donald Levine az „Amhara-tézis”, az „Oromo-antitézis” és az „Etióp-szintézis” fogalomhármásával, folytonosságot mutató törtériként vázolta fel⁷, mások – mint például Merera Gudina – a kolonializmus, a nemzetépítés és a nemzeti elnyomás szempontjait vették igénybe a vizsgálathoz.⁸ Az etióp állam számára a függetlenség kivívása óta kihívást jelentett az ország politikai rendszerét a mai napig meghatározó történelmi örökség. Közismert tény, hogy az úgynevezett oromo-eset különösen központi kérdéssé

vált az akadémikus vitában, ráadásul az oromdiaszpórából számos olyan személy foglalkozott az ügyvel, aki sok időt tölt az oromók történelmének és kultúrájának tanulmányozásával.

Az elszakadáshoz való jog kérdése

Az etióp föderalizmus elméletben a hatályos etióp alkotmány 1. cikkelyén alapul, amely „lerakja egy szövetségi és demokratikus állam szerkezeti alapjait. Az etióp állam ennek megfelelően az *Etiópia Szövetségi Demokratikus Köztársasága* címet fogja viselni.” Az alkotmány alapját az egyenlőség elve jelenti, amennyiben minden „etióp nyelvnek egyenlő mértékű állami elismerést kell élveznie” (5. cikkely), és amennyiben „Etiópia nemzeti, nemzetiségei és egyénei egyaránt felségjogot élveznek” (8. cikkely).

A 46. cikkely leszögezi, hogy „az etióp államok körülhatárolása a letelepedési mintázat, a nyelv, a közösségi identitás meghatározása és az érintett emberek beleegyezésének megszerzése alapján történik.” Fentebb már említésre került, hogy az egyik legtöbb hozzászólást eredményező vita az elszakadáshoz való jog biztosításának kérdése volt, amire például a 47. cikkely pozitív választ ad, és biztosítja a nemzetalapításhoz való jogot, ha az érintettek az ahhoz szükséges öt felsorolt feltételnek eleget tesznek⁹, ennyiben tehát az elszakadáshoz való jogot megadó 39. cikkely nyomában jár. Az etnikai alapú föderalizmusra építő alkotmány megértéséhez érdemes megvizsgálni a korábbi alkotmányokat is, melyeket olyan rendkívül centralizált rezsimek idején hoztak létre, amelyek egy, a kisebbségeket a döntéshozatali folyamatokból kiszorító, egységes nemzet iránti igényt mutattak. Mint azt Asnake Kefale megállapítja, „a soknemzetiségű Etiópia szövetségi kormányzati rendszerének elfogadása a centralizált állam működésképtelenségének logikus következménye. A föderalizmus voltaképpen annak belátása, hogy szükség van a decentralizált államigazgatásra, amely felismeri Etiópia különféle etnikai csoportjainak kulturális örökségét.”¹⁰ Néhány szerző egyenesen azt állítja, hogy maga az alkotmány valójában ellentmondáson alapszik, amennyiben egyfelől a szabad akaratra alapozó önrendelkezést szorgalmazza, másfelől pedig fenn kívánja tartani Etiópia államiságát.¹¹

A kortárs etióp föderalizmus témakörében elismert tekintélynek számító Asefa Fiseha úgy gondolja, hogy „a legalább néhány nagyobb nemzetiség lakóhelyének határaival érintkező helyi kormányok megalapításával a szövetségi rendszer mintegy konfliktuskezelő eszközként funkcionál, ami egyre több homogén karakterű államot hoz létre”.¹² Meglehe-

tösen ritkán fordul elő, hogy az alkotmányba beiktatják az elszakadáshoz való jogot. Christophe van der Beken az etióp alkotmányt a Szovjetunió 1977-es alkotmányához hasonlítja, amely ugyancsak tartalmazza ezt a jogot, igaz – teszi hozzá van der Beken¹³ – „persze csak elméletben”.

A föderalista államberendezkedés magában foglalja a decentralizáltság elvét, és Etiópia esetében a rendszer egy ötemeletes építményként is jellemezhető, mert a szövetségi, regionális, vagy körzeti szinteken kívül a kormány *wereda* és *kebele* szintjeiről is beszélhetünk. Az állami funkciók hivatalosan szétválnak ugyan a szövetségi és a helyi kormányok között, mégis több szerző ír arról, hogy az aktuális helyzet hagy némi kívánnivalót maga után ebben a kérdésben. Kassahun Berhanu találó szavait kölcsönvéve azt is mondhatnánk, hogy a föderalizmus államformája és a decentralizáltság szervező elve önmagukban nézve nem tekinthetők célnak, inkább

Nekemte (Oromia)

„olyan politikai elképzeléseként jellemezhetnénk ezeket, amelyek magukban foglalják az önálló gondoskodás szorgalmazását, lehetővé teszik a tényleges népi részvételt a döntéshozásban, illetve megerősítik a béke, stabilitás és fejlődés megteremtésének lehetőségét”.¹⁴ A szövetségi állam rendszerének helyi szintjeit feltáró egyes kutatások arról tanúskodnak, hogy a decentralizált államigazgatás gyenge, és nem képes ellátni feladatait¹⁵. Más vizsgálatok a helyzet-elemzés érdekében a jelenleg érvényben lévő rendszert a korábbi rezsimek „paternalizmusához” és „állami irányításához” hasonlítják.¹⁶

Dél-Etiópia és Oromia

Az alkotmány a helyi *wereda*-k és *kebele*-k hatalommal való felruházásával megkísérelte megoldani a helyi etnikai problémákat, az utóbbi időben érzékelhető politikai változások (különösen Oromiában

és a Déli Nemzetek, Nemzetiségek és Népek Régiójában [a továbbiakban DNNNR]) egyértelművé tették, hogy sok tennivaló vár még a kormányra az összes etnikai csoport igényeinek kielégítése, illetve a nemzetiségek bizonyos fokú marginalizálódásának elkerülése érdekében.

A nemzetiségi kérdésekben, illetve az etnikai alapú federalizmusban gyökerező konfliktusokat vizsgálat tárgyává tette több szerző is, köztük Tsegaye Tegenu¹⁷, Zerihun Abebe¹⁸ és Merera Gudina¹⁹. Tegenu a DNNNR-ből származó gurage-ok példáján keresztül az úgynevezett etnikai decentralizálódás folyamatát elemzi. Tegenu meglátása szerint a különböző régióban meglévő feszültségek a nemzetiségi problémákban gyökereznek, hiszen az egyenetlen gazdasági fejlődésnek és a decentralizált-ság hiányának nagy eséllyel lehet alapja „az etnikai konfliktus”.²⁰

Zerihun Abebe a Gurage térség Silti körzetében

lezajlott etnikai-politikai eseményeket az általa „formális nemzetiség-kanonizációnak” vagy megújítási láznak nevezett jelenség sikerének tudja be.²¹ Abebe azzal érvel, hogy Etiópia politikatörténetének alakulásában nincs nyoma „silti” nevű etnikai csoportnak, a silti nyelvet beszélő embereket ugyanis évszázadokon át a gurage néppel azonosították. Azonban 2001, a sokféleség mellett egységet is biztosító „nemzetépítés” időszakát követően, az etióp kormány támogatásával létrejött a Silti körzet, amely újabb, a bennszülött vallások és helyi nyelvek feltámasztása mellett gesztusként értékelhető. Az úgynevezett „határterületeken” létrejött nemzetiség feszültséget teremtett bizonyos csoportok között (egy frissen megteremtett etnikai identitást rögtön azonosítanak bizonyos értékekkel, lásd például az iszlám esetét), melyek a gurage-okkal azonosították magukat.

Oromia ügye rendkívül kényesnek számít, a térség Etiópia történelmében elfoglalt pozícióját illetően ugyanis nincs egységes álláspont a politikai körökben, és az oromo-ellenzék jelenti a legkomolyabb kihívást a Melese Zenawi vezette kormányzat számára. Solomon Negussie elemzése alapján²² kijelenthető, hogy az Oromia régiót illetően egyre többször fogalmazódnak meg különféle sérelmek, az elszakadást pártoló felhangok is napról napra erősödnek. Oromia vezetői főként a központi pénzelosztás egyenlőtlenségére panaszkodnak, vagyis azt nehezményezik, hogy a kormány más régiók fejlődését szorgalmazza Oromia kárára.²³ Közismert tény, hogy Oromia bővelkedik a természeti erőforrásokban, továbbá ezen a területen termelik az Etiópia legkeresettebb exportcikkének számító kávé jelentős részét. Negussie végső soron azt állítja, hogy minél több nyersanyagforrást találnak a területen, annál erősebb és hangosabb lesz az elszakadást hirdető retorika.²⁴

Merera Gudina az erőforrások egyenlőtlen elosztásában látja a viszálykodás fő okát.²⁵ Egyes radikális gondolkodókkal szemben Gudina nem Oromia függetlensége mellett érvel, hanem inkább a valódi demokrácia megteremtésében látja a probléma megoldását. Merera Gudina, az Oromók Kongresszusának Elnöke (OK) és az Egyesült Etióp Demokratikus Erők első alelnöke (EEDE) egy interjújában elmondta, hogy az oromók nem független államra vágnak, hanem egy valóban demokratikus Etiópiára, amelynek alapja a kölcsönös tisztelet és az egyenlőség eszméje lenne. Merera Gudina véleménye szerint hiába állítják sokan, hogy az oromók tartományuk függetlenségére irányuló törekvéseiben az etióp kolonializmus elleni lázadás fogalmazódik meg, valójában nem erről van szó, hiszen Oromia

nem rendelkezik tisztán felrajzolható határokkal.²⁶

Etiópia jelenlegi etnikai-nyelvi sokszínűsége a migrációnak köszönhető. Gudina szerint az etióp állam jelen formájában nem is szövetségi, hanem inkább „sztálinista” berendezkedésű.²⁷ Tesfaye Tafesse az általa vizsgált Kelet-Wollega körzetben zajló konfliktusok legfőbb politikai okait az etnikai föderalizmus rendszerében és az önellátásra való törekvés jelenségében látja, ezt az oromo-amhara kapcsolatok példáján keresztül be is mutatja.²⁸ Míg a Derg-rezsim a forradalom kirobbantására képes erő definiálására az osztály képzetét használta, a jelenlegi rezsim ezt az etnikum fogalmára cserélte le. A háttérben ugyanaz a gondolkodásmód áll.

A szövetségi politikán túl

Annak ellenére, hogy az etióp föderalizmus kérdése alapvetően megmarad a tudományos polémia keretein belül, az etiópok „a decentralizációs perspektívától” eltérő nézőpontból tekintenek a politikára. Az olyan szükségletek kielégítését, mint például az energia-, a víz-, az élelmiszerellátás, a megfelelő infrastruktúra kiépítését és az álláslehetőségek elegendő számát, többnyire a hatékony politikai vezetési eredményeként fogják fel, míg a vízhiányból, az áramkimaradásokból, a rossz utakból, a munkanélküliség problémájából vagy az alapvető élelmiszerek hiányából már egy kudarcos államigazgatásra következtetnek. Véleményem szerint a legtöbb etiópot (különösen az úgynevezett perifériára szorultakat) nem igazán az ország alkotmányos berendezkedését firtató viták érdeklik, az embereket ugyanis sokkal inkább a társadalmi-politikai ügyek mikroszinten zajló, a mindennapi életükre közvetlen hatást gyakorló események foglalkoztatják. Más szavakkal, az elméleti szintű politikai változások és fejlesztések nem feltétlenül függenek össze a szabadság kérdéssel egy olyan államban, amit egyetlen párt (az Etióp Népi Forradalmi Demokratikus Front [a továbbiakban ENFDF]) ural.

Bár a föderalizmus biztosította az oromók számára többek között azt a jogot, hogy a mindennapi életben és a hivatalokban a saját nyelvüket használhassák, ebből mégsem következtethetünk a decentralizáció mértékére, illetve a demokrácia előnyeire. Számos cikk foglalkozott már annak feltárásával, hogy a demokratikus államigazgatás miérett fullad kudarcba Afrika szarván. Ugyanakkor kevés írás foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az emberek a mikroszinten miként értelmezik a szövetségi, vagy állami szinten hozott politikai döntéseket, illetve hogy mely problémák gátolják a decentralizáltnak kikiáltott államot. Széles körben ismert tény, hogy

a helyi Oromo Demokratikus Szervezetek (vagyis az ODSz-ek) szoros szálakkal kötődnek az uralmon lévő párthoz, és valójában nem képviselik hitelesen az oromókat.²⁹

A kormány demokratikus és decentralizációs törekvéseinek hiányáról talán jól árulkodnak egyes intézményes folyamatok (mint például a döntéshozás), valamint a közösségi elégedetlenség. Míg az előbbi eljárások „könnyen” megvizsgálhatók hivatalos jelentések elemzésével, utóbbit csak az oromókkal készített interjúk és a terepszemlék segítségével tárhatjuk fel. Először is, gyakran támadhat olyan érzése a vizsgálatot végző személynek, hogy az emberek többnyire félnek bármit is mondani a politikáról, függetlenül attól, hogy formális vagy „spontán” interjúról van szó. Ezáltal nehezen szerezhetünk pontos adatokat, csak a beszélgetések során felmerülő nonverbális jelekből következtethetünk. Az emberek politikáról formált gondolatait feltárni kívánó kutatómunka nagyban függ az interjúkat készítő személy értelmezésétől, illetve értelmezési tapasztalatától. Az interjúk során figyelembe kell venni a demográfiai és attitűdből adódó változókat is. Értem ezek alatt az olyan tényezőket, mint az életkor, a nem, az iskolázottság, a társadalmi státusz, a vallási nézetek és/vagy a politikai beállítódás kérdése. Ennek megfelelően a jelen tanulmányban megfogalmazott gondolataim és következtetésem inkább illusztratívnak tekinthetők, semmint mértékadónak; nem minden részletre kiterjedő vizsgálatról van szó tehát, hanem részleges elemzésről. Az interjúk főként iskolai végzettséggel rendelkező alanyokkal készültek, akik foglalkozásuknak köszönhetően (többségük tanár, kereskedő vagy vállalkozó) különböző minőségben, de kötődnek a szövetségi államhoz. Bár interjúalanyaim jó része tanult ember volt, különböző okokból kifolyólag mégsem jutottak képzettségüknek megfelelő munkalehetőségekhez.

Kutatásom során végig az oromo nacionalizmusra koncentráltam. Mivel azonban a nacionalizmus és a kortárs etióp politika rendkívül szoros szálakkal kötődik egymáshoz, a probléma teljes értékű körbejárásához mindenképpen szükségesnek tűnt megvizsgálni az Oromiában tapasztalható nyilvános elégedetlenséget. Fentebb azt állítottam, hogy egyes oromo politikusok és aktivisták arról panaszkodnak, az egyenlőtlen pénzelosztás, illetve gazdaságfejlesztés határozottan a régió kárára válik. Aki átutazik Oromián (vagy legalábbis olyan területeken, amelyeken főként az oromo nyelvet beszélők laknak) különböző fejlettségű szinten lévő térségeket lát. Beszélhetünk ugyanis 1) stratégiai fontossággal bíró területekről (ilyen Adama, Dire Dawa); 2) „hagyományos” kommunikációt használó városi

Dire Dawa vasútállomás

területekről (mint Nekemte, Ambo, stb.); 3) vidéki régiókról (amelyek fejlettsége ugyan változó, de általánosságban megállapítható, hogy igencsak alulfejlett területekről van szó); és 4) jelentős politikai örökséggel rendelkező területekről (ide sorolnám az Oromo Felszabadítási Front korábbi főhadiszállását jelentő Dembi Dolót).

A kutatás során főként az 1. és a 4. kategóriákra koncentráltam, mert mindkettő pont olyan területeket jelent, melyek fontos kereskedelmi központok, ugyanakkor mégis alulfejlett, az úgynevezett perifériához tartozó térségek. Ha összehasonlítjuk például Dire Dawát és Dembi Dolót³⁰, a különbségek mellett sok hasonlóságokat is találunk. A városokat hozzávetőlegesen száz éve alapították, és az olasz megszállás alatt mindkettő jelentős kereskedelmi csomópontnak számított.³¹ Míg Dire Dawa túlnyomórészt muszlimok lakta terület, Dembi Dolo alapvetően protestáns, illetve katolikus misszionáriusok központja. Itt csak az utóbbi időben beszélhetünk minimális muszlim hatásról.

Az oktatás, a kereskedelem és a munkanélküliség helyzete a mindennapi élet három olyan összetevője, amely (talán minden másnál jobban) a kormány működésétől, annak megszorító vagy támogató döntéseitől függ.

Egyik legfontosabb interjúalanyom elmondása szerint, mióta az uralkodó párt átvette az irányítást az üzleti szféra felett, a kereskedelmi vállalatok nagy része tigré/amhara vezetők kezébe került, így számos helyi kereskedő kiszorult a piacról.³² A politika és a tigrinya nyelvet beszélők közötti összefonódások számos találgatásra adnak okot, az elitet a „tigré klikk” elnevezéssel illetik. Meglátásom szerint az etióp emberek nagy része elfogadja azt a nézetet, hogy a politika és az üzlet többnyire a gazdag amhara és a tigré üzletemberek kezében van. Az etióp föderalizmus közigazgatási formája egyesek szerint tehát eszköz a „tigré klikk” számára ahhoz, hogy saját területük fejlesztése érdekében, az oromók kárára használják fel az ország anyagi javait.³³

A nyilvános elégedetlenségre és a politikától való félelemre (nem túl meglepő módon) Dembi Dolo még szemléletesebb példát kínál. A térség számottevő hírnévre tett szert, egyrészt a Mengisztu-rezsimmel szemben tanúsított ellenállása kapcsán, másrészt akkor, amikor a '90-es évek elején hasonlóképpen szegült szembe az átmeneti kormánnyal is. Dembi Dolót több mint tizenöt évig egyaránt hanyagolta a szövetségi kormány és Oromia szövetségi kormánya is. Helyi elbeszélések arról számolnak be, hogy Dembi Doló a Szelasszié korszakban elsőként létesített köz-

vetlen légi kapcsolatot a fővárossal.³⁴ A '90-es évek elejétől a település a kormányzati politika céltáblájának és a gazdasági bosszú áldozatának számított, még azután is, hogy az OFF külső nyomásra elhagyta a területet. Az OFF örökségével azonban számolni kell. A korábbi etióp elnök, Negaso Gidada szülővárosa rendkívül alulfejlett térségnek számít. Még aszfaltút sem köti össze olyan fontos központokkal, mint amilyen Gimbi, vagy Gambella. Az infrastruktúra hiánya közvetlen hatást gyakorolt a társadalmi, gazdasági és politikai élet több területére is (ide tartozik az oktatás és a turizmus ügye, illetve a külkereskedelem is). Dembi Dolóban talán minden más térségnél erősebben fogalmazódtak meg a kormányt és az államot bíráló vélemények.

Piac Hararban

Mind ezt tényekkel is alá tudjuk támasztani, ha megfigyeljük a helyi infrastrukturális fejlesztésekkel kapcsolatos ígéreteket. Oromia szövetségi kormánya 2010-ben olyan új aszfaltút építését tervezi, amely összekötné Gimbit és Dembi Dolót. Ezáltal beindulhatna a kereskedelem, és javulhatna a város, illetve a környező települések anyagi helyzete. Egy férfi ezzel kapcsolatban a következőket mondta: „A kormányunk minden évben azzal hiteget minket, hogy új utat fog építeni, de soha nem történik semmi.” Az emberek szerint a szövetségi kormányt „egy párt irányítja”, következképpen „egyetlen ember” (vagyis Meles) tehető felelőssé mindenért.³⁵

Az ENFDF ereje a szóban forgó régiókban nem gyengébb, mint a központban, ugyanis a régiók és a helyi *kebele*-k egyaránt az uralkodó párt jelöltjei és koalíciói fennhatósága alá tartoznak. A periférius területeken még jobban érződik a félelem és gyanakvás, különösen a TFF (Tigré Felszabadítási Front) és az ENFDF közötti 2001-es szakadás óta. Az ENFDF káderek abszolút hatalma aláássa a fen-

tebb emlegetett szövetségi állam struktúráját, ami mára lényegében pusztán elméleti síkon létezik. A hétköznapi életben az emberek számára sokkal fontosabbak a helyi *kebele* hivatalnokok határozatai, mint a regionális vagy állami központban hozott döntések, mivel az emberek anyagi jóléte attól függ, hogy milyen kapcsolatban állnak az alapvető szolgáltatások rendszerét átlátó tisztviselőkkel.³⁶ A demokrácia vagy a szövetségi alkotmány alapelveinek megsértése pedig mindennapos jelenségnek számít Etiópiában.

Konklúzió: beszélhetünk alternatívákról?

A szövetségi alkotmánynak a régebbiekhez képest természetesen vannak előnyei és hátrányai egyaránt. Az etióp alkotmányt ért kritika gyakran azt rója fel súlyos hibának, hogy az etnikumok közötti határvonalat húz az élet több területén. A talán még nyolcvannál is több etnikai csoport létezéséből nem szabad arra következtetnünk, hogy mindegyik különálló politikai entitás. Az etnikai kérdésre mint a béke és a fejlődés megteremtésének kulcsfontosságú tényezőjére tekinteni alapvetően hibás megközelítés, amely egyesek szerint csak egy újabb afrikai kísérletnek számít.³⁷

Az etnikai föderalizmus tehát bizonyos értelemben annak a törekvésnek a folytatása, amely az éppen aktuális ideológiával megegyező afrikai politikát akar teremteni. Erre jelentett kísérletet korábban többek között az *authenticité* (a később Zairére átkeresztelt területen), az afrikai szocializmus (Guineában) és az *ujamaa* (Tanzániában). Ugyanakkor ezek az elképzelések többé-kevésbé kudarccal jártak. Az etióp alkotmányt ért legsúlyosabb kritika lényegében arra vonatkozik, hogy túlságosan nagy hangsúlyt fektet „a nemzetekre, nemzetiségekre és népekre”, vagyis az egyének boldogulása helyett inkább a közösségi érdekekkel foglalkozik. Annak ellenére, hogy Etiópia aktuális politikai rendszerét több oldalról is éri támadás, csak kevesen gondolnak arra, hogy olyan alternatívákat kellene keresni, amelyek segítségével át lehetne alakítani a jelenlegi föderatív rendszert. Fentebb már említésre került, hogy a radikális elemzők szerint a mostani politikai rendszert egész egyszerűen nem lehet az etnikai föderalizmus elnevezéssel illetni. Állításuk szerint ugyanis Etiópiában egy nem demokratikus és centralizált államigazgatás működik.³⁸

Ugyanakkor mégsem a nemzetiségek ügye jelenti a feszültségek fő forrását. A konfliktus hátterében inkább az etióp rezsim jellegzetességei állnak. A vezetés ugyanis a hagyományoknak megfelelően egyre jobban függ a katonai erőtől. Etiópia soknemzeti-

Dembi Dolo (Oromia)

ségű országának demokratizálódási folyamatában kulcsfontosságú szerepet játszó decentralizációt az etnikumok közötti feszültség és a kormány döntései egyaránt lassítják. Egy évvel a soron következő választások előtt nem várhatunk előrelépést a demokratizálódás terén. Mint azt a fentiekben már kifejtettem, az Etiópia etnikai föderalizmusát tárgyaló elméleti vita sem vezet eredményre, mivel az ország élén egyetlen párt áll. Az úgynevezett etnikai föderalizmus tehát nem több, mint egy elgondolás, amely egy nem feltétlenül „etnikumnak” nevezhető kisebbség kezében összpontosítaná a politikai és gazdasági hatalmat.

Roboz Gábor fordítása

Jegyzetek:

¹ Az 1931-es Birodalmi Alkotmány. <http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Constitution.html> (utolsó letöltés dátuma: 2009. április 10.)

² Ibid.

³ Markakis, 2006.

⁴ Mohamed, 2008. p. 59.

⁵ Dagafa, 2008. p. 1.

⁶ Kumsa, 2006. p. 25

⁷ Levine, 1974.

⁸ Gudina, 2006.

⁹ 3. cikkely (a): Ha az államiság igényét a Nemzet, Nemzetiségek vagy az Érintett Emberek Tanácsa kétharmados többségben jóváhagyta; (b) Ha az igényről értesülő Tanács népszavazást szervez, amit egy éven belül le kell folytatni a Nemzet, Nemzetiségek vagy az

Érintett Emberek körében; (c) Ha a népszavazás során az államiság igényét többségi döntés igazolja; (d) Ha az Állami Tanács átszervezzé a hatalmát a Nemzethez, a Nemzetiségekhez, illetve az Érintett Emberekhez, illetve (e) Ha a népszavazás eredményeképpen létrejött új Állam külön kérvényre való igény nélkül, azonnali hatállyal tagja lesz Etiópia Szövetségi Demokratikus Köztársaságának. Ibid. pp. 103-104.

¹⁰ Kefale, 2003. p. 11.

¹¹ Praeg, 2006. p. 238.

¹² Fischea, 2006. p. 135.

¹³ van der Beken, 2003. p. 16.

¹⁴ Berhanu, 2007. p. 65.

¹⁵ Ayenew, 2007.

¹⁶ Abebe, 2004.

¹⁷ Tegenu, 2006.

¹⁸ Abebe, 2004.

¹⁹ Gudina, 2007.

²⁰ Tegenu, 2006. p. 32.

²¹ Abebe, 2004. p. 130.

²² Negussie, 2008.

²³ Negussie, 2008. p. 271.

²⁴ Ibid. p. 272.

²⁵ Gudina, 2007.

²⁶ Gudina, 2009a.

²⁷ Ibid.

²⁸ Tafesse, 2007. p. 83.

²⁹ Egyes Etiópiába tett utazásaim alkalmával, illetve számos formális és kevésbé formális interjú során szemtanúja voltam annak, hogy az ODSz-ek gyakran képezik nyilvános viták tárgyát és viccek céltábláját, különösen az oromók körében.

³⁰ Dire Dawa Addis Abebától 550 km-re, keletre fekszik, és fontos ke-

reskedelmi központnak számít Etiópia, Dzsibuti és Szomália között. Dembi Dolo a fővárostól 660 km-re, nyugatra található, és mint arról az elmúlt évek eseményei árulkodnak, Etiópia egyik leginkább alulfejlett területét jelenti.

- ³¹ Az adatok a Dire Dawában és Dembi Dolóban (2009 januárjában/februárjában, illetve augusztusában/szeptemberében) készített interjúkból származnak.
- ³² Az információ egy 2009. február 5-én készített interjúból származik.
- ³³ Egyes interjúalanyok szerint, amíg a kormány élén Meles Zenawi áll, addig nem képzelhető el fejlődés Oromiában.
- ³⁴ Ezen emlékek nyomai egyes szlásokban is felfedezhetőek, mint például: *Dembi Dolo birri aka bokolo* (Dembi Dolóban a kukorica egy bírnék felel meg).
- ³⁵ Számos megfigyelő és a politikai ellenzék körébe tartozó ember szerint az etióp kormány annak érdekében alapított ellenzéki pártokat, hogy azok gyengítsék az igazi ellenzék erejét, és hogy egyúttal segítsenek megerősíteni az etióp szövetségi köztársaság „demokratikus természetének” képét. Ezért gondolják sokan, hogy a magasabb államigazgatási szinten ellenzékbe tömörülő pártok igazából egyetlen politikai párthoz tartoznak.
- ³⁶ Az egyik legfrissebb, és nem mellesleg rendkívül szemléletes példát a Nemzetközi Krízis csoport 153-as számú jelentésében találjuk. Lásd: *Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents*, pp. 16-19.
- ³⁷ Abebe, 2004; Mennasemay, 2003; Praeg, 2006.
- ³⁸ Gudina, 2009a.

Felhasznált irodalom:

Abebe, Z. (2004): Ethnic Politics and the Question of Cultural Right and Participatory Development in Siltie, Ethiopia: Some Preliminary Hypotheses. *Ethiopian Journal of the Social Sciences and Humanities* 2 (1): 123-139.

Ayenew, M. (2007): A Rapid Assessment of Wereda Decentralization in Ethiopia. In: Assefa, T.; Gebre-Egziabher, T. (eds.): *Decentralization in Ethiopia*, pp. 69-102. Addis Ababa: Forum for Social Studies.

Batibo, H. M. (2005): *Language Decline and Death in Africa. Causes, Consequences and Challenges*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Berhanu, K. (2007): Decentralization, Local Government and Federalism in Ethiopia. In: Berhanu, K.; Olika, T.; Kefale, A.; Erega, J. (eds.): *Electoral Politics, Decentralized Governance and Constitutionalism in Ethiopia*, pp. 33-65. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Dagafa, A. (2008): *The Scope of Rights of National Minorities under the Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Dirar, U. C. (2000): The Issue of Nationalities in Eritrean and Ethiopian Constitutions: a Historical Perspective. In: Piergigli, V.; Taddia, I. (eds.): *International Conference on African Constitutions*, pp. 223-246. Torino: G. Giappichelli Editore.

Eriksen, T. H. (2002): *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Second Edition. London: Pluto Press.

Fiseha, A. (2006): Theory versus Practice in the Implementation of Ethiopia's Ethnic Federalism. In: Turton, D. (ed.): *Ethnic Federalism. The Ethiopian Experience in Comparative Perspective*, pp. 131-164. Oxford: James Currey.

Fiseha, A. (2007): *Federalism and the Accommodation of Diversity in Ethiopia. A Comparative Study*. Revised Edition. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Gudina, M. (2006): Contradictory Implementations of Ethiopian History: the Need for a New Consensus. In: Turton, D. (ed.): *Ethnic Federalism. The Ethiopian Experience in Comparative Perspective*, pp. 119-130. Oxford: James Currey.

Gudina, M. (2009a): interview, Addis Ababa, 30 Jan 2009.

Gudina, M. (2009b): interview, Addis Ababa, 5 Sep 2009.

Horowitz, D. L. (2000): *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

International Crisis Group, Africa Report No. 153, *Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents*, 4 September 2009.

Kefale, A. (2003): Federalism and Self-Determination: Some Observations on the Ethiopian Experience. In: Olika, T.; Arsano, Y.; Aaland, O. (eds.): *Topics in Contemporary Political Development in Ethiopia. Towards Research Agenda in the Framework of DPSIR-NIHR Research Programme (1998-2003)*, pp. 1-22. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Kumsa, A. (2006): Přehled socio-politického vývoje Etiopie od poloviny 19. století do současnosti. In: Machalík, T.; Záhorký, J. (eds.): *Viva Africa 2006. Sborník příspěvků z konference věnované Africe*, pp. 21-30. Ústí nad Labem: Dryada.

Levine, D. (1974): *Greater Ethiopia. The Evolution of Multi-Ethnic Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

Markakis, J. (2006): *Ethiopia. Anatomy of a Traditional Polity*. Addis Ababa: Shama Books.

Mennasemay, M. (2003): Federalism, Ethnicity, and the Transition to Democracy. *Horn of Africa* 21: 88-114.

Mohamed, A. (2008): *The Human Rights Provisions of the FDRE Constitution in Light of the Theoretical Foundations of Human Rights*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Negussie, S. (2008): *Fiscal Federalism in the Ethiopian Ethnic-based Federal System*. Revised Edition. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Praeg, B. (2006): *Ethiopia and Political Renaissance in Africa*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Tafesse, T. (2007): *The Migration, Environment and Conflict Nexus in Ethiopia. A Case Study of Amhara Migrant-settlers in East Wolloge Zone*. Addis Ababa: Organisation for Social Science Research in Eastern and Southern Africa.

Tegenu, T. (2006): *Evaluation of the Operation and Performance of Ethnic Decentralization System in Ethiopia. A Case Study of the Gurage People, 1992-2000*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

The Imperial Constitution of 1931. <http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Constitution.html>

The Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia. Addis Ababa, 1995.

Van der Beken, C. (2003): *The Ethiopian Federal State Structure and the Accommodation of Ethnic Diversity: a View from the Southern Nations, Nationalities and Peoples Region*. Gent: Gent University.

Verdirame, G. (2000): Human Rights and African Constitutions: Some Observations. In: Piergigli, V.; Taddia, I. (eds.): *International Conference on African Constitutions*, pp. 109-118. Torino: G. Giappichelli Editore.

„A mélyben kúszó gyökerek átszakíthatatlan hálójá szilárd alapot alkot. A friss rügyek kicsinynek tűnnek, de hogy elérjék a fényt, akár még a falat is áttörik. Képzeld csak el, hogy e falak azok a gondok, melyekkel mi magunk terheljük meg a bolygónkat. Száz- és százezer gyökér és rügy, száz- és százezer ember szerte a világon áttörheti ezeket a falakat. Meg tudod változtatni a világot.”

- Dr. Jane Goodall, DBE

Lómenhely

Textiltáska festés

Békamentés

Élőhely rehabilitáció

A Rügyek és Gyökerek (Roots & Shoots) természet- és környezetvédelmi hálózatot Dr. Jane Goodall hívta életre 1991-ben, Tanzániában. A szervezet célja, hogy a fiatalokat cselekvésre ösztönözze, és így lehetőséget adjon számukra, hogy a környezettudatos életmód alapjait tapasztalati úton sajátítsák el.

A magyarországi Jane Goodall Rügyek és Gyökerek Egyesület három fő területen indított programokat:
természetvédelem,
állatvédelem,
humanitárius cselekedetek.

Csimpánz örökbefogadás

Gyöngyökkel az életért

www.janegoodall.hu

info@janegoodall.hu

Tadesse Eyassu

IDR: Melyik országban született?
TADESSE EYASSU (T.E.): Etiópiában, Tigrayban. Ez most már nem megye, hanem szövetségi állam.

IDR: Mekkora volt a település ahol született? Ez egy kis falu volt, vagy egy nagyobb város?

T.E.: Ez egy akkora város, mint

Debrecen, egyébként Mekelle, Tigray Szövetségi Állam székhelye, a IV. századi keresztény állam ott jött létre.

IDR: Így van, így van. És ez azon a területen van, ahol az Aksum jött létre akkoriban?

T.E.: Igen, igen. Aksum az UNESCO által elismert világörök-

ségi helyek része. Ez egy népszerű turistalátványosság.

IDR: Oké. Mesélj egy picit az ottani életkörülményekről, és a szülővárosodról, szülőhelyedről. Milyen körülmények között éltél?

T.E.: Ortodox keresztény, értelmiségi családból származom, ezáltal szigorúan vallásos neveltetést kaptam. Az első iskolám egyházi intézmény volt, de nem hasonlatos a modern, európai jellegű oktatáshoz, hanem csupán egyházi iskola, ahol papok tanítanak, és kizárólag a Bibliával kell megismerkedni. Egy csomó verset, és írást be kell magolni, aztán írni, olvasni persze tudni kell. Ezután modern iskolába kerültem és egyből második osztályos lettem, mivel tudtam olvasni, írni, számolni.

IDR: Mikor jöttél Magyarországra?

T.E.: 1990-ben, már javában zajlott a rendszerváltás.

IDR: És milyen céllal érkezted ide?

T.E.: Ösztöndíjasként jöttem tanulni Magyarországra.

IDR: Etióp állami ösztöndíj?

T.E.: Persze, pályáztam és elnyertem az ösztöndíjat.

IDR: Tudatosan Magyarországra akartál jönni? Vagy bárhova Európába?

T.E.: Kizárólag az akkori szocialista országok közül lehetett választani. De én Magyarországot választottam. Két ok miatt. Az egyik, hogy a magyarországi oktatás nagyon elismert Afrikában is. Továbbá ez egy kifejezetten élhető ország. A másik, hogy magyar népet keresztény népként emlegettek, vendégszerető keresztény népként, és ez nagyon fontos volt számomra.

IDR: Amikor beadtd az ösztöndíjat egyből Magyarországot jelölted be?

T.E.: Igen. Igen. Például az egyik

csoporttársam Prágában végzett. Ő oda ment, én meg ide.

IDR: *Ha mondjuk a lakásotokra gondolsz, vagy a napi életkörülményekre, mint értelmiségi családnak, milyenek voltak ezek?*

T.E.: Az ottani értelmiségi élet arról szól, hogy otthon az aszszonynak, vagy az anyukáknak bejárónőket kell alkalmaznia.

IDR: *Tehát jómódú a családod?*

T.E.: Igen. Nálunk főzésre, vasalásra, piaci bevásárlásra, tehát a házimunkára mindig fiatal lányokat szoktak alkalmazni. Havonta fix fizetést kapnak, sok esetben együtt élnek az adott családdal. Sokszor úgy nevelik őket, mint a saját gyerekeiket, férjhez adják, tanítatják.

IDR: *Akkor valójában nekik ez egy elég jó munkalehetőség, nem?*

T.E.: Persze, jó munkalehetőség.

IDR: *Viszonylag jó életkörülmények között.*

T.E.: Igen. Általában a nehéz helyzetben lévő lányok keresnek ilyen munkát, aztán a családok felveszik őket. Ezek a lányok nevelik a gyerekeket, testvérüknek tekintik őket. Sok esetben azt lehet látni, hogy a bejárónőket a szülők gyerekként nevelik, és esti iskolába járatják őket.

IDR: *A szüleid is így nevelték a bejárónőket?*

T.E.: Persze, mint a saját gyerekeiket. Utána férjhez ment, családja lett, de sokszor eljött meglátogatni a szüleimet.

IDR: *A szüleiddel éltél együtt, vagy a nagyszülők is a családban éltek, egy házban, vagy egy környéken?*

T.E.: A nagyszüleim távol éltek a várostól, elég nagy földjeik voltak. Ott ragadtak, nem akartak onnan eljönni. Viszont a földtulajdont a '74-es rendszerváltás

után – amikor a császár hatalmát megdöntötték – felszították a földműves parasztok között. De igazán ez senkinek nem kedvezett, mert ezek kis parcellák voltak

IDR: *Kárpótlás nem volt?*

T.E.: Nem. Tulajdonképpen örültek, hogy kaptak valamit. Voltak olyan nagy földbirtokosok, akiket ki is végeztek.

IDR: *A tanulmányi eredmény alapján?*

T.E.: Igen. Az osztályok a-tól d-ig vannak, és a három legjobb diákot a legjobb osztályokból átengedik a következő fél évre. Januárban az diákok már nem ötödikes, hanem hatodikos, vagy nem hatodikos, hanem hetedikesek lesznek. Én nagyon gyorsan átmentem ezen.

IDR: *És mennyien voltak a családban, illetve vagytok?*

T.E.: Hárman. Etiópiában ez nagyon kevésnek számít.

IDR: *Ők kint vannak Afrikában?*

T.E.: Igen, igen.

IDR: *Mivel foglalkoznak?*

T.E.: A testvéreim értelmiségiek. Mi városiak vagyunk, Mekelle városának kb. 300 000 lakosa van.

IDR: *Értem. Milyen iskolákba jártál? Folytattad ezt az ortodox, keresztény vonalat?*

T.E.: Ortodox, igen. Hát kiskoromban elemi iskolába jártam. Utána egyből másodikos lettem a modern iskolában.

IDR: *Nagyon-nagyon okos vagy. Akkor te igazából határozottan a tanulással foglalkoztál, ugye?*

T.E.: Nagyon-nagyon.

IDR: *Nem is dolgoztál?*

T.E.: Nem, egyáltalán nem. Sőt, mikor a többi gyerek focizott, meg játszott, én tanultam és olvastam.

IDR: *Ez belső indíttatás volt? Mindenképpen minél többet akartál megtudni?*

T.E.: Igen. Gimnáziumban például – nálunk gimnázium kilencediktől tizenkettedikig tart – első akartam lenni, legalább az osztályomban. De mindig volt egy jobb, komoly fiú, akivel felváltva voltunk az elsők, vagy másodikak.

IDR: *De jóban vagytok azóta?*

T.E.: Persze. Nagyon szeretjük egymást. Tehát az én füzetem a gimnáziumban mindig körbejárt a lányok között. A kiadott házi feladatot gyorsan megcsináltam, és a többiek lemásolták.

IDR: *Milyen nyelveken beszélsz? Hány nyelven és milyen nyelveken?*

T.E.: Hát, Tigrinya (Tigrigna) az anyanyelvem, az Amhara a hivatalos nyelv, az angol és a magyar.

IDR: *Mit végeztél Magyarországon?*

T.E.: Én elsősorban pszichológusként jöttem ide, de mást tanultam.

IDR: *Az ELTE-re?*

T.E.: Nem, Debrecenben... Végül is az volt a probléma, hogy mindenkinek otthon határozták meg, milyen szakot végezzenek. Amikor idejöttünk egy évig nyelvet tanultunk Budaörsön a Nemzetközi Előkészítő Intézetben. Az első fél évben csak magyar nyelvet tanultunk. A következő fél évben

továbbra is nyelvtanulás és az a tantárgy, amelyik szakot kiválasztották nekünk.

IDR: *Értem, előkészítőbe jártál.*

T.E.: Igen, előkészítő. Az elég durva, nagyon nehéz elsajátítani egy idegen nyelvet, ez a legnehezebb...

IDR: *És előtte semmit nem tudtál magyarul?*

T.E.: Semmit. Ez a világon a legnehezebb nyelv. És elvárják, hogy magyar egyetemen előadásokat tudjál hallgatni magyarul...

IDR: *És persze vizsgázni is kell.*

T.E.: Igen, persze. Év végén záróvizsgára az egyetemről hívtak oktatókat, hogy ők vizsgáztassanak minket, mert ők meg tudják állapítani, hogy mennyire tudjuk követni az előadást, előttük kellett beszélgetni a tantárgyról, meg tételt is húzni. Utána ők a beszélgetésekből meg tudták állapítani, hogy értjük-e amit mondanak. Aki nem tudta követni az előadást, még egy évet kellett ismételteljen. Azonban „marasztaltak” még.

IDR: *Volt olyan félelmed esetleg, hogy visszajutsz Afrikába? Ha ezt nem tudod elvégezni?*

T.E.: Nekem nem volt.

IDR: *Nem neked, hanem úgy általában. Nem bírták a tempót...*

T.E.: Nagyon sokan otthagyták az iskolát és elmentek.

IDR: *Vissza, Afrikába?*

T.E.: Nem, inkább Nyugatra.

IDR: *Nyugatra?*

T.E.: Valahova Európába, de Afrikába is. Volt egy pár ember, akivel a félévi vizsgán, és az év végi vizsgán, nem lehetett mit kezdeni. A teljesítményük nulla volt. Hazaküldték őket.

IDR: *A pszichológiát elvégezted?*

T.E.: Nem, elkezdtem tanulni, de az anatómia az nem nekem való.

IDR: *Most a Corvinuson PhD-zol?*

T.E.: Igen. Most fogok védeni. Az Afrika szarván található államok közötti konfliktusokról írtam.

IDR: Magyarország előtt, szülőhazádán kívül, éltél-e még másbol, vagy éltél-e más országban?

T.E.: Nem.

IDR: Tehát nem volt igazából összehasonlítási alapod, hanem rögtön a szülőhazából jöttél Magyarországra. Amikor eljöttél, és ideérkeztél, milyen adminisztrációs kihívásokkal szembesültél, voltak-e nehézségek, hogy kapjál vízumot, tartózkodási engedélyt, vagy diákstátuszt? És amikor mondjuk időről-időre meg kellett hosszabbítani ezeket, akkor könnyedén ment-e, vagy mik voltak a bajok, problémák?

T.E.: Amikor ideérkeztünk, meg kellett szoknunk az időjárást, az itteni környezetet. Igazából ebben tényleg hálás vagyok a magyar embereknek, mert nagyon segítőkészek voltak, és ha volt valami probléma – például megfáztam –, kórházba vittek és segítettek. Az adminisztrációs ügyekkel voltak inkább gondjaim, a rendőrséggel történő találkozás ritkán pozitív dolog, mindig úgy kezeltek, mint ha..., szóval érted. Azt hittem, hogy ez csak velem történt így. De az összes külföldi diák hasonló cipőben járt. Megkaptuk a tartózkodási engedélyt, melyet először a nyelvvizsgán oktató tanárok intéztek. Nagyon sok papírmunkával járt ez. Aztán amennyi ösztöndíjad van, igazolni kellett. Megint elküldtek, hogy hozzá egy papírt arról, hogy hol laksz, azt is elhoztuk. Utána illetékért küldtek el, befizettük. Egyszerűen úgy belefáradt az ember, hogy legszívesebben itt hagyná az egészét. Érted? Ezek régebben okoztak problémákat, de most már nincs ilyen. Az adminisztráció itt elég furcsa volt nekem, nem tudtak úgy segíteni, ahogy kellett volna, hanem mindig visszaküldtek, hogy hiányzik még egy papír, aztán még egy és még egy... Ez elég bonyolult dolog volt.

IDR: Viselkedés tekintetében ezekben a hivatalokban milyen volt az élményed? Hogyan beszéltek veled? Volt, hogy lekezeltek-e téged? Érték atrocitások?

T.E.: A rendőrséget kivéve nem, az egyetemen nagyon tiszteltek. Én a takarítónőtől kezdve a portásig jóban voltam mindenkivel, és nagyon szerettem engem. Sőt, amikor Debrecenben voltam, volt egy pótapukám, a tanszékvezető. Megkérdezte, hogy fiam, hogy vagy? Mi a problémád, bemegyek, mond el, megoldjuk. Annnyira, de annyira sokat segített, hogy a mai napig a pótapukámnak tekintem. Hála Istennek, itt az egyetemen (Budapesten) is vannak olyan professzorok, akik nagyon szeretnek, tisztelnek és segítenek, őket szintén pótcsaládomnak tekintem. Ha egy külföldi diák itt a magyar egyetemeken, egy év nyelvtanulás után azt mondja, hogy egyedül meg tudná csinálni az egyetemet, a magyar diákok segítsége nélkül, az szerintem hazudik. Az elejétől kezdve sokan segítettek, amikor első-, másodéves voltam, megkérdezték szünetben: Érted? Mondom: Nem. Órán írtam jegyzetet, egy-két vonalat írtam, ők addig 3-4 oldalt írtak. És akkor szünetben megkérdezték: Teddy, érted? Mondtam, hogy nem. És akkor megkerestem, valamelyik diáktársamat, akinek a legjobb, legolvashatóbb írása volt, lejegyzeteltem az anyagot magamnak és abból tanultam. Az első és második évben nem kellett kötelező olvasmányokat, könyveket, vagy az ajánlott irodalmat megtanulnom, hanem elég volt az órai anyag. Azt pedig rendszeresen megtanultam. Szó szerint visszamondtam a tanároknak mindent. Ők látták, hogy tisztességesen tanulok, mindent megpróbálok, soha nem volt olyan, hogy hiányoztam volna óráról.

IDR: Pedáns voltál tehát. Most mivel foglalkozol itt Magyarországon?

T.E.: Oktatási asszisztensként tevékenykedek itt az egyetemen. Az ERASMUS nemzetközi képzést felügyelem. Ez ilyen nemzetközi mesterképzés az egyetemünkön.

IDR: Tehát ez a főállásod?

T.E.: Nem, nem. Ez inkább megbízás a tanszéken. Ezt úgy mellékesen csinálom.

IDR: Egy civil szervezet, amiben jelen vagy?

T.E.: Nem, én a Magyar-Etióp Baráti Társaságnak vagyok az egyik alapítója és az elnöke.

IDR: Állásokat is kerestél?

T.E.: Kerestem, régen... Már nem akarom, nem keresem, mert jó, hogy nem is kaptam.

IDR: Érted, de mi az amiből meg tudsz élni? Fenn tudod tartani magad, azokból, amiket csinálasz?

T.E.: Persze, persze. Még családom is van.

IDR: Na, hát erről akartalak kérdezni. Magyar feleséged van?

T.E.: Persze.

IDR: És gyerekek?

T.E.: Van. Egy két és fél éves gyerekünk van. Szóval semmi probléma, ilyen területen semmi probléma nem volt sohasem. Oktatási asszisztensként tevékenykedek, fizetnek is, tehát nem ingyen kérik a munkát. Asszisztáltam a professzoroknak, vizsgáztattam, dolgozatokat javítottam, a PhD-s felvételt is felügyeltem. Meg egy csomó tanszékről is felkértek – mivel én szigorú vagyok valószínűleg – vizsgáztatásra.

IDR: Magyarországon otthon érzed magad?

T.E.: Nagyon. Volt pár incidensem, 1992-ben például a skinhead-ek támadtak meg, de ezeket nagyon sokszor meséltem már, illetve az afrikai barátaimnak is azt mondom, hogy

saját országunkban is találkozhatunk problémákkal, akár Afrikában bárhol, de Etiópiában is. Az afrikai konfliktusok jelentős része etnikai vagy vallási csoportok között zajlik. Ahhoz képest itt nem nyugalmasabb a helyzet, nem kell tehát bolhából elefántot csinálni belőle.

IDR: Megtámadtak téged?

T.E.: Meg, meg, megtámadtak. És elfogták őket a rendőrök, bíróságra került az ügy...

IDR: Elítélték őket?

T.E.: Igen, de én kértem a felmentésüket. Megbocsátottam nekik. És jó barátok lettünk. Utána megkerestek...

IDR: Komolyan?

T.E.: Komolyan. Volt olyan is, hogy könyveket árusított az egyik támadóm. Meglátott és azt kiáltotta felém: Várjál, várjál! Segíték! Mondtam, hogy nem fogadom el. Három, vagy négyezer forintba került az a könyv. Légyszíves fogadd el! – mondta a srác. Végül elfogadtam és jó barátok lettünk. Utána volt egy buli volt az egyetemi diszkóban az egyetemi napok keretében. Odahívtak magukhoz, és találkoztam velük. „Hát ezek a barátaid?” – kérdezték tőlem sokan, hogy ezek a bőrfejúk téged hogy szerethetnek? Mondom: „Figyelj már! Szeretnek!” Ha kértem volna, elítélték volna őket pár évre. De én megbocsátottam nekik. Azért mondom, mert most is azt lehet látni rengeteg alkalommal, hogy az afrikaiakat megbántják. Például két-három hete az egyik ösztöndíjas, aki idejött Afrikából – angolul tanul – mesélte, hogy elmentek szórakozni egy sörözőbe. Volt ott egy társaság, a diákok nem értették mit mondanak magyarul, aztán azt hallották, hogy néger, néger, és utána esett le nekik, hogy valószínűleg nekik mondják. Azok meg félig elszívták a cigarettájukat, és odadobták a csikket az afrikai diák

ingére. Az egyik támadó felemelte a széket, azzal akart verekedni, azt üvöltötték, hogy majom, majom.

IDR: Ez itt volt Budapesten?

T.E.: Igen, igen. És ezek az afrikaiak egy fél évre jöttek ide és ezzel a „kellemes” élménnyel mennek majd haza.

IDR: De te is úgy látod, hogy sok ilyen atrocitás van?

T.E.: Van, van. De nem lehet általánosítani. Ez nem jellemző egész magyar társadalomra. Én megmagyaráztam nekik, hogy nem lehet általánosítani, hogy nem az egész magyar nép ilyen. A többség ugyan elítéli a rasszistákat, de a jog, a törvények nem védenek meg minket. Amíg nem folyik a vér, addig nem csinálnak semmit, nem érdeklí a hatóságokat a dolog.

IDR: Pont az érdekel, hogy az emberek miként viselkednek a más bőrszínűekkel, az ide érkező külföldiekkel? Azt mondd nem lehet általánosítani, ebben egyetértek veled. De, ha mondjuk a magyar emberekről kérdezem, vendégszeretők, zárkóztak, elutasítóak, akkor milyen jelzöt mondanál ez esetben?

T.E.: Nézd meg, egy kis réteg mocskolja be Magyarországot jó hírnevét. Ha az ideérkező külföldiek ilyen utálatos és gyűlöletkeltő magatartásokat tapasztalnak, és utána ezzel a véleménnyel mennek el Magyarországról, az rombolhatja a hazánkról és a magyar emberekről alkotott pozitív véleményt. Sokakkal találkozok külföldön, akik kérdezik, hogy milyen problémák vannak itt Magyarországon? Elmagyarázom nekik, hogy az átlagemberek kedvesek, nézzétek meg, segítenek albirletet keresni, segítenek, ha nem tudsz hová menni, és elvisznek szórakozni, bevásárolni. Nézd meg, mennyi graffiti van Budapesten, nézd meg, mit írtak ott: „Irtsd ki a szar zsidót, a trágya Izrael!” Minden magyar keresztény

embernek tudnia kellene, hogy az ilyen fenyegetésnek és gyűlöletkeltésnek súlyos következményei lesznek! A Bibliában azt olvasható, hogy „aki téged átkoz, az átkozott lesz, aki téged áld, az áldott lesz” Az Isten beszéde tegnap, ma és a jövőben is ugyanaz és érvényben marad. Jaaaj! „Feketék menjetek haza!” – mi mindent leírnak manapság. Az átlagembereknek ez fel sem tűnik. Ott vannak az utcai biztonsági kamerák. Nem látják kik írkálnak a falakra? Elítélik persze, szóban igen, de nem tesznek ellene semmit.

És ki a felelős ezért? Szerintem a hatóság, a család és az egyházak. Az egyházak csendben maradnak. Pedig nekik fel kellene szólalniuk a gyűlölet ellen. A szeretetről kellene beszélniük. Az egyház semmit sem szól, legalább is én nem tudok róla. Volt egy konferencia nemrégiben ahol újságírók és politológusok jelentek meg. A konferencia témája a gyűlöletbeszéd és a rasszizmus volt. Én azt javasoltam ott, hogy az egyházak

szervezzenek ugyanilyen konferenciát az egyházi vezetőknek. Minden magyarországi egyházi vezetőt össze kéne hívni, hogy elmondják, mit mondanak minden vasárnap a híveiknek? Érted? Ha akarnák, akkor szombati, illetve vasárnapi istentiszteleteken vagy más hasonló alkalmakkal el tudnák érni az egész magyar lakosságot. El kell fogadni a másik embert, a menekülteket be kell fogadni. A magyar emberek nagyon jól tudják mit jelent menekülni, milyen mikor erőszakkal szétszakítanak családokat. Amikor magyar emberek kénytelenek voltak elhagyni az otthonukat és országot, bárhová is mentek, szívesen fogadták őket és beilleszkedtek a befogadó országokba. Az afrikaiak pedig csak most jönnek, menekülnek a halál és az üldöztetés elől.

IDR: Na jó, de akkor viszont maradjunk egy kicsit az iskolarendszernél. Az is az államhoz kötődik valahol. Az egy nagyon fontos, sőt az egyik legfontosabb szocializá-

ciós közeg, tudjuk jól. Az iskolai oktatásban jelen van például az, hogy a másságról kevés szó esik. Te mondjuk mennyire látod azt, hogy az iskolai oktatásban Magyarországon ez jelen van? A felsőoktatást gondolom meg tudod ítélni.

T.E.: Teljesen. Nekem sok magyar barátom volt. Szobatársaim és csoporttársaim többször meghívtak vidékre a szüleikhez és nagyszüleikhez disznóvágásra, ahol közvetlenül tapasztaltam a magyar ember kedvességét és őszinte barátságát. Vasárnap délután, amikor visszamentünk a kollégiumba, én is hoztam egy csomó kaját, sütit, hasonlóan mint a magyar barátaim. A felsőoktatásban én nem érzékelek nagy gondokat.

Szerintem a média is felelős, mert nem is próbálja meg feltárni a gondokat, nem foglalkozik eleget a problémákkal, inkább csendben marad. Pedig lenne lehetőségük közvetíteni az emberek felé, hogy mit jelent segíteni a másiknak, mit jelent az együttműködés, a megér-

tés, ez nagyon fontos lenne. De a média nem ezt teszi. A kereskedelmi tévéknek is fontos szerepe lenne abban, hogy felhívják az emberek figyelmét arra, legyenek tisztelettel mások iránt.

IDR: Van egy olyan kérdésem, hogy tartod-e a kapcsolatot a szülőhazádból, vagy a kultúrkörödből úgymond származó szintén Magyarországon élő személyekkel? Az itt élő afrikaiakkal, találkoztok-e, és ha igen akkor milyen rendszerességgel?

T.E.: Igen, természetesen azért is hoztuk létre néhány évvel ezelőtt a magyar-etióp baráti társaságot. Még régebben, Debrecenben létrehoztam egy úgynevezett Többkultúrájú Családok Egyesületét. Több mint harminc országból származó, Magyarországon élő vegyes család vett részt benne: ügyvédek, orvosok, kereskedelmi területen dolgozók, egyetemi oktatók stb. a világ több pontjáról.

IDR: Ez egy bejegyzett egyesület?

T.E.: Igen. Most már közhasznú társaság. Többen segítettek, de én dolgoztam ki a tervét, én hoztam létre, amikor a Rév 2000 Szociális és Mentálhigiénés Segítő Alapítványánál projektmenedzserként és szakmai felelősként dolgoztam, két évig vezettem, de amikor Budapestre jöttem, átadtam az irányítást jelenlegi elnöknek.

IDR: És miért hoztad létre? Mi volt a motivációd?

T.E.: Voltak a cívis városban honfitársaim, és külföldi barátaim, láttam, hogy segítség kell nekik a kapcsolatfelvételen. És láttam, hogy az ott lévő afrikaiak és más nemzetiségek messziről integetnek egymásnak, de nem ismerik egymást közelebbről. Ezért létrehoztam az egyesületet, de nem az volt a célom, hogy csak afrikai legyen, nemzetközi közösséget szerettem volna alkotni. Magyarországon élő vegyes

házások, és egyetemi professzorok is vannak köztük. Aztán miután a fővárosba kerültem, kidolgoztam a Magyar-etióp baráti társaság tervét egy barátommal közösen. Rendszeresen összehívjuk a társaságot, például az etióp nemzeti ünnepekre, a magyar nemzeti ünnepekre. A szervezetben magyarok is vannak, magyar vegyes családok, de teljesen magyar családok is.

IDR: Tehát rendszeres a kapcsolat közöttetek?

T.E.: Igen, persze, otthoni ételeket csinálunk, főzünk, táncolunk, meg különféle rendezvényeket szervezünk. Körülbelül egy éve létrehoztunk a barátaimmal egy vallási alapon szerveződő klubbot, így van egy Biblia körünk. 15-20 ember csatlakozott hozzánk eddig, de remélem még többen is jönnek majd. Havonta egyszer találkozunk, etióp bibliát olvasunk, etióp pásztorunk van. Imádkozunk, és szeretetben élünk az istenközösségben. Ha Istennel van közösségünk, akkor mindent áthat a szeretet, és ha kihagyjuk Istent a szeretetünkől, előbb-utóbb összeomlik minden. Azért kellene az egyháznak szeretettel fordulni az emberek felé, hogy béke és megértés legyen. A magyar emberek a hírnevükhöz méltóan megértők, vendégszeretők, segítőkészek és barátságosak legyenek és tényleg el tudják utasítani a fasizmus és a rasszizmus minden fajtáját. Nem minden magyar ember tartja magát vallásosnak? De hát sok olyan ember is kereszténynek tartja magát, akik elutasítja a

másságot, lecigányozza, lenégerzi, vagy lezsidózza embertársát... A Bibliában az van, hogy a zsidóknak megígérte Isten, hogy aki téged üldöz, az üldözött lesz egész életében. Aki téged átkoz, átkozott lesz. Én ezt megmondtam a konferencián: Vigyázzatok, mert a Bibliában az olvasható, hogy aki téged átkoz, az átkozott lesz. Ez a vége, mindörökké ez marad. Az Isten ígérete mindig érvényben marad. Hol itt a keresztény szeretet? Mielőtt idejöttem Afrikából azt hallottam, hogy a magyar emberek keresztények és nagyon vendégszeretők. Ez nem is kétséges, vendégszeretők, de a szeretet és a gyűlölet hogyan fér meg egymás mellett?

IDR: Mik a terveid a jövőre nézve, itt szeretnél továbbra is élni, magyarként, vagy oda ahova szólít a Jóisten? Tehát ahol feladatod van?

T.E.: Igazából mindenképpen Magyarországon maradnék, nekem ez második hazám.

IDR: Magyar vagy?

T.E.: Még nem vagyok magyar állampolgár, de szívem szerint már magyar vagyok. Sokszor annyira tudnak idegesíteni olyan dolgok, amelyek az országot, illetve a magyar népet járatták le külföldön. Néha túlzásba is viszem a felháborodást. Nagyon örülök amikor olyan do-

log történik, ami jó Magyarország számára. Ha rossz híreket hallok, az nagyon elkeserít. Szívemből érzem, és ez nem kevesebb, mint a született magyar emberek érzése.

Bárhová megyek meg tudom keresni a magyar embereket, mert ők aztán tényleg mindenhol ott vannak. Mert Magyarországot tekintem a második hazámnak. Itt már letettem asztalra egyet s más, sok mindent megvalósítottam. Az oktatás területén, a civil szervezetek létrehozásában, a kapcsolatok alakításában például. Egy nemzetközi szervezetnek szeretnék dolgozni. Teljesen mindegy hol, Európában, vagy Afrikában. Mondjuk az ENSZ bármelyik szervezeténél szívesen dolgoznék, vagy egy független kutatóintézetben.

IDR: Adja Isten, hogy így legyen! Remélem, hogy tényleg összejönnek a dolgok! Nagyon szépen köszönöm az interjút!

T.E.: Köszönöm a jó kívánásokat! Én is kívánom Nektek Isten békességét, szeretetét és áldását. Szálljon minden egyes magyar életére, innen és határon túl! Isten emelje fel Magyarországot a gazdag, fejlett és áldott nemzetek közé!

Jöjjön „Ésaiás 55: 10-11” Isten ígérete erre a nemzetre!

Nagyon szépen köszönjük az interjút!

Projekt címe: Itt vagyunk!
Projekt azonosítószáma: EIA/2007/3.1.1.2.
Projekt időtartam: 2009. április 1. – december 31.
A kutatással kapcsolatos információk:
www.idresearch.hu

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

A projekt az Európai Unió Európai Integrációs Alapjának támogatásával valósul meg.

AFRIKAI GYERMEKEKÉRT ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány székhelye: 7720 Pécsvárad, Munkácsy M. u. 17.

Elérhetőségünk: 06-20 275-5606

E-mail: npirana64@gmail.com, npirana@tolna.net

Adószám: 18327544-1-02

Számlaszám: 12072507-00136424-00100009

Nemzetközi bankszámlaszám: HU12 1207 2507 0013 6424 0010 0009

Az alapítvány célja: az afrikai gyermekek nehéz helyzetének javítása, gyógyászati segédeszközök beszerzése és továbbítása, a mozgássérült gyermekek oktatásának segítése, továbbtanulásuk lehetőségének támogatása és ösztöndíjhoz való juttatásuk, taneszközök beszerzése és továbbítása, szociális és egészségügyi juttatások, kulturális lehetőségek megteremtése, vakok speciális oktatásának megszervezése, foglalkoztatási program megszervezése, utókezelés és új otthon megteremtése révén.

1. gyógyászati segédeszközök beszerzése és továbbítása a rászorultaknak: egészségmegőrzés, betegség-megelőzés, gyógyító-, egészségügyi rehabilitációs tevékenység, szociális tevékenység, családsegítés;
2. a mozgássérült gyermekek oktatásának segítése: nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés;
3. szociális és egészségügyi juttatások /ruhanemű, gyógyszerek/.

Az alapítvány az afrikai gyermekeket pénzadomány-gyűjtés, gyógyszer, gyógyászati segédeszköz adomány-gyűjtés, és egyéb, túlélést szolgáló eszközök és javak gyűjtésének és a rászorultakhoz történő eljuttatásának formájában kívánja támogatni az elsősorban Bissau-Guineában és további afrikai országokban élő gyermekeket, mivel a segítség államhatároktól függetlenül megilleti a földrész segítségre szoruló gyermekeit.

Az alapítvány az afrikai országokhoz kommunikációs vonalakat, elsősorban internet vonalakat hoz létre, melyeken keresztül az alapítót az ott élő ismerősei és elkötelezett barátai tájékoztatják arról, hogy hol, miért és milyen módon kell segítséget nyújtani. Az alapító ezt az információt más személyekkel, szervezetekkel kiépített vonalakon ellenőrzi, illetve felméri.

Az alapítvány a támogatást a Vöröskereszten/Vörös Félholdon, vagy önszerveződés útján létrehozott utakon juttatja el a rászorulókhöz.

Hogyan segítsünk?

1. Humanitárius alapon

Azoknak a jelentkezését várjuk, akik úgy érzik, képesek munkájukkal, ötleteikkel, javaslataikkal hozzájárulni az alapítvány tevékenységéhez.

2. Materiális alapon

Azok segítségére van szükségünk, akik eszközökkel tudnák támogatni a munkánkat, például jó állapotban lévő kerekesszékekkel, gyógyászati segédeszközökkel, gyógyszerekkel, iskolai eszközökkel, játékokkal, esetleg gyermekruhákkal, -játékokkal.

3. Finanszírozási alapon

Ezen a területen pénzügyi támogatást remélünk. A befolyó összegeket részben arra fordítanánk, hogy a hozzánk érkezett eszközöket eljuttassuk az érintettekhez. Másrészt tervünk, hogy a fennmaradó anyagi forrásokból egy /vagy több, esetleg használt/ kisbuszt vásárolunk. Ennek segítségével azoknak a gyerekeknek az iskolába jutását könnyítenénk, akik a legtávolabb laknak az iskolától, és pusztán a távolság akadályozza őket abban, hogy oda eljussanak.

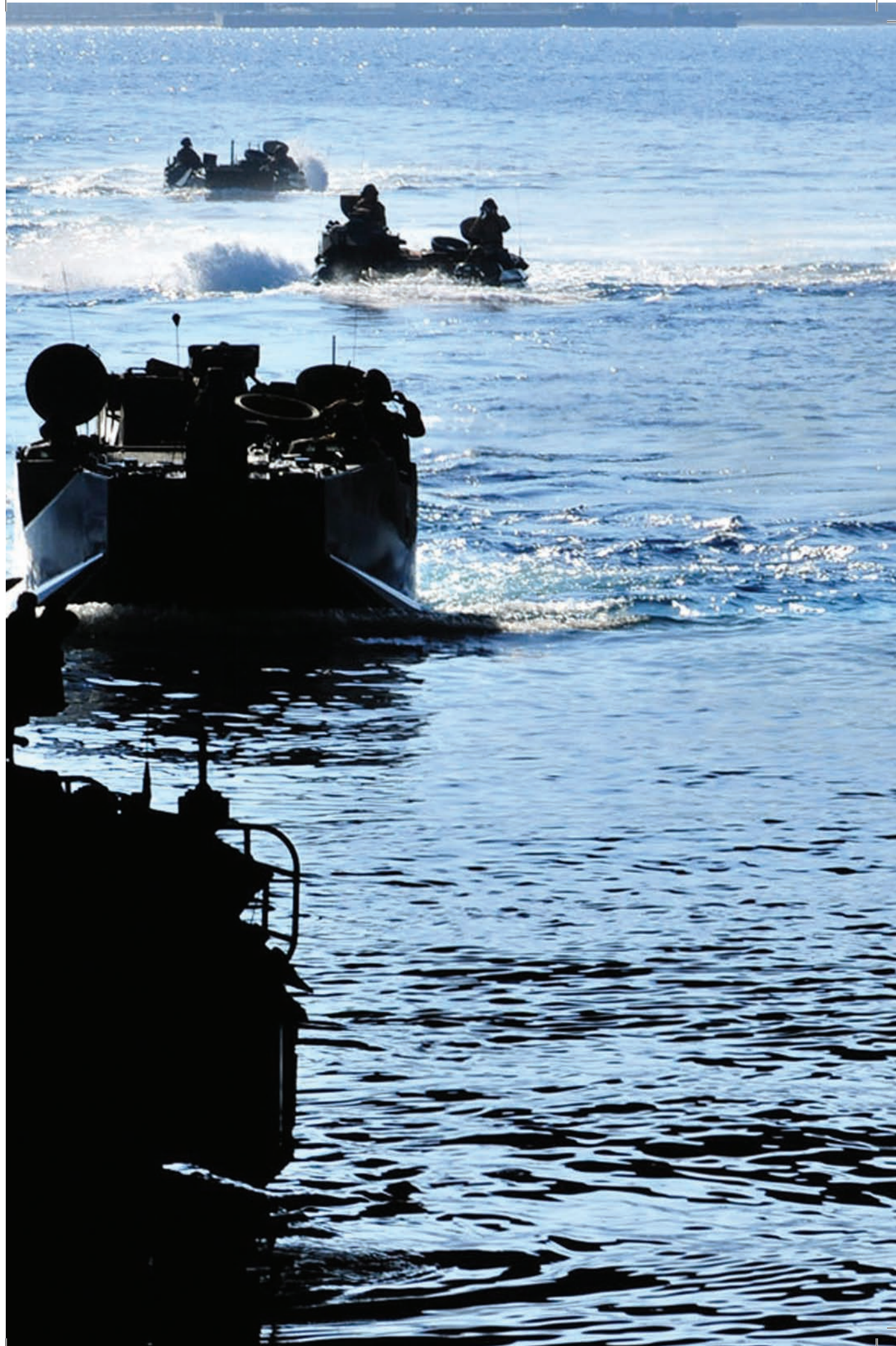
KELET-AFRIKA TENGERI FARKASAI

– A SZOMÁLIAI KALÓZOK FÉNYKORA

SZOMÁLIA SZÉTHULLÁSA, EGY MŰKÖDŐKÉPES KORMÁNY ÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS TELJES HIÁNYA KÖVETKEZTÉBEN MEGNŐTT A KALÓZAKCIÓK SZÁMA AZ ÁDENI-ÖBÖLBN ÉS AFRIKA SZARVÁNÁL. MIVEL AZ ELMŰLT KÉT ÉVBEN SZÁMOS SIKERES TÁMADÁS TÖRTÉNT, JELENTŐSEN EMELKEDETT A KALÓZOKNAK FIZETETT VÁLTSÁGDÍJAK ÖSSZEGE. A KALÓZOK FELBÁTORODTAK, EGYRE AGRESSZÍVEBBEK LETTEK, A HÍRADÁSOKBAN HÉTRŐL-HÉTRE HALLANI A PROBLÉMÁRÓL. SOKSZOR EGYMÁSNAK ELLENTMONDÓ INFORMÁCIÓK BIRTOKÁBA JUTHAT A „KÜLSŐ” SZEMLÉLŐDŐ, AMELYEKEN NEHÉZ ELIGAZODNI. A CIKKBEN BEMUTATJUK A SZOMÁLIAI KALÓZKODÁS TÖRTÉNETÉT, AZ ELLENE VALÓ KÜZDELEM FRONTJAIT, HATÁSÁT A TÉRSÉG ORSZÁGAIRA, ILLETVE A NEMZETKÖZI GAZDASÁGRA.¹

Besenyő János – Kiss Álmos Péter

A képek forrása: EUNAVFOR (a szerzők archívuma)

AMIKOR a kaló-
vékenységéről hallunk, feltesszük
a kérdést, „mi közünk van hozzá,
miért érint ez minket?” Elsőre úgy
tűnik, hogy választ sem tudunk
adni, nem a mi ügyünk, be kell
azonban látnunk, hogy a távoli
tértség történései kihatással lehet-
nek Európára és azon belül ha-
zánkra is. Pontosan milyen hatás-
sal? Az alábbiakban a kalózkodás
néhány veszélyét mutatjuk be:

A kalózkodás veszélyei és a szál-
lítás biztosításával járó magasabb
költségek (az Ádeni-öböl érintő
hajók biztosítási díja az elmúlt idő-
szakban tízszeresére emelkedett)
következtében a szállítmányok a
Szuezi-csatorna – Vörös-tenger
– Indiai-óceán útvonal helyett a
hosszabb, de biztonságosabb Jó-
reménység fokot érintő utat vá-
laszthatják. Az Afrikát megkerülő
útvonal hossza az eddigi többszö-
röse, így jelentősen növeli az ázsiai
ipari termékek és a közel-keleti
olaj árát. A termékek nagy része
hazánkban is kapható, valószínű-
síthető, hogy a kereskedők termé-
szetesen Magyarországon is beépít-
tik áraikba a magasabb szállítási
költségeket.²

A szomáliai kalózkodás nemzet-
közi terrorista szervezetek szolgál-
latába állhatnak, a váltságdíjak
egy része már ma is a szomáliai
konfliktusban résztvevő szerep-
előket és más terrorcselekménye-
ket finanszírozza.³ A terroristák
azonban nem csak Afrikában és
Ázsiában követnek el merényle-
teket, hanem már Európában is.
Magyarország sem maradhat so-
káig érinthetetlen, ugyanis szerve-
zeti kötődéseink miatt (NATO- és
EU- tagországok vagyunk) akár
mi is célpontnak számíthatunk
egy-egy merénylet esetén.

A kalózkodás tevékenysége követ-
keztében a segélyszállítmányok az
aszály sújtotta Szomáliába egyre
nehezebben jutnak el, és oda-
szállításuk is egyre költségesebb.

Kevesebb embernek tudnak Afri-
kában segélyeket biztosítani, ezért
a lakosság kénytelen elvándorolni,
a legális, de legfőképpen az ille-
gális migráció mértéke jelentősen
növekszik és egyre több menekült
érkezik Európa déli és nyugati
felébe. A menekültek ellátása kom-
oly nehézségeket okoz az olyan
kis országoknak, mint Málta, de
Olaszország és Spanyolország is
kérte a többi tagállam hozzájárulá-
sát. Az elmúlt években az EU már
alkalmazza a viszonyossági törvény-
ben foglaltakat, amely értelmében
az európai államokban elfogott
illegális bevándorlókat abba az
országba toloncolják, ahol azok az
Unió területére léptek. Mivel ha-
zánkon keresztül is évente néhány
száz illegális bevándorló érkezik
az Európai Unióba, nem kérdés,
hogy elfogásuk esetén nekünk kell
őket ellátnunk addig, amíg a me-
nekült státuszukról döntés nem
születik, és ez sokszor akár évekig
is eltarthat.

A kalózkodás környezeti ka-
tasztrófához vezethet: az Ádeni-
öbölben zátonyra futtatott, vagy
felgyújtott olajtankerekből kiömlő
nyersolaj óriási környezeti katasz-
trófát idéz elő.

Ezen okok miatt a nemzetközi
közösség számos alternatíva között
választhat, de nem hagyhatja fi-
gyelmen kívül a kalózkodást, mint
megoldandó problémát.

Mi a kalózkodás?

Az ENSZ Tengeri Törvények
Egyezmény (United Nations Con-
vention on the Law of the Sea –
UNCLOS) szerint az alábbiak te-
kintendők kalózkodásnak:⁴

- bármely törvényellenes erő-
szakos tett, emberek fogva tartása,
bármilyen féle zsákmányszerzés,
melyet magáncélokra követ el egy
magántulajdonban levő hajó vagy
magántulajdonban levő repülőgép
személyzete vagy annak utasai, és
amely
- a nyílt tengeren egy másik
hajó vagy repülőgép ellen, vagy
ilyen hajó vagy repülőgép utasai
vagy a fedélzeten levő tulajdon el-
len irányul;
- valamely állam felségvizein
kívül levő hajó, repülőgép, szemé-
lyek vagy tulajdon ellen irányul;
- olyan tények ismeretében,
amelyek egy hajót vagy repülőgé-
pet kalózhajóvá vagy kalóz repülő-
géppé tesznek, bármilyen önkén-
tesen vállalt részvétel a hajó vagy
repülőgép üzemeltetésében,
- bármely tevékenység, amely
szándékosan segít egy (a) vagy
(b) albekezdésben leírt tevékeny-
séget.

A kalózkodás nemzetközi vize-
ken történik, valamely állam fel-
ségvizein vagy kikötőjében elköve-
tett támadás a tengeren elkövetett
rablás kategóriába tartozik.

A közelmúltig a kalózkodás főként az Indonézia és Malajzia között található Malacca-szorosban okozott komoly problémákat, de ma már az afrikai vizeken hajózatokat is egyre inkább fenyegeti.⁵ A probléma Szomália partjai mentén a legsúlyosabb: 2008-ban 135 kalóztámadás történt; legalább 44 hajót foglaltak el és több mint 90 millió⁶ dollár váltságdíjat fizettek ki az elfogott túsókért és hajókért cserébe. A kalózkodás során számos tengerész halt meg, mások nyomtalanul eltűntek az afrikai partok mentén. Ezek a számok azonban félrevezetőek is lehetnek, ugyanis nem minden támadást jelentenek a nyilvántartó hatóságoknak, a part menti, helyi kereskedelmet érintő támadásokról egyáltalán nincs nyilvántartás.

A hosszú, lankás, elszigetelt homokos partszakaszok, belpolitikai bizonytalanság, a központi kormányzat gyengesége egy háborúhoz és erőszakhoz szokott, szükséghelyzetben levő nép esetében tökéletes környezetet nyújtanak a kalózkodáshoz.⁷ Az óriási potenciális profitot képező a kalózkodással járó veszélyek ma már minimálisak. A 19. században a tengeri hatalmak hadihajói még aktívan vadásztak a kalózkodókra, de alkalmazták is őket az ellenséges hajók felkutatásában és elpusztításában. Sok híres kalóz állt az európai udvarok szolgálatában, tevékenységük azonban minden tengeri kereskedelmet folytató állam számára kárt és fenyegetést jelentett. Az elfogott kalózkodókkal általában példát statuáltak, rájuk halálbüntetés várt. Ezzel szemben napjainkban, a működő kormány és igazságszolgáltatás nélküli Szomália partjain biztos menedéket találnak. A tettesek felkutatására és elfogására küldött hadihajók még egy fiktív állam fiktív szuverenitását sem merik megsérteni.⁸ Ha mégis elfognak néhány kalózt, többnyire szabadon is engedik őket, mert a

száz évvel ezelőtt még világos és érthető nemzetközi jog ma előbbre helyezi a törvénytelen fegyveres erőszak alkalmazóinak emberi jogait az áldozatok emberi jogainál. Igaz, az elmúlt időszakban néhány martalócot átadtak a szomszédos kenyai hatóságoknak, ahol bíróság elé állítják őket. Azonban az eljárás ellen több jogi kifogás is felmerült, és még a kalózkodó ellen harcot hirdető államok között sincs egyetértés ebben a kérdésben.⁹

Évente 20 000 hajó – megközelítően a világ tengeri kereskedelmének 8%-a, a tengeren szállított olaj 12%-a – érinti az Ádeni-öbölöt. A szomáliai káosz és anarchia tehát a világ egyik legforgalmasabb tengeri kereskedelmi útvonalát fenyegeti. A kalózkodás már legalább egy évtizede problémát jelent, de az utóbbi három évben a sikeres támadások száma megsokszorozódott: 2008-ban az előző évnek kétszerese volt, és úgy tűnik, hogy 2009-ben ez a trend tovább folytatódik.¹⁰ Az Egyesült

Iszlám Bíróságok hat hónapig tartó uralma volt az egyetlen időszak, amikor a kalózkodás gyakorlatilag megszűnt, azonban az iszlamista kormány eltávolítása óta megint sok a bűneset. Ez azt jelzi számunkra, hogy egy hatékony kormány (még ha nem is demokratikus elvek alapján működik) képes felszámolni a kalózkodást.

Kik a kalózkodók?

A kalózkodók főként 20 és 35 év közötti férfiak, nagy részük Puntföld és a közép-szomáliai Harardheere (Xaradheere) és Hobyo régiókból származik.¹¹ Létszámuk megközelítőleg ezer fő. A kalózkodást hivatászerűen gyakorolják, nem a véletlen, kedvező alkalmat kihasználó amatőrök. A kalózkodás különlegessége, hogy – a szomáliai társadalomban talán egyetlen kivételként – függetlenek a törzsi és etnikai kötelékektől. A Harardheere környéki csoportok tagjai között idegenek (elsősor-

ban pakisztániak és szudániak), a déli bandákban bantu halászok is vannak. A bűnszervezetek általában függetlenek, mégis van közöttük némi hierarchia: a Kismaayo környéki csoportok elismerik a Harardheereiak és Hobyoiak elsőbbségét.

Egy tipikus kalózbanda 50 fő körüli fegyveresből áll. A bandák az alábbi kategóriák szerint csoportosíthatók:¹²

- helyi halászok: jól ismerik a tengert, értenek a hajózáshoz, ők vezetik a motorcsónakokat és az anyahajókat;
- törzsi milíciák korábbi tagjai: értenek a fegyverforgatáshoz, ők támadják meg a hajókat, felmásznak a fedélzetre, leküzdik

az ellenállást, majd őrzik az elfogott személyzetet; védik a kalóz bázisokat a szárazföld felől;

- műszaki és tervező szakemberek: a hajózás modern eszközeit (pl. GPS berendezéseket) üzemeltetik, és kidolgozzák egy-egy vállalkozás részleteit.

Puntföldön, a javarészt autonóm északkeleti országrészben található a legtöbb kalózbázis. Ez a terület egy viszonylag stabilan működő régió, életképes kormányzattal, fegyveres erővel és más hatalmi intézményekkel. A kalózkodás elfojtásához ugyan szükséges fel-tétel a „hatékony kormány”, de mégsem elégséges – ugyanis kell egy bizonyos felelősségérzet is a hatalmat gyakorlók részéről.

A kalóztámadások

A kalózok többnyire kisméretű, nagyteljesítményű külső motorral felszerelt, gyors (30 csomó – 55 km/h sebességet is elérő), fordulékony kishajókat (többnyire fedélzet nélküli motorcsónakokat) használnak. Fegyverzetük gépkarabély, könnyű géppuska és kézi rakétavető (RPG).¹³ Ez többé-kevésbé az a fegyverarzenál, amit a könnyű, gyors csónakokban még hatékonyan lehet alkalmazni. A csónakok építése (vékony fa vagy műanyag héjazat, fedélzet hiánya) ugyanis nem engedi meg a nehezebb fegyverek (nehézzéppuska, géppágyú) felszerelését. Maga a hajótest elbírná ugyan a nagyobb

fegyverzetet, de a tüzeléssel járó erőhatások, rezgés és folyamatos alakváltozás rövid idő alatt meglazítanak a fatestek eresztégeit és delaminálnak az üvegszálak műanyag testeket. Nehezebb (és nagyobb tűzerejű) fegyvereket csak akkor lehet hatékonyan használni, ha a fedélzet valamennyire stabil, vagy mozgása kiszámítható. Ehhez viszont legalább 20-25 méteres, szilárd fedélzettel ellátott hajókat kellene alkalmazni. Ez azonban már a gyorsaság rovására menne, ami viszont a kalózok egyik leghatékonyabb „fegyvere”.

Egy kalóztámadás nagyon gyorsan zajlik le. Három-öt motorcsónak több irányból megközelíti a kiszemelt zsákmányt, állandó tűz

alatt tartja a fedélzetet és a hidat, hogy megakadályozza a személyzet védekező tevékenységét és a megtámadott hajó manőverezését. A nagy sebességű, hullámról-hullámra ugráló motorcsónakokból a tüzelés csak nagyon pontatlan lehet, de a katonai tapasztalatok nélküli személyzet megfélemlítéséhez éppen elég.¹⁴ A támadók felbukkanása és fedélzetre jutása között általában alig 15 perc telik el. Ez magyarázza, hogy a növekvő nemzetközi jelenlét és az egyre sűrűbb őrzőjáratok ellenére is a kalózok még mindig sok hajót képesek elfoglalni. Egy hadihajó csak akkor tud megakadályozni egy támadást, ha nagyon közel van a helyszínhez, és szinte rögtön helikoptert indít a támadó csónakok ellen. Így sikerült az amerikai *USS Peleliu* hadihajónak elűznie a *Gem of Kilakari* teherhajót támadó kalózokat 2008 augusztusában.¹⁵

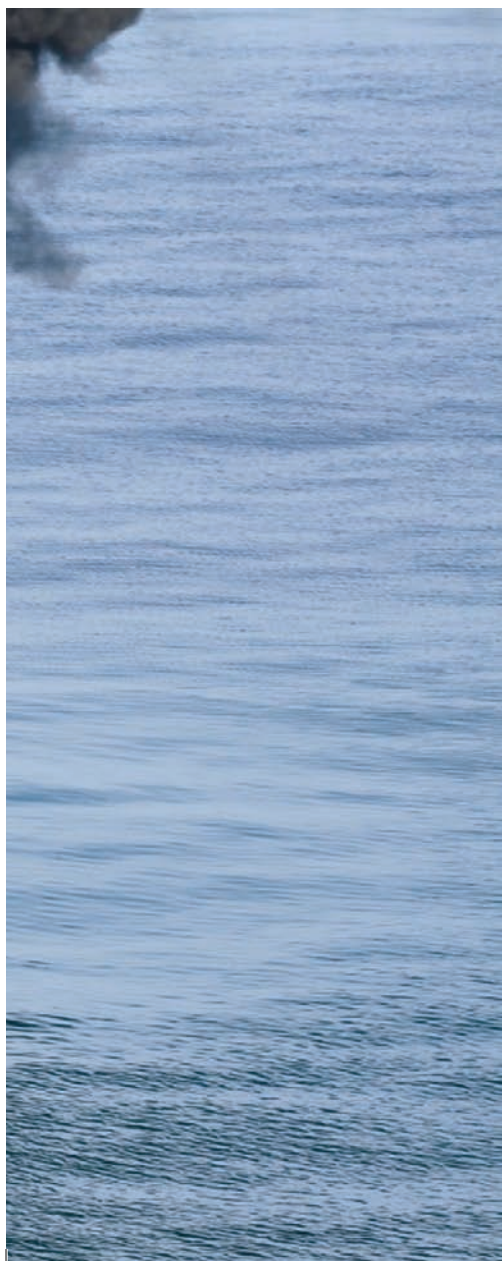
Ha egy kereskedelmi hajó védelme nem biztosított, a kapitány kénytelen legjobb belátása szerint cselekedni, például ismételt forduló manőverekkel olyan hullámverést teremteni, amely a fedélzet nélküli, kis motorcsónakok számára veszélyes. A tűzoltáshoz használt mindennapi fecskendő és vízágyú, valamint a szokatlanabb hangágyú további lehetőségeket kínálnak, de ezek a működtető személyzet számára semmiféle védelmet nem nyújtanak a kalózok gépkarabélyáival, géppuskáival és RPG rakétáival szemben, továbbá egy több irányból egyszerre érkező, falkaszerű támadással szemben nem hatékonyak.

A gyors motorcsónakok hatótávolsága korlátozott (30-50 tengeri mérföld – 55-90 km, és ez is csak viszonylag csendes időben). A hatótávolság növelése érdekében a kalózok egyre gyakrabban alkalmaznak szállítóhajókat. A part mentén elfoglalnak egy nagyobb halászhajót, amellyel – az időjárástól függetlenül – akár 200-300

mérföldre (370-560 km) is eltávolodhatnak a parttól. A motorcsónakokat a fedélzetre rakják vagy vontatják, és csak akkor szállnak át, amikor egy megfelelő célpontot találnak. Ezért a kapitányoknak kiadott nemzetközi figyelmeztetés értelmében ma a biztonságos távolság – a somáliai partoktól a korábbi 90 helyett legalább 370 km (200 tengeri mérföld).

A kialakult helyzet miatt a magán biztonsági cégek (pl. a mindenütt jelen levő Blackwater) keresik a lehetőséget, hogy a veszélyeztetett hajók védelmére megbízást kapjanak, de a kereskedelmi hajók felfegyverzése, illetve a fegyveres örök alkalmazása sok akadályba ütközik.¹⁶ A nemzetközi jogi környezet ma egyáltalán nem kedvez a fegyveres önvédelemnek. A sikeres kalóznak váltságdíjat fizetnek, és senki nem vonja felelősségre – az önmagát és a rábízott rakományt védő hajóst viszont elítélhetik, ha megsebesíti vagy megöli a támadóját. Az önmagukat tengeri biztonsági szakembernek deklaráló véleménye szerint a sikeres önvédelem az erőszak további eskalációjához vezethet: a kalózok egyszerűen nagyobb tűzerővel, agresszívebben fogják majd a támadásaikat végrehajtani.

A tengeri nemzetek (különösen a harmadik világ alig működőképes államai) akkor is rossz szemmel nézik, hogy a kikötőiket látogató hajókon fegyverek vannak, ha egyébként saját felségvizeiken vagy akár a legnagyobb, legforgalmasabb kikötőikben sem tudják garantálni a hajózás biztonságát. A dél-amerikai államok kikötőiben és Afrika partjainál szinte naponta hajtanak végre kisebb rablótámadásokat az odaérkező hajók ellen a kikötői hatóságok szeme láttára, akik legtöbbször késve érkeznek meg a tett helyszínére, sokszor órákkal az incidens után.¹⁷

A szomáliai vizeken a következő tényezők valószínűsítenek egy kalóztámadást:

- alacsony szabadoldal – a kalózok eddig elsősorban az alacsony szabadoldalú, vagy a rakomány súlya alatt mélyre merült hajókat támadták meg, mert ezekre a motorcsónakokból könnyű fölmászni. A nagyon magas oldalú hajók elleni támadások eddig nem voltak sikeresek.
- kis sebesség – a kalózcsonakok nagyon gyorsak és könnyen fordulnak, így a lassú szállítóhajók és jachtok nem tudnak elmenekülni előlük.¹⁸

- alacsony személyzeti létszám – a növekvő biztosítási és üzemanyag költségek következtében a tulajdonosok kénytelenek a személyzetet takarékoskodni, de teljes létszám hiányában nehéz megfelelően éber megfigyelést fönntartani és hatékony elkerülő manővereket végrehajtani. Emellett az sem kizárható, hogy a kalózok pontos információkat kapnak az általuk megtámadott hajók szállítmányáról, személyzetéről, esetleg a legénység tagjai közt még saját, előre beépített embereik is vannak. Így már természetesen sokkal könnyebben tudják a kereskedelmi hajókat elfoglalni.

A kalózok az elfogott hajókat kis kikötőkbe (mint a puntföldi Eyl városa) viszik, és addig tartják ott, amíg a tulajdonos meg nem fizeti a kért váltságdíjat.¹⁹ Az elfogott személyzettel általában jól bánnak (bár nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az óriási lélektani terhet, ami a foglyokra nehezedik). A túszókat többnyire a hajók fedélzetén vagy közvetlen közelében tartják fogva. Ha a hajónak nincs különösebb értéke (pl. egy vitorlás jacht), akkor a személyzetet a tengertől távolabb, a szárazföldön helyezik el, amíg a váltságdíj meg nem érkezik.

A kalózkodás közgazdaságtana

A kalózkodáshoz tökéletes szomáliai környezet és a csekély kockázat mellett a nagy összegű váltságdíjak szolgáltatják a motivációt: a kalózkodás sokkal jövedelmezőbb, mint bármilyen más gazdasági tevékenység, amire lehetőség van Szomáliában. Egyetlen sikeres²⁰ támadás fejeként 20-30 ezer dollárt jelenthet minden résztvevőnek (és lényegesen többet a vállalkozás finanszírozóinak). A váltságdíjakat többnyire a következők szerint osztják el.²¹

- a támadásban részt vevő kalózok részesedése 30%
- a kalózbázist védő milícia részesedése 10%
- helyi közösség részesedése 20%
- befektetés következő támadásba/viszszatérítés a finanszírozónak 20%
- védelmi pénz a Shabab miliciának 10-20 %

A közelmúltban a váltságdíjak értéke még átlagosan néhány tízezer dollár volt, 2008-ban azonban már elérte a milliós nagyságrendet, vonzóvá téve ezt a nagyon negatív megtélelésű megélhetési forrást. A szomáliai tulajdonú Sirius Star óriástankerért (melyet

2008. novemberben foglaltak el) három millió dollár váltságdíjat fizettek a tulajdonosok, ez volt a legnagyobb összegű kifizetés a kalózkodás történelmében.

A szállítócégek – és esetenként a kormányok – eleddig hajlandóak voltak megfizetni a váltságdíjakat, mert azok a hajó és a rakomány értékéhez képest jelentéktelen összegeket kértek. A nemzetközi hajózó szövetség (BIMCO) szerint a váltságdíjak megfizetése csak ront a helyzeten. A szervezet helyesebbnek tartaná, ha a hajózási társaságok nem fizetnének a kalózoknak. Azzal is tisztában vannak azonban,

hogy a cégeknek nincs más alternatívájuk, fizetniük kell a túsok életéért, vagy a rakományért cserébe (a kormányok nem küldenek egy kereskedelmi hajó személyzetének kiszabadítására SEAL egységet vagy speciális kommandó csoportot). Ahogy a kalózkodás egyre magabiztosabbak, a társaságok egyre kevésbé lesznek készek kockáztatni személyzetük biztonságát vagy a hajóik épségét.²²

Új trendek

A leginkább szembeötlő változás, hogy a támadások helyszíne az elmúlt másfél év folyamán áthelyeződött. A kalózkodás központja 2007-ben nagyrészt Dél-Szomália, különösen a mogadishui kikötő környéke volt (az ENSZ megfigyelők szerint a kikötő tisztviselői is segítettek több támadás előkészítésében). Ezzel szemben 2008-ban a bűnesetek jelentős részére már az Ádeni-öbölben került sor. Ez a kalózkodás szempontjából érthető lépés, ugyanis az öböl évente érintő közel 20 000 hajó sokkal vonzóbb és gazdagabb célpont, mint Mogadishu környékének gyér fogalma. Az öbölben a

hajókat sokkal egyszerűbb feladat megtalálni, mint a szomáliai parttól keletre, a nyílt óceánon.

A bandák az évek során jelentősen följavították felszerelésüket, és ma már GPS-t és műholdas telefont használnak a támadások során. Nagyon valószínű, hogy hozzáférésük van ahhoz a nemzetközi információs hálózathoz is, amely az európai, ázsiai és Perzsa-öböl menti kikötőkből jelzi a hajók indulását és várható útvonalát.²³ A technológiai és kommunikációs fejlesztések jelentősen növelik a kalózkodás esélyeit, képesek megtalálni és elfogni olyan hajókat, amelyek potenciálisan értékes és gazdag zsákmányt jelenthetnek számukra.

Egyes jelentések szerint a kalózkodók korábban feltételezett néhány száz fős létszáma mára nagyságrendekkel nagyobb, több ezer fő is lehet. Nehéz felmérni, hogy valójában mennyire szervezettek, de a növekvő létszám egy egyre hatékonyabb tevékenységet sejtet, a kalózkodóknak ugyanis már régen nem opportunisták tengeri rablók, hanem egyre jobban szervezett profi bűnözők, akik nem véletlenszerűen, hanem célzottan támadnak. Egyes jelentések szerint a szomáliai

felsővízeken már vállról indítható légvédelmi rakétákat használnak, sőt, rakétavetőket is bevetnek. Az ilyen típusú fegyverek használata az olajszállító tankerek esetében jelent különös veszélyt. Környezetvédelmi követelmények miatt a modern tankerek ma már kettős héjazattal készülnek, és egy páncéltörő robbanó töltet plazmasugara a két oldalfal között elenyész. A régebbi, egy héjazatú tankerek sem mind sebezhetőek: nyersolajat, gázolajat nem könnyű meggyújtani, valószínűtlen tehát, hogy egy RPG robbanó töltete fölgyújtson egy ilyen rakományt. Azonban a kereskedelmi hajók más, lobbánékonyabb olajszármazékokat is szállítanak az Ádeni-öbölben. Egy ilyen szállítmány berobbanása előre nem látható nagyságú katasztrófát okozna.

A kalózkodás hatása Szomáliára

Szomáliában több mint egymillió országon belüli menekült élete függ a rendszeres élelmiszersegélyszállítmányoktól. A kalózkodók számára ezen rakomány nagyon vonzó célpont.²⁴ A szállítmányokat

kísérő hadihajók sok esetben megakadályozzák ugyan a támadást, de a kíséret alkalmi jellegű, és csak akkor áll rendelkezésre, ha van szabad hajókapacitás. A kalózkodás a váltásdíjak egy részét a fontosabb helyi emberek jóindulatának megvásárlására fordítják, akik viszont az évtizedek óta dúló konfliktus folytatásában érdekeltek. A kalózkodás bevételeinek egy része tehát a háborút finanszírozza, fõlszámolója talán nem vetne véget a szomáliai anarchiának és háborúnak, de mindenképpen csökkentené a fegyvervásárlásokra rendelkezésre álló pénzeket.

A kalózkodás hatása a nemzetközi kereskedelemre

A kalózkodásból származó közvetlen veszteségek, a szállítási késedelemből származó kötbérek, a kifizetett váltásdíjak, a veszélyes körzeteket elkerülő hosszabb útvonalak költségei mind a hajózási társaságok költségeit növelik. Természetesen ezeket a költségeket áthárítják a nagykereskedőkre, azok pedig továbbbepítik a termékek áraiba, amelyeket mi, vásárlók fogunk kifizetni. De a következmények nem csak azokat a szállítókat sújtják, akiknek a hajóit elfogják. Az Ádeni-öböl érintő hajók biztosítási díja egy év alatt a tízszeresére nőtt, és gyakorlatilag háborús övezetben meghatározott biztosítási díjnak felel meg.²⁵ A díjak növekedése oda vezethet, hogy a szállítók elkerülik az öböl térségét, és inkább a Jóreménység foka körüli lényegesen hosszabb – és következésképp lényegesen költségesebb – utat választják.

Potenciális környezeti katasztrófa

Az Ádeni-öböl és a szomáliai partvidék nagyon érzékeny és sebezhető ökológiai rendszert alkot. E rendszerben egy kalóztámadás

könnyen okozhat nagyon súlyos környezeti károkat. A „Takayama” japán tanker elleni sikertelen attack során a hajó üzemanyag tartályából jelentős mennyiségű gázolaj ömlött a tengerbe. Ha az egyre agresszívebb, egyre magabiztosabb, egyre jobban fölfegyverzett kalózkodó zátonyra futtatnak, fölgyújtanak vagy elsüllyesztenek egy tankhajót, az olyan környezeti katasztrófát okozhat, mely évekre megváltoztatná a tengeri állatvilágot. A kalózkodás célja eddig a váltásdíjak kikényszerítése volt, de nem zárható ki az sem, hogy a jövőben hajókat pusztítanak el csak azért, hogy jelezzék a világnak, fenyegetéseiket komolyan kell venni.²⁶

Potenciális terrorista kapcsolatok

Egy másik lehetőség, hogy a kalózkodó a nemzetközi terrorizmus ügynökeivé válnak. Ennek egyelőre kevés jele van. De az Ádeni-öbölben már történt tengeri terrorista támadás az amerikai USS Cole hadihajó ellen 2002-ben, ezért a tengeri terrorizmus veszélyét komolyan kell venni.²⁷ A Szezei-csatorna bejáratához vezető útvonalon egy nagy hajó elsüllyesztése súlyos késedelmet és károkat okozna a nemzetközi ke-

reskedelemnek. A tengeri terrorizmus több formát ölthet: közvetlen támadás hadi vagy kereskedelmi hajók ellen; túsok ejtése elfogott terroristák kiszabadítása céljából; hajók úszó fegyverként történő alkalmazása. A terrorista szervezetek felhasználhatják a kalózkodásból származó jövedelmet tevékenységük finanszírozására. Kalózkodásból származó bevételből már ma is jelentős összegek kerülnek a radikális szomáliai iszlám szervezethez, az al-Shabaabhoz.

A nemzetközi közösség válasza

A nemzetközi közösség az elmúlt két év során több kísérletet is tett a szomáliai kalóztevékenység kezelésére. A legsikeresebb eddig a World Food Programme segélyeket szállító hajóinak hadihajókkal történő kísérése volt.²⁸

Az Egyesült Államok és az EU mellett Japán, Malajzia, India, Kína is küldött hajókat a szomáliai régióba, de ezek elsősorban saját kereskedelmi hajóikat védelmek. Az indiai, francia és amerikai tengerészeti erők már többször sikeresen szabadítottak ki túsokat a kalózkodó fogságából, akiknek némi anyagi és élőerő veszteséget is okoztak. Ezek a sikerek valószínűleg nem fogják elrettenteni a

bűnözőket, hiszen a kalózkodásban rejlő óriási anyagi lehetőségek még mindig messze nagyobbak, mint a kockázat.

Egy általánosabb – nem első-sorban a kalózkodásra koncentrált – program a Combined Task Force 150 (CTF150 – Nemzetközi Tengerészeti Harccsoport 150)²⁹ és az azt felváltó CTF151. Ez egy koalíciós haditengerészeti erő, mely az Ádeni- és Ománi-öblöket, az Arab- és Vörös-tengereket, illetve az Indiai-óceánt fedi le. A harc-csoport fő feladata a terrorizmus leküzdése („war on terror”), a kalózkodás tehát csak kis hangsúlyt kap a feladatok során.³⁰ Ugyanakkor a nemzetközi haditengerészeti erők pozíciójának megerősítése érdekében 2008. június 2-án az ENSZ BT elfogadta az 1816. számú közös francia-amerikai javaslatot, amely engedélyezi, hogy idegen hadihajók somáliai vizekre behatoljanak a „kalózkodás és tengeri rablás bármilyen szükséges eszközzel történő megakadályozására.”³¹

A másik (2008. augusztus) kezdeményezés egy „Járőrökkel Védett Tengeri Biztonsági Terület” (Maritime Security Patrol Area – MSPA) létrehozása volt. Ezt a koalíció hadihajói védelmezik, és a terv szerint minden kereskedelmi hajó e védett zónákban hajózhat, így támadás esetén közelebb lennének a katonai védelemhez.³² Természetesen a potenciális „préda” keskeny, könnyen megfigyel-

hető hajózási útvonalakba történő koncentrációja a kalózkodást is megkönnyíti. A „biztonságos hajózási folyosók” kialakítása ugyan nagyobb biztonságot jelent a kereskedelmi hajók számára, azonban eddig még nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

Az elmúlt időszakban több esetben is szabadítottak ki kalózkodók által foglyul ejtett túszoikat a koalíciós erők egységei, azonban ezek helyett sokkal hatékonyabb lenne a különböző tengerészeti és légi erőforrások koordinálásával megelőzni a támadásokat, mintsem a túszo kiszabadításán fáradozni. Az ESDP (European Security and Defence Policy – Európai Biztonsági és Védelmi Politika) keretein belül az EU létrehozott egy koordináló szervezetet (EU NAVCO), de ez jelenleg alig több mint jelképes feladatvállalás. A csoport ugyanis mindössze egy fregattkapitányból és négy másik tisztből áll, éves költségvetése pedig 60 000 Euro.³³

Látnunk kell, hogy a nemzetközi közösség számára a somáliai kalózkodás nagyobb veszély, mint a tengeri szállítás költségeit növelő kockázati tényező, vagy mint egy egyszerű törvénytörő magatartás, amit üldözni kell. A potenciális problémák négy kategóriába oszthatóak: a kalózkodás hatása Somáliára; a kalózkodás hatása a nemzetközi kereskedelemre; környezeti károk; potenciális ter-

rorista kapcsolatok. A probléma megoldásának kulcsa egy végleges, minden érdekelt számára elfogadható somáliai politikai rendezés lenne, ami eddig megoldhatatlan feladatnak bizonyult. Mindazonáltal a nemzetközi közösség tehet bizonyos lépéseket, amelyek mérsékelnék a kalózkodás problémáját. Ezek a következők:

1. Biztonságos hajózási sávok

A „Járőrökkel Védett Tengeri Biztonsági Terület” kezdeményezés nem oldja meg véglegesen a problémát, de lehetővé teszi a forgalom jobb megfigyelését, a rendelkezésre álló erők hatékonyabb elosztását és a gyorsabb választ a segélykérő hívásokra. Ha viszont nem áll rendelkezésre elegendő haditengerészeti erő, inkább árt, mint használ, mert a keskeny sávokba terelt védtelen hajókat a kalózkodók könnyebben megtalálják, mint a nyílt tengeren.

2. Somáliai parti őrség

A jelenlegi átmeneti szövetségi kormány valószínűleg nem lenne képes egy hatékony parti őrséget működtetni (ugyan létrehozhat egy ilyen nevű szervezetet, de ahhoz nincs elegendő pénzük, hajójuk és kiképzett állományuk), a nemzetközi közösség azonban létrehozhat egy szervezetet, amelyet az ENSZ vagy az Afrikai Unió működtethet mindaddig, amíg a somáliai kormány meg nem erősödik annyira, hogy átvegye ezt a feladatot.

3. Nagy haditengerészeti erők

Egyszerű és hatékony megoldás lenne megnövelni a somáliai partok mentén tevékenykedő nemzetközi haditengerészeti erőket, melyek kíséretet adhatnak a különösen veszélyeztetett (lassú és mélyen leterhelt) hajóknak vagy konvojoknak. Megoldható az is, hogy a veszélyeztetett zónában közlekedő hajók fedélzetére 10-15 fős haditengerész vagy tengerészgyalogos alegységeket tesznek, melyek fölvehetik a harcot a kalózkodókkal.

4. Megtagadni a váltságdíjak fizetését

Jelenleg a váltságdíjak szolgáltatják szomáliai kalózkodás hajtóerejét, de nem valószínű, hogy a váltságdíjak megtagadása jelentősen csökkentené a kalózkodást. Az elfogott hajókat hamis papírokkal, más néven, más zászló alatt regisztrálni lehet, rakományukat el lehet adni más kikötőkben, és új rakományokat lehet fölvenni, amelyek aztán ismét értékesíthetők. A váltságdíjak kifizetésének megtagadása pedig veszélybe sodorná a hajók legénységét: ugyanis ha nincs váltságdíj, a kalózoknak nincs különösebb oka arra, hogy a legénységet (mint potenciális szemtanúkat) életben hagyják.

5. Nem tenni semmit

Ez is egy lehetséges válasz a problémára: az Ádeni-öbölben évente elfogott 40-50 hajó a forgalom 0,2-0,25%-a, és olyan kis értéket képvisel, hogy a védelmükre fordított óriási erőforrások pazarlásnak tűnnek. De ha a kalózkodás jelenlegi trendje folytatódik, a gondok rövid időn belül nagyon nagyra nőhetnek, ezért indokoltnak tűnik elvetni ezt az alternatívát.

A kalózkodás ellen a leghatékonyabb fegyver a szomáliai béke megteremtése, az erős rendőrség, a parti őrség és az igazságszolgáltatás kiépítése. Nem vezet jó eredményre, ha a nemzetközi közösség figyelmen kívül hagyja, vagy igyekszik csak korlátok között tartani a szomáliai problémát. A kalózkodás ugyanis valós veszély a tengerészekre, a hajózásra, a nemzetközi kereskedelemre, a nemzetközi biztonságra, a környezetre – és mindenekelőtt Szomáliára és az ott élőkre.

Jegyzetek:

- ¹ Besenyő János őrnagy a ZMNE doktorandusz hallgatója több békefenntartó műveletben vett részt az afrikai kontinensen és Afganisztánban is; Kiss Álmos Péter biztonságpolitikai szakértő, a ZMNE doktorandusz hallgatója, az Amerikai Egyesült Államok Fegyveres Erőinek nyugállományú tagja, katonai felderítőként hosszú időn át kísérte figyelemmel Afrika számos válságterületét. A két doktorandusz gyakran publikál a nemzetközi válságócokról, kiemelten kezelve az afrikai kontinens problémáit.
- ² http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ³ Angus Konstam: Piracy: The Complete History, 307-308.

⁴ http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm A 19. századi háborúkban még létezett a „magán hadihajó” (angolul private ship of war) intézménye. A hajókat üzleti vállalkozásként indították útnak, és írásbeli állami megbízás (letter of marque) birtokában támadták az ellenséges nemzetek tengeri kereskedelmét. Siker esetén a hajó tulajdonosai (és a legénység) az elfogott hajók és rakományok eladásából származó bevételre osztoztak, azonban a kudarc anyagi és személyi következményeit is maguk viselték. Ez a tengeri hadviselés teljesen legális, elfogadott formája volt, és nem minősült kalózkodásnak: angolul a kalóz pirate, a magán hadihajó személyi állománya privateer vagy corsair. Más nyelvekben hasonló megkülönböztetés van a két kategória között.

- ⁵ Angus Konstam: Piracy: The Complete History, 286.
- ⁶ Valójában senki nem tudja, mennyi váltságdíjat kasszíroztak a kalózok. A fenti szám a legalacsonyabb (50 millió) és a legmagasabb (130 millió) becslések középpértéke.
- ⁷ Martin N. Murphy: Small boats, weak states, dirty money: the challenge of piracy, 111.
- ⁸ http://www.usip.org/files/resources/1_0.pdf
- ⁹ http://www.hm.gov.hu/hirek/kulfoldi_hirek/szomalia_lejart_a_kalozok_ideje
- ¹⁰ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ¹¹ Martin N. Murphy: Small boats, weak

states, dirty money: the challenge of piracy, 107-109.

- ¹² http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ¹³ Captain Peter Corbett MNI MRIN: A Modern Plague of Pirates, 37.
- ¹⁴ Angus Konstam: Piracy: The Complete History, 306.
- ¹⁵ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ¹⁶ <http://www.wired.com/dangerroom/2008/10/blackwater-well/>
- ¹⁷ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ¹⁸ http://www.usip.org/files/resources/1_0.pdf
- ¹⁹ Martin N. Murphy: Small boats, weak states, dirty money: the challenge of piracy, 109.
- ²⁰ A támadások kb. 30 százaléka sikeres.
- ²¹ Bruno Schiemski: Piracy's rising tide – Somali piracy develops and diversifies, *Jane's Intelligence Review*, Coulsdon, 2009.02. 40-45.
- ²² http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ²³ Peter Corbett MNI MRIN: A Modern Plague of Pirates, 21-22.
- ²⁴ http://www.usip.org/files/resources/1_0.pdf
- ²⁵ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ²⁶ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf
- ²⁷ Martin N. Murphy: Small boats, weak states, dirty money: the challenge of piracy, 196-197. o.
- ²⁸ Captain Peter Corbett MNI MRIN: A

Modern Plague of Pirates, 23-25.

- ²⁹ <http://www.cusnc.navy.mil/command/ctf150.html>
- ³⁰ <http://www.cusnc.navy.mil/command/ctf151.html>
- ³¹ Martin N. Murphy: Small boats, weak states, dirty money: the challenge of piracy, 110-111.
- ³² <http://internationalshippingnews.blogspot.com/2008/10/maritime-security-patrol-area-mspa.html>
- ³³ http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf

Felhasznált irodalom:

- Corbett, Peter, Captain MNI MRIN: „A Modern Plague of Pirates,” 80 oldal, ISBN: 9780956210708
- Gilpin, Raymond: „Counting the Costs of Somali Piracy,” Center for Sustainable Economies, United States Institute of Peace, Washington DC/ http://www.usip.org/files/resources/1_0.pdf (letöltés ideje: 2009.10.01.)
- Konstam, Angus: „Piracy: The Complete History,” General Military Series, Osprey Publishing, 2008, 336 oldal, ISBN: 9781846032400.
- Martin N. Murphy: „Small boats, weak states, dirty money: the challenge of piracy,” Columbia/Hurst Series, Columbia University Press, 2009, 539 oldal, ISBN: 9780231700764
- Middleton, Roger: „Piracy in Somalia - Threatening global trade, feeding local

- wars,” Chatham House Africa Programme, 2008. október, Chatham House, 10 St James's Square, London SW1Y 4LE / http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf (letöltés ideje: 2009.10.06.)
- Schiemski, Bruno: „Piracy's rising tide – Somali piracy develops and diversifies,” *Jane's Intelligence Review*, Coulsdon, 2009.02. pp. 40-45
- Maritime Security Patrol Area (MSPA), *International Shipping News*, / <http://internationalshippingnews.blogspot.com/2008/10/maritime-security-patrol-area-mspa.html> (letöltés ideje: 2010.10.01.)
- Besenyő János: Szomália – lejárt a kalózok ideje? (megjelent a Honvédelmi Minisztérium honlapján) http://www.hm.gov.hu/hirek/kulfoldi_hirek/szomalia_lejart_a_kalozok_ideje (letöltés ideje: 2009. 10.03.)
- Johan Lillkung, „They opened fire with machine guns and rockets,” *The Observer*. 2008. április 27. <http://www.guardian.co.uk/world/2008/apr/27/somalia>. (letöltés ideje 2009.10.02)
- Bruno Schiemski: Piracy's rising tide – Somali piracy develops and diversifies, *Jane's Intelligence Review*, Coulsdon, 2009.02. pp. 40-45
- <http://www.cusnc.navy.mil/command/ctf150.html> (letöltés ideje: 2009.10.01.)
- <http://www.navy.mil/local/CTF-151> (letöltés ideje: 2009.10.01.)
- <http://www.wired.com/dangerroom/2008/10/blackwater-well> (letöltés ideje: 2010.10.02.)

ITTVAGYUNK.eu <<

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

Készült az Európai Unió Európai Integrációs Alapjának támogatásával.

research
www.idresearch.hu

Projektünk célja, hogy ismeretterjesztő módon tájékoztassa a lakosságot a migrációról és a bevándorlásról, illetve társadalmi és szakmai diskurzust teremtsen a témáról, ily módon formálva a bevándorlással és bevándorlókkal kapcsolatos, jellemzően ambivalens attitűdöket.

Látogasson el internetes portálunkra, ahol cikkek, tanulmányok, valamint friss adatok, ábrák és további érdekességek segítségével igazodhat el a migráció világában, és tekintse meg multimédiás kérdőívünket, mely lehetőséget ad a lakosság bevándorlókkal kapcsolatos véleményének felmérésére!

Itt vagyunk!

Minden, amit a migrációról és a bevándorlókról tudni érdemes!

LESOTHOI Királyság

Afrika Svájca

Az Afrika Tanulmányok folyóirat támogatója a

LESOTHOI KIRÁLYSÁG
Konzuli Képviselete,
Budapest

www.lesotho.hu

PÁRHUZAMOS ÉLETRAJZOK

- 2 MAGYAR, 2 BELGA, 2 AFRIKAI: GLEVICZKY ANDRÉ ÉS BONYHÁDI BÉLA -

ÍRTA: MÉSZÁROS ZSOLT

Bevezetés

PLUTARKHOSZ után szabadon. Ez a mű két magyar származású, belga állampolgárságú Afrikában kiteljesedő férfi nem mindennapi életútját mutatja be. Gleviczky André orvosként utazta, élte be Afrikát 38 éven keresztül, míg Bonyhádi Béla üzletemberként mondhatja el ugyanezt magáról. Az alábbi két interjúban megismerhetjük mindkettőjüket: élményeiket, örömeiket, bánataikat, tapasztalataikat és véleményüket Afrika jelenéről és jövőjéről. A két sokat megélt úriember története belülről ad bepillantást a fekete kontinens rejtelmeibe, egy orvos és egy üzletember szeméin át.

Történelmi áttekintés

Interjúalanyaim afrikai tartózkodása (1963-2001) alatt az alábbi történelmi események mentek végbe a régióban.

Belga Kongó 1960. június 30-án Kongói Köztársaság néven vált függetlenné a gyarmatosító országtól. A fiatal országban a különféle külső és belső érdekek szeparatista mozgalmakat indítanak el, elsősorban Katanga és Dél-Kasai tartományokban. 1961-ben katangai lázadók és a kommunista beállítottságú vezértől rettegő nyugati hatalmak speciális egységei elfoglalják Patrice Lumumba-t, Kongó első miniszterelnökét és kivégzik. A háttérből a hadsereg főparancsnoka, Joseph-Désiré Mobutu irányítja az országot. A katangai és dél-kasai gazdag bányavidékek arra ösztönözték a belga üzleti érdekeket, hogy támogassák a szecesszionista mozgalmakat. 1965-ben Mobutu vetett véget a káosznak és egyesítette

hatalma alatt az országot. 1967-ben Jean Schramme belga telepes a gyarmati közigazgatás visszaállítását követelvéen zsoldoshadsereget szervezett és elfoglalta Stanleyville-t (mai Kisangani) és Bukavu-t. Az addigra már Kongói Demokratikus Köztársaságra keresztelt nemzetet a következő 30 évben relatív stabilitás jellemezte, Mobutu Sese Seko kleptokratikus diktatúrája alatt.

Ruandát és Burundit a hutu és tuszi népcsoportok közötti feszült viszony tette ismerté a világsajtóban az utóbbi húsz évben. Pedig a két népcsoport már több mint 500 éve bevándorolt erre a vidékre, a tuszik észak-nyugatról hajtották ide jószágaikat, míg a hutuk keletről népesítették be a térséget. A történelem folyamán a kisebbségi tuszi lakosság (kb. 15%) kezében összpontosult a hatalom és ez gykori összetűzésekhez vezetett a hutukkal. A berlini Kongó-konferencia után (1884) Ruanda és Burundi területe német védnökség alá került. A térség feletti kormányzást az első világháború után Belgium vette át és a Népszövetség mandátuma alatt 1923-ig felügyelte azt, majd ugyanő ENSZ gyámság keretében egészen az 1962-ben kikiáltott függetlenségig diszponált rajta. Ezt követően még gyakoribbakká váltak az atrocitások mindkét népcsoport részéről, a világ közvéleményét azonban főleg az 1993-1996 közötti népirtások sokkolták. A két országban lemészárolt tuszik és hutuk száma meghaladta a másfél milliót.

GLEVICZKY ANDRÉ

Gleviczky André 1956 júniusában mondott búcsút Magyarországnak és az állatorvosi egyete-

men végzett tanulmányainak. A forradalom alatt a mennyasszonyáért visszajött Pestre, majd egy rövid bécsi kitérő után Belgiumba, a leuveni egyetem sebészorvosi karára került. Tanulmányai befejeztével amerikai vízumkérelmet adott be, de a bürokratikus eljárás útvesztőjében eltévedt fiatalember 1963-ban az „álmok földje” helyett az „álomkór földjén”, a Kongói Köztársaságban találta magát. 38 évet dolgozott a fekete kontinensen, nyugdíjazása után, 2001-ben tért vissza Belgiumba. Három gyermek édesapja és két könyv írója. A *La Dévoureuse* (Felfal az erdő) a kongói esőerdő emberszabású szörnyéről szól, míg a „... *Et le malin se mit a ricaner*” („... És vigyorog az Ördög”) a belga Schramme által vezetett 1966-1967 közötti zsoldoslázadást beszéli el regényszerűen. André beszél szuahéli, pular, lingala és kirundi nyelveken.

M. Zs.: André, mindenekelőtt mondd el, hogy hogyan kerültél kapcsolatba Afrikával?

A.G.: 1963-ban felhagyva az amerikai vízumgyötrelmekkel lehetőséget kaptam egy belga magáncégtől, akik orvosokat kerestek az ültetvényükre. Akkoriban nagy volt az orvoshiány, mert a legtöbb európai elhagyta az országot 1960 után. Niokiban dolgoztam egy kaucsukültetvényen, körülbelül 40 000 helybelit és 150 fehér telepest láttam el. A kórházban 170 fekvőhely volt és a két év alatt, amíg ott dolgoztam, egy ágy sem volt üres. Akkor még életben volt az a belga gyarmati intézkedés, hogy minden cégnek nemcsak a dolgozókat, hanem a környéken élő helyieket is kötelességük volt ellátni. Erre kaptak a gyarmati kormányzattól egy külön keretet, amiből gazdálkodhattak.

M. Zs.: Milyen betegségekkel találkoztál Niokiban?

A.G.: Az álomkór volt a leggyakoribb. Emellett rengeteg szülést vezényeltem le. De a kisebb vágásoktól egészen a vízilóharapásig minden előfordult. Mivel ez kaucsukültetvény volt, a munkahelyi balesetek nem voltak olyan súlyosak, mint egy bányában.

M. Zs.: 1965-ig szólt a szerződésed ennél a vállalatnál. Aztán merre tovább?

A.G.: 1965-ben lejárt a szerződésem és visszajöttem Belgiumba, de addigra már beleszerettem Afrikába. Imádtam a természetet, a vadászatot és a munkámat. Az orvosi munka nagyon sokoldalú volt, olyan dolgokat is megtapasztaltam, amilyenekkel egy európai sebész soha nem találkozna. Így hát 1965-ben elvállaltam egy felkérést egy belga bányavállalatnál Kelet-Kongóban, Puniában. A környéket áthatolhatatlan, irtózatosan sűrű esőerdő borította, a folyó árterében csak pirogue-gal lehetett közlekedni. A

kongói forradalom miatt kevés orvos vállalkozott erre a vidékre. Én a vállalat kórházát vezettem és tartózkodásom alatt verte le Mobutu Sese Seko a Schramme-lázadást, melyet Jeanne Schramme belga ültetvényes indított. Schramme a függetlenség előtti helyzetet szerette volna visszaállítani. Érdekesége a helyzetnek, hogy előtte Mobutu pont a zsoldosok segítségével szerezte vissza ezt a területet a felkelőtől. Majd a zsoldosok Mobutu ellen is fellázadtak és még ha nehezen is, de sikerült Bukavuba visszaszorítani a lázadókat és végül a Vöröskereszt emelte ki őket Ruandán keresztül. Ez egy nagyon kellemetlen háború volt, mert itt a fehérek harcoltak a feketék ellen.

M. Zs.: 1970-ben te is továbbléptél Bukavuba. Miért?

A.G.: 1970-ben lejárt a szerződésem Puniában és a lányom iskoláskorú lett és úgy döntöttem, hogy Bukavuban magánpraxist nyitok, mert ott sok fehér tartózkodott. Bukavu környékén gazdag ón-, kolumb-tantalit és aranybányák voltak, nem beszélve a kávé-, tea- és kininültetvényekről. Négy évig maradtam itt, majd 1974-78 a lányom középiskolai tanulmányai miatt Burundiba, Bujumburaba költöztem, ahol a mai napig működik egy belga iskola. Ott szintén magánorvosként tevékenykedtem. 1978-ban elváltam a feleségemtől és a lányom elment Amerikába tanulni.

M. Zs.: 1978-ban Szenegálba vetett a sors. Hogyan kerültél oda és hogyan emlékszel azokra az időkre?

A.G.: 1978-ban felhagytam a magánpraxissal és a belga államnak kezdtem dolgozni. Akkoriban az állam együttműködési szerződés keretében orvosokat és ápolókat küldött fekete Afrika egyes országaiba. Így kerültem Ourossogui községébe, ahol egy kórház beüzemeltetésére érkeztem. Az Európai Fejlesztési Alap egy vadonatúj kórházat építtetett, de a szenegáliaknak nem volt elég orvosuk, hogy beindítsák, így hát engem kértek meg, hogy igazgassam a kórházat. Hárman voltunk orvosok és egy technikus. A szenegáliak rendesek, tisztességesek, keményen dolgoztak. A dakari egyetem hozzám küldött fiatal sebészeket gyakorlatra. Egyedül klimatikusan volt borzalmas a hely a gyakori homokviharakkal és az elviselhetetlenül száraz hőséggel. A kórház még ma is működik, jelenleg a szenegáli hadsereg használja. Itt született a második fiam a második feleségemtől.

M. Zs.: Következő állomásod Elefántcsontpart volt. Csak nem egy homokvihar fújta le oda?

A.G.: 1982-ben Odiénnébe helyeztek át, egy

megyei kórházba. A belgák elvállalták, hogy Ferkéssédougouban felújítanak egy régi kórházat, sebészeti, szülészeti és röntgenosztállyal látják el. Az afrikai munkamorálhoz híven nem siették el a dolgot és csak 1985-ben avattuk fel az új intézményt. Én is átköltöztem és egy fiatal sebészorvossal egyetemben. Kevés volt helyben a szakképzett orvos, és akiket ki is képezték, azok nem akartak a kis falvakban dolgozni, hanem inkább a városokba mentek. 1991-ig dolgoztam itt, afrikai tartózkodásom legkellemesebb helyén.

M.Zs.: 1991-ben nagy változás történt Belgium Afrika-politikájában. Hogyan hatott ez rád?

A.G.: Igen, 1991-ben úgy döntött a belga állam, hogy a közvetlen támogatást megszünteti és csak egy kormányzati szervezeteken (NGO) keresztül folytatja az együttműködést. A belga orvosok kihelezése túl költséges volt és úgy gondolták, hogy az orvosképzést már a helyiek is elvégezhetik. Így kerültem 1991-ben az Orvosok Határok Nélkül (MSF) szervezetéhez. Először a kongói Lubumbashiba vezetett utam, ahol egy felkelés következtében minden tönkretettek, majd a következő hónapokban Csádban, a Bongor-Kélo-Pale háromszögben hoztunk helyre pár kórházat a polgárháború közepette.

M.Zs.: 1992-1993 között élted át a legnehezebb időszakot Libériában. Mesélj kicsit az ottani körülményekről, élményeidről.

A.G.: Igen, Monroviában voltam sebész az első libériai polgárháború közepette, majd Voinjama környékén az egyetlen fehérként próbáltam három kórházat üzemeltetni. Öt falkió harcolt egyszerre egymás ellen és köztük sínylődtek az ártatlan civilek és mi, orvosok. Afrikai tartózkodásom alatt itt éreztem egyedül igazán veszélyben az életem. 1993-ban ismét a belga állam alkalmazásába álltam és újonnan Burundiba küldtek. Gondoltam a nyugdíjig kihúzó, majd utána az MSF-nél szerettem volna dolgozni, mert nagyon tetszett, hogy háromhavonta utaztunk az egyik helyről a másikra. Burundiban Rutubu városában készítettünk elő egy kórházat: négy év alatt kellett volna rendbe szedni az intézményt. Három héttel az érkezésem után megölték a hutu elnököt és megindult a mészárlás. Én ott maradtam, de nem lehetett dolgozni, mert tuszi ápolóim voltak és a hutu betegek nem jöttek. Onnan Makambába helyeztek át, ott minden ápolóim hutu volt és a tuszik nem jöttek. 1996 után a helyzet tarthatatlan volt és Belgium megszüntette a kórházat, a 150 európai alkalmazott visszatért, csak én maradtam egyedül kint.

Bujumburában állomásozott 3000 francia és meg-

egyeztem velük, hogy adjanak egy altatóorvost és felállítok egy kis kórházat. A belga adminisztráció erről nem tudott, de szerencsére az akkori miniszter jó barátom volt. A flamand származású miniszternek az volt az elképzelése, hogy Afrika-jártas embereket kell az adminisztráció élére kinevezni. Így engem bíztak meg az együttműködési szerződés felügyeletével. Mivel én nem értettem az adminisztrációhoz, sok félreértést okozott a helyzet. Rengeteg pénzünk volt, de a bürokrácia miatt nem tudtuk azt jól elkölteni. Csak, hogy egy példát említsék: 100 tonna babcsírat hoztunk volna Kenyából szétosztásra, de a helyiek szóltak, hogy nem akarnak babot, mert azt két hétig szárítani kell és a felkelők összezedik és elviszik őket. Inkább kérnének maniókát vagy édesburgonyát, mert azt a földből kell kihúzni, amikor szükség van rá. Én azonnal le akartam állítani a babvásárlást, de a rendelést már leadtuk Brüsszelbe és hónapokig tartott volna, míg leállítjuk. Akkor meg már késő volt, mert megjött az esős hónap és már nem lehetett vetni. A flamand miniszter felhatalmazott azonnali döntéshozatali joggal, ami miatt természetesen a brüsszeli adminisztrációval kerültem gyakran éles ellentétbe. Máskor, egy pap 400 kilométeres utat tett meg, hogy velem beszéljen és emiatt öt percre otthagytam egy követségi tárgyalást, mire a hivatalnokok megsértődtek és óriási cirkuszt csináltak. Ennek ellenére rendesek voltak, mert nem hívtak vissza a nyugdíjazásom előtt, de belefáradtam ebbe a tehetetlenségbe.

M.Zs.: 2001-es nyugdíjazásod után miért döntöttél úgy, hogy otthagyd azt a kontinenst, ahol az életed több mint felét töltötted?

A.G.: Sajnos azt kell mondanom, hogy kiábrándultam Afrikából. Rájöttem, hogy a földrésznek nincs jövője. A munkám nem segített, sőt még rontott is a helyzeten. S mindamelllett a két hobbimat sem tudtam már űzni: a vadászatot és a gyógyítást.

M.Zs.: Mit tapasztaltál a feketék és a fehérek közötti viszonyról utazásaid során?

A.G.: Minden ember más. Ez igaz mindenkire, bőrszíntől függetlenül. Én egyszer sem tapasztaltam, hogy a bőrszínem miatt hátrány érne, de voltak olyan fehérek, akiket nem szívesen látták viszont. A tuszi-hutu harcokban rám semlegesként tekintettek, akinek semmi köze az egészhez. Az életem nem éreztem veszélyben soha, leszámítva Libériát.

M.Zs.: Bár tudom, hogy nincs olyan, hogy „afrikai”, mégis, véleményed szerint mi az a kulturális jegy, ami közös az afrikaiakban és megkülönbözteti őket más kontinensek lakóitól?

A.G.: Ha a bantuokról beszélünk, egy dolgot megfigyeltem Szenegáltól Kongóig mindenhol, ahol jártam. A bantu hiedelemvilágban létezik egy olyan varázsszer, mely szerint fém nem hatolhat be a testükbe. Ezt még az egyetemet végzett orvosok is vallották és néha még az értelmes, művelt segítők sem akartak beadni injekciót valakinek, mert az a varázsszer hatása alatt állt és azt gondolták, hogy ők nem árthatnak neki.

Ami a társadalmi felépítésüket illeti, én a bantuakat két csoportba osztanám: az erdőlakókra és a nem erdőlakókra. Az erdőlakók nem szeretnek dolgozni, ezért európai értelemben lustáknak is lehetne hívni őket. Nekik a munka egy szenvedés, ami teljesen érthető. Mindenük megvan, csak le kell szedni az élelmet a fáról. Az erdőn kívül lakóknak tervezniük kell a száraz évszakra is, tehát ott a felelősségtudat és tervezés magasabb szintre fejlődött.

M.Zs.: Burundiban pont a ruandai vérengzések előtt és alatt tartózkodtál. Te a mészárlásokból és atrocitásokból mit tapasztaltál?

A.G.: A hutuk és a tuszik között évszázadok óta nagy a feszültség. A tuszik északról jöttek délre, pásztornép és a földműves hutuk területén átvették a hatalmat. Etnikumra is inkább az abesszíniai feketékhez tartoznak, míg a hutuk bantuak. A bantu hiedelemvilágban a föld nem az élők tulajdona, hanem az ősök szellemei öröködnék felette. Ezért van az, hogy ha egy törzs rátámad a másikra, az visszavonul a saját területére. Ott nem kell félnie, mert oda nem teszik be a lábukat a másik törzs tagjai, mert félnék az ősök szellemeinek bosszújától. A tuszik – mint pásztorkodó nép – ezt a hiedelmet nem tartották és az elfoglalt hutu földeket felosztották a sajátjai között. Ebből fakadtak a problémák és a demokrácia csak rosszabbított a helyzeten. A demokrácia azoknak jó, akik megértik, hogy miről van szó. Aki viszont nem érti azt, annak rossz. Afrikában úgy értelmezték a demokráciát, hogy aki megnyeri a választásokat, az a király és nem kell figyelembe vennie a kisebbséget. Csak az erőviszonyok számítanak. A ruandai vérengzés ennek a következménye.

Én láttam a harcok eredményeit, holttestek százait heverni a földön. Megkülönböztethetők a tuszi és a hutu vágásstílusok, melyet a *machette*-tel ejtettek. Gyakran én varrtam össze a nem teljesen levágott fejeket. Egyszer, amikor egy csatatéren haladtam át, ráléptem valamire és az felnyögött. Kiderült, hogy egy haldokló kisgyermek volt.

M.Zs.: Mi volt a legszebb és legszörnyűbb élményed Afrikában?

A.G.: Mindegyik a szakmámhoz kötődik. Egy-egy

sikeres műtét nagyobb öröm volt, mint Európában. Egyszer egy gyerek leesett egy fáról és egy száraz facsonk átszúrta a mellkasát. Akkor lyukat hagyott benne, hogy látszódot a szíve, ahogy dobog. Mindkét tüdeje bevezett. Nem gondoltam, hogy túléli. Az apja azt ígérte, hogy ha megmentem, ad nekem egy tehenet. Nagyon erős szervezete volt a srácnak és szépen gyógyult. Akkor jött az apja és mondta, hogy ha meggyógyul, ad nekem egy kecskét. A végén a kisrác teljesen felépült és hozott nekem egy tojást. A legborzasztóbb pillanatokat Libériában éltem át, ahol megcsönkolt gyerekeket kellett kezelnem. Szomorú látvány volt az a sok kéz nélküli kisrác.

M.Zs.: Te mennyiben lettél „afrikai”?

A.G.: Leginkább a dolgok értékének megállapításában. Egy fiatal kollégám kavart egy lánnyal, és a kisasszony apja már reklamált, hogy illene fizetni. A kollégám engem küldött az apához, hogy alkudozzak vele. A férfi azt mondta, hogy 12 tehén. Erre én azt válaszoltam, hogy az nagyon sok egy lány kegyeiért és elmagyaráztam neki, hogy ha egy doboz gyufa 50 centbe kerül, az mindenkinek 50 cent. Erre ő azt felelte: ti, fehérek, azt nem értitek, hogy a szegény embernek 50 cent a gyufa, de egy gazdagnak nem 50 cent. Egy gazdagnak többre kerül a gyufa. Ezt a fajta gondolkodásmódot én is átvettem. Ha Afrikában megosztod a vagyoned egy szegényekkel, nem esik bántódásod. Szenegálban, például, a kikötőben illik felbérelni egy srácot vezetőnek. Ő egész éjjel veled lesz, ott alszik a sarokban a bárban vagy az utcán a kocsid mellett, de ha neki adsz pénzt ezért, azt mások is tiszteletben tartják és nem bántanak. Mert látják, hogy megosztod a vagyoned.

M.Zs.: André, végezetül röviden fejtsük meg, hogy mi is Afrika problémája?

A.G.: Kezdjük inkább ott, hogy mi is a mi problémánk? A fehér kultúra borzasztóan imperialista. Mi mindig azt mondjuk, hogy az a jó, amit mi gondolunk. Mi mindig tanítani akarunk, tanulni sosem. Nem tagadom, a gyarmatosításnak pozitív oldalai is akadnak, de ha globálisan nézzük, csak rosszat tettünk.

M.Zs.: Így utólag, meggyónva bűneinket és lelkiismeret-furdalás által vezérelve mit tudunk tenni, hogy helyrehozzuk a múltat?

A.G.: Én arra a következtetésre jutottam, hogy teljesen mindegy mire költjük a pénzt, nincs eredménye. Mint orvos, teljesen elvesztettem az illúziómat. Elmesélek egy esetet, amely hüen tükrözi ezt: az alultáplált gyereket emberi kötelességem megmenteni, de ezzel több rosszat teszek, mint jót. Az agya

az alultápláltság miatt kiskorában megsérül, és ha visszarakják a gyermeket egy ingerszegény környezetbe, a gyerek a szó szoros értelmében hülye lesz. Ezért ha azt mondják neki, hogy menjen át a szomszédba és öljön meg valakit, mert akkor neki jobb lesz, azt meg is teszi. Nincs jó választás. Ezért is hagytam ott Afrikát, mert szerintem nincs megoldás. Vagyis minden megoldás rossz.

M.Zs.: Tegyük fel, hogy nincs gyarmatosítás. Akkor hogyan élnének most az emberek?

A.G.: Úgy mint akkor, 300 millióan és nem 900 millióan.

M.Zs.: Helyre lehet-e hozni a gyarmatosítás által okozott károkat?

A.G.: Nem, visszafordíthatatlan folyamatot indított el a fehér ember megjelenése. Amikor kimentem, azt hittem, hogy Afrikának lehet jövője. Most azt látom, hogy a következő 100-200 évben nem lesz.

M.Zs.: Ha mindezek tudatában újrakezdhetnéd az életed, elmennél Afrikába dolgozni?

A.G.: Ha 1963-at írnanék, ugyanígy csinálnék mindent. Ellenben most, 2008-ban, nem, mert most már láttam, hogy Afrikának nincs jövője.

Bonyhádi Béla

Bonyhádi Béla gazdasági szakértő, a Sociéte Generale út- és vasútépítési szárnyánál (Chemin de Ferre Enterprise) dolgozott 38 éven keresztül Afrikában. 1956-ban emigrált Magyarországról, majd a brüsszeli egyetemen végezte közgazdaságtudományi tanulmányait. Ez idő alatt éjjeliőrként dolgozott későbbi munkaadójánál. Ottani ismertségén keresztül jutott ki először egy évre Burundiba, majd visszahívása után ismét felajánlottak neki egy lehetőséget a fekete kontinensen. 1963 októbere és 1968 között a kongói Mbuji-Mayi városában foglalatoskodott, mint a vasútépítési vállalat gazdasági vezetője. 1968 után Bujumburába költözött és 2001-es nyugdíjba vonulásáig ott élt. Munkamániás, 38 év alatt összesen 2 hét szabadságot vett ki. Amikor nyugdíjazták, akkor tudta meg, hogy 8 hónap 10 nap szabadsága maradt még.

M.Zs.: Béla, első bujumburái utad előtt hogyan képzelted el a fekete kontinens?

B.B.: Úgy, ahogyan egy bármelyik 23 éves magyar, aki még Nyugaton is alig járt. Annyit tudtam róla, amennyit a tévében és újságokban olvastam. Az út előtt elvittek Brüsszelben egy túraboltba és vettem magamnak egy jó nagy kést, egy csomó

zseblámpát meg miegymást. Azt hittem, hogy az esőerdő közepén leszek, majd amikor megérkeztem Bujumburába, csalódottan tapasztaltam, hogy itt van áram, víz, aszfaltozott út, meg minden más, ami Európában is.

M.Zs.: Ha jól tudom, később azért voltál ennél kevésbé kiépített helyeken is?

B.B.: Igen, a második telephelyem, a kongói Mbuji-Mayi település már nem volt ennyire „európaias”. Nélkülözöm azonban ott sem kellett, inkább az időjárás zavart: a fülledt, párás hőséget borzasztóan nehéz volt elviselni. Három évet dolgoztam a Kongóban, és gyakran jártam Leopoldvilleben, de az egyáltalán nem tetszett. Koszos, zajos, zavaros nagyváros, rosszabb, mint a dzsungel.

M.Zs.: Mint üzletember, hogyan viszonyultál a helyiek munkamoráljához?

B.B.: Kongóban üzletelni teljesen más, mint Európában. Meg lehet a helyieknek tanítani az európai gondolkodást, de elsajátítani sohasem fogják. A kultúrájukból adódik, hogy a gazdagoknak illik megosztani a vagyonuk egy részét a szegényekkel. Ezért a szerződéseket nem veszik túl komolyan, a határidőkről nem is beszélve. A mai napig több százezer eurós tartozása van a burundi államnak a cégünk felé.

M.Zs.: A korrupciónál és kleptokráciákról szóló híradásokból mennyi az igazság?

B.B.: A korrupció sajnos nagyon elterjedt és átszövi az egész vezető réteget Burundiban. Nemrég történt, hogy Burundi pénzügyminiszter asszonya Párizsban járt és felhívott, hogy menjek át hozzá, mert beszélni akar a tartozásuk törlesztéséről. Átutaztam hozzá Brüsszélből, ott meghívatta magát velem egy étteremben, majd 160 000 dollárt kért, hogy amennyiben azt átutaljuk a számlájára, elkezdik a törlesztést. Természetes nem utaltam át neki a pénzt és ők sem a miénket.

M.Zs.: Milyennek élted meg odakint a fekete-fehér viszonyt?

B.B.: Nem éreztem ellenségeskedést a helyiek részéről a fehérek felé. A lakosság túlnyomó többsége barátságos, vendégszerető. A politikusok azok, akik az európaiak ellen gerjesztett gyűlölet szelét lovagolták és így próbáltak hatalomra kerülni. Ez főleg a kilencvenes években erősödött fel és akkor érezhetően nagyobb volt a feszültség. De mindvégig a politikusok gerjesztették ezt a gyűlöletet.

M.Zs.: A hutu-tuszi vérengzések alatt te is a környé-

ken tartózkodtál. A két etnikum viszonyáról tudsz valamit mondani?

B.B.: A tuszik nagyon szép, magas, karcsú legények. Kisebbségben vannak, de mindig is ők uralták az ország politikai, gazdasági életét. Általában lenézik a bantu származású hutukat. A cégünknel a kétkezi munkások hutuk, míg az építésvezetők tuszik voltak. Érdekes, hogy a négy évtized alatt egyszer sem hallottam tuszit kiabálni. A hutuk, ellenben sokkal rabiátusabbak. Nekem voltak és máig is vannak tuszi és hutu ismerőseim is és nagyon elkésztő az, ami történt.

M.Zs.: Neked az 1993-as hutu hatalomra jutással kapcsolatban elég kellemetlen élményed is volt. Meséld róla egy kicsit.

B.B.: A burundi elnök¹ meggyilkolása utáni káoszban betört hozzánk pár fegyveres. Nem rabolni akartak, hanem erőt fitogtatni, megmutatni, hogy ki az úr Burundiban. Kijöttem a hálóból és a mennyezetbe lőttem, mire az egyik lázadó rám lőtt. A májamat érte a lövés, Belgiumba repítettek vissza műtétre és azóta is félfévente kell járnom ellenőrzésre.

M.Zs.: Ennek ellenére felgyógyulod után mégis visszatértél Afrikába. Pedig akkor már javában dúlt a véres polgárháború Burundiban és Ruandát is levetették már a nyaralási úticélok listájáról.

B.B.: Szerettem Afrikát. Ott volt a házam, a feleségem, a gyerekeim. Bujumbura a Tanganyika-tó partján fekvő, nyugodt, lakható kisváros volt. Akkoriban az összes volt európai gyarmat közül az volt a legkellemesebb lakóhely a fehér ember számára. Hatalmas házat birtokoltam, kilenc cseléddel, európai társaságba jártunk, sok jó barátunk volt és van a mai napig.

M.Zs.: A 38 év alatt összesen 2 hét szabadságot vettél ki. Ennyit kellett dolgozni?

B.B.: Imádtam a munkámat. Vasúti síneket, hidakat, utakat építettünk. Nemcsak Burundiban, hanem Kongóban, Ruandában, Ugandában és Tanzániában is. Az utóbbiban egy nagyon érdekes élménynek voltam részese. Egy olasz kollégámmal együtt utaztunk a végeláthatatlan síkságban, amikor megpillantottunk egy fehér embert, bennszülött öltözékben, mezítlábasan. Megálltunk és megkérdeztük, mit keres itt ilyen felszerelésben. Kiderült, hogy olasz és bankár volt, de 10 éve megunta az otthoni munkáját és eljött Tanzániába és azóta az őslakosokkal él egy faluban.

M.Zs.: Mi fogott meg téged Afrikában? A kényelmetlenséget?

B.B.: (nevetés) A 38 év alatt egyetlen vadállat sem fogott meg szerencsére, de az emberek kedvessége és az a könnyedség, amivel az életet élik, az igen. Nem túlozták el a formalitásokat. Mindenféle bejelentkezés nélkül érkeztek vendégek, rokonok. Ha kétszer volt rajtam öltöny a munkám folyamán, sokat mondok. Stresszmentes élet, de úgy, hogy közben munkamániás vagyok. A feleségem a mai napig dühöng, ha itt Belgiumban meglátogat egy ottani ismerős és én fizetem ki a szállodáját, mert nem hozott elég pénzt. Én már részben afrikai is vagyok, engem ez már meg sem lep. A bujumburai házamban éreztem igazán otthon magam. Belgiumban mindig is idegen voltam és vagyok, mert nem itt születtem. Nem vagyok idevalósi, se vallon, se flamand. Magyarországon a fekete listán szerepeltem, így hát oda sem térhettem vissza. Afrikában viszont nem számít, ki milyen európai, ott a fehérek nagyon is összetartanak.

M.Zs.: Béla, végezetül röviden fejtük meg, hogy mi is Afrika problémája?

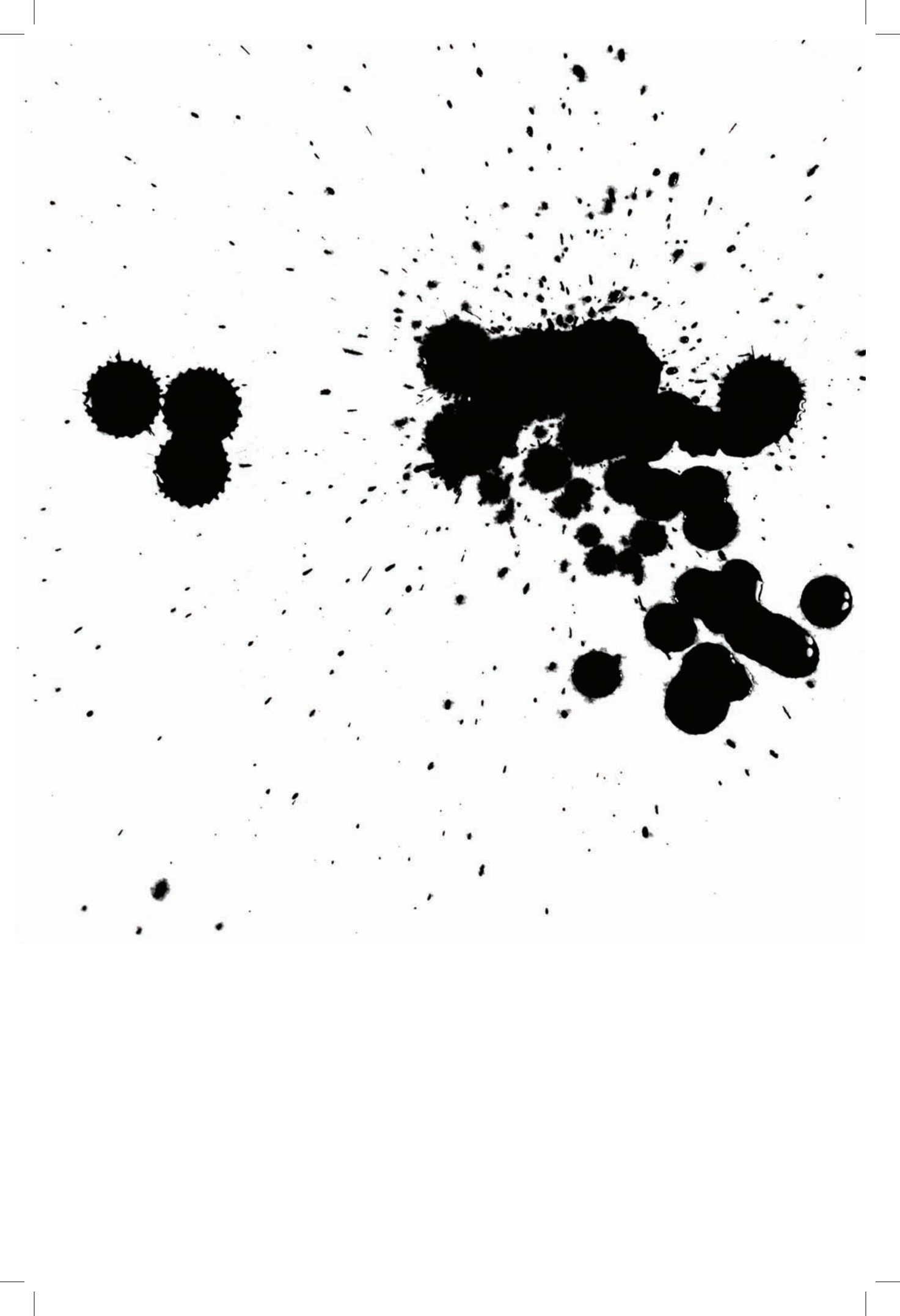
B.B.: Szerintem Afrika problémáját az európaiak által a helyiekre erőszakolt fogyasztói társadalmi struktúra jelenti. Amikor kimentem, még nem volt annyira érzékelhető ez a jelenség, így hát nem is okozott akkora gondot. Ellenben, mostanában az összes afrikai ismerősöm mobiltelefont kér tőlem, miközben ételre nincs elég pénzük. Nőtt a különbség és az elégedetlenség a társadalomban ezáltal, mert az európai fogyasztást utánozzák, de ehhez nincsenek meg az elegendő forrásaik. És ez frusztrációhoz, veseregérzethez vezet.

M.Zs.: Szerinted Afrikának van jövője?

B.B.: Én nagyon örülök, hogy Afrikában élhettem, de erre a kérdésre nem tudok válaszolni. Hadd meséljek el egy megható történetet. Több mint 30 évig dolgozott a házamban egy hutu srác, az egész életét szinte nálam töltötte. A mai napig átutalom neki a burundi nyugdíjamat, abból tartja fenn a családját. Ő kérdezte meg egyszer tőlem: „Béla, mikor ér már véget ez a függetlenség? Mikor jönnek vissza a belgák?”

Jegyzet

¹ A hutu származású Melchior Ndadaye-t 1993-ban ölette meg a tuszi-többségű katonai vezérkar.

SZUDÁN

Vörös Zoltán

Olajban kötött házasság

Kína és Szudán kapcsolatának 50 éve

KÍNA afrikai „szerepvállalása” és különösen Szudánal ápolit, sok tekintetben egyoldalúnak tűnő, a számos belső problémával küzdő országot részben kihasználó kapcsolata évek óta a nemzetközi közösség és különböző társadalmi szervezetek fókuszában áll, és kelt időről-időre kisebb-nagyobb sajtóvisszhangot. Ráadásul az ázsiai óriás a Szudán nyugati felén található, az emberi szenvedés fogalmával összekötött Darfúr tartományban dúló konfliktus kapcsán is egyre többször szerepel a világ híradásaiban, a térség számára tartós békét jelentő megoldás pedig a válság mérete és embertelensége, valamint főképpen Kína érintettsége ellenére még nem született meg. Egy továbbra is létfontosságú nyersanyag ugyanis az emberi jogokat, nemzetközi jogot és egyéb megállapodásokat is felülír: a hihetetlen gazdasági eredményeket felmutató ázsiai ország további fejlődéséhez elengedhetetlen kőolaj.

Kialakuló kapcsolatok

A KÍNAI Népköztársaság és a kelet-közép-afrikai ország nagyon korán, 1959. február 4-én felvette egymással a diplomáciai kapcsolatokat, elindítva ezzel egy már 50 éve tartó, mindkét fél számára gyümölcsöző, kétoldalú együttműködést. A geopolitikai játszmákat meghatározó hidegháborús tömbök szembenállásának ezen időszakában mind a függetlenségét 1956-ban elnyert Szudán, mind a külpolitikáját a Szovjetunió árnyékában kialakító és ekkor még a „nagy testvér” hű követőjeként számon tartott népi Kína a két superhatalomtól némileg függetlenül igyekezett megfontolni diplomáciai lépéseit. Némiképpen ezt a célt szolgálta az 1950-es évek közepén tartott bandungi konferencia is, ahol – többek között – Kína a később megalakult *el nem kötelezettek mozgalma* (1961) egyik vezetőjeként lefektette a „harmadik utas” politizálás alapjait és Peking a mozgalom vezérelvének köszönhetően építette ki kapcsolatait a harmadik világ országaival. Ezeket a bi- és multilaterális együttműködések azután átmentette a hidegháborút követő időszakra is, ugyanis a nyugati segélyezési politika „bukásából” okulva és a harmadik világbeli (globális Dél) országokat testközelből ismerve nem várt el többet a segélyszállítmányokért és – az éppen hatalmon lévő kormányoknak, katonai szervezeteknek, vagy személyeknek juttatott – hitelekért cserébe, mint amire szüksége volt. Nem az emberi jogok betartását követelte, hanem kőolajat, földgázt és egyéb nyersanyagokat kért – és kapott. Ez a „nagyvonalú” üzletpolitika pedig megfelelt a nyugati hatalmak által magára hagyott Szudánnak is.

Az aranyjubileumot ünneplő két ország kapcsolata azonban nem ötven év sikertörténete. A gyors diplomáciai kapcsolatfelvételt több mint harminc éven át szigorúan papíron létező, a két ország kormánya között évente megújított szerződések követték. Az igazi áttörés az 1990-es években történt, két, egymástól független folyamatnak köszönhetően.

Az emberi jogok és az olaj

Kína gazdasági szárnyalása, noha sokan a kommunizmus vívmányának állítják be, nem a Mao által bevezetett diktatúrának köszönhető. A kommunista tömb országaihoz hasonlóan ugyan Peking is átültette gazdaságpolitikájába a tervutasításos rendszert, az alapvetően eltérő társadalmi tagoltság ugyanakkor elképzelhetetlenné tette a szovjet minta

teljes átvételét. A párt 1949-et követően az első öt év legfontosabb célkitűzéseként az iparosítást határozta meg. A legfontosabb célt követve agrárországból mielőbb ipari nagyhatalommá akarták tenni a megalakuló népi Kínát, s ez a felmerülő mezőgazdasági problémák ellenére kezdetben sikeresnek is bizonyult. Azonban a Mao pártfőtitkár által 1958-ban bevezetett *nagy ugrás* politikája, figyelmen kívül hagyva az ország valódi állapotát, romba döntötte mind a gazdaságot, mind a mezőgazdasági termelést. A helyzet egészen Deng Xiaoping (a kínai történelem során immáron harmadszori) feltűnéséig nem változott számottevően, a kiigazítás politikája ugyanis helyre igen, de fejlődési pályára nem állította a gazdaságot. A *nyitás politikája* a hetvenes évek végén ugyanakkor elindította azon folyamatokat, melyek révén Kína napjainkra a világ második legnagyobb gazdaságává vált. Az erőltetett fejlesztések azonban mind több és több nyersanyagot kívánnak, melyet az ország képtelen saját forrásokból biztosítani. Peking az 1990-es évektől egyre nagyobb mértékben szorul nyersanyagimportra és ezen igény kielégítése érdekében fordult az éppen felszabaduló afrikai piacok felé.

Az 1980-as évektől kezdve ugyanis a sokszínű kontinensen Kína számára kedvező folyamatok indultak be: az olajmezőket birtokló nyugati olajtársaságok a sorozatos kormányzati döntések okán kénytelenek voltak elhagyni az érintett, emberi jogokat megsértő államokat, köztük Szudánt is. 1997-ben az amerikai kormány gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi szankciókat léptetett életbe Szudánnal szemben és minden amerikai vállalatot kitiltott az országból. A texasi Marathon olajtársaság a kirobbanó polgárháború miatt már 1985-ben arra kényszerült, hogy elhagyja az országot. A cég nem vállalta az amerikai kormánnyal való konfrontációt és mindenben alávetette magát a politikai döntésnek. Ugyanígy járt egy másik amerikai vállalat, az 1974 óta az afrikai országban tevékenykedő Chevron is, amely 1992-ben jelentette be kivonulását a kilátásba helyezett szankciók hatására. Az említett döntések okán a szudáni olajmezők többségét ma ázsiai vállalatok birtokolják, egy-két kisebb, az országban már csak korlátozottan munkát végző európai cég, a francia Total és a svéd Lundin mellett. A Total már nem termel olajat az országban, csupán kutatásokat végez, de érdekeltségeit azzal a céllal tartotta meg, hogy idővel majd visszatérhessen a szudáni piacra. A Lundin hasonló okokból maradt az országban, ugyanakkor több területen már a kutatási jogait is átadta a maláj érdekeltségű Petronasnak.

Pekingnek tehát kapóra jöttek a nyugati emberi jogi aggályok és állami olajvállalata bevásárolta ma-

gát a szudáni piacra, ráadásul, elősegítvén a nagymértékű kínai felvásárlást, a nyugati befolyás jelentősen lecsökkent az említett vállalatok kivonulásával vagy háttérbe húzódásával párhuzamosan. Napjainkban három jelentős ázsiai cég irányítja a szudáni olajpiacot: a kínai nemzeti olajvállalat (CNPC – China's National Petroleum Corporation), a Petronas és az indiai ONGC, együttesen birtokolva a termelés több mint 90%-át. A CNPC érkezésével, s az olajkereskedelem megindulásával a kínai-szudáni kapcsolatok is fellendültek.

Nem az olaj a kapocs? – Charles Gordon élete és halála

Noha Szudán és Kína kapcsolata egyértelműen az olajnak köszönhetően mélyült el, a két fél részéről fel-felröppennek a barátság gyökereit és mélységét taglaló történetek. Az egyik közkezdvelt ezek közül Charles Gordon élete és halála.

Gordon, vagy ahogy katonái nevezték, „kínai” Gordon a brit hadsereg tisztje volt a 19. században, aki az említett nevet elnyerve részt vett a kínai felkelések leverésében, ezáltal segítve a nyugati kereskedők megjelenését az addig bezárkózó országban. Természetesen a kínai jelzőt véres fellépéseivel szerezte meg, tisztelőket szerezve hazai, ellenségeket gyűjtve ázsiai részről.

Kínai ténykedését követően Gordont Szudánba helyezték, ahol rémtetteinek híre már megelőzte. Kormányzósága idején a brit gyarmatosítók ellen küzdő mahdisták 1885-ben Kartúmban, a Gordon által építtetett kormányzói palota lépcsőin leszúrták, majd levágták a fejét. A brit tiszt megöléséről szóló hír futótűzként terjedt Afrika-szerte, és rövidesen Kínába is eljutott, meglepéssel töltve el a százakat.

A szudániak úgy tartják, szívességet tettek az ázsiai ország lakóinak, míg kínai turisták rendre felkeresik azt a helyet, ahol Gordon feje a porba hullt. A tény azonban tény marad: a vérengző brit tiszt borzasztó emléke csak egy régi-halovány emlék lesz majd a már kiapadt olajkutakkal rendelkező Szudán és Kína kapcsolatában.

Az ország húzóágazata: az olajtermelés

Szudánban az olajtermelés történetének kezdete – az első olajvállalat megjelenésének – idejére, 1959-re datálható. Az olasz Agip ekkor szerzett koncessziós jogokat az északkeleti országész feltárására. A szeizmikus kutatásoknál és próbafúrásoknál azonban nem jutott tovább a dél-európai vállalat, a

nagy nyugati termelők – mint a Texas, a Chevron és a Total – ugyanakkor sorra érkeztek az országba, további régiókat bevonva az olaj utáni hajszába. Néhány sikertelen kísérletet követően a cégek többsége befejezte kutatási tevékenységét, a legkitartóbbnak és legszerencsésebbnek bizonyuló Chevron azonban sikerrel járt: a bizonytalan politikai helyzetű, etnikai zavargásoktól sem mentes déli országészben olajat talált. A polgárháborútól sújtott ország „pechjére” nem is keveset. A kitermelés hatalmas nyereségére alapozva az olajvállalatok újabb és újabb területeket vettek birtokba, megkeserítve a térségben élő lakosság életét. A Chevron sikeres fúrásokat hajtott végre 1978 és 1982 között, az amerikai mamutcég azonban már nem tudta beindítani a termelést: a már említett okok miatt távozni kényszerült Szudánból.

A 1970-es, 80-as évek politikai helyzete komoly biztonsági kockázatot jelentett a nyugati cégek és munkásaik számára, a déli lázadók gyakorta támadták az olajkutaknál dolgozó személyzetet. A hitelenség jegyében hozzá kell tennünk: nem is mindig ok nélkül, hiszen számos esetben érte kritika a befektetőket, mondván, a központi kormányzat fegyveres erői „egyengették” a terepet az olajmunkások előtt, sőt, bizonyítékok szerint a fekete aranyért versengő cégek még leszálló és újratöltő állomásokat is biztosítottak a polgárháborúban harcoló kormányerők helikopterei számára, elősegítve ezzel a „déli országész és legfőképp az olajmezők megtisztítását”. A már kutatott területeket az állapotok ismerő, a lehetőséget felismerő, a körülményekhez gyorsan alkalmazkodó ázsiai vállalatok vásárolták fel, a kitermelés beindítását és a várható költségeket felosztva pedig rövidesen konzorciumokat alapítottak. Kína élen járt a próbafúrások kiterjesztésében és érdekelt volt az olaj mihamarabbi felszínre hozatalában is. Az 1997-ben beindított olajtermelés a megfelelő infrastruktúra hiányában ugyanakkor még hosszú hónapokig nem jelentett direkt profitot a szudáni kormányzatnak. Az ország olajipara vélhetően 1999. augusztus 30-án született meg, amikor az első olajtanker elhagyta az afrikai partokat, ezzel beindítva egy mindkét fél számára sikeres vállalkozást, megkoronázva a korábban már élenkülő gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokat és megpecsételve egy egész régió sorsát. A szudáni olajexport alapját adó 1-es, 2-es, 4-es, valamint a 3-as és 7-es blokkok mind többségi kínai tulajdonban vannak: e körzetek bizonyultak a legmegfelelőbbnek a termelés megindítására, s ennek alapján – ázsiai támogatással – ezekhez a mezőkhöz épült meg a kifizetődő exporthoz szükséges olajvezeték is. Az ázsiai vállalatokat tömörítő Greater

Polgárháborúk és humanitárius katasztrófa

Az 1956-ban függetlenné vált államot már évtizedek óta polgárháborúk és válságok sújtják, a fekete-afrikaiak és arabok, illetve a kartúmi kormányzat és a humanitárius katasztrófa által fenyegetett Darfúr régió szembenállása határozza meg a szudáni mindennapokat. Az kilencvenes évek óta tartó szárazság és éhínség további régiókat és lakosok százazreit sodorta súlyos katasztrófa közelébe.

Az 1898-tól brit-egyiptomi fennhatóság alatt álló országra az évtizedekig tartó kettős uralom rányomta bélyegét, az 1956-ban megalakuló kormányzat nem volt képes megteremteni a civil közgazgatást, a közlekedés összeomlott, az állami alkalmazottak hónapokig nem kaptak fizetést. A feszült belpolitikai helyzetet ráadásul tovább súlyosbította az etnikai ellentét, az országot irányító, többségében északon élő főként arab muszlimok, erőszakos islamizálási törekvései sértették a déli, fekete-keresztény és törzsi vallású lakosságot.

Ilyen körülmények közepette robbant ki polgárháború délen, a fekete-afrikai lakosság elszakadási törekvéseit Kartúm erőszakkal akadályozta meg. A sorozatos támadások, egyre véresebb összecsapások során közel félmillióan veszítették életüket.

Egy puccs során az ország élére került Dzsafer Mohamed Nimeiri javaslata aztán átmenetileg feloldotta a konfliktust: elismerte a déliek autonómiáját. A tizenhat évig tartó belső konfliktus

az 1972-es Addisz Abebai Szerződéssel ért véget, amelyben Kartúm részlegesen elismerte a déli tartományok önkormányzathoz való jogát, a felkelőket pedig átvette a megalakuló szudáni hadseregbe.

A béke azonban nem tartott sokáig: 1979-ben Dél-Szudánban hatalmas olajlelőhelyekre bukkantak. Miután a kartúmi kormányzat leszögezte, hogy igényt tart az olajbevételekből, az autonómia felfüggesztésre került. Az újból kirobbanó és eskalálódó harcok sokszázezer halottat és milliónyi menekültet eredményeztek, az emberi jogok ilyen mértékű sárba tiprása ellen fellépő nemzetközi mozgalmak hatására pedig a nyugati államok megtiltották vállalataik számára az országban való befektetést. Szudán gazdasága a nyolcvanas évek végére összeomlott, a kormányzat eladósodott.

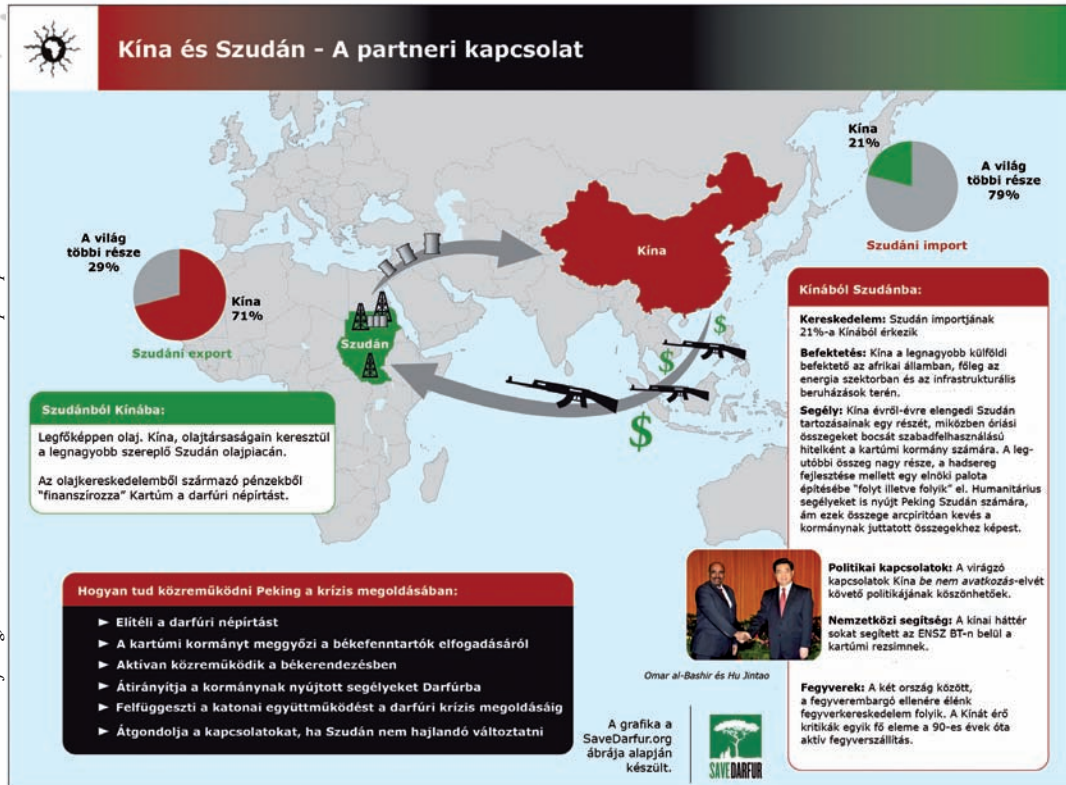
1998-ra komoly humanitárius katasztrófa lehetősége körvonalazódott Dél-Szudánban, melynek hatására a Szudáni Felszabadító Hadsereg (SPLA) tüzszünetet hirdetett. Miután azonban a térségbe érkezett segélyszállítmányok nagy részét elsikkasztották, az összecsapások folytatódtak. Végül 2002-ben kezdődtek meg a mindkét fél által üdvözölt béketárgyalások. A polgárháborút lezárni hivatott megállapodás-csomag utolsó két jegyzőkönyvét 2004. december 31-én parafálták a szudáni kormány és az ország déli részét ellenőrző Szudáni Népi Felszabadító Mozgalom képviselői a kenyai Naivasha városában. Az egyezmény azonban nem terjedt ki a 2003-ban kirobbant darfúri konfliktusra.

Nile Petroleum Operating Company (GNPOC) 1997-ben jelentette be az első, a 2-es bloktól Port Sudanig vezető, összesen 1540 km hosszú vezeték megépítését (Greater Nile Oil Pipeline – GNOP), mely évekkel később lehetővé tette a kőolaj-kitermelés volumenének drasztikus fokozását, a napi kitermelés ütemének ugrásszerű felgyorsítását. A CNPC 2003-ban adta hírül, hogy a 3-as és 7-es blokkok is kitűnő minőségű kőolajat termelnek, így 2006-ra ezeket a mezőket is rákötötték a fő kőolajvezetékre, melyet ráadásul két szakasszal meg is toldottak, bevonva ezzel az 5A és 6-os blokkokat a termelésbe. Az újabb beruházásnak köszönhetően 2007-re Szudán Afrika ötödik legnagyobb kőolajtermelőjévé lépett elő napi 434 000 hordós, 2008-ban már napi 523 000 hordós teljesítményével. A sikeres üzlet lehetősége újabb és újabb vállalatokat vonz a térségbe, miközben az ázsiai cégek egyre nagyobb területen kezdik meg, illetve folytatják a – korábban félbehagyott – kutatásokat. A termelés

megindulása – a hatalmas haszon és a kínai fejlesztések mellett – Szudán olajimport-függőségét is megszüntette és hatékonyan erősítette a két kormányzat egymásba vetett bizalmát.

Külföldi reakciók

A szudáni – és aktuálisan a darfúri – helyzet már évtizedek óta áll nyugati jogvédő szervezetek és civil mozgalmak tüntetéseinek keresztútjában, a nemzetközi közösség (mondhatjuk gyenge) próbálkozásai pedig nem képesek megakadályozni ártatlanok tízezreinek halálát. Kína és az emberi jogokat sárba tipró nagytőke megjelenése kezdetben még kilátástalanabbá tette a küzdelmet, de Peking növekvő világpolitikai és gazdasági szerepe és ezáltal a közvélemény megítélésének fontossága talán mégis segítheti a helyzet megoldását, vagy legalább a konfliktus mérséklését – noha sok pozitívát egyelőre nem látunk.

A polgárháború eszkalálódása a következő lépést vonta maga után: az Egyesült Államok embargót léptetett életbe Szudánnal szemben és a helyi érdekű amerikai vállalatokat „finoman eltanácsolta” az országból. Washington reagálása ugyanakkor több ok miatt nem volt kielégítő, hiszen a nyugati hatalmak így hátat fordítottak annak a problémának, melynek ők is részesei, sőt, részben okozói voltak. A szemtanúk, túlélők beszámolóí szerint ugyanis – mint ahogy arra már utaltunk – az érintett vállalatok is részt vettek a kormányerők akcióiban, az Egyesült Államok pedig – jobbnak látva nem firtatni a lehetségesen jogos kritikát – szó nélkül hagyta e vádakát. A „rendreutasító” célzatú egyoldalú kivonulás és embargó azonban úgyszintén hibás döntésnek bizonyult, mivel a távozó olajcégek helyébe piacra éhes ázsiai riválisok éreztek, akik még annyira sem törődtek a helyi lakosság védelmével. Az olajüzlet megindulása még inkább elodázta a békés megoldás lehetőségét, a polgárháborút lezáró béke 2005-ös megkötése feltehetőleg csak ideiglenesen oldotta meg a konfliktust, Darfúr tartomány helyzete továbbra is megoldásra vár.

Az ENSZ évtizedek óta figyelemmel kísérte az afrikai ország helyzetét, saját hadsereg, illetve a szóba jöhető nagyhatalmak támogatásának híján azonban sokáig az 1996-os, köztudottan több ország (legfőképp Kína és Oroszország) által kijátszott fegyverembargó volt a szervezet rendezés érdekében

tett legjelentősebb lépése. Kína a Biztonsági Tanács (BT) állandó tagjaként könnyedén meg tudta akadályozni szigorúbb szankciók elfogadását a kartúmi kormánnyal szemben. Az első, már katonai akcióktól maga után vonó ENSZ-döntés 2004-ben, az 1564-es határozattal született meg, melynek nyomán létrehozták az Afrikai Unió Szudáni Misszióját (AMIS) előbb 900, majd 7000 résztvevővel. A katonai potenciállal rendelkező ENSZ tagállamok azonban nem biztosítottak egységeket az akcióhoz, az afrikai felajánlásokra épülő hadtest pedig nem volt képes véget vetni a genocídiumnak, de még béketeremtő szerepét sem tudta betölteni, a menekülttáborokba kényszerültek biztonságáról pedig csak részben tudott gondoskodni. 2007-ben ezért döntés született egy újabb, az 1769-es határozat létrehozásáról. A kezdeményezés érdekessége, és természetesen Peking által kiemelt jelentősége, hogy az az ENSZ BT kínai elnöksége alatt született meg. Természetesen a kínai döntéshozók figyelembe vették a fokozódó nemzetközi felháborodást, mely a 2008-as olimpiai játékok közeledtével igen kínossá vált számukra, és számba vették lehetőségeiket is a szudáni kapcsolatok további békés fenntartására. A mind a 15 tag által elfogadott határozat végül egy jelentősen „kicsontozott” verzióban került a tagok elé. A döntéssel létrehozott Közös Afrikai Unió-ENSZ Darfúri Hadművelet (UNAMID) 26 000 fős létszámmal (beolvastva az AMIS katonákat is) 2010. július

31-ig kapott mandátumot. A megbízatás szerint a résztvevőknek kötelességük megvédeni az ártatlanokat, mely érdekében katonailag is felléphetnek a fegyveres támadók ellen, a leírtak alapján azonban a kartúmi kormánnyal fennálló konfliktust politikai úton, fegyveres beavatkozás nélkül kell rendezni.

Az UNAMID létrehozása a legjelentősebb nemzetközi reakció a konfliktus kirobbanása óta, kérdés, hogy miért kellett erre a lépésre ilyen sokat várni, miért kellett közel 300 000 ember halálát és több mint 2 millió menekült szenvedését tétlenül végignézni. Mindezt úgy, hogy közben számos ország rendelkezik a helyzet megoldására alkalmas diplomáciai és katonai erővel, három országnak pedig még érdekében is állna a helyzet mielőbbi megoldása, a béke megteremtése. Az Amerikai Egyesült Államok egy, a megoldást célzó lépéssel kifejezné elkötelezettségét a fejlődő országok irányába és egyúttal a Kína felé irányuló bizalmi kapcsolatot is erősítené, ráadásul Szudán stabilizálásával a terrorizmus veszélyét is csökkentené, nem feledve, hogy első akcióit Szudánból indította Oszama bin Laden. Franciaország az amerikaiakhoz hasonlóan érdekelt lenne egy békeateremtő akcióban: a Szudánnal szomszédos országokban, a Közép-afrikai Köztársaságban és Csádban ugyanis komoly gazdasági és politikai érdekeltiségei vannak, többek között ezen országokban állomásoznak az általuk vezetett EU-haderő is, amely a darfúri konfliktus hatására kirobbant polgárháborúkat hivatott megoldani, illetve lecsillapítani. Nem mellesleg pedig nem szabad elfeledkeznünk a francia olajóriás, a Total érdekelttségéről sem: hatalmas, még ki nem termelt olajmező áll továbbra is a birtokukban. A legtöbbet azonban Kína teheti, az az ország, amely meglepően gyorsan, meglepően nagy presztízsre tett szert Afrikában. John Pendergast és Colin Thomas-Jensen, az enough (www.enoughproject.com) munkatársai szerint az ázsiai ország a változások korát éri, növekvő befolyása ugyanis akarva-akaratlanul új irányba tereli a kínai külpolitikát:

- A korábbi politika, mely szigorúan tisztelte a szuverenitást és amely a be nem avatkozást részesítette előnyben más országok ügyeit illetően megváltozni látszik, köszönhetően a nemzetközi kihívásoknak, úgymint a klímaváltozás, a terrorizmus és a járványok.
- Annak felismerése, hogy nagyobb felelősséggel tartoznak a hosszú távú stabilitásért és a felelős kormányzásért.
- Annak realizálása, hogy a nagyhatalmakkal, köztük az Egyesült Államokkal való kétoldalú kapcsolatokat nem éri meg veszélyeztetni „holmi Szudán-ügyekkel”.

Hosszú távú gondolkodás kialakítása

A felsorolt pontok igen sok helyen támadhatóak, Szudán ugyanis nem csupán egy kaland Kína számára, hanem kőkemény üzlet, melynek során a létfontosságú kőolajért cserébe olyan partnert kaptak, mely a kereskedelem más szektoraiban is hajlandó együttműködni Pekinggel. Ráadásul nem lehet nem észrevenni, Kína afrikai térnyerése már egy hosszú távú geopolitikai megfontolás része. Ennek ellenére elmondható, hogy Kína bizonyos fokig átértékelte szerepét Szudánban. Vélhetően ebben a kérdésben fordulópontot jelentett az olimpia, a világbírák közzeledtével ugyanis médiafelületet kaptak olyan jogvédő szervezetek, sőt országos elismertségnek örvendő politikusok, akik az emberi jogok megsértése miatt a pekingi rendezvény bojkottjára szólítottak fel. A kínai vezetés pedig nem számított botrányra, hanem sikert és csillogást akart bemutatni a világnak, vagyis a 2008-as Kínát. Ennek köszönhető, hogy Peking végül támogatta az 1769-es határozatot, a mindkét fél számára virágzó kapcsolatok átértékelésére azonban még került sor.

Mielőtt azonban elemeznénk, vajon mit is nyerne a partnerek a kapcsolatból, jegyezzük meg: a rengeteg civil tiltakozás nem érte el hatását. Az Egyesült Államok nem lépett fel a kartúmi hatalom túlkapásai ellen, Kína tétlenül nézte, sőt közvetve támogatta százazrek lemeszárlását, az Európai Unió szinte végigaludta a konfliktust, míg a muzulmán világ mindvégig kiállt az ENSZ-ben Szudán mellett, nem emelve az ellen szót, hogy többszáz ezer embert (köztük sok tízezer muszlimot) öltek meg Darfúrban.

Kettős játék

Szudán, az olajexport felvirágzásáig Afrika egyik legszegényebb államának számított, hiszen a hidegháború idején az országban tevékenykedő vállalatok elsősorban saját hasznuk növelésének reményében tevékenykedtek. A helyzet Kína érkezésével és az olajkereskedelem megindulásával alapvetően megváltozott. A két ország kapcsolata két áru említésével leírható: olaj és fegyver. Az együttműködés ugyanakkor nem csak ezeken alapszik, sokkal fontosabb, hogy Szudán igyekszik kielégíteni a pekingi igényeket, ha olajról van szó, a másik oldalról pedig Kína olyan partnert jelent, amely regionális nagyhatalmi pozíciójából kifolyólag képes hathatós nemzetközi támogatást nyújtani a politikai/katonai vezetésnek. A kínaiak olyan támogatók, „akik nagyon kedveznek” – ahogyan azt Awad Ahmed Jaz, szudáni energiaügyi miniszter nyilatkozta. „Nem érdekli őket se

Darfúron a világ szemé?

A nyugat-szudáni Darfúr tartományban tapasztalt erőszakos cselekmények a nyolcvanas években kezdődtek, amikor az Észak-Szudánban (Száhel-övezet pereme) pusztító szárazság elől menekülők többsége, a túlnépesedés veszélyét fokozva, e területre telepedett át. A tartomány vezetői annak reményében fordultak a kormányzathoz, hogy támogatást kapnak az alapvető élelmiszerellátás és a higiénés szükségletek biztosításához, illetve a rendszeresen fosztogató dzsandszavid iszlám milícia tevékenységének megfékezéséhez. Kartúm részéről azonban nem történt értékelhető lépés a válság megoldására, sőt fény derült arra is, hogy a kormányzat fegyverekkel támogatja a miliciát. Mivel az ország egészben jelentős mennyiségű olajat is találtak, a probléma tovább fokozódott. A körülmények hatására 2003 februárjában felkelés tört ki Darfúrban.

A kormányzat a szárazföldi csapatok mellett a légiert is bevetette a „lázadók” ellen. Napjainkra a dzsandszavid kegyetlenkedéseinek következtében a válság során már több mint 300000 ember halt meg és száma az ENSZ számításai szerint legalább kétmillióra tehető a menekültek száma. A szudáni kormány ennek ellenére 9000 (!) halottat és csupán 450000 menekültet ismer el.

A kezdetben súlyos harcok az Afrikai Unió (csekély számú) katonai jelenlétének és az ENSZ missziójának (UNAMID) köszönhetően az utóbbi években lecsillapodtak, a darfúri tartomány lakosainak módszeres elűzése azonban a kisebb intenzitás mellett is tovább folytatódott. 2008-ban a hágai Nemzetközi Büntetőbíróság bűnösnek találta Omar-al Bashir elnököt háborús bűnök, népiirtás és emberiség elleni bűntettek vádjában, a bizonyítékok összegyűjtése azonban nehézkesen folyik, ráadásul nincs sok esély a regnáló elnök bíróság elé állítására.

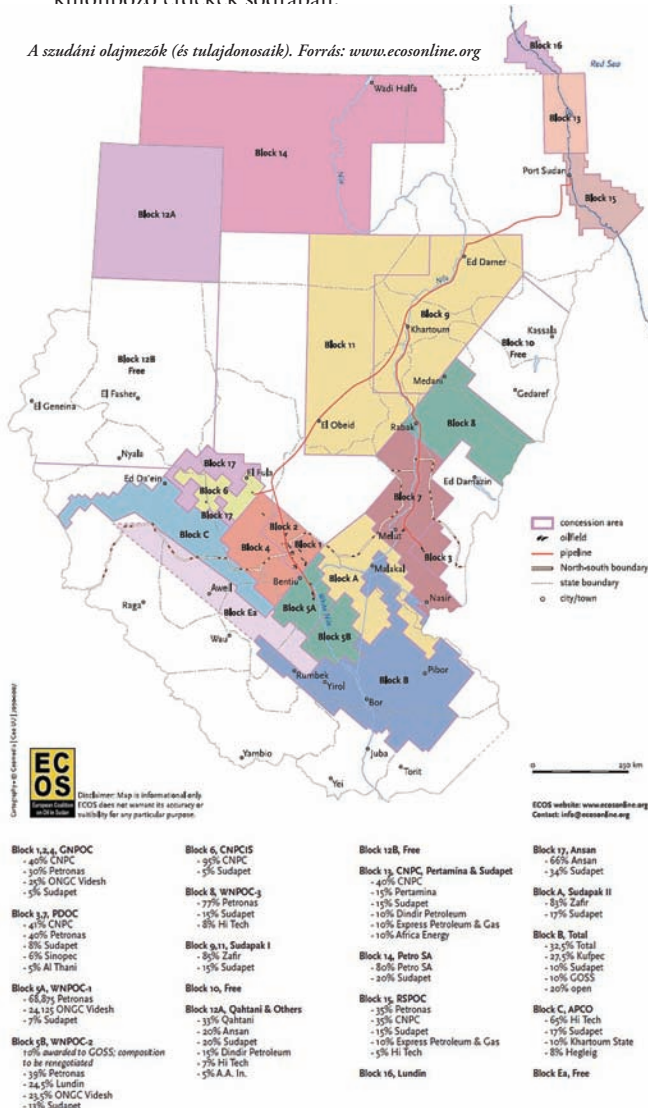
gond, se politika, minden könnyedén és sikeresen megy. A kínaiak keményen dolgoznak, csak az üzlet vezérli őket.”

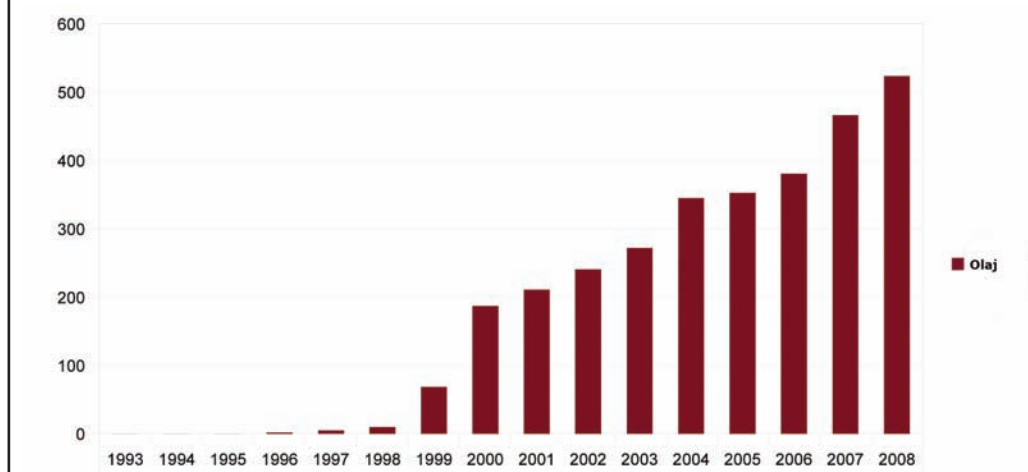
Peking részéről a kartúmi szerepvállalás egyfajta kényszernek is leírható, az olajszükséglet ugyanis rákényszeríti az ázsiai országot a piacok felkutatására. Ezen célokat ugyan nem nézhetjük kritikai észrevételek nélkül, de nem is kérdőjelezhetjük meg, hiszen a világ legnagyobb energiafogyasztója, az Amerikai Egyesült Államok hasonlóan rá van szorulva a nyersanyagra, ha továbbra is fenn akarja tartani gazdasági elsőségét. Washington Közel-Keleten folytatott akciói és az Irak ellen indított háborúja főképpen

az olaj megszerzéséért folynak, hiába csomagolta a republikánus kormányzat más és más papírba a „missziókat”.

A kínai vállalatok Kazahsztántól a Közép-Keletig, mindenhol falakba ütköztek – az energiapiacot domináló multinacionális vállalatokkal nem tudtak versenyezni. Szibériában úgy tűnik Japán előzte meg őket, míg az iraki koncessziókat az Egyesült Államok által indított háború tette semmissé. A világ második legnagyobb energiafelhasználójának azonban szüksége volt az újabb forrásokra és piacokra: a kínai vállalatoknak azokba az országokba kell betörnie, melyekben az európai és amerikai társai nincsenek, vagy nincsenek hatékonyan jelen. Szudán ennek a stratégiának a része. A CNPC a szudáni olajpiac több mint 40%-át birtokolja, ezzel a legnagyobb vállalat az országban, az itt kitermelt olaj Kína fogyasztásának 7%-át teszi ki. Egy ekkora piacnak a kiesése pótolhatatlan lenne a jelenlegi viszonyok között, ezért Kínának egyensúlyoznia kell a különböző érdekek sodrában.

A szudáni olajmezők (és tulajdonosait). Forrás: www.ecosonline.org

A legnagyobb afrikai országgal fenntartott kapcsolat Peking számára még egy szempontból fontos: a kartúmi rezsim óriási összegeket költ el – nagyrészt Kínában – fegyvervásárlásra. Oroszország – és egyes források szerint Franciaország – mellett az ázsiai ország az egyetlen, amely hajlandó megszegni az ENSZ által hozott fegyverembargót kereskedelmi partnere kedvéért. Szudán számára fontos – és a kapcsolatok elmélyítésének egyik kulcsmozzanata – volt, hogy partnere ne érdeklődjön belpolitikája iránt. Peking ebben kitűnő társnak bizonyult, hiszen a be nem avatkozás elvét követve szemet hunyt a felett, hogy Kartúm mire költi a bevételeket és a segélyeket, mit tesz a megvásárolt fegyverekkel.

A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy Kína nem csupán az olaj kitermelésében érdekelt, hanem az ehhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztésekben is, melyek további segítséget jelentenek az afrikai állam – ám sajnálatos módon egyelőre csupán annak hadserege – számára. Az ázsiai terjeszkedés más piacokon is megindult, Kína és India hatalmas mennyiségű tőkét pumpált víz- és villamoserőműberuházásokba az elmúlt évtizedben. A kereskedelem minden szintjén szoros az összefonódás, Szudán exportjának kétharmada Kínába megy, és kínai áru teszi ki az import ötödét. Kína számára Szudán a harmadik legnagyobb kereskedelmi partner a kontinensen Angola és a Dél-afrikai Köztársaság után.

A bandungi konferencia zárónapján elfogadott *Tíz elv* tehát továbbra is fontos része a sino-afrikai kapcsolatoknak. Ezen elvek világosan deklarálták „3. ... valamennyi – nagy vagy kis – nemzet egyenlőségének elismerés[ét]... 4. Más nemzetek belügyeibe való be nem avatkozás[t]. (...) 9. A kölcsönös érdekek és az együttműködés elősegítés[ét].”

Üres ígéretek vagy reményteljes jövő

A 2005-ben kötött békeszerződésnek megfelelően 2011-ben népszavazást tartottak Szudán déli régiójában. Egy elszakadást deklaráló döntés alapvető változásokat hozhat az országban: az ásványkincsek többsége felett rendelkező, a jövőben megalakuló déli kormányzat ugyanis a megállapodásoknak köszönhetően 50%-ban részesedne az olajbevételekből. Éppen ezért fontos, hogy addigra Kartúm rendezze kapcsolatát a nemzetközi közösséggel, azonnali hatállyal beszüntesse az ártatlan civilek kitelepítésébe és meggyilkolásába torkolló ellenségeskedést. Azonban az olajbevételek kiesése miatt újra veszélyes helyzet alakulhat ki, így – ismerve a szudáni kormányzat problémamegoldó potenciálját és a gyűlölködés mértékét – rendkívül fontos a külföldi (legfőképp katonai) jelenlét.

Az ENSZ felelőssége tehát – a megkésített reakciók ellenére – óriási. A legtöbbet pedig talán Kína teheti az ügy megoldása érdekében: BT-tagsága és Kartúmmal fenntartott bizalmi kapcsolat ugyanis alkalmas a kétoldalú párbeszéd megteremtésére. Mint említettük, Kína 2007-ben elfogadta a nemzetközi haderőt Szudánba telepítő, az UNAMID-ot létrehozó határozatot, a misszió keretében pedig Kína 315 főt küldött az afrikai országba. Pekingnek azonban megvan a kellő katonai és pénzügyi kapacitása, hogy vezető szerepet játsszon az UNAMID-ban és növelje részvételét az akcióban. Nemzetközi szervezetek számos javaslattal éltek ennek kapcsán a kínai kormányzat felé: küldjenek még több katonai, műszerész és orvosi egységet Szudánba, és szállítsanak kézi fegyvereket és ágyúkat, csakúgy mint légi eszközöket, helikoptereket az UNAMID katonáinak.

Olajmunkások és szakemberek Szudánban http://postconflict.unep.ch/sudanreport/sudan_website/

Szudán problémája tehát összetett és semmiképpen sem könnyen megoldható feladat. Az elmúlt évtizedekben folyt népirtást nem lehet kitörölni az emberek emlékezetéből, a központi közigazgatás és infrastruktúra továbbra sem kiépített, a déli kormányzat is csupán katonai erejének növelésére koncentrál, számos, már régóta napirenden lévő problémát még mindig nem sikerült megoldani. Az egészségügy és oktatás helyzete borzalmas, generációk nőttek fel iskoláztatás nélkül, a külföldi segélyszállítmányok csekély százaléka érkezik meg

rendeltetési helyére, az országban működő segélyszervezetek munkásait nem hagyják dolgozni, sok esetben őket is atrocitás éri a kormány részéről. Ezeket a tényeket nehéz lesz elfeledtetni, miközben az olaj továbbra is meghatározó szerepet fog játszani az ország vagy akár országok életében. A probléma kapcsán Kína szerepe sem intézhető el a tettestárs fogalmával. Egy olyan szükséghelyzetben érkeztek az afrikai országba, amikor nem tudtak máshoz fordulni, a már tradicionálisan jól működő sino-afrikai kapcsolatok pedig megkönnyítették a „letelepedést”.

CHINA
IS HUMAN
SUFFERING

Forrás: wikimedia.org

Ugyanakkor nem szabad szemelnyí a kínai diplomácia embertelensége felett sem, a nyugati értékrendek szerint ugyanis nincs olyan döntés, amely megkérdőjelezi az élethez való jogot, kapcsolódhat az bármilyen olajban gazdag mezőhöz. A kulcsszó ugyanakkor a nyugati értékrend, hiszen az ázsiai állam nem rendelkezik ugyanezen normákkal, saját állampolgáraival szemben sem tartja be ezeket. És ha már a nyugati értékrendről esik szó: az első szudáni olajvállalatok ténykedése mellett sem szabad szótlánul elmennünk. Azok is hasonló módon segítették a hatalmat ártatlanok meghurcolásában, mint ahogy azt ma a kínai olajvállalat teszi. A probléma tehát nem új keletű és nem kezelhető csupán Szudán belső konfliktusaként. A minden bajra gyógyírt hozó receptre azonban még várni kell, és csak remélhetjük, hogy az UNAMID orvosolni tudja a gondokat.

Felhasznált irodalom:

Prendergast, John - Thomas-Jensen, Colin: An Axis of Peace for Darfur, Enough project

<http://www.enoughproject.org/news/press-release-axis-peace-darfur>

Kristof, Nicholas D.: China and Sudan, Blood and Oil, The New York Times

http://select.nytimes.com/2006/04/23/opinion/23kristof.html?_r=1

Thompkins, Gwen: China and Sudan: A Marriage Sealed in Oil, History, NPR

<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=92304646>

Goodman, Peter S.: China Invests Heavily in Sudan's Oil Industry, Washington Post

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A21143-2004Dec22.html>

SaveDarfur - China in Sudan: Having it Both Ways

http://www.savedarfur.org/pages/policy_paper/briefing_paper_china_in_sudan_having_it_both_ways/

Su-Dan - Whose Oil? - Sudan's Oil Industry

<http://www.ikvpaxchristi.nl/files/Documenten/econ%20PWYP%20nieuwsbrief/dossier%20final%20klein%20web.pdf>

Tarrósy, István: Sino-afrikai kapcsolatok a világpolitika rendszerében. Kölcsönös hasznok és lehetőségek a 21. században. Külügyi Szemle, 2008. tél. 81-93. o.

Kurlantzick, Joshua: Beijing's Safari. Policy Outlook, 2006 Nov.

Hartung, William D.: Deadly Traffic: China's Arms Trade with the Sudan. Arms and Security Initiative, 2008 August.

KATONAI AKCIÓK AFRIKÁBAN

Glied Viktor – Keserű Dávid

AZ ELMÚLT évtizedekben Hollywood előszeretettel készített filmeket az afrikai kontinens sötétebbik, szegényteljes oldaláról. A hatalmas költségvetéssel és sztárok tucatjaival forgatott mozik kidomborítják a földrészen tomboló erőszakot, a rengeteg szenvedést és ártatlanok ezreinek legyilkolását állítják előtérbe, mégsem adnak választ a fő kérdésre: miért és főképpen hogyan történhetett meg mindez? A nagy kasszasikerek, mint a Ridley Scott rendezésében készült Súlyom végveszélyben, a Forest Whitaker zseniális alakításáról emlékeztető Az Utolsó skót király, a ruandai népirtásban résztvevők tombolását bemutató Hotel Ruanda, vagy a csodaszép helyszíneken forgatott Véres Gyémánt egytől-egyig hasonló séma alapján épülnek fel. A fehér ember (Észak) vagy mint elnyomó, vagy mint fölényes, de szerencsétlen és tehetetlen segítő jelenik meg a félelemben és nélkülözésben élő afrikaiak (Dél) oldalán, akik vagy maguk is „szörnyekké” válnak, vagy mentik saját maguk és hozzátartozóik életét. A tanulmányban három olyan híres (és hírhedt) katonai akcióval foglalkozunk, melyeket az Afrikával csupán a mozikban találkozó nagyközönség az utóbbi időben megismerhetett. Ezen bevetések mindegyikére olyan országban került sor, melyeket a nemzetközi közösség tudatosan, vagy

Black Hawk down
Forrás: <http://www.defenselink.mil>

hibáján kívül magára hagyott, a központi kormányzat pedig nem létezett, vagy nem működött hatékonyan. Uganda, Szomália és Ruanda szuverenitásának megsértése nem okozott nagyobb szenzációt a nemzetközi közvélemény számára. Azonban ezek az akciók – legyenek akár sikeresek, vagy hatalmas bukások – nagyon komoly következményekkel jártak, ha csak kis mértékben is, de megváltoztatták a történelem alakulását.

A Villámcsapás-hadművelet (Entebbe, 1976)

Az utolsó skót király című film utolsó jeleneteinek egyikében az Ugandából menekülő skót orvos szabadon engedett túsokkal együtt sétál ki az entebbei repülőtérrel és hagyja el azt az országot, melyet egy érzelmileg labilis diktátor kormányoz. A reptér várótermében, amilyen mellékszalként üldögélő és várakozó emberek tucatjait láthatjuk. Ezen utasok a történelem egyik legsikeresebb katonai rajtaütésének köszönhetően néhány napon belül kiszabadulnak és visszarepülnek hazájukba, Izraelbe.

1976. június 27-én két német (egy férfi és egy nő) és három palesztin terrorista elfoglalta és eltérítette az Air France 139-es Athénból Párizsba tartó járatát. Az utasszállító Tel-Avivból tartott Párizsba Athén érintésével, fedélzetén 246 utassal. A görög főváros repülőterének akkoriban közismerten hanyag biztonsági ellenőrzését kihasználva a terroristák Athénban jutottak fel a gépre. A légikalózok vezetői – akik a Baader-Meinhof csoport tagjainak deklarálták magukat – könnyűfegyverekkel voltak felszerelve és azzal fenyegetőztek, hogy felrobbantják a repülőgépet, amennyiben a pilóták nem fordulnak Líbia irányába. A palesztin fegyveresek a PFLP (Népi Front Palesztina Felszabadítási Szervezet) mozgalom tagjai voltak. A PFSZ-szel (Palesztinai Felszabadítási Szervezet) is szembenálló szervezet talán még radikálisabb és erőszakosabb módszerekkel harcolt Izrael ellen, mint az Arafát vezette csoport. A gép a líbiai tankolást követően rövid ideig keletnek repült, majd Közép-Afrika felé kanyarodott és a Viktória-tó partján fekvő ugandai város, Entebbe repülőterén landolt.

A későbbi vizsgálatok rámutattak, hogy az ugandai légiirányítás és a hatóságok már várták a járatot, nem véletlen tehát, hogy a leszállást követően újabb három terrorista csatlakozott a túszejtőkhöz. A járat repülési irányának indokolatlan változásából az izraeli hírszerzés, majd percekkel később a kabinet is arra a következtetésre jutott, hogy valami váratlan történhetett a fedélzetén. Készségségbe helyezték a Sayeret Mat'kal nevű speciális egységet, hogy lehetőség esetén azonnal bevethető legyen. A zsidó állam vezetése az 1972-es müncheni olimpián történt, elsietett és rosszul kivitelezett, kilenc izraeli olimpikon halálával végződő nyugat-német katonai akciót követően deklarálta, ragaszkodni fog hozzá, hogy izraeli csapatok hajtsák végre az izraeli életet érintő akciókat.

Idi Amin, Uganda elnöke, vagy ahogy a nyugati sajtó gúnyosan nevezte, „Nagy Apuka” számára az események kifejezetten kedvezően alakultak. A hívő muzulmán diktátor úgy gondolta, hogy az ázsiai kereskedők elűzését követő gazdasági mélyrepülés miatt és az ellene indított, az ugandaiak ezreinek legvilkolását megszellőztető sajtóhadjáratban megtépzott hírnevét helyreállíthatja, amennyiben jól kezeli a helyzetet. Találkozott a túsokkal és egy színjáték keretében bejelentette, hogy hajlandó a közvetítésre és dolgozik a kiszabadításukon. Ugyanakkor senkinek nem volt kérdéses, hogy együttműködik a terroristákkal. A túszejtők azt követelték, hogy engedjék szabadon az izraeli, nyugat-európai, valamint

Idi Amin Dada szerepében Forest Whitaker Forrás: <http://image.toutlecine.com>

kenyai börtönökben fogvatartott 53 társukat. Kihangsúlyozták, hogy amennyiben követeléseik nem teljesülnek, július 1-jén megkezdik a foglyok kivégzését. Mivel az utasok többsége francia állampolgár volt, a nemzetközi közvélemény Franciaország reakcióira várt. Mivel Párizs rétvavazott és kivárt, mindenki arra számított, hogy Izrael végül engedni fog, azonban a történet hamarosan éles fordulatot vett.

Tel-Avivban az izraeli döntéshozók eközben az incidens politikai és katonai megoldási lehetőségeiről vitakoztak. Rabin miniszterelnök világossá tette, hogy a münchenihez hasonló fiasco elfogadhatatlan számára. Párhuzamosan a formálódó állásponttal, miszerint Izrael nem tárgyal többé a terroristákkal, a hadvezetés megkezdte a katonai akció előkészítését és a 4000 km-re található ugandai városig tartó repülőút részleteinek megtervezését. Ez rendkívül kényes feladatnak bizonyult, hiszen az út jelentős része szinte kizárólag ellenséges légtéren vezetett keresztül. Június 30-ára az izraeli hírszerzés egyértelműen megerősítette, hogy Idi Amin látszatintézkedéseket hoz, nem egyezkedik a terroristákkal és nem áll szándékában a túsok kiszabadítása. Olyan tervet kellett tehát kitalálni, amely nem csak a kiszabadító akciót foglalja magában, hanem tartalmazza

az Izraelbe való visszajutás lehetőségeit is. Mivel a kabinet nem tudott ennyi idő alatt megvalósítható tervezetet elfogadni, megfontolták, hogy elengedik a terroristák által követelt foglyok egy részét. Erről tájékoztatták a túszejtőket, akik a hír hallatán július 4-re halasztották a kivégzések megkezdését. A terroristák közben – engedékenységük jeléül – a francia állampolgárokat (köztük sok zsidót) szabadon bocsátották, így a terminálépületben csak az izraeli utasok és a repülőgép francia személyzete maradt. A kapitány önmaga választotta a fogságot, beosztottjai pedig lojálisak voltak hozzá és mellette maradtak. Időközben az izraeli hírszerzés olyan jelentéseket kapott informátoraitól, hogy a terrorakció valós célja a megfélemlítés, azaz a túsokat megölik, bármi is történjék, ismét előtérbe került a katonai akció lehetősége. A kabinet héjái, látván az elkerülhetetlen összecsapást, kezdtek felülkerekedni az izraeli vezetésen belül.

A kidolgozás alatt lévő akció felelős parancsnoka, Dan Shomron dandártábornok tájékoztatta a Sayeret Mat'kal vezetőjét, Jonatan Netanyahu alezredest a bevetés tervéről. Az eredeti elképzelés szerint a kommandó személyi összetétele három csapatból, a Mat'kal embereiből, a Golán-fennsík

elit tüzér csoportjából, Sayeret Golaniból, valamint légideszantosokból áll majd. Netanyahu is összeállította a saját tervét és meggyőzte a hadvezetést arról, hogy sokkal hatékonyabb lenne egy nagy tüzerejű, de kisebb, mintegy 35 főből álló gyorsan mozgó csoport. Végül július 2-án reggelre összeállt a végső támadási terv váza, amelyet a hírszerzéstől folyamatosan beérkező tömértelen mennyiségű információ alapján folyamatosan pontosítottak. A bevetésre induló katonák ismerték az entebbei repülőtér elhelyezkedését, a hozzá tartozó épületeket, lehetséges akadályokat és fedezékeket, lévén, izraeli szakemberek néhány évvel ezelőtt részt vettek a fejlesztésében. Az akció (eredeti nevén Villámcsapás-hadművelet), amely később a parancsnok tiszteletére Jonatan-hadműveletként vált ismertté, az Air France 139-es járata eltérítésének hatodik napján, július 3-án a déli órákban indult. A négy C-130 (Hercules) szállítógépből álló kis légi flotta az egyiptomi radar miatt alacsony magasságban, rejtve repült, majd délnek fordult, hogy szinte vakon repülve tegye az akció helyszínéig tartó hét és fél órás utat. Az élen haladó repülőgép az ugandai város közelében egyszerűen besodródott egy éppen leszálló British Airways gép mögé, és szorosan a nyomában maradván, észrevétlenül landolt Entebbében. A még mozgó repülőgépből kigördültek a felfegyverzett dzsipek, a Golani csoport közben a sötét repülőtéren elhelyezte a mobil fényforrásokat, kijelölve a leszállópályát

a levegőben lévő három Hercules előtt. A dzsipeken kívül a szállítógép gyomrában utazott Idi Amin fekete elnöki Mercedesének pontos mása. A limuzin belsejében 12 izraeli kommandós rejtőzött ugandai egyenruhában. A terv a találmányára, az abszolút meglepetésre és a szerencsére épült.

A dzsipek és a Mercedes – már felkapcsolt lámpákkal – azonnal a túsok elrejtésére szolgáló régi, használaton kívüli terminálpépülethez indult, amikor egy ugandai járőr feltartóztatta őket. A konvoj az izraeli parancsnok utasítására lassított, majd mikor az örök közelebb értek, Netanyahu kiadta a tűzparancsot. Az egyik eltalált ugandai katona, halála előtt még leadott egy rövid sorozatot AK-47-eséből. A meglepetés ereje odalett, az autók ezután teljes sebességgel igyekeztek a terminálpépület irányába, mielőtt a terroristák felfedezték volna a lövöldözés okát. Az izraeli kommandósok nem tévóvázhattak, az épület elé érve

C-130 Hercules szállítógép Forrás: <http://www.navy.mil>

Francia katonák Ruandában Forrás: <http://cache.daylife.com>

azonnal tüzet nyitottak az álmos és csodálkozó ugandai katonákra. Az egyik túszejtő éppen kint tartózkodott és amikor észlelte, hogy az „ugandaiak” lőnek rájuk, berohant az épületbe és hisztérikusan riasztotta a többieket, hogy szövetséges katonák megtámadták őket. Az izraeli csapatok a terminál előtt kettéváltak és az épület bejáratait keresték, azok azonban nem ott voltak, ahol az előzetes gyakorlatok alapján lenniük kellett volna. Dolgukat nehezítette, hogy Netanyahu parancsnokot már az akció elején találat érte, a sérülésbe percekkel később belehalt. A kommandósok – bár parancsnokuk elvesztése megtörte lendületüket – percek alatt biztosították a terminált és a hét terroristából ötöt azonnal elintézték. A kimerült túszo­k sem értették a helyzet alakulását, felálltak és szinte sokkos állapotban próbáltak meg védelmet keresni a héberül ordibáló kommandósok mögött. Közben a VIP termet elfoglaló izraeli csapat megölte a maradék két túszejtőt és a kijutás lehetőségeit mérte fel. Időközben megérkezett a második Hercules is, melyből két páncélozott szállítójármű gördült ki. Feladatuk az volt, hogy segítséget nyújtsanak a két Land Rover mögött fedezékben megbújó kommandósoknak, akiket az irányítótoronyból érkező tűz tartott sakkban. A járművek tűz alá vették a tornyot és elcsendesítették a lövöldöző ugandai katonákat. Az izraeli katonák ezután beterték a túszo­kat a Herculesekbe és biztosították a terepet a gépek felszálláshoz. Végül 23.52-kor, nem egészen egy órával a támadás kezdetét követően 106 kimenekített tüsszal a fedélzetén az izraeli repülőgépek megkezdték visszautjukat. Az első Hercules felszállását követően megkezdődött a kato-

nai erők visszavonulása is, melyet füstgránátokkal és időzített robbanószerkezetekkel fedeztek. Az utolsó izraeli Hercules 0.29 perckor emelkedett el Entebbe betonjáról.

A műveletben egyetlen izraeli katona, Jonatan Netanyahu vesztette életét, és egy idős hölgy, akít – szerencsétlenségére – előző este szállítottak be az entebbei kórházba, így nem is volt jelen az akció idején.

Francia segítség? ENSZ tétlenség! (Ruanda, 1990, 1994)

„Nincsenek hutuk vagy tuszik, csak ruandaiak.” Az alábbi jelmondatot a ruandai kormány hangoztatta az 1999-es választások alkalmából. Tényleg olyan egyszerű ezt kijelenteni? Egyik napról a másikra el lehet felejtetni a több évszázados konfliktus gyökereit, mely az elmúlt évtizedekben százezrek életét követelte? A választ rendkívül gyorsan megadhatjuk: nem. Azonban kellő figyelmességgel, toleranciával, a kormányzat részéről tanúsított következetes magatartással, és a nemzetközi politika finom nyomásgyakorlásával talán évek, évtizedek alatt sikerülhet. Az ellentétek ma is megtalálhatók, de afrikai viszonylatban kijelenthetjük, Ruandában béke van. A mostani nyugalmi helyzet kialakulásához nagyban hozzájárultak a francia katonai beavatkozások, illetve az ENSZ erősen vitatható magatartása 1994-ben. A fejezet az európai beavatkozások következményéről, és nyugodtan kijelenthetjük, eredménytelenségéről ad rövid, összefoglaló képet.

A dekolonizáció utáni Ruanda és a Habyarimana-korszak 1990-ig

Ruandában a függetlenség elnyerését követően Grégoire Kayibanda, a Parmehutu vezetője került az ország élére, és megalkotta az új alkotmányt. Az alaptörvény bevezetése és a tuszik szegregációjára építő politika folytán az amúgy sem baráti hutu-tuszi kapcsolatok tovább romlottak, a hutuk 1963 decembere és 1964 januárja között 14 ezer tuszit mészároltak le az országban, a kormányzat pedig Dél-Ruandában harcolt a tuszi gerillák ellen.

1972-ben a szomszédos Burundiban történt etnikai tisztogatás hatására több százezer hutu menekült át Ruandába. Többek között ennek okán döntött úgy az elnök, hogy egy közbiztonságért felelős bizottságot hoz létre, mely a neki szánt feladatokat képtelen volt hatékonyan ellátni, ugyanis időközben tuszik százait gyilkolták meg, további százezer pedig elhagyta az országot. Philip Gourevitch, amerikai újságíró így fogalmazta meg véleményét az eseményekről: „Tuszikat ölni a dekolonizáció utáni Ruandában politikai hagyománnyá vált. Összehozza az embereket.”

1973-ban a hutu származású Juvénal Habyarimana tábornok kihasználta a kaotikus belpolitikai állapotokat, katonai puccsot hajtott végre, és államelnöknek kiáltotta ki magát, azonban személye nemhogy a tuszi, de még a hutu lakosságot is megosztotta. A hatalomátvétel következtében az országban – a hutu-tuszi konfliktus mellett – egy újabb törésvonal alakult ki a kormányzat és az ellenzék erői között. Habyarimana hozzálátott saját diktatúrájának kiépítéséhez, és módszeres tisztogatásba kezdett az ellenzék sorai között. Az áldozatok között voltak hutuk és tuszik egyaránt. Ezt követően az elnök fontos külpolitikai lépést tett, szerződést kötött Franciaországgal, mely engedélyezte a francia katonai szakértők tartózkodását az országban. A megállapodás szerint az európaiak kizárólag tanácsokat adhattak, illetve a ruandai fegyveres alakulatok kiképzését segíthették, de konkrét hadszíntéri műveletekben nem vehettek részt. Az egyezmény ezen tételeit idővel eltörölték, melynek óriási hordereje lett a későbbiekben.

A vérengzések és az általuk okozott tömeges elvándorlási hullám eredményeként a tuszi menekültek 1987-ben Ugandában megalapították a Ruandai Hazafias Frontot (RPF), melyben a kelet-afrikai ország hadseregében szolgáló, tapasztalt tisztek álltak. Az RPF gerincét tuszi származású katonák alkották, de számos menekült hutu is csatlakozott hozzájuk. Céljuk egyértelműen a Habyarimana-féle kormányzat megdöntése volt. Eközben odahaza a megoszt-

Roméo Dallaire, az UNAMIR főparancsnoka
Forrás: <http://images.allmoviephoto.com>

tottság tovább növekedett, külön tuszi és hutu folyóiratokat, egyesületeket, klubokat hoztak létre, melyek fokozták a feszültséget, csak olajt öntöttek a tűzre. A hutu kézen lévő Kangura lap például kiadta a Hutu Tíz Parancsolatot, mely szerint a hutuk többé nem lehetnek könyörületesek a tuszikkal.

A polgárháború kezdete, az első francia beavatkozás

A helyzet odáig fajult, hogy 1990 októberében, az addigra jócskán megerősödött RPF csapatai átlépték a ruandai-ugandai határt. A Habyarimana kormányzatot felkészületlenül érte az offenzíva, az RPF erői így gyorsan fölénybe kerültek a hadszíntéren. A tehetetlen elnök Franciaországtól kért és kapott segítséget, Párizs hamarosan ejtőernyős alakulatokat küldött Ruandába. Az elnök megsegítésére 700 francia katona érkezett a polgárháborútól sújtott afrikai országba. Ennek nyomán az RPF nem tudta elfoglalni Ruanda egészét, de az ország területének nagy része így is az irányítása alá került. A patts helyzet mindössze három évig tartott, az átmeneti időszak idején mindkét oldalon történtek kisebb atrocitások, a feszültség állandósult, ennek ellenére a ruandai közvélemény és a nemzetközi közösség megfigyelői is reménykedtek, hogy létezik békés

A mérsárlással gyanúsított ruandai vezetők

megoldás a probléma rendezésére. Végül a polgárháború mielőbbi befejezésének szándékával a felek, igaz nemzetközi nyomásra, de 1993 augusztusában aláírták az Arushai Szerződést. Ez alapján az elnök mozgásterét és jogköreit erőteljesen korlátozták, a hatalmat pedig az RPF és egy öt párt alkotta nagyköalicció, a Transitional Broad-Based Government (TBBG) kezébe helyezték. Az átmeneti kormány intézkedései azonban hatástalannak mondhatók, ugyanis a törvények, javaslatok, döntések aláírását egyszer Habyarimana és szövetségesei, máskor pedig az RPF vezetői tagadták meg. Ennek eredményeképpen a politikai elit légiüres térbe került, nem sikerült egyről a kettőre lépni a békefolyamat során.

Az ENSZ békefenntartók érkezése

A tűzszüneti megállapodás elfogadása után az Afrikai Egységsszervezet egy 50 fős, független katonai megfigyelőcsoportot (NMOG I) küldött Ruandába. Mindeközben az ENSZ a szerződésben foglaltak mielőbbi végrehajtását szorgalmazta, ezért első körben felállította az UNOMUR-t (ENSZ Ugandai-Ruandai Megfigyelő Missziója), melynek keretében 1993 júniusától szeptemberig összesen 81 megfigyelőt küldtek az ugandai határszakaszhoz. A delegáltaknak biztosítaniuk kellett, hogy Uganda felől érkező katonai szállítmányok ne érkezhessen meg az RPF csapataihoz. Az Arushai Szerződés aláírását követően az RPF és a ruandai kormány egyaránt az ENSZ segítségért folyamodtak. A kérésnek eleget téve az ENSZ Biztonsági Tanácsa felállította az UNAMIR-t (ENSZ Ruandai Segély Missziója), mely az idő közben 130 fősre duzzadt NMOG erőket volt hivatott felváltani. Az akció keretében a kanadai Roméo Dallaire vezetésével 1260 ENSZ-katonát küldtek az országba 1993 októberében. A kéksapkások létszámát fokozatosan emelték, így az év végére közel 2500 békefenntartó tartózkodott Ruandában. A misszió elsődleges feladatai közé tartozott az átmeneti kormány békés hatalomátvételének elősegítése, a tűzszüneti megállapodás be-

tartatása, a főváros biztonságának garantálása, egy kiterjedt demilitarizált övezet létrehozása, a katonai alakulatok leszerelési eljárásnak lefolytatása, az ország aknamentesítése, valamint a humanitárius tevékenységek koordinálása. Fontos leszögezni, hogy a kéksapkások felszereltsége és fegyverzete közel sem volt elegendő ahhoz, hogy ezen kijelölt feladatok tökéletesen ellássák, sőt a vezetőség hibáinak köszönhetően a polgárháború közepette nyújtott segítségük számtalan kívánni valót hagyott maga után.

Mindeközben hutu szélsőségesek létrehoztak két félkatonai, milícia jellegű szervezetet, az Interahamwe-t és az Impuzamugambi-t. A csoportok főként fiatalokból álltak, a későbbi mérsárlásokért többnyire őket terheli a felelősség. Különböző terveket dolgoztak ki a tuzsik elfogására és kiirtására vonatkozólag, felfegyverkeztek és gyűlöletbeszédet tartottak, a hozzájuk hű médiában gyilkolásra szólították fel a hutu lakosságot. 1994 elején túlfűtött tömeggyűlést szerveztek Kigaliban. A demonstráció hátsó szándéka az volt, hogy az RPF és az ott állomásozó ENSZ csapatok tüzet nyissanak rájuk. Egyértelműen provokálni akarták a békefenntartókat, így indokkal és mentséggel szolgálhattak volna egy esetleges fegyveres beavatkozásra vonatkozólag. A szervezetek létszáma folyamatosan emelkedett, lassan 30 000 fősre duzzadt, minden tizedik emberre jutott egy milicista, akik közül sokan csak késekkel és machetakkal voltak felfegyverkezve.

A poklok pokla

1994. április 6-án szabadult el a pokol Ruandában, Juvénal Habyarimana elnök repülőgépeinek lelövésével. A gépen tartózkodott Burundi elnöke és sok magas rangú ruandai vezető is. A támadást semelyik szervezet nem vállalta magára, az RPF és a hutu szélsőségesek egymásra mutogattak, sőt egyes beszámolók szerint közvetve ugyan, de a franciák keze is benne volt a merényletben.¹ Többek között ez utóbbi kapcsán is vádolja a ruandai kormány évek óta azzal Franciaországot, hogy asszisztáltak a népiirtáshoz, illetve konkrétan részesei voltak annak, amikor ártatlan hutukat végeztek ki, továbbá nemi erőszakot követtek el tuszi túlélőkön. Az afrikai ország 2006-ban meg is szakította a diplomáciai kapcsolatokat Párizssal. Az elnök gépén történt rajtaütés körülményei a mai napig tisztázatlanok, viszont a pattanásig feszült helyzetben ez volt a végső szikra, mely a világtörténelem egyik legbrutálisabb genocídiumához vezetett.

Április 7-én a bozótvágókkal felfegyverzett hutu milicisták módszeresen végigjárták az országot, és

minden útjukba kerülő tuzit felkoncoltak, nem kímélve a mérsékelt hutukat sem, az elfogott embereket szabályosan lemészárolták. Az áldozatok többsége civil volt, de számos ellenzéki politikust is kivégeztek, köztük az afrikai kontinens első nő miniszterelnökét, Agathe Uwilingiyimanát és az öt kísérő tíz belga kéksapkást. A vérfürdő július elejéig tartott, akkor az RPF csapatai áttörték a milíciák védvonalát, és bejutottak Kigaliba, az Interahamwe megmaradt tagjai pedig szétszéledtek.

Az ENSZ azonnal reagált az elfajult, drámai helyzetre, az UNAMIR mandátumát és jogosítványait kiterjesztették. Ennek alapján gondoskodniuk kellett volna a menekültek és a civil lakosság védelméről, továbbá azon területek biztonságáról, ahol humanitárius tevékenységet végeztek, viszont az eseményekbe történő, konkrét katonai beavatkozásra nem kaptak felhatalmazást. Az ENSZ tulajdonképpen „egyszerű” törzsi törzskódásnak próbálta beállítani a történeteket, sőt április végéig teljesen kívonta a csapatait a térségből, bár az UNAMIR felhatalmazását hivatalosan nem szüntette meg.

Mindeközben Franciaország különálló hadműveletet szervezett. Április 9-én, az Amarillys fedőnevetű akció keretein belül háromszáz jól felfegyverzett ejtőernyős érkezett a fővárosba, hogy Kigali repülőterét biztosítsa az országban tartózkodó külföldiek, Habyarimana családja és a kormányzat korábbi minisztereinek kimenekítéséhez. Mitterand francia elnök „meggondolta” magát, a néhány évvel korábban – a Noroit-hadművelet keretében – még támogatott rendszert magára hagyta, és a teljes evakuálás mellett döntött. 2006-ban Ruanda többek között ez okból kifolyólag vádolta a népirtásban való „bűnrészséggel” Franciaországot, hiszen az afrikai ország véleménye szerint a lehetőség adott volt, hogy megakadályozzák a vérontást, mégsem tették. Jacques *Lanxade tengernagynak*, a francia fegyveres erők parancsnokának meglátása szerint akkoriban ez volt az egyetlen járható politikai út, a genocídiumot pedig nem tudták megakadályozni, mivel április 9-én még tudomásuk sem volt a helyzet súlyosságáról. Bő két hónappal az áprilisi beavatkozás után, június közepén ismét akcióba lendültek a francia alakulatok, kezdetét vette a Türkiz-hadművelet, melynek eredményeképpen közel 2500 katona érkezett a zairei határhoz. A hivatalos bejelentés szerint az intervenció csapatok feladata egy humanitárius zóna létrehozása volt Ruanda délnyugati térségében. A tavaszi szerepvállaláshoz hasonlóan a júniusi is konfliktus generált, ugyanis a népirtásért felelős személyek jelentős része e táboron keresztül menekült tovább Zairebe (ma Kongói Demokratikus Köztársaság).

A népirtás után

A harcok során elhunytak számáról nincsen pontos adat, míg az RPF egymillió ember haláláról beszél, addig a nemzetközi közösség 800 000 esetet említ. A tényeken nem változtatnak a számok, kíméletlenül megöltek férfit, nőt és gyermeket, nem lévén tekintettel senkire és semmire. Mindez bő három hónap leforgása alatt történt – az áldozatok közel kétharmadát az első néhány hét leforgása alatt gyilkolták le –, gyorsabb és brutálisabb ütemben folyt, mint a náci népirtása a második világháború alatt.

Az RPF győzelme után közel két millió hutu menekült el az országból (köztük a népirtás résztvevői) a szomszédos Ugandába, Burundiba, Tanzániába és Zairebe, nem kis gondot okozva az ottani kormányoknak. Az RPF koalíciós vezetést hozott létre, az állam élére hutu elnök került. Az otthonukat elhagyni kényszerült emberek az évek múltán szépen lassan visszaszivárogtak Ruandába, 1996 novemberéig több mint egymillió ember tért vissza a hazájába. Időközben a szomszédos országokban felállított menekülttáborokban sokan járványok következtében életüket veszítették. Bill Clinton amerikai elnök 1998 márciusában Ruandába látogatott és elismerte, hogy az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség nem tett meg mindent, amit meg lehetett volna a tragédia megakadályozása érdekében. Ma ezt a világ a „Clintoni bocsánatkérés”-ként ismeri.

A sólyom végveszélyben (Szomália, 1993)

Szomália hivatalosan 1960-ban vált függetlené, miután a Brit Szomáliföld Szomáli Köztársaság néven egyesült az olasz gyámság alól felszabaduló Olasz Szomálifölddel. Az ezután kezdődött zavarások bizonytalanná tették a köztársaság belpolitikai helyzetét. Északon klánok tartották kezükben a hatalmat, míg délen a kormány próbálta meg építeni a közigazgatást, ráadásul a hat nagy szomáli etnikum közül csak egy került teljes egészében az ország határain belülre. 1964 elejétől Szomália és Etiópia között napirenden voltak a határvillongások, amelyek többször is nyílt összecsapásokba torkolltak, mire a felek fegyverszünetet kötöttek. Feszültté vált Szomália kapcsolata Kenyával is, mivel Kenya északkeleti tartományait is szomáli törzsek lakják. 1964-ben Kenya és Etiópia kölcsönös védelmi szerződést kötött egy esetleges Szomáliából érkező támadás esetére, mely paktumot kétszer is megújították (1980, 1987). A szomáli-etióp konfliktus mélyülésében az is közrejátszott, hogy az Afrika szarvánál található ország a Szovjetunió holdudva-

A Black Hawk akcióban Forrás: <http://hq.dpics.org>

rába került, mindamellert Nyugat-Európából és az Egyesült Államokból is kapott segélyeket, valamint fegyvereket, amelyek egy része az Etiópiába szánt szállítmányokból származott. 1969-ben a hadsereg és a rendőrség – nem bizonyíthatóan szovjet támogatással – puccsot hajtott végre, Mohammed Sziad Barre vezérőrnagy vezetésével. Ali Shermake elnököt meggyilkolták, felfüggesztették az alkotmányt, feloszlatták a parlamentet, valamint a kormányt és a Legfelsőbb Bíróságot is. A hatalmat a Legfelsőbb Forradalmi Tanács ragadta magához, amelynek az élén Barre állt, aki közel húsz évig tartotta kezében az ország vezetését, egy szocialista Szomália kiépítésének víziójától vezérelve. Az új hatalom 1969. október 23-án kiáltotta ki a Szomáli Demokratikus Köztársaságot, majd államosította a gazdasági élet legfontosabb ágazatait, és szövetkezeti mozgalmat indított el. 1976-ban a feloszlott Legfelsőbb Forradalmi Tanács helyett megalakították a Szomáli Forradalmi Szocialista Pártot, melynek Barre lett a főtitkára, aki egyben az államelnöki és a miniszterelnöki tisztséget is betöltötte.

Az 1970-es évek közepén egyre elfogadottabbá vált a „Nagy-Szomália” megteremtésének nacionalista programja, mely Ogaden etióp tartomány

bekebelezését célozta meg. A tartomány tényleges birtoklásáért 1976-ban robbant ki háború, amely 1978 tavaszán Szomália vereségét hozta. A Szovjetunió – bár érvényben volt a szovjet-szomáliai barátsági szerződés – nem támogatta Sziad Barre területszerző politikáját, másrészt Etiópia modernebb nehéz- fegyverzettel és légiereővel rendelkezett. A szomáliai vereség éhínséggel és humanitárius katasztrófával fenyegetett, Mogadishu viszont új „pártfogóra” talált, az Egyesült Államok több millió dollárral támogatta a Barre-rezsimet. A háborút lezáró egyezményt csak 1986-ban írta alá az etióp és a szomáli elnök Dzsibutiban, amelyben lezárták határvitáikat és megegyeztek a fogolycserében. 1987-ben az Amnesty International aggasztó jelentést adott ki a Szomáliában uralkodó humanitárius állapotokról, az emberi jogok betartásának teljes figyelmen kívül hagyásáról. A jelentést követően az amerikai kongresszus radikálisan csökkentette az afrikai országoknak juttatott segélyek volumenét. Barre elnök támogatottsága megrendült, a Nemzeti Mozgalom (SNM) – amely már tíz éve harcolt a kormánycsapatok ellen – összefogásra szólította fel a klánokat. A hadurak ezen csoportja 1991-ben önkényesen kikiáltotta Szomáliaföld függetlenségét,

amely nagyrészt az egykori Brit Szomália területét fedte le, és amelynek állami státuszát máig nem ismerte el a nemzetközi közösség. Mindeközben Szomáliában a fegyveres milíciáknak végül 1991-ben sikerült megdönteniük Barre elnök hatalmát. A kezdeti sikerek után a legfontosabb fegyveres csoport két külön frakcióra bomlott szét: a Mahdi Mohamed és a Mohammed Farah Aidid vezetete csoportokra. A két nagy, illetve több kisebb mozgalom között kemény harc kezdődött, amely 1992-ben az ENSZ beavatkozásához vezetett. A polgárháború következményeként megszűnt a közigazgatás és az élelmiszerellátás, az országban tomboló éhínség arra sarkallta az Egyesült Államokat (Operation Restore Hope), hogy a humanitárius segítségnyújtás munkáját fegyveres erőkkel segítsék. Ilyen körülmények között az amerikai csapatok gyakran kemény összecsapásokba kerültek több szomáliai milíciával, elsősorban Aidid gerilláival.

A rangerek „napja”

A Mogadishu körzetében tevékenykedő, amerikai, pakisztáni és malajziai katonák alkotta ENSZ csapatok (UNOSOM II) 1993. júniusában azt a parancsot kapták, hogy fogják el és vegyék őrizetbe a legrettegettebb szomáliai hadurat és embereit. 1993. október 3-án a hírszerzés arról informálta az amerikai William F. Garrison tábornokot, a szomáliai ENSZ csapatok parancsnokát, hogy Aidid két vezére találkoztak szervez a fővárosban. Garrison és tisztjei villámgyorsan felvázolták az akció tervét: az informátorok jelzését követően a szárazföldi csapatok erős légifedezet mellett a megbeszélés helyszínére sietnek és lehetőleg tűzparbj nélkül hajtják végre a missziót. Az elfogást követően aztán az előre biztosított útvonalakon visszatérnek a bázisra. Az akció végrehajtására kijelölt 160 ranger 19 légijármű, 12 páncélozott szállítójármű fedelzetén október 3-án délután indult meg Mogadishuba. Több irányban közelítették meg a konvojok a célpontokat, a terv szerkesztése volt, hogy körbekerítsék a találkozó helyszínét. Az akciót vezető Todd Blackburn a városba érve arról tájékoztatta a feletteseit, hogy a tervezett útvonalak egy részét akadályok zárják el, új, tiszta utakat kellett keresni tehát. Az akció ennek ellenére simán lezajlott, rövid tűzharcot követően le tartóztatták a két szomáliai gerillavezért. Időközben a missziót biztosító egyik MH-60 Black Hawk harci helikopter a pilóta hibája miatt lezuhant, a sérült személyzetért vissza kellett térni a szárazföldi csapatoknak, ez pedig nem tervezett késedelmet okozott. Az Aididhez hűségű, utcai harcokhoz szokott ge-

rillák felocsúdtak és elzárták a városból kifelé tartó konvoj útját, egy helikoptert pedig RPG rakétavetővel lelőttek. A rangerek két osztaga úgy döntött, hogy kimentí a lezuhant helikopter személyzetét. A városban zajló akció biztosítását végző Black Hawkok közül eközben még egyet találat ért, az áldozatok száma pedig mindkét oldalon növekedett. A gyűrűben maradt ENSZ csapatok védekezésre rendezkedtek be, éjjel még a levegőből sem tudták hatásosan támogatni őket, mert az utcai küzdelemben olyan közel voltak egymáshoz a harcoló felek, hogy félő volt, a helikopterek saját katonáikat is eltalálnak a sötétben. A parancsnokság úgy döntött, hogy hajnalban küld felmentő csapatokat a városba. A száz járműből, közte pakisztáni tankokból álló konvoj október 4-én reggel törte át a gyűrűt és szabadította ki az első lezuhant helikopter körül csapdába esett csapatokat. A másodikként lelőtt Black Hawkot védő katonák egy kivételével mind elesetek, egyedül a pilóta, Mike Durant maradt életben, ő fogságba esett, de később szabadon engedték. A különítmény végül kimentette bentrekedt társait Mogadishuból, de a veszteségek hatalmasak voltak: a harcok során 19 ranger vesztette életét és 84-en megsebesültek. A gerillák veszteségeiről csak hozzávetőleges adatokat tudunk, körülbelül 700-1000 szomáliai esett el és 1000-1500 sérült meg a városi összecsapásban. A harcok lezárását követően az Egyesült Államok, majd nem sokkal később az ENSZ is úgy döntött, hogy a nagy veszteségek miatt kivonja csapatait Szomáliából.

1999-ben Husszein Aidid fegyveres erői már Mogadishu déli övezetének nagy részét, valamint az északi és nyugati hátsországot, beleértve a stratégiai- lag fontos Baidoa várost, is ellenőrzésük alatt tartották. Utóbbi júniusban – etióp katonai segítséggel – egy Aidid-ellenes fegyveres csoport súlyos áldozatok árán elfoglalta. Ez az esemény új fejezetet nyitott a szomáliai polgárháború tíz éves történetében: az Eritreával háborúban álló Etiópia ekkor nyitotta meg második, szomáliai frontját. A konfliktust így nem csupán az Eritrea-Etiópia háború kiszélesedése, de egy, az etiópai határ menti hegyekben aktívizáló iszlám fundamentalista csoport támadásai is súlyosbították. Az iszlamisták célja a szomáliaiak által elfoglalt etióp területek felszabadítása volt, a csoport vezérét azonban júliusban egy Aidid által ellenőrzött mogadishui övezetben meggyilkolták. A fővárosban végül sikerült a különböző frakciók vezetőinek felállítani egy adminisztrációs bizottságot, azonban abban már nem tudtak megegyezésre jutni, hogy ki elnökölje a gyűléseket. 2000-ben úgy tűnt sikerül megfékezni az erőszakot, mivel Dzsibouti és Etiópia is hozzájárult az egyeztető

konferencia létrehozásához, mire az iszlamisták által támogatott Aidid minden addiginál kegyetlenebb eszközökkel rátámadott a Rahanwein Felkelő Hadsereg-et (RRA) támogató civil lakosságra. A somáliai helyzet jelenleg elsősorban azért ad okot aggodalomra, mert Aidid fegyveresei egyéb iszlám milíciákkal együtt egyre nagyobb teret nyernek, 2006. júniusában átvették Mogadishu ellenőrzését az amerikaiak által támogatott hadúrtól, és bevezették az iszlám törvénykezést.

A Baidoa-ban székelő kabinet felszólította az iszlamista harcosokat, hogy szolgáltassák be fegyvereiket, a klánok képviselőiből álló parlament elé pedig olyan javaslatot terjesztett be, amelynek értelmében nemcsak egy önálló, 45 000 fős hadsereg megeremtésére tennének kísérletet, hanem nemzetközi békeerőket is hívnának az országba. Az Afrikai Unió már 2005. januárban zöld utat adott egy, a somáliai kormány stabilizációs erőfeszítéseit

segíteni hivatott küldetésnek, a parlament azonban akkor elutasította az ötletet. Az egyre nagyobb területeket ellenőrzésük alá vonó iszlám fundamentalisták mindenesetre egyértelműen elvetik a külföldi jelenlétet. „Eddig minden ilyen beavatkozás káoszba taszította Szomáliát” – hangoztatta Sarif Sejk Ahmed, az Iszlám Törvényszékek Szövetségének elnöke, aki az Egyesült Államoknak és más külföldi kormányoknak írt levelében Washington, illetve a világi hadurak szövetségének nyújtott amerikai támogatást tette felelőssé a somáliai vérontásért. A muszlim milíciák katonai sikere következtében kudarcot vallott Washington somáliai stratégiája. A történetekre reagálva George W. Bush elnök kifejtette, hogy a bizonytalanság – bárhol legyen is a világon – nyugtalanítja az Egyesült Államokat, majd hozzátette: most arra kell a leginkább figyelni, hogy Szomália ne váljék az al-Kaida menedékkévé, mivel a CIA meggyőződése szerint az afrikai országban bujkál a szervezet három olyan vezetője, akiknek közülük van a kenyai és a tanzániai amerikai nagykövetségek elleni 1998-as, illetve a szintén Kenyában egy izraeli tulajdonú hotelnél elkövetett 2002-es bombamerényletekhez.

Jegyzetek:

¹ Lásd részletesen T. Horváth Attila: Egy diplomáciai botrány háttere című tanulmányát, mely az Afrika Tanulmányok magazin 2007/2-es számában jelent meg.

Felhasznált irodalom és internetes források:

- J. D. Fage – William Tordoff (2004): Afrika története. Budapest, Osiris Kiadó.
- T. Horváth Attila (2007): Egy diplomáciai botrány háttere. A ruandai-francia kapcsolatok évtizedei. Afrika Tanulmányok. I. évf. 2. sz. pp. 27-39.
- William Stevenson: 90 perc Entebbében (1990): Budapest, Fabula Kiadó.
- Ifj. Szabó Miklós: Entebbe ostroma
<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/1/z-06/chapter1.htm>
- Operation Gothic Serpent
http://www.absoluteastronomy.com/topics/Operation_Gothic_Serpent
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1288230.stm>
- <http://www.afrikatanulmanyok.hu/htmls/cikkek.html?articleID=483>
- <http://www.newtimes.co.rw/index.php?issue=13614&article=8510>
- http://www.rwandagateway.org/article.php3?id_article=3828
- <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamirM.htm>

Afrika Tanulmányok előfizetői ajánlat a 2010-es évre

MAGYARORSZÁG AFRIKA MAGAZINJA

FIZESSEN ELŐ A FOLYÓIRAT 2010-ES ÉVFOLYAMÁRA
(4 MEGJELENÉS) KEDVEZMÉNYES ÁRON
3980 FT-ÉRT.

Megrendeléssel és előfizetéssel kapcsolatos információk:
www.afrikatanulmanyok.hu

Tel.: 06-72-522-624

Email: elofizetes@publikon.hu

Cím: IDRResearch Kft./Publikon Kiadó 7624 Pécs, Jakabhegyi u. 8/E

Bankszámlaszám: Magyarországi Volksbank Zrt. 14100017-87902249-01000002

Mosolygó halak, jókedvű emberek

Gambiai életképek

Írta: Tarrósy István

Fotók: Kalmár Lajos, Tarrósy István

„Aman Iman – Víz az élet”. A világot az elmúlt pár évben meghódító Tinariwen (Mali) zenekar legutóbbi lemezének címe jó felvezetőnek bizonyulhat e cikk megírásához, bár a víz itt a sokaknak az életet adó halak természetes közegeként, és a hozzájuk kapcsolódó halászat és halkereskedelem miatt játszik főszerepet.

Gambia földrajzi elhelyezkedése
Forrás: <http://geology.com/world/the-gambia-map>

A szerzőpáros: Kalmár – Tarrósy

2000 óta kutatom Afrikát. Akkor egy hónapot töltöttem el Tanzániában és Egyiptomban, nem safarizó turistaként, hanem az újdonságra, a sokkoló afrikai valóságra fogékony egyetemistaként. Megszállottja lettem; és azóta a mindennapjaim szerves része, hogy afrikai témákkal foglalkozzam. 2008 novemberében a kontinens egyik legkisebb államába, Gambiába utaztam Kalmár Lajos fotóművész barátommal, hogy a nyugat-afrikai hétköznapiakat tanulmányozzuk, kapcsolatot építve civil szervezetekkel, az ország egyetlen egyetemével, interjúkat készítve politikusokkal, kutatókkal, diplomatákkal, de legfőképp az utca embereivel.

The Gambia – így, határozott névelővel, nehogy a szintén afrikai Zambiával, vagy éppen a Sierra Leone északi részén található Kambiával sokan összekeverjék. A volt brit gyarmat nemrégiben komoly respektet vívott ki magának. 2006-ban Banjul (az ország fővárosa) látta vendégül az Afrikai Unió csúcstalálkozóját. Erre az eseményre készülve Gambia átfogó infrastrukturális fejlesztéseket hajtott végre: utakat épített például az ország nemzetközi reptere és a főváros között, bővítette utcai világítását, illetve felhúzott egy külön lakónegyedet a csúcsra meghívott vezetőknek (amit részben mára tovább is értékesített).

A vízből élők e fejlesztésekből

is szállít – bár a térség egyedüli magyar éttermében a közkedvelt ételek között a grillcsirkét és a marhapörköltet említi kapásból Izabella, a háziasszony. A 2000-es évek elején turistaként érkeztek először férjével, Ferencsel az országra, majd Suha György konzul kezdeményezésére részt vettek egy üzleti találkozón, és eldöntötték: vesznek házat, éttermet nyitnak, és letelepednek. Ferenc most az egyik hotel műszaki menedzsere, Izabella – az étterem vezetése mellett, amely a turistaszezonban esténként mindig teltházzal üzemel – a dán követség titkára.

annyit érzékelnek, hogy könnyebben szállítják a kifogott halakat a parton egymást érő, komoly forgalmat bonyolító hotelekbe és éttermekbe. Bounty, a fiatal gambiai halász többek között Frankéknek

A főváros, Banjul

Bounty, a fiatal halász

Bountyval és társával, Laminnal Bakau kikötőjében ismerkedünk össze, tanulmányutunk második napján. Általában amikor megérkezünk valahová, ahol sok helyi ember tevékenykedik valamit (mint például a kikötő halpiacán), azonnal csapódnak hozzánk gyerekek, helyi fiatalok. Kérdezősködni, elkísérnek, és persze mindig kérnek valamit: focilabdát, cukrot, pénzt – „Toubab, gimme money!” (Fehér ember, adj pénzt!), sokszor halljuk a felszólítást. Bakauban sem történik ez másként. Meg erősítést nyer az a tétel, miszerint a helyiek a fehér embertől elvárhatnak ilyen adományokat. Az önállósra berendezkedett családi mikrogazdaságok és a mindennapi életben maradáshoz szükséges napi tevékenységek mellett a fehér látogató pénz fontos bevételi forrás. Különösen Gambiában, ahol a társadalom jelentős része a turis-

tárból él. A turizmus az ország fő bevételt termelő szektora (közel 16 ezer embernek ad munkát) – ezen belül pedig nem elhanyagolható az egyre jelentősebb szexturizmus, amely az 1970-es évek közepétől erősödött fel. Gambia az egyik legnépszerűbb célállomása az egyedül utazó női turistáknak.¹

Készül a búcsúvacsora

Lamin büszke az eredményre

Gambiában – politikai értelemben is – nyugalom van², az emberek mosolygósak, a külföldi turisták (elsősorban britek, hollandok, németek, belgák) előszeretettel választják úticélul a 80 kilométeres partszakaszt, ahol minőségiek a szállodai szolgáltatások. A partot övező vizek bővelkednek kiváló halakban is, és közkedvelt „vadászterületet” jelentenek halászok százainak Guineától Szenegálig. A húszas éveinek elején járó Bounty – fiatal kora ellenére – tapasztalt halász. Társával éveket utaztak nagy halakra, és ilyenkor hetekre behajóztak az Atlanti-óceán távolabbi területeire. Kemény élet. Megedzi az embert, és ezt nem is bánják a fiúk. Ma azonban inkább a partmenti

Az ízletes vörös csattógóhal

vizekből fogják ki az ízletes húsú afrikai vörös csattógóhalat (*Lutjanus campechanus*), a guineai barrakudát (*Sphyaena afra*) vagy a csodálatos ízű nyugat-afrikai gyíkfejűhalat (*Elops lacerta*). Ez utóbbi sem kicsi, akár egyméteresre is megnőhet. Lamin megígéri, hogy hazautazásunk előtt a parton csapunk egy nagy lakomát, és ebből a halfajtából grilleznek nekünk. Addig van dolgunk bőven, már másnap intenzív déli túrára indulunk, a célállomás Tanji, a legnagyobb és legpezsgőbb halászfalu a gambiai partszakaszon. Mielőtt azonban szálláshelyünkre visszatérnénk, beugrunk egy szűk kis utcába, a közelben található ugyanis a település turistacsalogató látványossága, a Cathically krokodilfarm, ahol közel száz kisebb méretű hulló él szabadon. Egész nap hallal etetik őket, és ebben a meglehetősen jóllakott állapotban még simogathatók is.

Tanjiba időben érkezünk: a halakak épp meghozták a halászsok, és a családok nő tagjai vödörökben viszik azokat a partra, ahol kezdődik a pucolás és az árusítás. Szinte percekben belül pazar, frissen fogott halhoz juthat az ember. Nagy a nyüzsgés és orrfacsaró a terjengő szagok kavalkádjá. Tanji valóban a térség legfontosabb kikötője, és egyértelműen a legkiterjedtebb halfüstölő-telepe. A helybéliek mellett nagy számban találkozunk szenegáli, guineai és bissau-guineai hajóssal, áruossal. Lajos barátom extázisba esik: egyszer csak felpattan egy fejtetőre fordított hajóra, hogy futtában és csípőből fotózhasson. Majd berohan az óceánba, és közelebbi képeket készít a beérkező halászsokról. Én közben öt fotózom, elég vicces.

A füstölés több szempontból fontos: egyrészt, a kifogott hal füstölés után hosszabb ideig eláll, és ez kiváltképp akkor lényeges, amikor az eledel exportra kerül. Füstölés után csomagolás, faládákba helye-

Halászsok indulnak a nagy fogás reményében

zés, majd irány Szenegál! Másrészt – például a barrakuda esetében, amelyet megfőznek és levest készítenek belőle (tulajdonképpen barrakuda-halászlét) – a helyiek szerint a füstölt halból jönnek elő az igazi ízek.

Több órás intenzív fotózás és beszélgetés után továbbindulunk délre, a szenegáli határhoz. Útközben Batokunku nagymecsetét is megnézzük – az államfő, Jameh Elnök adományából húzták fel ebben a kis faluban –, és van szerencsénk egy-két „magnávállalkozóval” is találkozni, akik abból élnek, hogy összegyűjtik a lehullott, elszáradt pálmaleveleket, és eladják tüzelőként.

Egyszer csak eltűnik előttrünk az amúgy jó minőségű betonút, vége, itt van Gambia egyik csücske. A szenegáli határnál vagyunk – déli irányból. Sokan kelnek át Kartongnál hajóval a folyón, helybéliek, turisták egyaránt. Mi ezt nem tesszük, de amíg kiforr a helyi büfében megrendelt kávénk, kiváló beszélgetést folytatunk napi politikáról, népcsoportok egymás mellett éléséről, tradíciókról, globális afrikai problémákról sofőrünkkel és kísérőnkkel, Assannal és a kávézó tulajdonosaival. Afrikai idő szerint (az idő múlását másként kell értelmezzük, ha afrikai földre tesszük lábunkat) viszonylag gyorsan, a rendelés leadása utáni második órában meg is kapjuk a fekete teát (kávét kér-tünk). Cseppet sem búslakodunk, mert időközben a mellettünk lévő kagylótelep és lakóinak életét tanulmányozhatjuk. Itt mindenki abból él, hogy a folyón, a mangrove-mocsaraktól kagylót halászik és azokat nagy kupacokba gyűjti. Ezt a munkát általában nők végzik, míg a férfiak az értékesítésben vállalnak szerepet. Mindenkinek van egy személyes kupaca a folyó kisméretű kagylóiból. Megérkezésünkkor hangos veszekedés közé csöppenünk: az egyik idősebb nő

Kalmár, a krokodil-simogató

Kalmár, az extázisban lévő fotós

Fekete Madama a kikötőben

Szállításra vár a füstölt hal Tanjiban

Kartong, kagylóválogatás

egy fiatal férfival kiabál – megtudjuk az okot is: a férfi el akarja szállítani a nő kagylókupacát, mert egy másik férfitől megvette, a nő tudta nélkül. Nagyjából tíz perc alatt újból nyugvópontonra jut a telep belső entrópiája, így könnyedén ismerkedhetünk meg a kagylótisztítás minden fázisával. A kagylóhalászat Gambia számos családjának biztosítja a megélhetést. A folyami kagylók szinte minden fajtájának, minden részét feldolgozzák, értékesítik, felhasználják. A műanyag kannákból készített szitán kirosztazzák a kagylók belsejét, amit étkezési célból választanak külön. A nagyobb méretű, fehér színű kagylókat vagy összetörik, és por formájában „meszelésre” használják, vagy építkezéseknél a házak talapzatába ragasztják, illetve a ház körüli járdákba szórják.

A víz adta „kincsek” feldolgozásához számos gazdaságilag fejlett ország járult hozzá az elmúlt évtizedek során. A frissen kifogott halak raktározását a partvonal mentén, több helyen is japán adományokból felépített hűtőházakban oldják meg. Japán 1965

februárja óta tart fenn diplomáciai kapcsolatokat Gambiával, és a 2000-es évek során hangsúlyt fektetett a kétoldalú kereskedelem fejlesztésére. 2006-ban ez összesen 8 millió amerikai dollárnyi árucserében öltött testet – az import oldalán autók vásárlását, az export tekintetében a szezámog eladását takarta.

Annak ellenére, hogy Gambia még mindig a világ egyik legszegényebb országa (2008-ban a GDP

per capita 1.300 USD-t mutatott; az emberi fejlődési index/HDI³-rangorban 2009-ben a 161. helyet foglalta el), érvényes rá is az a megállapítás, amely a mainstream, egyébként sztereotíp gondolkodás ellen próbál hatni: számos lehetőséget kínál befektetőknek, üzletembereknek, civileknek. Politikai értelemben vett relatív stabilitása képes tőkét vonzani, amely elengedhetetlen, hogy belső piaca, regionális pozíciója erősödjön, és ezáltal állampolgárainak életszínvonalja emelkedjen, életkörülményei javuljanak. E tekintetben az átlagember számára lényeges napi valóság az az „afrikai jellegzetesség, miszerint a kontinens legszegényebb országaiban is mindent meg lehet venni. Ez bizony Gambiára is igaz, a beszerzés csupán idő és elszántság kérdése.”⁴

A diplomáciai kapcsolatok hazánk számára fontos képviselőjében nem csupán a már említett Suha György játszik jelentős szerepet – ő maga Gambia tiszteletbeli konzulja Budapesten, valamint nagykövetségként Bécsben képviseli a nyugat-afrikai országot az ENSZ és más nemzetközi szervezet mellett. Ozsvári Zsuzsanna Pécssett az akkori Janus Pannonius Tudományegyetemen szerzett diplomát, férjével Szenegálban

Újabb folyami kagyló szállítmány érkezik (Kartong, Gambia)

Japán donációból megépült hűtőház és a „jeges” munkatárs

és Gambiában folytat üzleti tevékenységet, és mindezek mellett vállalta fel Magyarország képviseletét – ő Banjulban hazánk tiszteletbeli konzulja.

Annak érdekében, hogy az emberek igazán jókedvűek legyenek – amely egy jobb életminőség egyik visszajelzése lehet – a diplomatakra, a politikai elit tagjaira és általában a nemzetközi közösségre bizony több fontos feladat hárul:⁵ 1. *Fokozni kell az afrikai export piacra jutását, amellyel párhuzamosan csökkenteni szükséges a külföldi piacok olyan protekcionista gyakorlatait, mint pl. a szubvenciók.*⁶ 2. *Elő kell továbbá mozdí-*

tani a közvetlen külföldi befektetést (FDI) az afrikai országokban. Általánosan igaz és elfogadott, hogy Afrikában a szegénység elleni küzdelem és a gazdasági növekedés egyik kulcskérdése a befektetések jelenléte és volumene. Sajnálatos módon, különösen a függetlenség kivívása utáni időszakot követően, Afrika nem volt vonzó a külföldi (sőt sok esetben helyi) befektetők körében, elsősorban az üzleti szektorban uralkodó feltételek (prevailing business conditions) miatt. A Világbank külön kiemeli a gazdaságpolitikák hiányosságait új vállalkozások létrehozása tekintetében, a nem elégséges

kormány-garanciákat a tulajdonjogokat illetően, a gyenge piaci intézményrendszert és a fejletlen infrastruktúrát. Gambia ebből a szempontból az elmúlt években jelentős mértékben volt képes előremozdulni fejlesztési elképzelései megvalósításában. 3. *Ki kell terjeszteni az elsősorban a legnagyobb mértékben eladósodott, ún. HIPC (Legnagyobb Mértékben Eladósodott Ország) afrikai országokra vonatkozó adósságkönnyítés programját más, végtelenül gyenge gazdasági teljesítményt nyújtó országokra is.*

Újabb afrikai utunk végén ismét megerősítést nyer bennünk, hogy a nemzetközi közösségnek

többek között abban kell Afrikát segítenie, hogy megváltozzon az adott országot vezető politikai elitek felfogása az FDI potenciális magához vonzása tekintetében, amellyel párhuzamosan változzon meg a külföldi befektetők felfogása a befektetési környezetről (amelyről általánosságban az a vélemény, hogy teljesen zord, „barátságtalan”). Minél több fórumon váljon tehát megismerhetővé „Afrika ajánlata”! E tekintetben Gambia példaértékű építkezést és nemzetközi aktivitást folytat, hirdetve a mosolyt, a barátságos környezetet – érdemes tőle tanulnia más afrikai országnak is.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmányút nem jöhetett volna létre fő támogatóink és partnereink nélkül. Ezúton is köszönet illeti: Gambia Tiszteletbeli Konzulátusát és Dr. Suha Györgyöt, a Brussels Airlines budapesti irodáját és Földvári Andrást, a Magyar Turizmus Zrt. Dél-dunántúli Regionális Marketing Igazgatóságát és Hegyi Zsuzsát, a PTE Egyetemi Hallgatói Önkormányzatát és Szabó Gábort, valamint az UNIQA Biztosítót és Jégl Valériát.

Jegyzetek

- ¹ A témában ld. részletesebben Schumicky Lilla: Szexturizmus Gambiában című cikkét, *Afrika Tanulmányok* 2008. II. évf. 4. sz. 70-77. o.
- ² E cikknek nem célkitűzése az ország politikai berendezkedésének, rendszerének – amelyet a nemzetközi sajtó (pl. BBC) rendre kritikai élel illet – elemzése. Megjegyzendő azonban, hogy a „politikai stabilitás” háttérben az erőskezű államelnök által kiépített és a mindennapi élet egészére rávetülő monisztikus, diktatórikus hatalomgyakorlás húzódik meg.
- ³ A fejlődés szintjének, az egyes országok előrehaladottságának meghatározására Mahhub ul Haq pakisztáni közgazdász 1990-ben dolgozta ki az ún. Emberi Fejlődési Indexet (*Human Development Index*), amely a klasszikus fejlettségi mutatók mellett mára az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) által évente megjelentetett Humán Fejlettségi (Előrehaladási) Jelentés (*Human Development Report*) alapvető elemévé vált.

Az index az emberi fejlődés három területén veti össze a világ országainak teljesítményét: a tisztességes, megfelelően fejlett életmódságban, a tudás szintjében és az emberi élet hosszúságában. Ld. még Tarrósy István (2006): A globális világrend és az Észak-Dél-kontextus. *Politikatudományi Szemle*. 2006. XV. évf. 2-3. sz. 172-173. o.

⁴ Faal – Suha, 2008: 112. o.

⁵ Ahogyan a 2005. szeptember végén közzétett világbanki Afrika Akcióterv is alátámasztja, legalább a cikkben említett három területen szükséges lépéseket tenni annak érdekében, hogy a kontinens bajait enyhíthetők legyenek, és előmozdíthatóvá váljon az érintett országok biztonságos és tartható fejlődése.

⁶ Lehetőséget jelenthet Afrika számára, hogy a Katarban, Dohában 2001 novemberében rendezett 4. WTO miniszteri csúcsertekezleten megnyitották a fejlett északi és számos fejlődő déli ország piacát olyan speciális termények előtt, mint például a gyapjú, a cukor és a földimogyoró. Ez utóbbiban Gambia a világ egyik első számú természetje.

Felhasznált irodalom:

- Faal, Dawda – Suha György (2008): Gambia. Afrikai történelem egy folyó völgyében. Pécs: Publikon Kiadó.
- Suha György – Gulyás Gáspár (2007): Gambia. Budapest: Ketzal Kft.
- Tarrósy István: Biztonsági kihívások Afrikában. In: Balogh Béla (szerk.) (2007): *A XXI. század kihívásai az integrációs szervezetek jelenlegi helyzete*. Budapest: BHKKA Könyvek. 8-14. o.
- Tomsits Abigél: Keletről-nyugatra – Egy gambiai biciklitúra tapasztalatai. *Afrika Tanulmányok*. 2008. II. évf. 2. sz. 46-55. o.

Ntlhoi Motsamai, a lesothoi parlament elnöke

A cikk szerzője Morenth Péter

A lesothoi nemzetgyűlés feje, 1963-ban született, és jelenleg ő a legfiatalabb házelnök Afrikában. Munkája mellett 2007 óta a Hloahloeng választókerzet parlament képviselője is a Lesotho Kongresszus a Demokráciáért (LCD) színeiben.

NTLHOI Motsamai asszonyt 1999-ben választották házelnökké, miután elődje J. T. Kolane elhunyt. A parlamenti képviselők akkoriban ragaszkodtak a „Házelnök Asszony Úr” megszólításhoz. Jól mutatja a változásokat Lesothóban, hogy ma már egyszerűen csak „Házelnök Asszonyt”, vagy ennek a szeszutó nyelven való megfelelőjét, a „Mme” Házelnök” megszólítást használják. Amikor az említett hölgyet először megválasztották, két tényező is a kinevezése ellen szólt: az életkora és a neme.

Kezdetben maga a parlament és a közvélemény is kételkedett abban, hogy egy nő képes lesz-e felelősségteljesen megfelelni egy ilyen fontos poszt által támasztott elvárásoknak. Ő azonban sikeresen látja el feladatait és küldetésének tekinti, hogy a nőket is megbecsüljék a politikai életben, és engedjék felszólalni őket a parlament ülésein.

2002 novemberében a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség parlamenti fóruma (SADC PF) Motsamai asszonyt választotta regionális szervezetének elnöki posztjára. A nők iránti elkötelezettségének jeléül 2002 decemberében elvállalta a SADC PF Nők Regionális Parlamenti Frakciója (RWCP) találkozójának háziasszonyi szerepét is, ahol Lesotho megalakította saját, nőkből álló parlamenti frakcióját. Ezt hatalmas sikerként könyvelhetjük el egy olyan világban, ahol a „férfi az úr”. Motsamait szerte a világon számtalan alkalommal udvariasan leszólták felszólalásai miatt. Ez történt például 2002 januárjában a Nemzetközösségi Házelnökök konferenciáján is, ahol az egyik szervező így szólt hozzá: „A házelnökök feleségeinek találkozóját a szomszédban tartják”.

Maga Motsamai mesélte egy interjúban: „megállítottak a rendőrök és az igazoltatás után az autóm mellett állva vártam, hogy a rendőrtiszt kinyissa nekem az ajtót. Ők ehelyett átnéztek rajtam, és egymásnak kiabálták: „hol van az úriember, aki ezzel az autóval utazik? Egyértelmű volt, hogy egy férfi tulajdonost kerestek”.

Ntlhoi Motsamai 1995-ben, 31 évesen lett házelnök-helyettes, 1999 lett házelnök, majd 2002-ben és 2007-ben is újraválasztották. Amikor először nyert a szavazáson, az országgyűlésnek rajta kívül mindössze három női tagja volt. Mára ez a szám már tizenháromra nőtt. A Motsamai által kezdeményezett reformok ugyanakkor sokszor a férfi képviselők ellenállásába ütköztek, ugyanis gyakran gúnyolták azért, mert ragaszkodott ahhoz, hogy a nők is képviselthessék magukat az állandó bizottságokban. A házelnök idővel azonban határozott, de diplomatikus stílusával elnyerte a legtöbb képviselő támogatását. A férfiak úgy jellemezték őt, mint szigorú, de szívélyes és emberséges nő. Azt is tartják róla, hogy éles eszű és tudatos menedzser, aki keményen küzd a parlamenti reformok végigviteléért. Egy férfi képviselőtársa szerint: „A házelnök a rengeteg akadály ellenére is bátran és magabiztosan harcol a változásokért. Nagy szerepet játszott a parlamenti HIV/AIDS bizottság felállításában is, valamint erőteljesen támogatja a különböző pártállású parlamenti képviselők együttműködését”. Ntlhoi Motsamai szerint „a parlamentnek különleges szerepe van a társadalom demokratizálásában”. Kijelentette, hogy a parlament feladata az emberek akaratának érvényesítése a megválasztott képviselőkön keresztül.

Hozzátette, hogy a parlament az egyetlen olyan intézmény, ahova a tagok mindenféle képzés nélkül bekerülhetnek.

Raja Gomez, a Nemzetközösség Parlamenti Szervezet Tervezési és Fejlesztési részlegének igazgatója szerint a szervezet célja a parlamenti demokrácia jellegzetességeinek ismertetése. Kiemelten méltatta a lesothoi parlamentet a szervezet munkásságában való aktív részvételéért, amellyel jelentősen hozzájárult a szervezet fejlődéséhez. „Az Önök parlamentje rendkívül tevékeny” – jelentette ki. Elárulta továbbá, hogy nagy reményeket fűz a parlamenti témákkal kapcsolatos tapasztalat- és tudáscseréhez, mely az előadók, a résztvevők és a lesothoi parlament számára is eredményes lesz, főképp az új képviselők esetében.

Motsamai számos alkalommal fogadott magas rangú méltóságokat a Lesothoi Királyság parlamentjében, többek között Festus Gontebanye Mogaet, Botswana elnökét, Joaquim Alberto Chissanot, Mozambik korábbi elnökét, Kofi Annant, az ENSZ volt főttitkárát, és Don McKinnont, a Brit Nemzetközösség főttitkárát. 2006-ban a parlament feloszlása után Motsamai nem hagyta el a politikai pályát. A kormányon lévő LCD színeiben elindult a fővárostól, Maserutól 270 km-re lévő Hloahloeng választókerületben megtartott választásokon, ahol nyert. Senkinek nem okozott meglepetést tehát, hogy Motsamait ismét egyhangúan választották a lesothoi parlament házelnöki posztjára.

További női példaképek a férfi többségű Lesothoban

Lesotho még távol áll attól, hogy a döntéshozásban résztvevő nők száma elérje az 50%-os arányt. Ugyanakkor egyre több az olyan női szereplő a politikában, igazságszolgáltatásban, vagy a közigazgatásban, akik szembeszálltak a fejlődés gátjának tartott hagyományokkal. A női jogi aktivisták úgy gondolják, ezek az úttörők példaképekül szolgálhatnak a többi nő számára.

A Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC) országai továbbra sem használják ki megfelelően a nőkben rejlő lehetőségeket. A döntési pozíciókban lévő nők számának lassú növekedése az egyik oka annak, hogy nem ismerik el megfelelően azokat női példaképeket.

2006 augusztusában a SADC vezetőinek Lesothoi ülésén a tagok kötelezettséget vállaltak, hogy 50%-ra emelik a döntéshozói szerepben lévő nők arányát országaikban. Ugyanakkor Lesothoban a baszuto nők feltűnően távol maradnak a pozícióktól általában is, de főképp a politikában. Kevés nőt találunk

vezető adminisztratív vagy menedzseri posztokon, jelenleg mindössze tizenhárom a női képviselők száma a parlament százhusz tagja közül, öt miniszter asszony, és három női minisztériumi főttitkár van. A feminista és jogi aktivisták véleménye szerint a politikai és kormányzati alulreprezentáltság miatt a nők véleménye sem kellőképpen képviselt, ez pedig aláássa a demokrácia intézményét. Sokan úgy vélik, meg kell változtatni a nőkről, mint alkalmatlan vezetőkről kialakított képet, és növelni kell létszámukat a törvényhozás és végrehajtás különböző szintjein. Fontos piederasztárra állítani tehát azokat a hölgyeket, akik már értek el sikereket. A politikában Motsamai asszony kétségkívül az egyik legjobb példa erre. Még a Fejlesztési Közösség elnökeként Motsamai asszony arra ösztönözte a tagállamokat, hogy alkalmazzanak több női tisztségviselőt. Véleménye szerint „a női egyenjogúság biztosítása nélkül a szervezet sem lesz képes elérni a Millenniumi Fejlesztési Célok keretében kitűzött célt, a szegénység csökkentését 2015-re”.

Az igazságszolgáltatásban úgyszintén található ismert nők. A női ügyvédek száma egyre növekszik Lesothoban, de a férfiakhoz hasonlított arányuk még mindig alacsony. A lesothoi Legfelsőbb Bíróság korábbi törvényszéki bírója, Kellelo Justina Masafu-Guni a kiemelendő hölgyek közé tartozik. Az Afrikai Unió minisztereinek végrehajtott tanácsa által az Afrikai Emberi Jogok Bíróságába megválasztott tizenegy tag közül rajta kívül még egy női bírót találhatók.

Malejaka Evelyn Letoane asszonyt 2005. január 1-jén nevezték ki Lesotho első női rendőrkapitányának. Letoane 1977-ben csatlakozott a lesothoi lovasrendőrséghez, ahol korosztályában elnyerte a legjobb újonc címet, majd egyre feljebb törve érte el jelenlegi pozícióját. A történelem során először vezet egy női tisztségviselő a lesothoi rendőrséget, azonban a többi főtisztet nézve, 22 főből csak 4 nő.

Kétségkívül a nők egyre nagyobb teret hódítanak a királyságban. 2005. április 30-án zajlottak le Lesothoban a függetlenség elnyerését követő első önkormányzati választások. A választási rendszer a választási körzetek egyharmadában biztosította a női képviselőjelöltek helyét. Ezen a választáson a megválasztott jelöltek 53%-a nő volt. Ez a régióban egyedülálló érték, hiszen Afrika déli részén átlagosan az önkormányzati képviselők csupán egyötöde nő. Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség 14 országa közül legalább nyolc esetében a nők aránya a helyi önkormányzati képviselők között nem éri el a 30%-ot.

Ntlhoi Motsamai szerint a nőkre nem szabad áldozatként tekinteni, hiszen ők a változás hírnökei

is. „A kormányzatoknak olyan intézkedéseket kell hozniuk, melyek minden állampolgárt számításba vesznek, és kiemelten fontosnak tekintik a nemek közötti egyenlőséget és a nők szerepét erősítő népszerűsítő intézkedések is. A történelem is bebizonyította: a nőkre ruházott hatalom gyakorlásával az Egyesült Államok és Latin-Amerika is felülemelkedett az 1930-as évek világválságán. Fontos, hogy a nők számára rendelkezésre álló gazdasági lehetőségek körét kiterjesszük, hogy növelhessék hitelességüket. A nőkre szükség van a törvényhozás területén is, például a költségvetés tervezése során.” A lesothoi parlamenteknek meg kell alkotnia azokat a törvényeket, melyek a társadalmi, kulturális és jogi akadályokat szüntetik meg az egyenjogúság előmozdításának érdekében.

Felhasznált irodalom:

<http://www.afrol.com/articles/22032>

Ntlhoi Motsamai - Lesotho's 'Madam Speaker' keeps her job http://www.apanews.net/elect_article_eng.php?id_article=21841

Ntlhoi Motsamai Profile http://www.genderlinks.org.za/page.php?p_id=163

Parliament has a unique role to play-Motsamai <http://www.lesotho.gov.ls/articles/2002/MP%27s%20-%20Unique%20Role-%20Motsamai.htm>

A Publikon Kiadó gondozásában megjelent

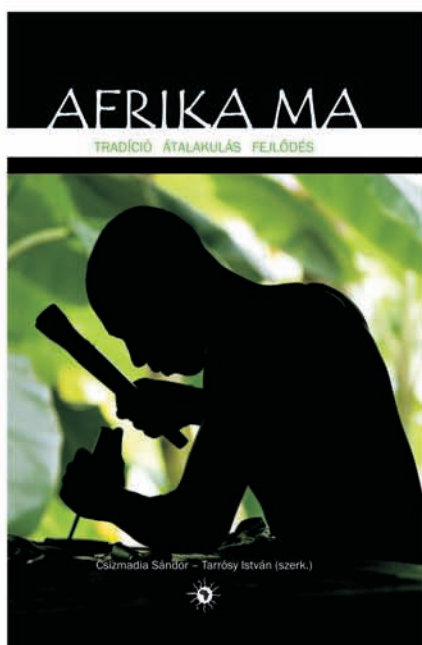

Vízkonfliktusok – Küzelem egy pohár vízért Glied Viktor (szerk.)

A *Vízkonfliktusok – Küzelem egy pohár vízért* című tanulmánykötet fókuszában a környezeti szűkösség fogalma áll, kiemelt tekintettel az édesvízhiány és vízszennyezés okozta problémákra, illetve részben a szűkösség következtében kialakuló konfliktusok módjaira, megjelenésük lehetséges földrajzi helyeire, az okaira és a várható következményekre.

A mű szerzői főként környezetpolitikával, konfliktuselemzéssel, gazdaság- és társadalomföldrajzi, valamint nemzetközi jogi (elsősorban vízjog) kérdésekkel foglalkozó fiatal kutatók, környezetvédelmi szakemberek, ezáltal a kötet referenciaként szolgálhat a közép- és felsőoktatásban tanuló hallgatók, környezetvédelmi szakemberek, de jellegénél fogva rengeteg érdekességet tartogat környezetünk védelme iránt fogékony, szerencsére gyarapodó számú olvasóközönség számára is.

Ár: 2590 Ft

Afrika ma – Tradíció, átalakulás, fejlődés Csizmadia Sándor – Tarrósy István (szerk.)

Hazánkban is, és minden bizonnyal Európa szerte Afrika „felértékelődőben” van. Nem említve azt, a talán „új versenyfutás Afrikáért” elnevezéssel illethető világméretű trendet, amely szerint a vezető ázsiai hatalmak, így Kína és India, egyértelműen az Egyesült Államok és az EU legkomolyabb kihívóivá váltak az elsősorban a természeti erőforrásokért, a nyersanyaglelőhelyekért és nyersanyag-kitermelési jogokért zajló versenyben.

Láthatóan egyre több afrikai témájú könyv jelenik meg hazánkban, továbbra is nagyon kevés ezek közül a magyar szerzők által publikált kötet. Az *Afrika ma* ezt a hiányt igyekszik pótolni 22 magyar és afrikai származású szerző közös tudásának közreadásával. Az írók terepmunkáik, kutatásaik, és egyéb gazdasági, diplomáciai, civil tevékenységük révén megismerték az afrikai kultúrákat.

Ők tudják hitelesen megosztani a nagyközönséggel Afrika múltját, jelenét és jövőjét. Ez utóbbi pedig nem csupán a bajokról és problémákról szól! Megszámlálhatatlan lehetőségről is!

Bevezető ár: 3590 Ft

A kötetek megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A könyvek megrendelhetők www.afrikatanulmanyok.hu, a 72/522-624-es számon, vagy az elofizetes@publikon.hu email címen.

IDResearch Kutatási és Képzési Kft. / Publikon Kiadó • 7624 Pécs, Ifjúság út 11.

Tel./Fax: 06 72 522 624

www.publikon.hu

A hárfalant

Egy nyugat-afrikai hangszertípus története

Brauer-Benke József

Jelen tanulmánnyal sorozatot indítunk útjára. Tervünk, hogy az Afrika Tanulmányok folyamatosan mutassa be az afrikai zenei kultúra értékeit, kövesse nyomon, és tudósítson zenei eseményekről, fesztiválokról, mind az ősi, mind a jelenkori áramlatokról, irányzatokról, trendekről. A sorozat első darabja a hárfalantot veszi górcső alá Brauer-Benke József segítségével. A tanulmányt egy 2008 őszén a gambiai Banjulban rendezett kora fesztivál főszervezőjével készített mini interjú színesíti, Kalmár Lajos fotóművész izgalmas helyszíni fotóival illusztrálva a történeteket.

(A szerk.)

FELÉPÍTÉSÉT tekintve a hárfalant olyan húros, pengetős hangszer, amelynek húrjai hegyes szögben húzódnak a hangszertest és a nyak között. A hárfának a hangszernyak és a hangszertest formáját és felépítését tekintve három alaptípusa ismert. Az íjhárfáknál a hangszernyak íves, a szöghárfáknál egyenes kialakítású. Az Európában kialakult keretes hárfatípus jellemzője, hogy a húrok egy zárt keretben helyezkednek el. Az íj- és a szöghárfák húrrogzítése történhet hangszeg vagy hangoló gyűrű alkalmazásával. Az afrikai hárfások dominánsan férfiak, viszont Mauritániában az ardin szöghárfa jellemzően női hangszer. Az afrikai hárfákon recitált történeteket, családfákat, énekelt verseket, recitált

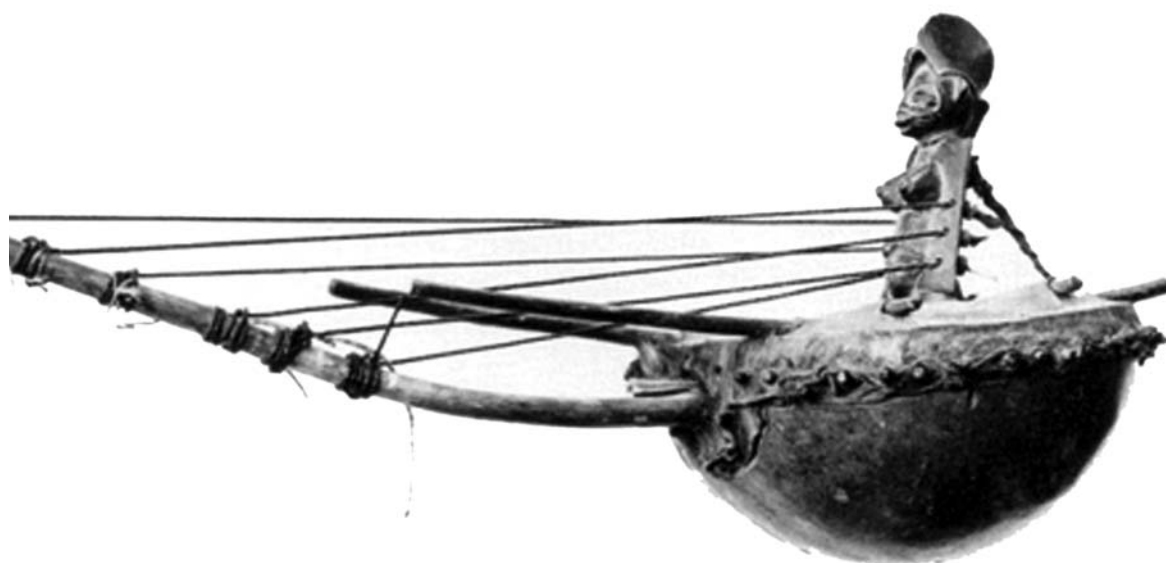
és énekes betétekkel tarkított epikus meséket kísérnek, illetve ördögűző és az őskultusszal kapcsolatos szertartások alkalmával használják.¹

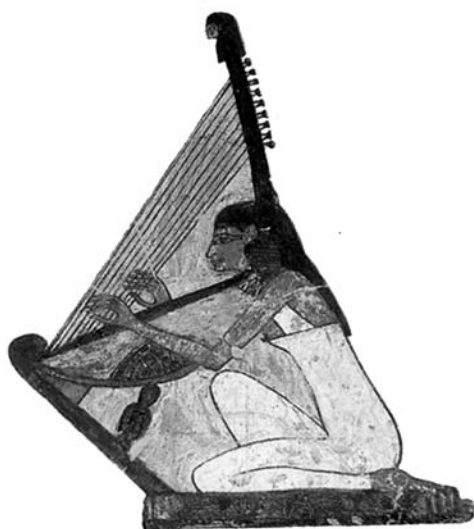
A hárfa típusú hangszerek valószínűleg a zenélő íjából alakultak ki. A legkorábbi hárfaabrázolásnak tartják az i.e. 3000-ból a sumér Uruk városából származó ékírásos táblákon fennmaradt hárfa jelet.² A hárfatípus sumer elnevezése a balag vagy balang, illetve akkád nyelven balaggu. Az ékírásos táblákon látható szöghárfának edényes hangszertestje van. Hasonló edényes hangszertesttel rendelkező szöghárfát találtak a régészek az első dinasztia idejéből (i.e. 2450) Ur városából származó királysírban.³ Mezopotámiában az edényes szöghárfák mellett elterjedtek voltak a hangszertest nélküli íjhárfa típusok is. Ur városából az első dinasztia idejéből és az ún. Mezilim időszakból (i.e. 2600) több ábrázolása is fennmaradt a hangszertípusnak.⁴ Ezeknél az íjhárfáknál nincs külön rezonátor test a hangszernyakhöz illesztve, hanem a valószínűleg üreges kiképzésű hangszernyak alsó vége vastagodik meg és ez szolgál rezonátorként. Hasonló, de jóval nagyobb hangszertestű íjhárfák az ókori Egyiptomban a gízai Nekropolisz IV. dinasztia 2600 körüli időszakából származó sírkamra ábrázolásokon jelennek meg először. Kutatók úgy vélik, hogy az ókori egyiptomi íjhárfák a sumér íjhárfáktól függetlenül alakultak ki a harci és a vadász íjából.⁵ Az ókori Egyiptomban

a XVIII dinasztia idejéből (1580-1320) származó ábrázolásokon bukkannak fel a hangszekrényvel ellátott szöghárfák. Ebből az időszakból épen maradt íjhárfa is fennmaradtak. Szintén a XVIII. dinasztia korának (1570-1293) ábrázolásainál jelennek meg először a nagyobb, edényes hangszertestű szöghárfák, amelyek a berber népcsoportoknál egészen a 20. századig fennmaradtak.

Az íjhárfáknál erősebb húrfeszítést lehetővé tevő szöghárfa Ur városából már az 2600-2350 közötti időszakból ismert, viszont Egyiptomban csak i.e. 1550 körül jelent meg. A hangszertípuson az ábrázolás tanúsága szerint nem egyiptomiak, hanem ázsiai harcosok játszanak.⁶ Már a XVIII. dinasztia korának (1570-1293) ábrázolásainál megfigyelhetők a női hárfá zenészek.

Fekete-Afrikában a különböző hárfatípusok az ókori Egyiptomból kiinduló népességmozgások által terjedtek el.⁷ Az ókori Egyiptomból származó alaptípus a „Löffel in der Tasse” vagyis „kanál a csészében” típus Nyugat-Afrikában, illetve a mai Szu-

dánban és Ugandában terjedt el. Az Északnyugat-Afrikában fennmaradt ókori egyiptomi előképekre visszavezethető hárfatípusok nem az arab népességmozgással, hanem Észak-Afrika őslakossága, a berber népcsoportok által terjedtek el és maradtak fenn. Észak-Afrika arab eredetű népcsoportjai között nem terjedt el a hárfák használatának a szokása. A Mauritániában használt, ardin elnevezésű szöghárfa, egy viszonylag nagyméretű, üstdob alakú hangszertesttel rendelkező hangszer. A hangszertípus felépítésében az egyiptomi XVIII. dinasztia (i.e.1550-1295) dobtestű szöghárfaival mutat hasonlóságot. A nagy-

méretű dob alakú hangszertest egyben dobként is szolgál, mert a hárfa játékos mellett ülő másik nő az előadás közben dobol a hangszertesten. Az ardin hárfa félgömb alakú tökrezonátor teste állatbőrrel van fedve, amire fémből készült hangzó testeket rögzítenek, amelyek játék közben rezegnek. Esetenként amuletteket is a hárfára erősítenek. A hárfa húrjai lószőrből vagy báránybélből készülnek. Mauritániában a zenészek külön kasztot alkotnak, de bármilyen csoportba is tartoznak, alapszinten mindenki megtanul zenélni.

A nyugat-afrikai íjhárfáknak az ardin hárfához hasonló tökrezonátor teste van, de a hangszernyak

azoktól eltérően íves kialakítású. A nyugat-afrikai vadász hárfák kialakulását illetően az ókori egyiptomi hárfák hatása mellett, a játéktechnika tekintetében számolni kell egy, az időszámításunk kezdeti időszakában történt délkelet-ázsiai bevándorlásból származó hatással is. A bolon elnevezésű íjhárfa a mande (Mali, Guinea, Elefántcsontpart), a fulbe (Kamerun, Nigéria) a szenufó (Elefántcsontpart, Mali) és kisszi (Guinea, Sierra Leone, Szenegál, Mali) és kisszi (Guinea, Sierra Leone, Libéria) népcsoportoknál elterjedt hangszertípus. Egyéb elneve-

zései a bolombato, bolombata, bulumbato. A bolon íjhárfák hangszerteste nagyméretű kabaktökből van kialakítva, amelynek a hegyes szögben futó húrjai, nagyméretű húrartó lábbon vannak átvezetve. Eredetileg a vadászok, illetve a dzselik vagy griotok a hőseposzok profi előadói használták. A bolon íjhárfáknak jellemzően kevés, három vagy négy húrja van és egyes típusain a hárfalantokra jellemző kéztartó is megfigyelhető.

Maliban a mande népcsoport által használt kabaktök hangszertestű, szarvas vagy kecskebőr membránnal fedett íjhárfa típusa a színbi. A hangszertípus hét húrja korábban sodort állati idegből, újabban fémből készül. A húrok egy nagyobb méretű húrartó lábba fúrt lyukán futnak keresztül. A színbi íjhárfán két fából faragott fogantyú van kialakítva, amelynél a zenész játék közben a hangszert tartja. A színbi hárfának vannak olyan típusai, amelyeknek teljesen egyenes a hangszernyaka. A hangszertípus alapul szolgált az ún. hárfalantok kialakulásához. A mondai hagyomány szerint az első színbi hárfát Manby, a vadász készítette.⁸ A történet szerint Manby egy nap, amikor a bozótban vadászott, egy nagy lyukból dallamot hallott kiszűrődni. Amint közelebb ért látta, hogy Niama, a dzsinnek vezére van lent és egy embere játszik valamilyen sosem látott hangszeren. Niama foglyul ejtette Manbyt és rabságban tartotta. Azonban Gwédé Marama, aki Niama nővére volt, szerelmes lett Manbyba és a segített neki megszökni és megkérte az apjukat, hogy adja Manbynak a hangszert, amely titkos védelmet biztosít neki az ártó szellemek ellen. Ezért a színbi hárfa a titkos védelem szimbóluma, a Gwédé fasa, jelentése „hódolat Gwédének”, amely a dzsinnekkel kötött egyezsége utal.

Bár a hangszerkutatók közül néhányan az ún. „híd-hárfák” közé sorolják, az egyenes hangszernyak miatt a hárfalantok közé sorolandó a 6 húros donso ngoni és a 8-12 húros kamale ngoni, amelyek a bolon íjhárfához hasonló hangszertestű, de már egyenes hangszernyakú húros hangszerek. A két-három húros íjhárfákon a hosszú, egyenes hangszernyak alkalmazásával lehetőség nyílt 10-20 húros hangszertípusok kialakítására, amellyel már jóval kimódoltabb dallamok előadása is lehetségessé vált. Viszont a donso ngoni és a kamele ngoni hárfalantokon még nem alkalmazzák a kora hárfalantra jellemző két kéztartó fogantyút. Maliban a wasulun népcsoportnál elterjedt hárfalant a 8-12 húros kamale ngoni és a 6 húros donso ngoni. Az 1960-as években Alata Bruyale által kifejlesztett hathúros kamele ngoni hangszertípust leginkább fiatal fiúk és lányok, esetleg asszonyok használják.⁹ Ebből kifolyólag a hangszertípuson előadott dallamok reper-

toárja a házassággal és a szerelemmel kapcsolatos. Ezzel szemben a donso ngonni hárfalanton kizárólag vadászok játszanak, akik a vadászati technikákról és nagyobb vadászati sikerekről szóló dalaik, illetve a vadászathoz alkalmazott mágikus szertartások kíséretéhez használják a hangszertípust. A ngonni elnevezés a szenufo-tagba nyelvekben a húros hangszerek jelölésére szolgál. A ngonni hárfalant eredete a szenufo szájhagyomány szerint egy Szulimán nevű vadászhoz köthető, aki egy nap a vadászat fáradalmait kipihenve, egy fa alatt fekvé álomban egy hangot hallott, ami azt magyarázta, hogyan kellene a ngonni hárfát elkészíteni. Másnap ismét elaludt a fa alatt és arra ébredt, hogy egy állat bozontos farka látszik a levelek között. De amikor felkapta a puskáját és rálőtt a prédára, a lehullott leveleken kívül nem talált ott semmit. Viszont a hang ismét megszólalt és elmagyarázta, hogyan kell a ngonni hangszertípust elkészíteni. Ezek után mit tehetett Szulimán, hazament és egy nagy kabaktökből, egy állati bőrből és egy hosszú vékony botból elkészítette az első donzo ngonni hárfalantot.

Elefántcsontparton a szenufo népcsoportnál elterjedt hangszertípus a korikaariye vagy kori, amely a színbi hangszertípushoz hasonlóan ívelt nyakú, magas húrtartó lábas, íjhárfa típus. A korinak szintén vannak kéztámasszal ellátott és anélküli típusai. A kori íjhárfa típus felépítése és az elnevezése egyértelműen rokonítható a kora hárfalant elnevezésével. A Maliban, Szenegálban, Guineában, Bissau-Guineában és Burkina Fasóban elterjedt legáltalánosabb elnevezése a kora. A hárfalant kifejezés Sachs és Hornbostel organológusok által terjedt el és a hangszertípus morfológiai felépítését veszi alapul.¹⁰ A hangszertípus előzményéül szolgáló íjhárfa típusokat Wachsmann vizsgálta behatóbban, aki szerint a kelet- és közép-, illetve a nyugat-afrikai hárfatípusok az ókori egyiptomi hárfatípusok utódjainak tekinthetők.¹¹ Többen problémásnak ítélik a hárfalant kifejezést és javasolják, hogy a hangszertípusra a „bridge-harp” vagyis a „híd-hárfa” elnevezést használják, amely fogalom a nagyméretű húrtartó lábra utal.¹² A német nyelvű szakirodalomban a „Stegharfe” elnevezés terjedt el.¹³ De Vale egybegyúrta és elemezte a korábbi kutatásokat és a nyugat-afrikai hárfákat három fő csoportba sorolta.¹⁴ Az elsőbe tartoznak az ún. longitudinális (hosszirányú kiterjedés) húrtartó lábas hárfák. A második csoportba az ún. vertikális (függőleges) húrtartó lábas hárfák. Végül a harmadik csoportba kerülnek az ún. „spike harpe”, vagyis a szöghárfák. DeVale két okot emelt ki a hárfalant elnevezés ellenérveként. Egyfelől a húrok a lantoktól eltérő módon merőleges lefutásúak, ami a hárfák jellegzetessége. Másodsorban a játéktechnika is hárfaszerű és nem a lantokra jellemző egyik kézzel pengetett és a másikkal a húrokat lefógó játékmód. DeVale szerint ez a játékmód az ugandai és a kelet-kongói hárfák irányába mutat, ami nem rokonítható a lantok megszólaltatási módjával, viszont hasonló a kora zenészek játéktechnikájához, mert a hangszernyak a zenésztől távol helyezkedik el. A kutató rámutat, hogy ez a játékmód az ókori egyiptomi ábrázolásokon nem megragadható, viszont az asszír hárfások játékmódjával rokonítható.¹⁵ Valójában az asszír ábrázolásokon egy hosszú pálcával ütve szólaltatták meg a hárfák húrjait.¹⁶ Az óbabilóni ábrázolásokon a hangszer tartásának tekintetében valóban az ókori egyiptomitől eltérő és a közép és kelet-afrikai hárfások játékmódjához hasonló játéktechnika figyelhető meg.¹⁷ Azonban az óbabilóni szög és íjhárfa típusokat jellemzően plektrummal, ezzel szemben a közép- és a kelet-afrikai hárfákat az ujjakkal pengették. Ebből kifolyólag az ugandai és a kelet-kongói hárfák, illetve játéktechnikájuk eredetét nem biztos, hogy az óbabilóni (i.e.1950-1530) időszakában ér-

demes keresgélnei. Sokkal valószínűbb, hogy egyéb hangszertípusokhoz hasonlóan ez is délkelet-ázsiai átvétel lehet, mert Jáváról már a 9-10. századból adatolhatóak a hasonló ívelt hangszernyakkal rendelkező íjhárfa típusok, amelyeken az ábrázolások tanúsága szerint a közép és kelet-afrikai hárfajátékosokhoz hasonló módon játszottak.

A borneói dajakoknál elterjedt hárfacitera hangszertípusnál alkalmazott nagyméretű húrtartó láb eredete egészen az indiai vínáig visszavezethető, amelyre nagyméretű rovátkolt húrtartó lábat szereltek. Ez a húrtartó láb kerülhetett át Nyugat-Afrikába a délkelet-ázsiai bevándorlók jóvoltából. Ők kezdték el alkalmazni a húrtartó lábas dél-kelet ázsiai hárfákból kialakuló hárfalantoknál is.¹⁸ Nem tekinthető bizonyítottnak a kameruni mvet hárfacitera típuson alkalmazott recézett húrtartó láb és a kora hárfalanton alkalmazott húrtartó láb átvétel útján való elterjedése. A kutatók a korán alkalmazott húrtartó megoldást a húrok stabilizációja iránti igényrel magyarázzák, amely helyi fejlesztések által is kialakulhatott. A kora hangszertípus nem sorolható a „húrlábas hárfák” (Stegharfe) vagy hárfalantok közé, hanem önálló nyugat-afrikai hangszertípusnak tekinthető.¹⁹ A hárfalantokon a felső húrok a nagyméretű húrtartó láb miatt valóban merőlegesen futnak, viszont az alsó húrok a hangszertest és a nyak között párhuzamos lefutásúak. Valójában a hárfáktól eltérő módon a húrok lefutása nem merőleges a hangszernyak és a hangszertest között. A játéktechnika a húrok elhelyezkedése miatt valóban hárfaszerű, de a hangszer felépítése nem indokolja a hárfákhoz való besorolását.

Össességében a hárfalant terminus pontosan kifejezi a lényegét, mert egy a hárfá és a lant közötti átmeneti hangszertípusról van szó, amely valóban

a hárfákból alakult ki, de attól eltérő morfológiai jellegzetességei miatt már külön típusba sorolható. A terminológia probléma abból adódik, hogy a hárfalant előzményéül szolgáló húrtartó lábas íjhárfákat is egy csoportba kezdték sorolni a kora típusú hárfalantokkal, amelyeknek – mint később kiderült – több altípusa is létezik. A donso és kamelen ngoni rokontípusok, illetve a kori íjhárfa típus elnevezései miatt a kora terminus nem alkalmazható általános elnevezésként.

Amint azt egy kisebb bronz szobor bizonyítja, Ghánában az akan népcsoport már a 15-17. század közötti időszakban használt olyan tökrezonátor testű, nagy húrtartó lábas íjhárfákat, amelyek a hárfalantok őseinek tekinthetők. A hárfalant hangszertípus első európai leírása a skót utazótól Mungo Parktól 1799-ből ismert.²⁰ A helyi szájhagyomány szerint a hangszertípus eredete a 16. századig a Mandinka Kabu birodalom idejére vezethető vissza, amely a mai Szenegál, Gambia és Bissau-Guinea területén feküdt.

A kora hárfalantok Guinea, Bissau-Guinea, Szenegál, Gambia és Mali területén elterjedtek. A kora hárfalanton nagyméretű, 40-55 centi átmérőjű tökrezonátor test van. A vastag hangszernyak a tökrezonátortestbe fűrt lyukba illeszkedik. Ezt még kívülről és belülről is tökből készült gyűrűkkel megerősítik.

A rezonátortestbe négyszögletes vagy kerek hangnyílást vágnak. A rezonátortestet kereszt formájúra vágott, marhabőr membránnal fedi be, amelynek a szárait egymásra hajtják és összevarrják. A rezonátortestből hegyesszögben kiáll a két kéztartó fogantyú, amelyeket a membrán alatt párhuzamosan átfutó, rögzítő rúddal stabilizálnak. A 16 kecskebőrből készült húr 2x8-as elosztásban a függőlegesen álló, húrartó lábban fut keresztül hegyesszöglet bezárva a hangszertesttel. Más típusokon 21 korábban állati idegből, újabban nejlomból készült húr található. A 21 húros hárfalantokon a húrartó lába bal oldalán 11 és a jobb oldalán 10 húr fut le. A húrokat fonott bőrgyűrűkkel fogják a hangszernyakhhoz, amelyeket elforgatva a hurok hangolhatóak. Burkina Fasoból ismertek olyan típusai, amelyeken a hurok már nem bőrgyűrűkhöz, hanem fából faragott hangoló csapokhoz vannak erősítve, amely típusokon még finomabb hangolás kivitelezhető.

A hárfalantokon állva vagy ülve, a hangszertestet a hashoz támasztva a hangszertestből kinyúló két fogantyút fogva a húrokat a hárfajátékhoz hasonló módon, a hüvelyk- és a mutatóujjakkal pengetve játszanak. Összességében négy heptaton skálájú dalamsor terjedt el a kora játékosok között. A „saouta”, a „mandéka”, a „simbi” és a „silaba”. Ezek közül a „saouta” és a „simbi” hasonló az európai dūr skálákhoz és a „silaba” a-moll skálákhoz. A „mandéka” viszont egyértelműen helyi eredetű, afrikai típusú heptaton skála, amely a nyugat-afrikai dallamtípusokkal rokonítható.²¹ A kora hárfalantokon a dzseli elnevezésű hivatásos eposzénekesek játszanak, akik a helyi hősepikei hagyományok őrzői. Az első dzseli családok nevei is fennmaradtak.²² A kora hárfalantokat gyakran párban alkalmazzák. Ilyen esetben a „kumbengo” egy kísérő motívumot játszik, amelyet színes variációkkal díszít, mialatt a másik „birimintingo” elnevezésű zenész gyors, ereszkedő dallamvonalú játékmódot ad elő a hangszerén.

Jegyzetek:

¹ De Vale, Sue Carol: African Harps, Construction, Decoration and Sound. In: Sounding Forms, African Musical Instruments New York 1989, 53.

² Rashid, Subhi Anvar: Mesopotamien. In: Musikgeschichte in Bildern. 1984, 52.

³ Rashid, Subhi Anvar 1984, 42.

⁴ Rashid, Subhi Anvar 1984, 52-59.

⁵ Hickmann, Hans: Ägypten. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig 1961, 20.

⁶ Hickmann, Hans 1961, 28.

⁷ Wachsmann, Klaus: Human migration and African harps. In: Journal of the International Folkmusic Council volume 16. 1964, 84-88.

⁸ Petersson, Andres: Literary History. Towards a Global Perspective. 2009, 278.

⁹ Eyre, Banning: The Music of Mali Today. Washington 2003.

¹⁰ Sachs, Curt-Hornbostel, Eric 1914, 540.

¹¹ Wachsmann, Klaus: A „shiplike” string instrument from West Africa. In: Ethnos 38. 1973, 1-4.

¹² Knight, Roderick: Towards and notation and tablature for the kora. In: African Music 5. 1971, 1.

¹³ Wegner, Ulrich: Afrikanische Saiteninstrumente. Berlin(west) 1984, 175-184.

¹⁴ De Vale, Sue Carol: „Instrucions” A remembrance of Klaus Wachsmann (1907-84). In: Ethnomusicology 29. 272-282.

¹⁵ De Vale, Sue Carol: African harps, Construction, Decoration, und Sound. In: Sounding Forms. African Musical Instruments. New York 1989, 60.

¹⁶ Rashid, Subhi Anwar: Mesopotamia. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig 1984, 114-117, 122

¹⁷ Rashid, Subhi Anwar 1984, 86-89.

¹⁸ Sachs, Curt: Geist und Werden der Musikinstrumente. Berlin 1924, 125.

¹⁹ Kubik, Gerhard: Westafrika. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig 1989, 188.

²⁰ Park, Mungo: Travels in Interior Districts of Africa. 1799

²¹ Knight, Roderick: Vibrato-Octaves: Tunings and Modes of the Mande Balo and Kora. In: *Progress Reports in Ethnomusicology* 1991,1-49.

²² Djabate/Dzsobarteh, Koujate, Szuszo, és Szisszoko.

Felhasznált irodalom:

De Vale, Sue Carol (1985) „Instrucions” A remembrance of Klaus Wachsmann (1907-84). In: Ethnomusicology 29. 272-282.

De Vale, Sue Carol (1989) African harps, Construction, Decoration, und Sound. In: Sounding Forms. African Musical Instruments. New York 56-58.

Gansemans, Jos-Schmidt-Wrenger, Barbara (szerk.) (1986) Zentral Afrika. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig

Hickmann, Hans (1961) Ägypten. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig
Hornbostel, Erich Moritz von-Sachs, Curt (1914) Systematik der Musikinstrumente. In: Zeitschrift für Ethnologie. 4-5.

Knight, Roderick (1971) Towards and notation and tablature for the kora. In: African Music 5. 1-2.

Kubik, Gerhard (1989) Westafrika. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig 186-188.

Laurenty, Jean-Sébastien (1989) Anthropomorphism, Zoomorphism, and Abstraction in the Musical Instruments of Central Afrika. In: Sounding Forms, African Musical Instruments New York 48.

Rashid, Subhi Anvar (1984) Mesopotamia. In: Musikgeschichte in Bildern. Leipzig

Sachs, Curt (1924) Geist und Werden der Musikinstrumente. Berlin
Wachsmann, Klaus (1964) Human migration and African harps. In: Journal of the International Folkmusic Council volume 16. 1964, 84-88.

Wachsmann, Klaus (1973) A „shiplike” string instrument from West Africa. In: Ethnos 38. 1-4.

Wegner, Ulrich (1984) Afrikanische Saiteninstrumente. Berlin(west) 75-184.

Fotó: Kalmár Lajos

Kora-fesztivál Banjulban

Beszélgetés Alagi M'BYE főszervezővel

Őn a kora-fesztivál kezdeményezője és egyik fő szervezője. El tudná mondani, miért gondoltak a rendezvény elindítására?

Egy kis gambiai faluban születtem, aminek Barokunda a neve, és csak nemrégiben költöztem a fővárosba, Banjulba. Az otthonomnak továbbra is a kis falusi házat tekintem, amit még a nagyapám épített. A fesztivál fő gondolata ebből ered: nagyon fontosnak tartom, hogy a családi hagyományok ne vesszenek el. Ez a fő tevékenységünk, megvitatjuk a fejlődés kérdéseit, gyűjtjük a nyersanyagokat, amik még szerte a vidéken rendelkezésre állnak – nem csak a korazénét, de minden anyagot, ami a helyi kulturális tradíciók részét képezi.

Mi a különleges ebben a hangszerben, miért tartja egyedülállóknak?

A kora Gambia és Nyugat-Afrika nemzeti hangszere, tulajdonképpen egy nemzeti szimbólum. Amikor valaki korán játszik, a helyiségben lévő egyfajta közösségi szellem hatása alá kerülnek, ami összefogja őket. A mi feladatunk megmutatni, hogy ez a tradíció nem veszett el. Ennek a veszélye azonban fenyeget. Kutatásaim során jártam olyan tradicionális otthonokban, amelyekben régebben kora-muzsika szólt, és szomorúan tapasztaltam, hogy sok helyen nincs már meg a hangszer. Sokszor ennek az az oka, hogy az időseknek nem volt ideje a hagyományokat átadni a fiatal generációknak, és így azok fokozatosan tűnnek el a közösségből.

Probléma, hogy sok gambiai – saját kultúránk ismerete híján – külföldi hangszereken, külföldi zenét játszik. Sokan a világban a korát is, mint dél-afrikai hangszert ismerik, mert ott tudják támogatni a zenészeket, ott sok a lehetőség számukra. Ez ellen nehéz tenni, nem írhatja elő a kormány a gambiai szülőknek, hogy tanítsák meg a gyerekeiket korán játszani, ez nem így működik.

Itt van például a mbira nevű tradicionális dél-afrikai hangszer esete. Ha valaki zeneművészként ezzel akar foglalkozni, akkor jelenleg az Egyesült Államokba kell utaznia, mert csak ott foglalkoznak ezzel egyetemi szinten, ott lehet a mbira ismeretéből diplomázni. Félünk, hogy a korával is valami hasonló történhet.

Tud-e szerepet vállalni a konzerválásban a Gambiai Egyetem, van intézményes segítség a gyűjtéshez?

Nagyon örülök a kérdésnek. Persze a kora ismeretéhez nincs szükség egyetemi diplomára, de ha tudunk profi zenészeket, tanárokat képezni, az nagyban segíthet abban, hogy ne vesszenek el a hagyományaink. Jelen van a mostani rendezvényünkön a Gambiai Rádió is, és ez a fajta intézményesség nagyon fontos számunkra. Ha felveszik az itt elhangzottakat, és ez bekerül a rádió archívumába, az alapja lehet egy gyűjteménynek, ahol visszakereshetők ezek a nemzeti hagyományok.

A főszervező Alagi, is bekapcsolódik a zenélésebe

Milyen a kezdeményezéseik fogadtatása?

Szerencsére azt tapasztaljuk, hogy a megszólított közönség egy emberként támogatja a kezdeményezésünket. A fesztivál a legjobb eszköze annak, hogy megmutassuk, mit értünk el, hogy milyen tudással rendelkezünk. A célunk az, hogy ezt állandóvá tegyünk, és hogy állami támogatással egy olyan központot hozhassunk létre, amely folyamatosan gyűjti a nyersanyagokat és gondozza a korához kapcsolódó kulturális tevékenységet. Itt folytathatnánk oktatási tevékenységet is, ami megismertetné az érdeklődőkkel a hagyományokat és azok korszerű továbbfejlesztésének lehetőségeit.

Persze a fesztivál lehetőségei végesek, de igyekszünk minél többet kihozni a rendelkezésre álló anyagi forrásokból. Hálás vagyok a gambiai kormánynak és a kulturális minisztériumnak is, mert támogatták a fesztivál ötletét, és tárgyi-személyi segítséget nyújtottak a vidéki anyaggyűjtésekben. Nagyon fontos volt megérteni a vidéki előjárókkal is, hogy ez részben „hivatalos ügy”, támogatásuk nélkül aligha valósulhat meg ez a nemzeti kulturális értékkel bíró projekt.

Tarrósy István - Radics M. Péter

ŐSZI AFRIKA KLUB A RÁDAYBAN

**Az őszi lapszám
bemutatóját a budapesti
Ráday Könyvesházban
rendezte október 9-én
az Afrika Tanulmányok
magazin szerkesztősége. A
rendezvény egyben Afrika
Klub összejövetelnek is
helyt adott.**

A délutáni program az Afrika Tanulmányok magazin 2009. évi második számának bemutatásával kezdődött, amit az érdeklődőkkel Dr. Búr Gábor, az Afrika Tanulmányok magazin főszerkesztője és a lap alapítója, Dr. Tarrósy István ismertetett meg.

A legújabb Afrika Tanulmányokban megjelent cikkekhez témában is kapcsolódva Dr. Csatádi Katalin, a Rügyek és Gyökerek Egyesület képviselője számolt be a bonobók életét és szokásait vizsgáló helyszíni kutatásáról, Tarrósy István pedig közelmúltbeli nyugat-kenyai tanulmányútját és az eldoreti szlovák-magyar egészségügyi misszió tevékenységét mutatta be a jelenlévőknek.

A program szüneteiben arról beszéltek a jelenlévők, milyen rendezvényekkel és közös projektekkel élénkíthető az Afrika iránt érdeklődők hazai közléte, és megtekinthették a Taíta Alapítvány tevékenységéhez kapcsolódva Radó Orsolya önkéntes kisfilmjét, amely egy kenyai árvaház (és az ott dolgozók) életébe enged bepillantást.

Díj az önkéntes munkáért

ELSŐ alkalommal szervezték meg az Ubuntu díjkiosztó galát és konferenciát (Ubuntu International Youth Voluntary Service Award) Johannesburgban, Dél-Afrikában 2009. szeptember 28-30. között. A díj alapötlete, hogy méltóképpen ünnepeljük meg az európai és afrikai önkéntesek munkája által teremtett értékeket, felhívva a figyelmet az önkéntesek és a helyi közösségek között létrejött kapcsolatokról eredő fejlődési lehetőségekre is.

A szervezők célja volt, hogy kiemeljék a jól működő európai vagy afrikai nemzetközi önkéntes programokat, és egyúttal fórumot teremtsenek a két kontinensen működő szervezetek együttműködésére.

A díjkiosztó ünnepség köré szerveződő konferencia mottója, „Ubuntu ngumuntu ngabantu” azt jelenti, hogy „ÉN vagyok, mert TE vagy, TE vagy, mert MI vagyunk”. Egymás és a közösség kölcsönös segítségét, egymásra utaltságát szimbolizálja, és azt bizonyítja, hogy nem az a fontos, ami elválaszt minket, hanem, ami közös bennünk.

A díjra 2009. júniusáig pályázhattak az afrikai és európai non-profit szervezetek önkéntes programjaikkal és egy önkéntes személyes beszámolójával. A pályázatokat tíz, önkéntes tapasztalattal rendelkező, 18-25 éves zsűritag (öt európai és öt afrikai) bírálta el Brüsszelben, akik szintén pályázat útján kaptak meghívást erre a posztra.

A magyarországi Taita Alapítvány (www.taita.info), amely Kenyában a St. Joseph Gyermekotthon támogatja az anyagi segítség

mellett önkéntesek küldésével is. A döntőbe került szervezetek közül a Taita volt az egyetlen, amelynek hazai munkája is kizárólag önkénteseken alapszik, és nincsenek alkalmazottai.

ubuntu
International Youth Voluntary Service Award 2009

A négy döntős pályázat benyújtójának egy-egy képviselője meghívást kapott a Johannesburgi ünnepségre, amelyen a Taita Alapítvány képviselőjében Csordás Ágnes vett részt.

A konferencia plenáris ülésén dél-afrikai segélyszervezetek, NGO-k, illetve kormányzati képviselők is részt vettek, és párbeszédet folytattak egymással és az önkéntes küldő szervezetekkel arról, hogy kinek mire van szüksége, milyen jövő áll a dél-afrikai országok előtt, mint önkéntes fogadó és küldő térség előtt, hogyan erősíthető az együttműködés a tengerentúllal, mi a mentorok szerepe a fogadó szervezetnél. A konferencia résztvevői Johannesburg egyik történelmi múlttal rendelkező nyomornegyedét, Sowetot is meglátogatták, ahol az 1976-

os diákfelkelés kitört. Délután az Apartheid múzeumban vehették át a nyertesek díjaikat.

A Taita Alapítvány az eseményen különdíjat kapott, mivel a

zsűri úgy értékelte, hogy olyan maradandó és környezettudatos értékeket teremt Burában (mint pl. víztartály építése, illetve élő állatok vásárlásával a gyerekek változatosabb étkeztetése, saját óvoda alapításával a gyerekek megfelelő színvonalú képzése), amely példaeértékű.

Az est fővédnöke, Dr. Kumi Naidoo a Greenpeace International vezérigazgatója volt, aki a közönséggel saját élettörténetét is megosztva hívta fel a figyelmet az önkéntes munka hasznosságára. Azt mondhatjuk, hogy a konferencia eredményképpen elindult Dél-Afrikában a kommunikáció a kormány és az NGO szervezetek között, sikerült felkelteni az NGO-k és a kormányzati képviselők érdeklődését is az önkéntesség iránt.

2009. JÚLIUS

2009. július 7. Az egy héttel korábbi jemeni légi szerencsétlenség 8 áldozatára bukkantak Tanzániánál. A 153 utassal a fedélzetén az Indiai-óceánba zuhant gép szerencsétlenségét csupán egy 13 esztendő lány élte túl.

2009. július 10. A többi egyházi vezetővel összefogva kívánja felvenni a homoszexuálisok ellen a harcot Kampalában két muszlim vallási vezető. Az ugandai főváros több keresztény közösségének vezetője is csatlakozott a „szodómia és más szexuális kizsákmányolások” elleni kampányhoz.

2009. július 12. Ötszörös életfogytiglanra és pótlólagos büntetésként 243 évi börtönre ítélték egy férfit sorozatos nemű erőszakért Dél-Afrikában. Ez az ország történetében az eddig kiszabott egyik legsúlyosabb büntetés.

2009. július 16. Ruanda korábbi kormányzóját, Tharcisse Renzahót, a ruandai népirtás egy felelősét ítélte életfogytiglani börtönbüntetésre a Tanzániában működő nemzetközi törvényszék.

2009. július 20. Megkezdődtek az első, fejlődő országban kidolgozott AIDS-vakcina klinikai próbái Dél-Afrikában - közölte a kormány által támogatott Orvosi Kutatási Tanács elnöke.

2009. július 28. Tíz érintett afrikai ország miniszterinek részvételével Kairóban megkezdődött a Nílus vízének felosztásáról szóló egyeztetés.

2009. július 29. Négy hollandot tartóztattak le a kenyai rendőrök az ország somáliai határán. Azzal gyanúsítják őket, hogy terrorista kiképzőtáborba tartottak. A négy elfogottból három marokkói, akinek holland tartózkodási engedélye van.

2009. július 30. Iszlamista lázadók támadtak meg egy katonai konvojt, legalább 14 katona életét vesztette. Az algériai kormányerők évek óta küzdenek a helyi iszlamista lázadók, az Iszlám

Maghreb al-Kaidája nevű terrorszervezet ellen.

2009. július 30. Látványos gesztussal ünnepelte VI. Mohamed marokkói király saját trónra lépésének tízedik évfordulóját: kegyelmet adott majdnem 25 ezer bebörtönzöttnek, akik között 659 külföldi is van.

LETARTÓZTATHATÓ A SZUDÁNI ELNÖK

Az ICC március 4-én rendelte el Omar Haszan Ahmed el-Besír letartóztatását a Dárfúrban elkövetett háborús és emberiség elleni bűncselekmények miatt, a főügyész, Luis Moreno-Ocampo indítványa alapján.

A 2002-ben létrehozott büntetőbíróság történetében ez az első eset, hogy hivatalban lévő államfő ellen adtak ki letartóztatási parancsot. A szudáni elnök tagadja a terhére rótt bűncselekményeket, és a nyugati államok összeesküvésének tekinti a letartóztatási parancsot. Sőt, a szudáni parlament elnöke márciusban bejelentette, hogy Kartúm hadat üzen bármely országnak, amely megkísérli letartóztatni vagy kiadni az államfőt az ICC-nek.

2009. AUGUSZTUS

2009. augusztus 5. Közvélemény-kutatást közölt VI. Mohammed marokkói király elmúlt tízéves uralkodásáról a Le Monde francia napilap, ezért az észak-afrikai országban betiltották a keddi szám terjesztését.

2009. augusztus 6. Eltűnt az Orvosok Határok Nélkül (MSF) két munkatársa Csádba, akiket fegyveresek támadtak meg - közölte a nemzetközi humanitárius szervezet egyik szóvivője.

2009. augusztus 13. A kenyai erdőkben évtizedeken át zajló féktelen pusztítás után az afrikai ország programot indít a környezet helyreállítására: a következő húsz évben 7,6 milliárd fát kívánnak ültetni.

2009. augusztus 13. Az afrikai látogatáson járó Hillary Clinton külügyminiszter segítséget ajánlott Nigériának a választási reform megvalósításához, de a kormány sokkal erőteljesebb fellépését sürgette a korrupció elleni intézkedések végrehajtásában.

2009. augusztus 16. Egyiptomi zarándokok százai kezdtek ülősztrájkot a kairói repülőtéren, miu-

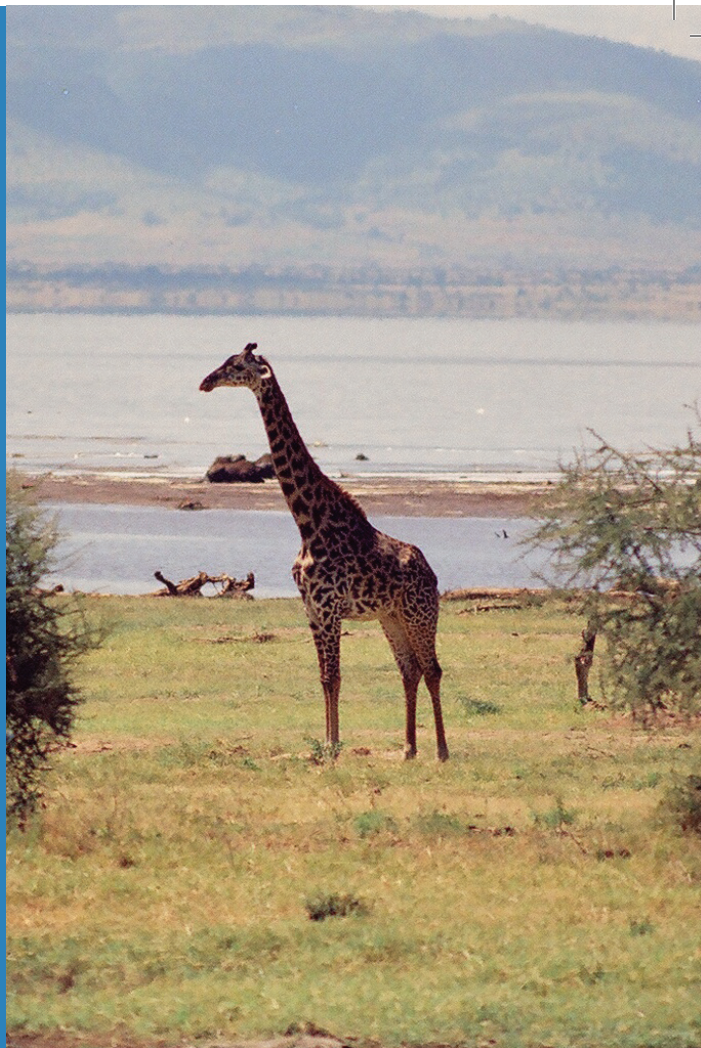

tán az új típusú H1N1 influenzavírus miatt bevezetett korlátozások értelmében a hatóságok megakadályozták, hogy Mekkába utazzanak.

2009. augusztus 18. Az arab államok akkor ismerik el Izraelt és rendezik a kapcsolatokat a zsidó állammal, amint megvalósul az igazságos és átfogó közel-keleti béke, nem előbb, mondta Hoszni Mubarak egyiptomi elnök. A washingtoni látogatáson tartózkodó elnök az al-Ahram című egyiptomi kormánylapnak adott interjút.

2009. augusztus 24. Tűzhalált halt tizenkét iskoláslány Tanzániában. Az előzetes vizsgálatok szerint a tüzet az okozta, hogy az egyik diák lefeküdt aludni, de égvé ha hagyta a gyertyáját. Az érintett tanzániai iskolában este ki szokták kapcsolni az áramfejlesztő generátort, és a diákok gyertyák vagy petróleumlámpa fényénél tanultak.

2009. augusztus 31. Cápaharapásba halt bele egy dél-afrikai szörföző a hétvégén. A huszonhárom éves fiatalembert Fokváros közelében, a parton találták meg.

SZABADON ENGEDTÉK A LOCKERBIE-MERÉNYLŐT

Hazaengedték azt a líbiai férfit, akit hét éve életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték a skóciai Lockerbie felett történt repülőgép robbantásért, jelentette be a skót igazságügyi miniszter.

Az 57 éves líbiai férfi kegyelmet kapott, mert a súlyos rákbeteg rab az orvosok szerint hamarosan meg fog halni. A hazatérésekor hősként ünnepezték Abdelbászset Ali Mohamedet al-Megrahi augusztus 31-én, Líbiában került kórházba, válságos állapotban. 2001-ben ítélte életfogytig tartó szabadságvesztésre egy skót bíróság, amely bizonyítottan találta a líbiai titkos ügynök részességét az eddigi legsúlyosabb nagy-britanniai terrormerényletben.

Az amerikai Pan Am légitársaság Londonból New Yorkba tartó Boeing 747-es óriásgépet 1988. december 21-én időzített pokolgéppel robbantották fel; a merényletben 270-en vesztették életüket, köztük négy magyar utas. A repülőgép lángoló roncsai 11 ezer méteres magasságból a skóciai Lockerbie-re zuhantak, az áldozatok közül tizenegy a kisváros lakója volt.

2009. SZEPTEMBER

2009. szeptember 1. Legalább tíz somáliai menekült megfulladt, hat pedig eltűnt Jemen partjainál. A menekültek két hajóval indultak útnak az ádeni szoroson keresztül.

2009. szeptember 1. Súlyom László magyar államfő levélben üdvözölte Moamer Kadhafi líbiai vezetőt. Kadhafi 40 éve vette át a hatalmat az észak-afrikai országban, a nagyszabású ünnepek hat napon át tartottak.

2009. szeptember 3. Egy Madagaszkár déli partjainál elsüllyedt török hajó egyre aggasztóbb mértékű természeti katasztrófát idéz elő: a hajóból szivárgó anyagok több kilométer hosszan beszennyezték a partvonalat, és megmérgezik a környék halait és bálnáit.

2009. szeptember 7. Az EU „Atalanta” kódnevű kalózellenes hadműveletének keretében a Kelet-Afrika és az Arab-félsziget déli partjai közötti vizeken járőröző német haditengerészek megölték egy kalózt.

HÍRVÁLOGATÁS

2009. szeptember 8. A dél-afrikai biztonsági miniszter a rendőrség belső elhárításának adatait idézve elismerte, hogy több mint 600 rendőr ellen kellett vizsgálatot indítani, és eközben bebizonyosodott, hogy 38 gyilkosságot, 33 gyilkossági kísérletet és 30 nemi erőszakot követtek el.

2009. szeptember 19. A nigériai információs miniszter nem engedné vetíteni a fővárosban a District 9 című mozifilmet, mert abban prostiként és gengszterként jelennek meg a nigériaiak – ezzel rossz fényt vetve az országra.

2009. szeptember 22. Több mint száz ember meghalt, amikor törzsi harcosok megtámadták a Duk Padiet nevű falut Dél-Szudánban. Az ENSZ szerint idén több mint 1200 ember halt meg etnikai harcok miatt Szudánban.

2009. szeptember 25. Szomáliai kalózkodók támadtak meg egy panamai zászló alatt közlekedő kereskedelmi hajót. A teherhajó Mogadishuba tartott, amikor a kalózkodók megtámadták és megölték annak szíriai állampolgárságú kapitányát.

2009. szeptember 26. „A Dél NATO-jának” létrehozását javasolta a Dél-Amerika-Afrika csúcson Moammer el-Kadhafi líbiai vezető, aki a venezuelai Margarita szigetén megnyílt találkozón élesen bírálta a gazdag Észak és a szegény Dél egymásnak alárendelt viszonyát.

2009. szeptember 28. A Human Rights Watch szerint, guineai katonák a főváros, Conakry egyik stadionjában tiltakozó nagygyűlést tartó ellenzékiek közé lőttek, legkevesebb 150 ember halálát okozva. Számos nőt elhurcoltak a stadionból és a kórházakból és megerőszakolták őket.

2009. szeptember 29. Az Oxfam segélyszervezet 10 millió fontos segélycsomagot kíván eljuttatni az éhezőknek Etiópiába és a környező kelet-afrikai országokba. A szervezet szerint 23 millió embert fenyeget az éhhalál, kétszer annyit, mint a 2006-os éhezés idején.

2009. szeptember 29. Szokatlanul nagy és tiszta, 507 káratos gyémántra leltek Dél-Afrikában a Cullinan-bányában. Az első vizsgálatok azt mutatják, hogy a gyémánt szokatlan színű és tisztaságú.

ÖNGYILKOS MERÉNYLŐK TÁMADTAK BÉKEFENNTARTÓKRA SZOMÁLIÁBAN

ENSZ-békefenntartók szomáliai főhadiszállása ellen kíséreltek meg merényletet szeptember 17-én.

Az ENSZ jelzéseiell ellátott két jármű áttörte a biztonsági kaput a mogadishui reptér közelében felépített központban, és a támadás 4 szomáliai civil és 17 ugandai és burundi békefenntartó katona halálát okozta.

A támadás időpontjában éppen magas szintű tárgyalások értek véget a szomáliai átmeneti kormány és az Afrikai Unió képviselői között. A támadásban életét veszítette az AU-misszió második számú katonai vezetője, a burundi Juvenal Niyonguruza vezérőrnagy. A merényletben a katonai misszió vezetője – az AMISOM élére augusztusban kinevezett – ugandai vezérőrnagy, Nathan Mugisha is megsérült.

Az akciót a radikális al-Shabab milícia vállalta magára, és amerikai egységek egy korábbi akciójára volt válasz, amelyben Saleh Ali Saleh Nabhan, iszlámista hadúr veszítette életét.

NEM CSÖKKEN A BŰNÖZÉS A FUTBALL-VB HELYSZÍNÉN

Növekszik a bűnözés Dél-Afrikában, a 2010-es labdarúgó világbajnokság helyszínén - írja a Guardian.

A gyilkosságok száma ugyan 3 százalékkal csökkent, a nemi erőszakra és a betörésekről szóló bejelentések száma azonban jelentősen emelkedett.

A 2010-es labdarúgó világbajnokság szervezőbizottságának szóvivője, Rich Mkondo nyilatkozatában igyekezett megnyugtatni a közvéleményt, hogy a biztonsági és rendvédelmi szervek csökkenteni fogják a bűnözés szintjét. „Az egyes események biztosítására koncentrálnunk: 41 000 új biztonsági tiszt áll szolgálatba, akiket jelenleg képeznek ki, valamint 700 rendőr is biztosítja a stadionok környezetét” – mondta.

A londoni külügyminisztérium szerint 2007-ben és 2008-ban is előfordult, hogy a johannesburgi repülőtérrel követtek turistákat, aztán fegyverekkel kirabolták őket. Dél-Afrika bűnözési mutatói az egyik legmagasabbak a világon, 18 148 gyilkosság történt 2008-ban - olvasható a Guardian szeptember 22-ei számában.

Fotó: Rob Maas

MUGABE BÉKÜL AZ EU-VAL

Robert Mugabe zimbabwei elnök „tárt karokkal” fogadta az Európai Bizottság küldöttségét, amely hét év óta először tárgyal az afrikai országban szeptember 17-én – adta hírül az MTI.

Mugabe elnök néhány nappal korábban egy gyűlésen még „mocskos fehéreknek” nevezte az amerikaiakat és angolokat, akik szerinte kéretlenül beavatkoznak országa belügyeibe, és el akarják rabolni a zimbabweiek örökségét.

Az EU - az Egyesült Államokkal közösen - 2002 óta alkalmaz szankciókat Zimbabwe ellen az emberi jogok megsértése miatt. Zimbabwe elnöke sokáig ugyanis nagyon kemény eszközökkel nyomta el az ellenzékét, aminek képviselőjét, Morgan Tsvangirait a tavalyi választások után kénytelen volt bevenni kormányába.

Az Európai Bizottság Karel De Gucht, a humanitárius ügyekért és fejlesztéspolitikáért felelős biztos vezetésével küldött delegációt Zimbabwebe, hogy Mugabéval, és a februárban külföldi nyomásra megalakult nemzeti egységkormány vezetőjével, Morgan Tsvangiraival folytasson megbeszéléseket. A tárgyalásokon megvizsgálják azt is, hogy milyen lehetőségek adódhatnak arra, hogy EU a súlyos gazdasági válsággal küzdő afrikai ország segítségére legyen.

Sajtóértesülések szerint egyébként Robert Mugabe súlyos beteg. A 85 éves zimbabwei elnököt a dél-afrikai Times szerint ugyanis titokban Dubaiba vitték, hogy a közel-keleti országban gyógykezeltesse magát, míg a hivatalos nyilatkozatok szerint Mugabe csak nyaral, és különben is kiváló egészségnek örvend.

HÍRVÁLOGATÁS

2009. OKTÓBER

2009. október 2. Két újságíró megverték a nyugat-afrikai Guinea fővárosában rendezett ellenzéki tüntetésen. A zsurnaliszták azóta is bujkálnak, a katonai junta pedig keresi őket.

2009. október 4. Az újabb kori kolonializmus veszélyére figyelmeztetett vasárnap XVI. Benedek pápa az afrikai püspökök vatikáni szinódusának megnyitóján, óva intve a fekete földrészt a materializmus és a vallási szélsőségek veszélyétől.

2009. október 5. Sírva tette le a fegyvert a nigériai lázadók egyik utolsó vezére. Tompolo szombaton fogadta el Umaru Yar'Adua államfő amnesztiaajánlatát, amely vasárnapig volt érvényes.

2009. október 7. Egy lakóházra zuhant egy orosz MiG-23-as sugárhajtású harci gép Líbia fővárosának, Tripolinak egyik peremkerületében. A gép légibemutatót vett részt Tripolinál.

2009. október 8. A kizárólag Madagaszkáron honos óriás bambuszmaki (Prolemur simus) újra megjelent olyan területeken, ahol már kihaltak számított.

2009. október 18. Felfüggesztette orvosát egy francia kórház, miután kiderült, hogy a férfit az 1994-es ruandai népirtással kapcsolatban körözi az Interpol. Eugene Rwamucyo tagadta, hogy köze lett volna a tömeggyilkosságokhoz.

2009. október 19. Obama elnök kormánya ösztönzőket ígért új Szudán-politikájában, feltéve, ha a kartúmi kormány érdemi lépéseket tesz a dárfúri polgárháborús állapotok megszüntetéséért.

2009. október 21. Kigyulladt a ghánai külügyminisztérium épülete: A tűzvészben odaveszett a kilencemeletes épület irattárában őrzött dokumentumok nagy része.

2009. október 24. Muzulmán diákok kövekkel dobálták meg kopt keresztény templomokat

valamint otthonokat az Egyiptom déli részén található Dajrut faluban. A két közösség tagjait végül a kitérő rendőrök választották szét.

2009. október 25. Összeütközött két személyvonat Egyiptomban. Eddig 55 sérültről tudunk, de a mérleg még súlyosbodhat – közölte egy rendőrségi illetékes.

2009. október 25. Parlamenti és elnökválasztást rendeztek Tunéziában. Az ország 73 éves államfője, Zin el-Abidin ben Ali újabb öt éves mandátumot szerzett.

2009. október 26. A katonaság segítségével akarja távol tartani a dél-afrikai kormány a vadászókat a Krüger Nemzeti Park vadállataitól, ahol az év eleje óta 38 orrszarvút mészároltak le.

2009. október 28. Újabb egy évvel meghosszabbította az amerikai elnök a szankciókat Szudánnal szemben, mert a szudáni kormány tevékenysége „továbbra is jelentős fenyegetést jelent az Egyesült Államok nemzetbiztonságára és külpolitikájára nézve”.

2009. október 29. Országos felmérést indítanak Kenyában, hogy összeírják az országban élő melegeket, a kormányzat szerint az AIDS hatékonyabb megelőzéséhez lenne szükség a felmérésre.

Fotó: Rob Maas

KENYA ROSSZ IRÁNYBA HALAD?

A washingtoni székhelyű Alapítvány a Békéért (The Fund for Peace) éves jelentésében figyelmeztet az egykori afrikai mintaállam, Kenya egyre aggasztóbb válságjelenségeire.

Kenya a 2007-es választások óta mélyrepülésbe kezdett: az erőszakos bűnözés aggasztóan növekszik, a gazdaság viszont stagnál – derül ki a bukott államokat vizsgáló szervezet jelentéséből. Meglepő, hogy Kenya, a térség legnagyobb gazdasága kapta a legrosszabb osztályzatot Kelet-Afrikában: 101,4 pontjával megközelíti a világ egyik leginstabilabb országát, Szomáliát, ami ezen a listán 111,1 ponttal a harmadik helyen áll.

A jelentés megállapításai szerint Kenyában az elharapózó korrupció, a kormánnyal szembeni egyre erősödő bizalmatlansággal párosul. Ez utóbbinak egyik fő kiváltó oka, hogy a 2007-es választásokon győztes Nemzeti Egység Párt programja földosztást ígért, a tulajdonviszonyok viszont továbbra is változatlanok.

Sokan tartják ugyanakkor megbízhatatlannak a korábban mérvadóknak tekintett Fund for Peace jelentéseit. A kritikusok arra hívják fel a figyelmet, hogy ellentmondások feszülnek az alapítvány elemzéseinek szempontjai közt: a viszonylag szabad sajtóval rendelkező országban például sokkal nagyobb számban kerülnek napvilágra kormányzati korrupcióról szóló hírek, míg egy kemény diktatúrában ezek nagyobb számban maradhatnak rejtve.

NÉPSZAVAZÁSSAL MARAD

A NIGERI ELNÖK

Tandja Mamadou nigeri elnök népszavazást kezdeményezett, hogy a Legfelsőbb Bíróság által alkotmányellenesnek ítélt harmadik elnöki ciklusát megkezdhesse.

Az ENSZ bírálta az antidemokratikus fordulatnak tartott döntést, amely veszélyezteti a régió stabilitását. Mamadou 1999 óta vezeti az országot, idén járt volna le második és – a nigeri alkotmány értelmében – utolsó ciklusa. A Legfelsőbb Bíróság nem engedélyezte az alkotmány módosítását, ami két egymást követő ciklusnál többet engedne meg aktuális elnöknek. Az elnök választást feloszlatta a bírói testületet és népszavazást rendelt el.

A keddi választásokon 68 százalékos részvétel mellett 92 százalék szavazott az elnöki mandátum meghosszabbítása mellett. Nyugati kommentárok szinte egyhangúlag „antidemokratikus és a diktatúra felé mutató lépésnek” nevezték a választások kiírását. Az Európai Közösség kilátásba helyezte a Nigernek nyújtandó segélyek felfüggesztését, ha az elnök mandátumának lejártával továbbra is hatalmon marad, a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége pedig szankciók bevezetését helyezte kilátásba.

2009. NOVEMBER

2009. november 3. Tömegesen tartóztatják le pártjaik tagjait a hatóságok az etióp ellenzék szerint. Állításuk szerint a hatalom így akarja ellehetetleníteni, hogy elinduljanak a májusi választásokon.

2009. november 12. Adócsalás és a tartózkodási engedéllyel kapcsolatos szabályok megsértése címén bíróság elé állítanak Líbiában két svájci üzletembert. Az ügy előzménye, hogy Moammer Kadhafi líbiai vezetőnek hatóságok napokon át nem engedélyezték Svájc elhagyását, miután kitudódott, hogy genfi szállodájukban bántalmaztak több alkalmazottat.

2009. november 14. Civil szervezetek üdvözölték az ugandai parlamentben napokkal korábban elfogadott, Családon belüli erőszakról szóló törvényt, amely védi az áldozatokat és büntetni rendeli az elkövetőket.

